

Dr. J. E. Zorè:

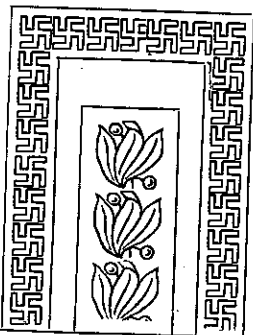
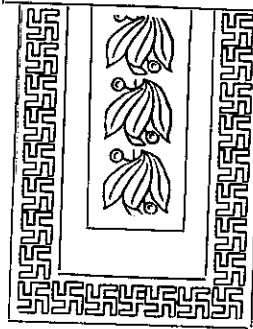
V tem znamenju == boš zmagal!

Zgodovinske slike
iz prvih krščanskih stoletij.

1913.

Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu.

Z dovoljenjem prečastitega krškega knezoškofijstva.

Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu.

Uvod.

Danes, ko to pišem, je ravno 1600 let, odkar je rimski cesar Konstantin premagal svojega nasprotnika, tirana Maksencija. Posledica te zmage je bil sloveči milanski odlok, ki je izšel spomladi leta 313. in proglasil krščanstvo za enakopravno vero v rimskem cesarstvu.

Kako veličasten spomin! Po vsej katoliški Cerkvi, zlasti pa v njenem središču, v Rimu, se bo slovesno obhajala ta šestnajststoletnica zmage krščanstva nad poganstvom. Prav je, da tudi slovenski narod ne pozabi na njo. Prav je, da se Slovenci kolikor mogoče živo spomnimo, kaj so trpeli prvi kristjani za sveto vero dolgih tristo let, da bomo znali prav ceniti ta najdražji zaklad.

Družba sv. Mohorja se je odločila, da izda za to priliko posebno spominsko knjigo. Naslov ji je »V tem znamenju boš zmagal«, zato, ker vseskozi kaže, kako je Kristusova Cerkev zmagovala z vsem, kar križ pomenja: s trpljenjem, z živo vero v skrivnost križanega Boga, s ponižnostjo in pokorščino; kako je zajemala svojo moč za te strašne boje zlasti v Najsvetejšem zakramentu, ki je živ spomin trpljenja Kristusovega; kako je napolnil njen prvi zaščitnik na rimskem cesarskem prestolu zmagal prav dobesedno pod zastavo, na kateri je blestelo znamenje svetega križa.

Moj namen ni bil, pisati zvrstoma zgodovino preganjanj v rimskem cesarstvu. Tako delo bi moralo biti vsaj petkrat tako obsežno, kakor je ta knjiga, da bi bilo le nekoliko popolno. Tudi bi bilo treba v njem obravnavati celo vrsto vprašanj, ki bi bila za preprostega bravca

pretežka. Iz bogate zakladnice krščanske starodavnosti sem izbral le nekaj biserov, iz nepregledne armade borivcev za Kristusov križ in svobodo Cerkev sem opisal le nekaj glavnih junakov. Vmes pa sem vpletal zgodbe glavnih preganjavcev na prestolu rimskih cesarjev.

Kar pripovedujem, je strogo zgodovinsko. Zgodovinska gotovost sicer ne stoji na isti stopinji kot računski; vendar nisem ničesar zapisal, za kar bi ne mogel navesti trdnih razlogov in tehtnih zgodovinarjev. Kjer je prišla do veljave legenda ali kak drug okrasek, to vselej razločno povem.

Virov v tekstu navadno ne navajam. Preprostega bravca bi to le motilo. Posebej sem pač hotel opozoriti na tepo De Waatovo knjigo „Valerijo“, ki je že tudi na slovensko prevedena in se bo vsem, ki jo bodo brali, gotovo podobno prikupila kakor „Fabiola“ ali „Perpetua“.

Kar je izvirnih pesniških citatov, so vsi povzeti iz Silvin Sar-denkovke zbirke „Roma“. Drugi viri in dela, ki sem jih rabil in se mi zdi, da je prav, če jih za izobražence tukaj naštejemo, so ta-le:

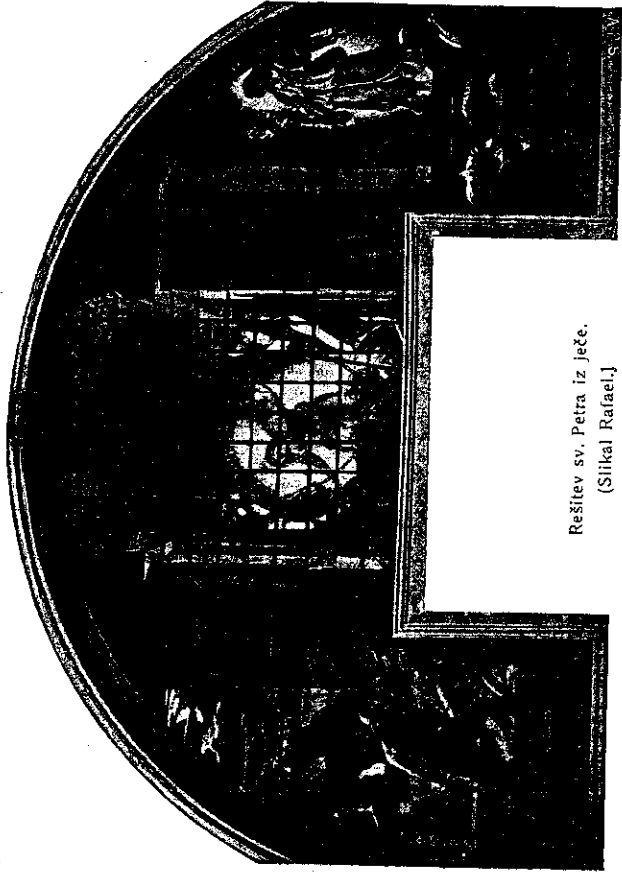
Viri: Acta martyrum, ed. Ruinart, Ratisb. 1859. — S. Cypriani opera, ed. Hartel, Vindob. 1868—71. — Eusebii Caes. opera, ed. Migne, P. G. 20. — S. Hieronymi Vita s. Pauli primi eremita, ed. Hurter, Oenip. 1885. — Kirchs. J., Enchiridion fontium historiae eccl. antiquae, Herder 1910. — Rauschen, Florilegium patristicum: I. Monumenta aevi apostolici. III. Monumenta minora saeculi secundi. Bonn 1904/5. — Slovnstvo: Allard, Histoire des persécutions. Pet zvezkov. 2. in 3. izdaja. Paris 1900—1905. — Chandlery S. J., Pilgrim Walks in Rome. Rim 1903. — De Waal, Roma sacra. — De Waal, Der Rompilger. 9. izd. Herder 1911. — Grisar, Geschichte Roms und der Pápste I. 1901. — Hergenröther-Kirsch, Kirchengeschichte I. Peta izdaja. Herder 1911. — Jörgensen, Römische Heiligenbilder. Benzinger 1906. — Jörgensen, Römische Mosaik. Benzinger 1906. — Kraus, Realencyclopädie der christl. Alterthümer. — Meschler S. J., Das katholische Kirchenjahr. Herder 1905. — Nortet, Les Cates combes Romaines (po De Rossijevi „Roma sotterranea“), 13. izd. Rim 1903. — Weiß, Weltgeschichte III.: Das Christentum. 6. izd. Styria 1900.

Poleg naštetih del se mi zdi pričujoča knjiga kakor vinar uboge vdove. Toda On, v čegar očeš ni nič majhnega, ker ni pred njim nič velikega, lahko razlije iz svojega božjega Srca blagoslov tudi na to skromno spominsko delce, da ne bo ostalo brez sadú v srcih vernih Slovencev. Saj je bil izvolil najbolj zaničevano orodje, križ, da je z njim zmagal vesoljni svet.

V Ljubljani, 28. oktobra 1912.

Dr. Jan. Ev. Zoré,

profesor cerkvene zgodovine.

Rešitev sv. Petra iz ječe.
(Silikal Rafael.)

Sveti Peter.

Plizala se je Velika noč leta 42. po Kristusu. Središče kraljestva božjega na zemlji je imelo biti prestavljeno iz Jeruzalema v Rim.

Nekaj let poprej so bili umorili Judje pravo velikonočno Jagnje, Kristusa. To Veliko noč so upali doživeti podobno peklensko veselje: Peter, ki ga je bil zapustil Gospod Jezus na svetu namesto sebe ter mu izročil vso svojo oblast, pa so ga tudi kristjani častili, ubogali in ljubili prav kakor namestnika Kristusovega — to so Judje dobro vedeli —, on je čakal v ječi Velike noči, ki bi zanj imela biti zadnja. Že je bila padla glava enega izmed apostolov: kraj Herod Agripa I. je bil dal malo prej umoriti svetega Jakoba starejšega, brata ljubljenca Gospodovega, evangelista Janeza, da bi se prikupil judom. Za njihov največji praznik, za Veliko noč, pa jih je hotel še bolj razveseliti: smrt poglavarju apostolov, smrt namestniku Kristusovemu!

Take načrte je imel Herod, tako veselje so si obetali Judje. V svojih računih so prezrli velesilo, katere svet ne pozna: molitev svete Cerkev. „Peter je sicer bil v ječi zaprt, Cerkev pa je neprenehoma zanj k Bogu molila.“ Kakšna je pač bila ta

molitev! Za prvega papeža so molili prvi kristijani, polni svetega Duha, polni žive in neomahljivega zaupanja v vsemogočnega Boga, polni otroške ljubezni do svetega Očeta. Ni čuda, da so ga v pravem pomenu besede izmolili, rešili iz ječe s svojimi molitvami. Do zadnjega je Bog poskušal stanovitnost molivcev, do zadnjega so vztrajali v zaupni molitvi. V zadnjem trenutku je Gospod poslal angela v vidni podobi, da je čudežno otel poglavarja svete Cerkve iz rok njegovih sovražnikov ravno tisto noč, predno bi bil imel umreti naslednji dan.

Kam sedaj? V Jeruzalemu ni smel ostati sveti Peter niti do jutranjega sveta. Le za trenutek se je oglasil v hiši Markovi na Sionu, kjer so bili kristijani v dvorani zadnje večerje zbrani v goreči molitvi, ki je ravno zanj kipela iz otroških src do nebes. Le toliko, da je zagotovil sveti Oče verne otroke, da niso zanj molili zaman, in jim naročil: Povejte, da me je angel Gospodov čudežno rešil, tudi jeruzalemskemu škofu Jakobu mlajšemu in drugim bratom — pa je moral oditi. Nemudoma, sredi noči, kakor nekdanje dete Jezus pred Herodom Velikim v Egipt, tako je moral bežati zdaj prvi namestnik Jezusov pred Herodom Agripom. Kam? Gospod, kam si postal krmarja svoje ladje?

Sveti Lukež, ki pripoveduje v Dejanju apostolov čudežno rešitev svetega Petra, sklepa to poročilo z besedami:

„In odšel je — na drug kraj.“

Sveti pisatelj, zakaj govoriš tako skrivnostno? Zakaj ne imenuješ onega kraja, ki bi ga srce tako želelo zvedeti?

Res, čudno je to: Ko poroča sveti Lukež o misijonskih potih svetega Pavla, našteva vse postaje, kjer se je apostol več časa mudil. Še več, posebej poudarja, da ga je vodil sveti Duh, kam naj gre. Tako piše: „Ko so prehodili sveti Pavel in njegovi spremljevalci Frigijo in pokrajino Galacije, jim je zabranil sveti Duh oznanovati besedo božjo v Aziji. Ko pa so prišli v Mizijo, so hoteli iti v Bitinijo, pa jim ni pustil Duh Jezusov. Zato so odšli v Troado, potem ko so prepotovali Mizijo, in tamkaj je imel Pavel po noči prikazen. Mož Macedonec je stal pred njim ter ga prosil: Pridi k nam in pomagaj nam. In brž ko je videl prikazen, smo takoj sklenili iti v Macedonijo, prepričani, da nas kliče Bog, da gremo tja evangelij oznanovat.“*

Svetemu Jožetu je bil angel določil, kam naj beži pred Herodom z detetom Jezusom; svetega Pavla je navdihoval Božji Duh, kam naj

* Dej. ap. 16, 6 — 10.

gre, kam ne; namestnika Jezusovega in prvaka apostolov pa naj bi bil prepustil Bog lastnemu ugibanju, kam naj se obrne, ko je moral nemudoma zapustiti Jeruzalem? In kraj, kamor je šel, naj bi ne bil toliko važen, da bi bilo vredno ga imenovati? Srce čuti, da to ni mogoče; čuti, da je Bog, ki je rešil Petra iz ječe, ga tudi peljal „na drug kraj“; čuti, da mu je sam sveti Duh odbral mesto, ki naj ga sprejme, ko ga je zavrgel po večini zakrknjeni Jeruzalem; čuti, da je sveti Duh določil mesto, kjer naj papež trajno postavi svoj prestol.

Zgodovina nam pove, kar sveto pismo zamolči; pove pa tudi to, da sveti pisatelj samo iz previdnosti ni imenoval onega kraja, ki je bil zadnji cilj Petrovega potovanja, ko je odšel iz svetega mesta. Ravno tisti čas, ko je pisal sveti Lukež Dejanje apostolov, je namreč vzbruhnilo v Rimu prvo preganjanje kristjanov. Ni torej kazalo svetu praviti, kam je šel poglavar svete Cerkve, ko je zapustil Jeruzalem; modreje je bilo prikrivati, da je ravno Rim njegova prestolnica.

In takrat je še bilo mogoče prikriti papeža, nemogoče pa med kristijani zabrisati spomin na prvi prihod svetega Petra v Rim. Kamni kličejo, kako živ je bil ta spomin pri prvih kristijanih. V lateranskem muzeju v Rimu je dvajset starokrščanskih sarkofagov, kamenitih mrtvaških krst, na katerih je v vzbočenih slikah vrezana rešitev sv. Petra iz Herodove ječe. Zakaj so pač prvi rimski kristijani tako posebno častili ta jeruzalemski dogodek iz Petrovega življenja? V kamen so hoteli vdolbsti hvaležni spomin, da je Bog pripeljal sv. Petra v Rim, ko ga je „otel iz Herodove roke in od vsega pričakovanja judovskega ljudstva“ v Jeruzalemu.

Resnično, samo Bog je mogel vdihniti prvaku apostolov to misel, da se je napolil v Rim; samo Bog je mogel napovedati boj krščanstva zoper poganstvo v središču tedanjega poganskega sveta; samo Bog je mogel določiti prestolnico poganskih rimskih cesarjev za prestolnico papežu. V Petrovi glavi bi se ta misel naravno ne bila nikdar rodila. Saj si je nekaj let poprej komaj upal sprejeti prvega pogana v sveto Cerkev, stotnika Kornelija; storil je to le na izrecno razodetje svetega Duha. In zdaj? Rešen iz rok neznanega kraljička Heroda, čisto odvisnega od rimskega cesarja, gre pogumno v Rim, da postavi tamkaj tron namestnika Kristusovega poleg trona rimskih imperatorjev. Kako neenak je bil boj, ki ga je sprejelo krščanstvo s poganstvom! Zastopnik poganstva je božansko češčen vladar skoraj vsega takrat znanega sveta, zastopnik krščanstva pa neznan galilejski ribič, brez orožja, brez bogastva, brez kulture, brez moči.

Na kampanjski vroči zemlji
 palma rastle je visoka,
 ponosita, vekovita,
 najkрасnejša izmed vseh —

In nekđaj na vitkem deblu
 tresla se je lepa krona,
 z dolgim palma je pogledom
 v dalji nekaj videla —

To je človek! To je tujecl
 Po samotnih krajih blodi,
 ni mu znana pot nobena.
 Čudna sreča, da ga niso
 že ubili žgoči žarki,
 izsušila silna žeja
 in pohodil kak vihar.

Kaj se v roki mu blesteče?
 Dva sta traka drug ob drugem
 z lahkim svitom zablestela,
 kakor da sta ključca dva.
 V jutrovi je čudni noši:
 Halja siva, nenavadna,
 s školkama je dvema speta,
 mož je z morja — kak begun —

In prispel je mož do palme,
 odpočil si v senci temni
 in povzdignil glas je subti:
 Že jo vidim Romo slavno!
 Kaj je stebrov veličastnih.
 Kaj se dviga tempelnov!
 Kak bom mogel odkleniti
 vrata Tebi, Bog edini,
 in zapreti jih bogovom?!

Da — resnica! Mož je blazen!
 — zveselila se je palma —
 Blodne misli, blodni sklepi
 v sivi glavi mu roje —

Lepo slika ta legenda naravno modrovanje o prvi Petrovi poti
 v Rim. Po sodbi natorne pameti je bil brezumen vsak poskus,
 dvigniti zastavo križa na rimsko obzidje. In če ni resnično apostolu
 samemu začelo upadati srce, ko je stopil na glavni rimski trg, sre-
 dišče tedanjega sveta; ko je zagledal pred seboj svetovno znani

Kapitól, na njem tempelj Jupitra, prvega poganjskega boga; ko je
 obrnil svoj trudni pogled na levo nad seboj na razkošno sijajni
 Palatin, na palače vladarjev vsega tedanjega kulturnega sveta? Če
 se mu ni godilo kakor takrat, ko si je na Genezareškem jezuru upal
 iz čolna h Gospodu preko valov, pa se je začel pogrezati, ko se je
 prav zavedel, da hodi po vodi, ne po trdnih tleh? Kdo je on, ki
 hoče spremeniti Rim iz središča poganstva v središče krščanstva?
 Ali ni sama misel na to blazna? Če ne blazna, tedaj božja.
 Vdihniti jo je mogel samo Bog, ki je „izbral to, kar je pred svetom
 neumnega, da osramoti modre; izbral, kar je pred svetom slabotnega,
 da osramoti močne; izbral, kar je pred svetom nepomenljivega in
 prezirljivega in to, kar ni nič, da poruši to, kar je“; izbral križ, da
 prevrne oltarje poganjskih bogov in zdrobi žezlo rimskih cesarjev, ki
 so v brezmejnem napuhu zahtevali zase božjo čast.

Da, ponižnost in napuh sta se srečala, ko je prvi namestnik
 Kristusov prestopil poganjski Rim. Peter ni zidal na svoje moči.
 Enkrat pač: takrat, ko je zatrljeval Gospodu, da je pripravljen iti z
 njim v trpljenje in smrt. Takrat se je poviševal nad druge, češ, da
 ne bo zatajil svojega božjega Učenika, tudi če ga vsi drugi zatajé.
 Pa še tisto noč, ki mu zdaj v samotnih urah vedno hodi na misel,
 stiska iz oči solze, v srce pa koplje čedaje bolj globoko temelje
 ponižnosti — tisto noč je Peter spoznal svojo moč. In tega spo-
 znanja mu je bilo treba, da je mogel biti pripravno orodje v rokah
 Križanega, ki je hotel s ponižnostjo zavladati nebesom, zemlji in
 peklu: „Ponižal se je, pokoren do smrti na križu; zato ga je Bog
 povišal in mu dal ime nad vsa druga imena, da se v Imenu Jezusovem
 upogne vsako koleno nebeščanov, zemljanov in pogubljenih, in da
 priznajo vsi jeziki, da je Gospod Jezus Kristus v slavi Boga Očeta!“
 Kakšen triumf bo to za Kristusa, ko bo zmagal s takim vojvodom,
 kakor je galilejski ribič Peter, in s takim orožjem, kakor je sramotni
 križ, ki se mu pogani smejejo, Judje pa se nad njim izpodtikajo!

Toda kdaj se to zgodi? Ob prihodu Petrovem je bilo v Rimu
 ime Kristus komaj znano. Predno bo spoznala rimska javnost samo
 to ime, bo preteklo še nekaj let. Rimski zgodovinar Svetonij poroča,
 da je leta 49. po Kristusu izgnal cesar Klavdij iz Rima Jude, s temi-le
 besedami: „Neki Krestus je Jude dražil, tako da so ne-
 prestano delali nemir; zato jih je cesar iz Rima izgnal.“
 Izobraženi Rimljanje torej še več let po Petrovem prihodu niso niti
 znali prav izgovarjati imena Kristus, nikar da bi bili vedeli, kaj po-
 meni to ime. Vendar brez uspeha ni bilo prvo delovanje sv. Petra v
 Rimu; tudi to nam pričajo one čudne besede poganjskega zgodovinarja.

Nekaj kristjanov je gotovo že bilo v Rimu, ko je tja prišel prvak apostolov. Saj beremo v Dejanju apostolov, da je bilo prvi binškoštni praznik med Judi, ki so poslušali Petrovo pridigo na Stonu, tudi nekaj „rimskih romarjev“. Prišli so k prazniku v Jeruzalem, zasiljali silni šum kakor bučanje močnega viharja, se zbrali na ta glas okoli hiše, v kateri so čakali apostoli prihoda svetega Duha, in ko je Peter z enajsterimi stopil iz dvorane zadnje večerje na plano pa začel govoriti zbranim množicam tako, da ga je vsak poslušavec umel v svojem jeziku, tedaj je bilo tudi nekaj rimskih Judov med tistimi, ki se niso posmehovali apostolem, da so pijani in da zato znajo toliko jezikov, ampak so verno strmeli, češ: Kaj niso vsi ti Galilejci? Kako torej, da jih slišimo vsak v svojem jeziku, Arabci, Egipčani, Grki, in mi „romarji iz Rima“? Gotovo je dal Bog prvo seme evangelija, ki ga je sprejelo tisti dan tritisoč vernih src, zanesti po teh „rimskih romarjih“ v cesarsko mesto. Tudi stotnik Kornelij, prvi pogan, ki ga je sprejel sv. Peter v Kristusovo cerkev, je bil poveljnik italške legije. Njegovi vojniki so bili po rodu iz Italije, prav verjetno jih je bilo nekaj med njimi, ki so bili iz Rima doma. Mar ni morda ta in oni sledil zgledu svojega poveljnika, postal kristjan in po vrnitvi v domovino tamkaj na tihem razširjal Kristusovo vero? Saj vemo iz zgodovine, kako vneti misijonarji so bili v prvih krščanskih stoletjih ravno vojniki. Sv. Peter torej gotovo ni bil v Rimu čisto nepoznan, ko je prvič tja prišel. Bog, ki ga je peljal v Rim, mu je tudi pripravil pot. Kako so ga pač sprejeli tisti, ki so ga videli prvi binškoštni praznik v Jeruzalemu in se spreobrnil na njegovo prvo pridigo! Kako ga je sprejel ta in oni veteran, ki je služil vojske v Palestini pod stotnikom Kornelijem!

Po Petrovem prihodu se je začela mala krščanska občina v Rimu naglo množiti. Sicer je delal čisto skrito, zbiral svoje ovčice zunaj mesta, krščeval pri „studentu sv. Petra“ — tako so kristjani po njem še več stoletij pozneje imenovali kraj v bližini svete Neže zunaj mestnega obzidja, kjer so se zbirali prvi rimski verniki k božji službi prvega papeža. Skrito je delal; toda On, na čegar povelje je bil v Genezarskem jezeru ujel toliko rib, da se je mreža trgala; On, ki mu je rekel pri tisti priliki: „Ne boj se, odslej boš ljudi lovil“ — On je bil s Petrom in je tako blagoslavljal njegovo delo, da ni moglo dolgo ostati prikrito rimskim Judom. In kakor vemo iz Dejanj apostolov, da so po vseh mestih preganjali Judje z besnim sovraštvom, ponekod z javno revolucijo, apostola Pavla, brž ko je kje ustanovil novo krščansko občino, tako je kar zbesnelo rimsko judovstvo, ko je zvedelo, da se mudi v Rimu sam poglavar Kristusove Cerkve, in

opazilo uspehe njegovega dela. Nemir je sledil nemiru, tako da je javna oblast posegla vmes. Kar poroča poganski zgodovinar Svetonij v onih čudnih besedah: Neki „Krestus“ je dražil Jude, da so neprestano delali nemir; zato jih je cesar iz Rima izgnal — prav to vemo tudi iz Dejanj apostolov: „Klavdij je zapovedal vsem Judom, da morajo zapustiti Rim.“* Rimska policija pa še ni ločila Judov in kristjanov; slišala je le — kakor pravimo — od daleč nekaj zvoniti o Kristusu, ki razburja Jude in je baje vzrok vseh nemirov, in je zato iztirala vse Jude, krščene in nekrščene. Tudi sv. Peter je moral ob tej priliki zapustiti Rim.

Pa vrnil se je zopet. Ko je čreda najbolj potrebovala vrhovnega pastirja, ko je prišel med njo volk pa začel klafi in daviti ovce, in dal za nje svoje življenje po zgledu dobrega božjega Pastirja, čegar prvi namestnik je bil.

Za cesarjem Klavdijem je zavladal Neron, prvi rimski cesar, ki je preganjal kristjane z ognjem in mečem; prvi, ki je začel zoper krščanstvo oni strašni boj na življenje in smrt, ki je trajal z malimi presledki skoraj tristo let. Prvi preganjavec kristjanov je bil — vredno je to vedeti — oni Neron, ki je umoril svojo lastno mater Agripino, umoril svojo blago ženo Oktavijo, umoril svojega učitelja modrega Seneka in požgal svoje prestolno mesto Rim.

Prav ta požar rimskega mesta je bil signal za krvavi ples, ki ga je zarajal zverinski tiran z nevesto Kristusovo, sveto Cerkvijo.

19. junija leta 64. je začel Rim goreti. Rimski zgodovinarji Tacit, Svetonij in Dion Kasij požar natančno opisujejo. Ogenj je nastal ob vznožju Palatina v prodajalnah in zalogah, polnih gorljivih tvarin. Veliki cirkus med Palatinom in Celijem je bil hitro ves v plamenu. Od tam je divjal požar preko gričev rimskega mesta pa zopet v nižave, ki te griče delé, po glavnem trgu, po tesnih ulicah. Iz tega ognjenega morja so se razlegali obupni klici ženâ, starčkov, otrok, bolnikov, slišale se kletve nesrečnežev, ki so ob vse prišli in rešili samo golo življenje, vmes pa grožnje, kakor jih pač ne čuje uho zlepa ob kakem požaru: „Ne gasiti! Mi vemo, kdo je ukazal požar!“ In ob tem groznem prizoru je sedel na visokem razglednem stolpu Mecenovne palače Neron, oblečen kot glediški igravec, z liro v roki. Prepeval je o padcu Ilija, o požaru onega nesrečnega mesta, ki so ga baje po desetletni vojski zažgali stari Grki, in se pasel, kakor je po Svetonijem poročilu rekel sam, „na lepoti krasnega požara“ — pogled za pravega satana.

* Dej. ap. 18, 2.

Šest dni je ogenj divjal in popolnoma uničil deset okrajev rimskega mesta; samo štirje so ostali nedotaknjeni.

V ozadju so pa švigali še strašnejši zublji....

Rimska javnost je bila tako propadla, da je Neronu mnogo odpustila. Ko je umoril svojo mater in svojo ženo, je klečeplazni rimski senat celó sklenil bogovom zahvalne daritve, da se je cesarju posrečilo spraviti s pota najprej njo, ki je umrla s klicem: „Suni z mečem v to telo, ki je nosilo svojega morivca,“ potem pa blago soprogo, ki je bila na poti živalski pohotnosti Neronovi. Zdaj pa, v groznem svitu rimskega požara je zagledalo nesrečno ljudstvo svojega tirana v taki luči, da ga je začelo preklinjati. In pred obupanimi pogorevci je cesar vztrepetal. On je požgal Rim; kaj, če mu na pogorišče prevrnejo tron?

V tem strahu začuje peklenski glas, ki mu šepče v uho rešilni svét. Popeja Sabina, vražja napol ljudinja, zaradi katere je bil umoril mater in ženo, da je mogel njo povzdigniti v cesarico, ga spomni — kristjanov. Na te naj zvrne sum, da so požgali Rim. Teh naj vrže na tisoče pred razdraženo ljudstvo, ki hlepi, da se zmaščuje zaradi požiga rimskega mesta.

„Da bi torej zatrl govoricó, ki je Nerona dolžila, je podtaknil za požigavce ljudi, katere imenuje ljudstvo kristjane, in jih kaznoval z vsemi kaznimi, ki si jih je mogel izmisliti.“

Tako piše poganski zgodovinar Tacit.

In kakšne kazni si je za nedolžne žrtve izmislila divja krvoločnost Neronova? Tudi to nam poroča isti zgodovinar. Nekatere so zašili v živalske kože pa jih metali psom, da so jih raztrgali; mnogo so jih križali; druge zopet so rabili za nočno razsvetlavo, jih zavili v slamo, polili s smolo, obesili na stebre ali nasadili na kole in jih po noči prižigali namesto svetilk. Neron je odprl za te strašne pri-zore svoje vrtove, jih dal s kristjani razsvetliti in ob tej razsvetljavi je prirejal dirke, pri katerih je sam nastopal kot kočjaž. Ali bi si mogel izmisliti pekel kaj bolj krutega, kaj bolj divje zlobnega? Za požigom mesta na stotine živih človeških bachelj!

Pa te bakije bodo razsvetlile pogansko temo! Za to se žrtvujejo, v tej želji dogorevajo. Krščanska ljubezen, močnejša ko smrt, použiva te plamenice, ki jih je prižgala peklenska hudobija.

To prvo preganjanje je zahtevalo nešteto žrtev, „nezmerno množico“, pravi poganski zgodovinar. Divjalo je brez dvoma ne le v Rimu, ampak tudi po drugih pokrajinah rimskega cesarstva. Saj so morale vse prispevati, da se je na novo pozidal Rim. Zato povsod

novi davki, povsod torej smrtnó sovraštvo do tistih, o katerih se je razširjala govorica, da so jih krivi.

Vrhovnega pastirja so kristjani skrivali, dokler so mogli, da je mogel svoje ovčice tolažiti, vzpodbujati, krepčati za strašni boj. In sv. Peter je to delal z besedo in s peresom. V tem času je postal iz Rima na krščanske občine, kamor ni segla njegova pridiga, oni krasni pastirski list, ono po navdihnjenju svetega Duha pisano prvo okrožnico prvega papeža, v kateri tako-le tolaži ljubljene vernike:

Milost z Vami in mir!

Hvaljen bodi Bog in Oče Gospoda našega Jezusa Kristusa, ki nas je po svojem velikem usmiljenju prerodil v živo upanje po vstajenju Jezusa Kristusa, v nestrohljiv in nevenljiv delež, prihranjen vam v nebesih, ko se boste veselili, če morate zdaj žalovati v tolikih poskušnjah, da se poskušnja vaše vere, veliko dražje ko zlato, ki se v ognju poskuša, izkaže v hvalo in slavo in čast ob razodetju Jezusa Kristusa, ki ga ljubite, čeprav ga niste videli, vanj tudi verujete, čeprav ga ne vidite; toda ker verujete, se boste veselili v nedopovedljivem in poveličanem veselju, ko boste dosegli namen svoje vere, zveličanje duš.

Preljubiti Prosim vas kakor tujce in popotnike na zemlji, imejte lepo življenje med neverniki, da vidijo vaša dobra dela, ko vas obrekujejo. Zakaj to je volja božja, da z dobrimi deli zamašite usta nespametnim in nevednim ljudem. To je namreč milost, če kdo zavoljo Boga bridkosti prenaša in po krivici trpi. Zakaj kakšna čast bi bila to, če bi zaradi hudodelstev trpeli kazen? Ako pa dobro delate in voljno trpite, to je milost pred Bogom. To je vaš poklic. Saj je tudi Kristus za nas trpel in vam zapustil zgled, da hodite po njegovih stopinjah. On ni klel, ko so njega kleli; ko je trpel, ni pretfil, ampak se je vdal krivičnemu sodniku. Ne povračujte torej huduga za hudo, ne kletve za kletev. Če trpite zavoljo pravičnosti, blagor vam! Njih strahú se ne bojtel! Imejte dobro vest, da bodo osramočeni vaši obrekljivci. Ta misel bodi vaše orožje, da je tudi Kristus trpel.

Preljubiti! Naj se vam nikar čudno ne zdi v tej bridkosti, ki je vam v poskušnjo, kakor da bi vas kaj novega zadelo; marveč veselite se, da ste deležni Kristusovega trpljenja, da se boste veselili in radovali tudi ob razodetju njegove slave. Če vas zasramujejo zaradi imena Kristusovega, blagor vam. Zakaj v tem slučaju počiva dan vami, kar je božje časti in slave in moči, in Duh njegov.

Ponižajte se torej pod mogočno roko božjo, da vas poviša ob času obiskanja. Vso svojo skrb nanj zvrnite, ker njemu je skrb za

vas. Bodite trezni in čujte; zakaj vaš sovražnik hudič hodi okoli kakor rjoveč lev pa išče, koga bi požrl. Ustavljajte se mu trdni v veri; saj veste, da so vaši po svetu razkropljeni bratje ravno tako v trpljenju. Bog vse milosti pa, ki nas je poklical k svoji večni časti v Kristusu Jezusu, vas bo po kratkem trpljenju izpopolnil, utrdil in ukoreninil. Njemu bodi čast in kraljestvo vekomaj!

Pozdravlja vas soizvoljena cerkev v Babilonu.

Babilon je imenoval poganski Rim tudi sv. Janez v Skrivnem razodenju. In to prikrito, med prvimi kristjani običajno ime je rabil za Rim sv. Peter v svojem pastirskem listu, da bi preganjavcem ne izdal brez potrebe svojega bivališča.

Vendar je naposled prišla vrsta tudi nani. Poskrbel je za naslednika:

Še Linu
ta ključa nesem dva;
sam pohitim za Njim —
do križa — do neba.

Tovariš mu je bil v smrti, kakor v apostolskem delu sveti apostol Pavel:

V ljubezni, veri — —
povsod sem brat bil tvoji,
naj tudi sladka smrt
zadini me s teboj!

Pavlu je rabelj odsekal glavo, ker je bil rimski državljani, Peter pa je moral kot zaničevan Jud v smrt na križ — kakor Kristus, čegar prvi namestnik je bil.

Gospod mu je bil napovedal, da bo tako umrl. Ko mu je po svojem vstajenju izročil vrhovno oblast nad vso Cerkvijo, mu je ob enem naznanil, kakšna smrt ga čaka. To pripoveduje tako priprosto in pristrčno sveti Janez v zadnjem poglavju svojega evangelija:

„Potem se je Jezus zopet prikazal svojim učencem ob Tiberijskem jezeru. Prikazal se je pa tako-le:

Bili so skupaj Simon Peter in Tomaž, ki je imenovan Dvojčič, in Natanael, ki je bil iz Kane galilejske, in Cebedejeva sinova in dva druga izmed njegovih učencev. Simon Peter jim reče: Ribe grem loviti. Mu rekoč: Gremo tudi mi s teboj. In so šli in stopili v čoln; pa niso nič vjeli tisto noč.

Ko se je pa jutro storilo, je Jezus stal na bregu; toda učenci niso spoznali, da je Jezus. Jezus jim torej reče: Imate kaj jesti? Odgovorili so mu: Nič. Jim reče: Vrzite mrežo na desno stran čolna pa boste našli. Vrgli so jo in zdaj je kar vleči niso mogli zaradi množice rib.

Tisti učenec, ki ga je Jezus ljubil, reče torej Petru: Gospod je. Ko to sliši Simon Peter, si opase tuniko — zakaj bil je slečen — in se vrže v morje. Drugi učenci so pa v čolnu prišli — niso bili namreč daleč od suhega, ampak le kakih dvesto komolcev — in so vlekli mrežo z ribami.

Ko torej stopijo na suho, vidijo žrjavico pripravljeno, na njej ribo, poleg kruh. Jezus jim reče: Prinesite nekaj rib, ki ste jih vjeli. Simon Peter pristopi in potegne mrežo na suho, polno velikih rib; sto trinpetdeset jih je bilo. In čeprav jih je bilo toliko, se mreža ni strgala.

Jezus jim veli: Pridite in jejte. In so se vsedli, pa nihče si ni upal vprašati: Kdo si ti? Vedeli so, da je Gospod. In Jezus vzame kruh in ga jim da in tako tudi ribo.

To je bilo že tretjič, da se je Jezus prikazal svojim učencem, potem ko je bil od mrtvih vstal.

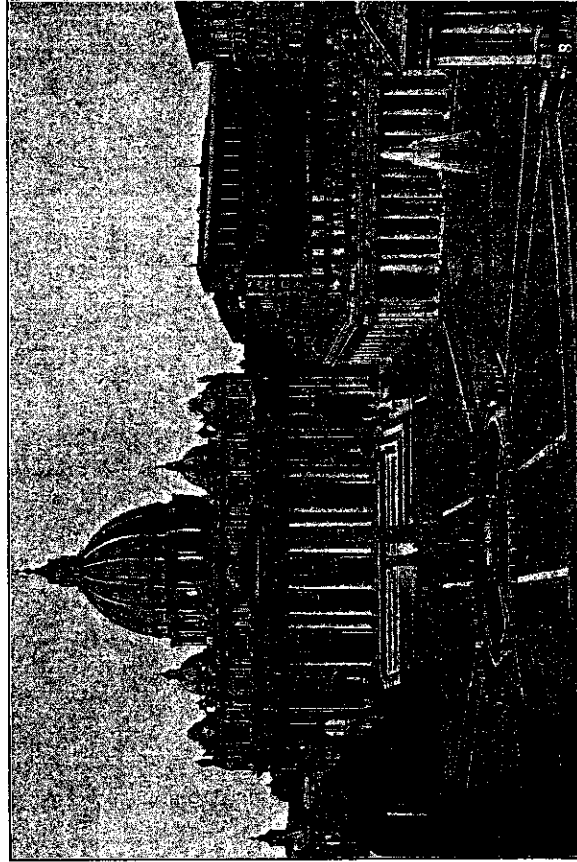
Ko so torej odjedli, reče Jezus Simonu Petru: Simon Janezov, me ljubiš bolj kakor ti-le? Mu odgovori: Da, Gospod, Ti veš, da Te ljubim. Mu reče: Pasi moja jagnjeta. In vpraša ga zopet: Simon Janezov, me ljubiš? Mu odgovori: Da, Gospod, Ti veš, da Te ljubim. Mu reče: Pasi moja jagnjeta. Vpraša ga tretjič: Simon Janezov, me ljubiš? In Peter je postal žalosten, ker mu je v tretjič rekel: Ali me ljubiš? in je odgovoril: Gospod, Ti vse veš; Ti veš, da Te ljubim. Tedaj mu reče: Pasi moje ovce. Resnično, resnično ti povem: Dokler si bil mlajši, si se sam opasoval in si šel, kamor si hotel; kadar se boš pa postaral, boš razpel svoje roke in drug te bo opasal in potegnil, kamor ti nočeš.

To je pa rekel, da mu je naznanil, s kakšno smrtjo bo poveličal Boga.“

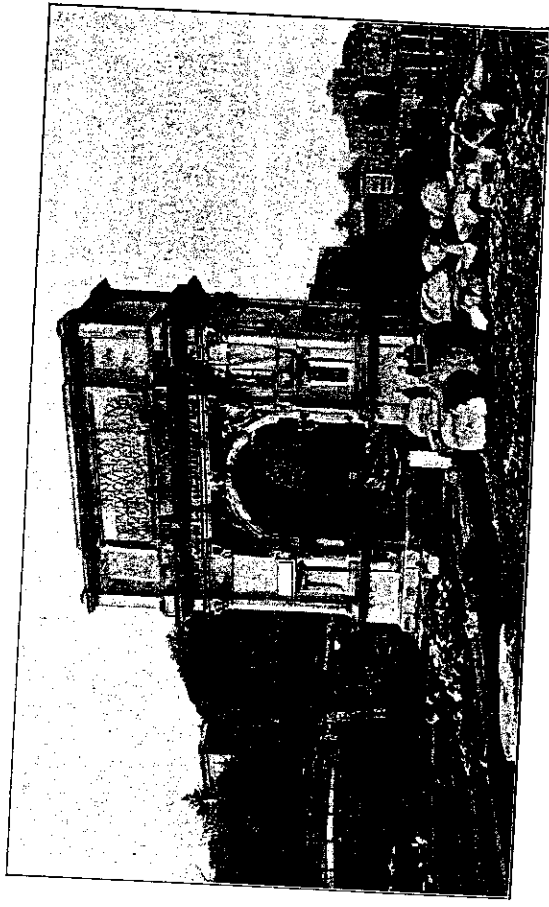
In tej smrti je zdaj gledal sveti Peter v oči. S pisanih bregov rajskega jezera genezarskega je prišel — v cirkus Neronov. Sredi tega cirkusa, tik veličastnega obelisksa, ki zdaj stoji na trgu svetega Petra, je stal 29. junija leta 67. križ in poleg križa prvak apostolov, pastir vesoljne čede Jezusove. Se mar ni ob pogledu na križ v starčkovi duši ponovil ves tisti prizor na lepem genezarskem bregu? Kakor da sliši Gospodove besede, se izroči rabljem, da ga z vrvoj opasejo in na križ potegnejo. In ko padajo težki udarci kladva na grozne žebije, da ga pribijejo na trdi križ, se mu zdi, da mu Gospod še nikdar ni storil večje ljubezni kakor zdaj, ko mu naklanja smrt, enako svoji, in da ga še nikdar ni vpraševal bolj ljubeče in z večjo pristrčnostjo: „Simon Janezov, ali me ljubiš?“ In v smrti utripajoče srce pač ni nehalo ponavljati sladkega odgovora: „Gospod, Ti veš vse; veš tudi to, da Te ljubim ...“

V cirkusu so zaploskali, peklenske sile so zarajale, ko je izdihnil na križu on, na katerega je bil sezidal Gospod svojo Cerkev. Toda le malo časa še — in ta cirkus izgine. Na Petrovem grobu pa se dvigne najprej skromna kapelica; Anaklet, drugi Petrov naslednik, jo da sezidati. Še par stoletij — in prvi krščanski cesar postavi na istem mestu prvaku apostolov za nagrobni spomenik veličastno cerkev, ki presega po lepoti in bogastvu vse tempelje poganskih bogov. Stoletja hite mimo Konštantinove bazilike nad Petrovim grobom, jo na posled tudi porušijo, toda Petrove skale ne morejo porušiti. Na mestu stare cerkve se dvigne nova, najveličastnejša bazilika na svetu, in obelisk, ki je gledal v Neronovem cirkusu nizko dolni na Petrov križ, je postavljen za častno stražo pred njo. V njej pa obhaja dvesto sedem in petdeset naslednik sv. Petra šestnajststoletnico zmage krščanstva nad poganstvom. Na oltarju ravno nad Petrovim grobom daruje slovesno daritev, obdan od zastopnikov vseh narodov sveta. Iz mogočne kuplje nad njim se glasé srebrne trobente, ž njimi se pa vrsti najlepši pevski zbor, ki mu poje v pozdrav Gospodove besede, z velikanskimi črkami v kuplji zapisane:

Ti si Peter, in nato skalo bom zidal svojo Cerkev, in peklenska vrata je ne bodo premagala...

Cerkev svetega Petra v Rimu.

Titov slavolok.

Rodovina Flavijev.

Radar bom povišan od zemlje, bom vse potegnili nase.“ Kako hitro se je začela izpolnjevati ta napoved Gospodova! Pač so morali častivci križa občutiti vso njegovo grozo, preden je zmagal popolnoma; toda začel je zmagovati naglo. Dve leti po smrti svetega Petra je bilo krščanstvo v Rimu že v cesarski rodovini.

Neron je bil zadnji cesar iz rodovine Klavdijev. Mera njegovih hudobij je bila polna. Božji prst mu je zapisal: Mane, tekel, fares. Vojaštvo se je uprlo zoper blazno-krutega trinoga. Zbežal je pred lastnimi vojaki in se na begu sam umoril.

Po kratkem presledku je prišla na prestol rodovina Flavijev. Z imenom te cesarske rodovine je združenih v Rimu toliko častiljivih in ljubeznivih spominov iz prve krščanske dobe. Kolosej, Titov slavolok, katakombe Domitile — te in druge nepozabljive slike se poznavatelju Rima in prvih krščanskih stoletij vrsté pred duhom, ko se spomni Flavijev.

Doma so bili v Sabinskih gorah, ki jih je tako lepo gledati iz Rima, dvakrat lepo, kadar pokriva njih vrhove še sneg, ko pripeka v Rimu že vroče južno solnce. Prvi Rimljani so bili dobili v teh

gorah svoje žene, in rodovino, iz katere so vzcvete rimski Cerkvi prve svetnice v najvišjih, v cesarskih krogih, so dale Rimu te gore.

Najbrže so se preselili Flaviji v Rim pod cesarjem Klavdijem. Prvi izmed njih, ki ga zgodovina po imenu pozna, je bil Flavij Petro. Že njegova vnuka Sabin in Vespazijan sta dosegla v Rimu najvišje časti.

Sabin je postal pod Neronom rimski prefekt. Prefekti glavnih mest so bili v rimski državi to, kar so pri nas župani stolnih mest; še večjo oblast so imeli. Za mesto je bil prefekt najvišja uradna oseba v Rimu. On je vodil preiskave, on sodil hudodelce, ki so v mestu padli pravici v roke. Imel je torej poleg upravne oblasti, ki jo imajo pri nas okrajni glavarji in župani glavnih mest, tudi sodno oblast. V „Dejanjih svetih mučencev“ se tolikrat bere, da so prišli pred „prefekta“, ki jih je zaslišaval, skušal odvrniti od vere, po brez-uspešnih poskusih pa obsodil v najgrozovitejšo smrt. Tako se je Flavij Sabin najbrže seznanil s krščanstvom ravno kot rimski prefekt. Bog ve, koliko preiskav je imel ob Neronovem preganjanju. Pri njih je imel priliko občudovati neustrašenost junaških mučencev in spoznati vzvišenost nauka, za katerega so šli v trpljenje in smrt. Ali je sprejel tudi on ta nebeški nauk? Poganski zgodovinarji slikajo Sabinov značaj tako, da po njihovih poročilih mnogi učenjaki sodijo, da je milost našla pot že v njegovo srce in da je sam postal kristjan; vendar nedvomno tega dokazati ne morejo. To pa je popolnoma gotovo, da sta prejela sveti krst njegova otroka, sin Flavij Klemen, poznejši konzul in mučenec, pa hči Plavtila, o kateri se je ohranila prelepa legenda, ki je vpodobljena v vzbočeni sliki na bronastih glavnih vratih vatičanske bazilike.

Bližu mestnih vrat, skozi katera so peljali na morišče svetega Pavla, je stanovala pobožna Plavtila. Revica je bila slepa; z gostim, neprozornim pajčolanom je zakrivala svoje slepe oči. Ko gre apostol mimo njene hiše v smrt, jo poprosi, naj mu da svoj pajčolan, da si z njim zaveže oči, predno mu bodo odsekali glavo, ter ji objubi, da ga ji bo prinesel nazaj. Rabiji so se porogljivo zakrohotali, slepa reva pa se ni zmenila za njih posmeh; v ponižni veri in tolažilnem upanju posodi svetemu apostolu svoj temni pajčolan. Naslednjo noč se ji sveti Pavel prikaže, ji zastiralo vrne, in ko si Plavtila z njim zopet pokrije oči, izpregleda tisti hip. Ljubezniva legenda je krasno vilita na bronastih vratih cerkve svetega Petra: na levi sveti Pavel pred Neronom, na desni ga rabelj ob glavo devlje, v ozadju pa nese apostol Plavtili pajčolan iz rajskih višav.

Sabinov brat je bil Vespazijan, sicer pogan, pa jako plemenit značaj in odličen general. Ker se je odlikoval povsod, kamor je bil poslan, ga je sprejel naposled Neron v svoje spremstvo. Tu je pa slabo naletel. Njegovemu odkritemu vojaškemu srcu se je gabilo grdo prilizovanje dvorjanov; laskati se on ni znal in se ni maral. Zato je prišel pri cesarju, ki je bil vaje samih lizunov, v toliko nemilost, da ga je spodil s cesarskega dvora. Vespazijan se je javnosti popolnoma odtegnil, se umaknil v samoto in je le pričakoval, kdaj ga Neron obsodi v smrt kakor toliko drugih, ki mu niso bili všeč. Tu izbruhne v Palestini obupni upor Judov. Treba je bilo spretnega, izkušnega generala, da vstajo zaduši. Cesar si ne zna drugače pomagati pa imenuje Vespazijana za vrhovnega poveljnika v judovski vojski.

Vojska je trajala skoraj štiri leta. Vespazijan je ni končal. Po dveh letih ga je armada oklicala za cesarja. Izročil je poveljstvo svojemu sinu Titu, sam pa hitel v Rim, da zasede cesarski prestol — prvi cesar, ki ima krščanske sorodnike.

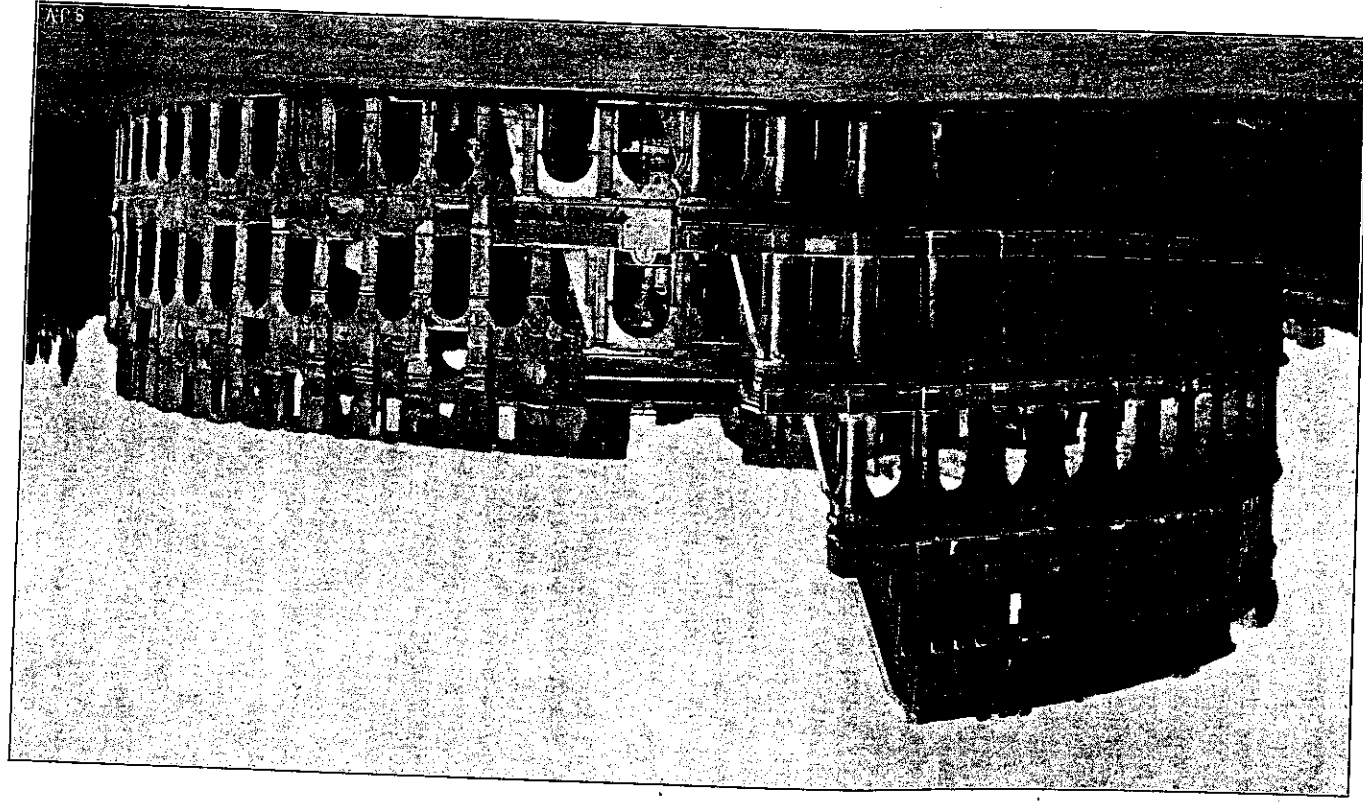
Kristjanov Vespazijan ni preganjal. Tudi ni slutil, da bo tolikrat tekla mučeniška kri v onem amfiteatru, ki mu navadno pravimo „Kolo se j“ ali pa amfiteater Flavijev, ker ga je prvi cesar iz rodovine Flavijev pričel zidati, njegov sin in naslednik Tit pa dovršil. Namenil je tisto velikansko gledišče za borbe gladiatorjev, brez katerih Rimljani niso mogli živeti. Gledati, kako se boré gladiatorji med seboj ali pa z divjimi zverinami, je bila starim Rimljanom najljubša zabava. Kaj divjega in surovega mora vendar biti v pokvarjeni, razbrzdani, neukročeni človeški naravi, da jo more zabavati pogled na zverinsko klanje in prelivanje krvi! Človek more to komaj umeti, še verjel bi težko, ko bi ne vedel, da so še v našem času Španci tako zavzeti za divje borbe z bikmi, da je še dandanes nemo-goče odpraviti na Španskem te krute, strašne, krvoločne igre. Kadar je pa v starem Rimu vzbruhnilo preganjanje kristjanov, tedaj so morali namesto gladiatorjev nastopiti kristjani. „Kristjane v boj z levij!“ — ta strašni klic podivjanega, naščuvanega rimskega ljudstva je večkrat zahteval toliko žrtev, da so tla v koloseju vsa prepojena z mučeniško krvjo.

Ko bi mogle govoriti razvaline koloseja, kaj bi vedele povedati! Kaj razkošja, kaj bogastva, kaj svetosti, kaj zverinske krvoločnosti, koliko junaštva, koliko propalosti je tu nastopalo in se tisočim radevednih, poželjivih, krutih pogledov razodevalo! Saj je imelo v tej velikanski, še v razvalinah tako veličastni stavbi prostora do devetdeset tisoč gledavcev. Stene, ki danes gole v zrak štrle, so bile

vse obložene z mramornimi ploščami. Arena, tisti prostor, na katerem so nastopali borivci, je bila tako prirejena, da jo je bilo mogoče v trenotku spraviti pod vodo za povodne bitke, ali pa z nje kakor pričarati gozd, v katerega so iz podzemskih kletk izpustili tigre, leve, slone in druge zverine, s katerimi so se potem morali boriti gladilatorji in tolikokrat sveti mučenci. Krog arene pa so se, vrsta za vrsto, dvigali sedeži v podolgaatih, čim višje tem večjih kolobarjih: sijajno opremljeni prostor za cesarski prestol; bogati sedeži rimskih senatorjev, poganskih duhovnikov in boginji Vesti posvečenih devic vestalk; v naslednji vrsti prostori za odlično plemstvo; višje gori za rimske meščane; nato pa do vrha prostori za navadno ljudstvo. V gateriji prav na vrhu so bili cesarski mornarji, ki so imeli nalogo, razpenjati velikanske plahete, da se ni bilo treba gledavcem bati slabega vremena in da jih niso nadlegovali pekoči solnčni žarki.

Krvave igre so se s tem pričenjale, da so šli borivci v paradnem izprevodu preko arene in klicali proti cesarskemu prestolu: „Živio, cesar! Pred smrtjo te pozdravljamo!“ Grozen pozdrav ljudi, ki gredo v smrt samo ljudem v zabavo! Pozdrav, ki tako strašno, pa tako živo in resnično izraža vso grozo poganstva, ki ne ve, kaj je življenje, kaj smrt, kaj duša in večnost, kaj je človek in kdo je njegov gospodar, življenja in smrti gospod! „Živio, cesar! Pred smrtjo te pozdravljamo!“ In cesar je mignil in trobente so zadonele, rogovi zabučali, piščalke zažvižgale in boj se je pričel. Tu boj posameznikov, tam celih čet; zdaj ljudi, zdaj zveri, zdaj ljudi z divjimi zvermi. Čim več krvi, tem bolj raste krvoločnost gledavcev. Stave, kdo bo zmagal, se množe. Ploskanje se vrsti s klici: Zasadi, zakolji, ubij! Po vsakem nastopu pa odnašajo sužnji trupla padlih z arene skozi takozvana „vrata boginje smrti“.

Namesto pravih borb pa so se večkrat izvrševale v areni le smrtne obsodbe. Hudodelce so metali izstradanim, razdraženim zverem. Zlasti radi so tako morili kristjane, kadar je divjalo preganjanje. „Kristjanov levom!“ je završalo po gledišču in v areno je stopil častitljiv starček, stopila junaška devica, stopil angelsko nedolžen mladenič. Od nasprotne strani pa se je priplazil iz kletke kak panter, prirjul kak lev, pridivjal razdražen divji vol. In ob takih prilikah se je večkrat zgodilo, da je obstala zver pred svetim mučencem, kakor bi slutila, da stoji pred nekim nadzemskim bitjem. Kak lev se je vlegel k nogam slabotne device, ji začel prijazno mahati z repom in se je ni upal dotakniti, kakor piše sveti mučenec Ignacij, antiohijski škof. Tedaj je moral rabiljev meč opraviti delo, ki se ga je ustrašila divja zver. Pri „vratih boginje smrti“ pa so čakali so-

Kolosej.

rodniki ali prijatelji, kdaj privlečejo sužnji iz arene truplo svetega mučenca, da so ga za drag denar od njih kupili in ga v tihi noči ponesli v katakombe ...

Blizu koloseja, na višini pred glavnim trgom starega Rima, stoji Titov slavolok, nema, skoraj dvatisočetna priča, kako je padel prvi sovražnik krščanstva, trdovratni judovski rod. Rimljani so ga namreč postavili zmagavcu Titu takrat, ko se je po končani judovski vojski vrnil zmagoslavno v Rim. Judje so si bili takrat, ko so zahtevali Kristusa na križ, sami izrekli obsodbo z besedami: „Njegova kri naj pride nad nas in nad naše otroke!“ Prišla je, ne v rešenje, ker za to niso marali, ampak v strahovit pogin.

Vespazijan je bil osvojil Palestino, Tit je šel z rimsko vojsko nad njeno glavno mesto Jeruzalem. Takrat se je do pičice izpolnilo prerokovanje, ki ga je bil Gospod izrekel nad nesrečnim mestom s solzami v očeh: „Prišli bodo nad te dnevi, ko te bodo obdali tvoji sovražniki z nasipi in te oblegali in stiskali od vseh strani, in pomendrali bodo tebe in tvoje otroke v tebi in pustili ne bodo v tebi kamna na kamnu, zato ker nisi spoznalo časa svojega obiskanja.“

V Jeruzalemu se je bila zbrala večina Judov, nekaj že zato, ker so pribežali tja z dežele pred zmagovitimi Rimljani, nekaj pa zato, ker je bil ravno velikonočni praznik, ko je prišel Tit s svojo vojsko. Na ta praznik je vse hitelo v Jeruzalem. Samo kristjani so se verno spomnili Gospodovih besed in se o pravem času rešili iz mesta v gore onkraj Jordana. Prvi cerkveni zgodovinar Evzebij poroča, da je bilo takrat v Jeruzalemu natlačenih tri milijone Judov. Titova armada je pa štela le 80.000 mož. Poleg tega je bil Jeruzalem tako močna trdnjava za tisti čas, ko še niso poznali topov, da je sam Tit priznal, ko je videl po zmagi razvaline: „Tega niso premoogli moji polki in moje vojne priprave. To je storil Bog. Bog je razdejal Judom to močno mesto.“

Judje so se borili z obupnim junaštvom. Rimski poveljnik jih je večkrat pozval, naj se vdajo, in je v ta namen k njim pošiljal Jožeta Flavija, ki je bil sam Jud, pa je prestopil k Rimljanom, si od Flavijev privzel ime in je pozneje tudi popisal to vojsko. Tit je obetal Judom, da bo z njimi lepo ravnal, pa zastonj. V svoji zaslepljenosti niso mogli verjeti, da jih je Bog zavrgel, ker so sami zavrgli Kristusa. Domišljevali so si, da so še vedno izvoljeno ljudstvo božje, mislili, da so nepremagljivi, dokler stoji njih tempelj, tempelj pa da bo branil sam Bog. Tedaj je spolnil Tit nevede napoved Gospodovo in obdal mesto z nasipom od vseh strani, da bi tako zaprl vsak

dohod in na ta način izstradal nesrečno mesto. In izstradal ga je strašno: zgodilo se je, da je mati umorila, spekla in jedla lastnega otroka. Večkrat so Judje udarili iz mesta, da bi odgnali sovražnika, pa Rimljani so jih vselej pognali v mesto nazaj; kar pa so jih ujeli, so jih križali. Na križ so pribijali tudi begune, ki so poskušali uiti iz nesrečnega mesta. Toliko Judov je bilo v tej vojski križanih, da je Rimljanom zmanjkalo lesa za križe in skoraj prostora, kamor bi križe stavili. Naposled je padlo mesto, padel tudi veličastni tempelj, padlo Judov nad en milijon, drugi pa so morali v sužnost po vsem takrat znanem svetu. Najmenitnejše so odbrali, da so z vrvo na vratu stopali v zmagoslavnem sprevodu, ko se je vračal zmagavec Tit v Rim. Od takrat do dandanes noče iti skozi pod Titovim slavolokom v Rimu noben Jud ...

Kakor je bil Tit Vespazijanov naslednik v judovski vojski, tako tudi na cesarskem tronu. Kristijanov tudi on ni preganjal. In v tistih mirnih časih, ko sta vladala Vespazijan in Tit, so si zgradili krščanski Flaviji ono družinsko grobišče, ki je znano pod imenom „katakombe Domitile“.

Katakombe, katakombel
zibel cerkve večno mlade,
kjer so z mehkiimi rokami
zibate jo prve nade.

Duša zatrepče, ko stopi srečni romar prvič v te skrivnostne, svete prostore. Srce zadržti v pobožnosti do svetnikov, ki so tukaj počivali, v navdušenju za sveto vero, za katero so prelijli svojo kri, v ljubezni do svete Cerkve, ki je vse premagala in se iz teh podzemskih prostorov kakor kraljica zmagoslavno dvignila ter po vsem svetu zavladala. Spomin pa hiti ljubeče nazaj v prvo krščansko stoletje in si komaj sproiti odgovarja na vprašanja, čegavi grobovi so bili tu; kje so zdaj ostanki svetnikov, ki so nekdanj tukaj počivali; kaj ve o teh katakombah zgodovina.

Leta 1864. je odkril De Rossi, najslavnejši učenjak v raziskovanju katakomb, grobišče krščanskih Flavijev. Ob cesti „Via delle sette chiese“ — „Cesta sedmerih cerkvâ“, ker hodijo po njej romarji na božji poti k sedmim rimskim bazilikam — je našel, kake pol ure od svetega Pavla proti svetemu Sebastijanu, kos kamnite plošče, na kateri je bilo brati v dveh vrstah končnici dveh besed:

R U M
O R U M

— spodaj pa je bilo vrezano sidro, znamenje krščanskega upanja. Slavní učenjak je končnici takoj dopolnil, češ, da sta se morali glasiiti celi besedi:

SE PULCRUM
FLAVIORUM

— po naše: grobišče Flavijev. Začel je na tistem kraju kopati in je odkril katakombe Domitile. Toda v kakšnem stanu! Mramorne rakve, ki so nekđaj krile svete ostanke mučenca Flavija Klemenca, njegove žene Flavije Domitile in drugih krščanskih Flavijev, so bile razbite v tisoč koscev. Divjaki, domači in tuji, so jih tekom stoletij razbijali, da bi našli v njih zakladov, včasih tudi prav zato, da bi jih oskrbnili. Tako so pridrlí pred Rim leta 755. divji Langobardi. Rimljanom se je sicer posrečilo odbiti njih napad na mesto; tedaj pa so padli sovražni barbari po cerkvah in samostanih rimske okolice, jih plenili in požigali in udrlí ob tisti prilíki tudi v katakombe ter razbili in onečastili več mučniških grobov. K sreči jih mnogo niso našli. Ko je videl papež Štefan III, ki je takrat vladal sveto Cerkev, gnusobo razdejanja na svetih krajih, je hotel brž rešiti, kar je še ostalo, in je začel prenašati ostanke svetnikov iz katakomb v rimske cerkve. Njegov naslednik Pavel I., zlasti pa nekaj let pozneje Paskal I., sta to delo nadaljevala — ravno še o pravem času. Kmalu nato so namreč prišli še hujši divjaki, nego so bili Langobardi. Mohamedanski Saraceni so v prvi polovici devetega stoletja večkrat pridivjali v Italijo, plenili in pustošili rimsko Kampanjo, leta 846. prodrlí prav do cerkve sv. Petra v Rimu. Upravitelj otoka Korzike je bil takrat sporočil v Rim pretečo nevarnost z izrecnim opominom, naj rešijo vsaj svetinje apostofov na varen kraj.

Žal, da so v teku stoletij tudi mnogi romarji iz napačne pobožnosti katakombe močno poškodovali. Ta in oni je želel s seboj odnesti košček kake mramorne plošče ali kamnite rakve za spomin. V osmem in devetem stoletju se je celo včasih zgodilo, da so kradli prav ostanke svetih mučencev. Tako pripoveduje Eginhard, učeni prijatelj cesarja Karola Velikega, čisto nedolžno, kako je prišel do trupel svetih mučencev Petra in Marcelina in jih odnesel s seboj domov. Res so relikvije teh dveh svetnikov še dandanes v neki samostanski cerkvi na Nemškem, ki jo je sezidal oni Eginhard. Prišlo je do tega, da je morala sveta Cerkev pod najstrožjimi kaznimi prepovedati, da ne sme nihče vzeti iz katakomb najmanjše reči, nobenega kamenčka ne, če mu ga ne dajo oskrbniki teh svetih krajev.

Kdor vidi v katakomb Domitile tiste koščke, ki so še ostali od krasnih rakev, v katerih so nekđaj počivali krščanski Flaviji,

razume to ostro prepoved. Tudi kosa plošče, ki bi bil dopolnil oni končnici: „RUM — ORUM“, De Rossi ni našel. Kako je torej mogel vedeti, da ga ni varala njegova misel, da je odkril grobišče Flavijev?

Pred vsem so bile nekóliko ohranjene lepe slike na stenah, ob katerih so nekđaj stale rakve prvih krščanskih udov cesarske rodovine: Noe v barki, Daniel v levnjaku, skrivnostno naslikana nebeška pojedina, pri kateri uživa duša samega Kristusa. Spretni poznavatelj rimske in starokrščanske umetnosti je brž presodil, da jih je slikala mojsterska roka ob času, ko je najlepše cvéla rimska umetnost, v drugi polovici prvega stoletja, za časa Flavijev. Tudi ni bilo težko uganiti, da si je mogla dati samo posebno odlična rodovina kraj zadnjega miru tako poslikati. Vendar bi bilo brez trdnejših dokazov vse to le ugibanje; zakaj visokih družin, v katere je našla krščanska vera pot že v prvem stoletju, je bilo v Rimu več. Toda slavnega učenjaka je čakalo izredno veselo odkritje, ki je izpodbilo tudi najmanjši dvom.

Prva zgodovinsko znana krščanska devica v starem Rimu je bila sveta Petronila, svetnica iz rodovine Flavijev. Sam prvak apostolov, sveti Peter, jo je baje krstil. V srednjem veku so celo mislili, da je bila njegova prava hči in da je od njega imela svoje ime. Premalo so takrat poznali zgodovino; vedeli niso, da je bil Flavij Petro praded cesarske rodovine Flavijev in da je bilo po njem svetnici ime Petronila, še preden je bila krščena. Umrla je naravne smrti za časa Vespazijana ali Tita in bila pokopana v družinskem grobišču Flavijev. Že v četrtem stoletju je dal papež Siricij sezidati nad njenim grobom baziliko na čast njejpasvetemu Nereju in Ahileju. Ta dva sta bila služabnika svete device in mučenice Flavije Domitile in sta ž njo vred prejela mučniško krono, le da je sveta Domitila umrla v prognanstvu in našla svoj grob v tujini, njena zvesta služabnika pa sta bila obglavljena v Rimu in pri krščanskih Flavijih pokopana. Zato so imenovali stari romarji v svojih potopisih grobišče Flavijev „katakombe Domitile pri sveti Petronili in svetem Nereju in Ahileju“. To je De Rossi vedel. Toda kje je v katakombah, ki jih je odkril, kakšna sled one cerkve? Potres leta 897. jo je bil porušil; pol pod zemljo zidana je po onem potresu čisto izginila.

Minilo je deset let po onem dogodku, ko je našel pobožni učenjak kos kamnite plošče, ki mu je pomagal odkriti — vsaj kakor je ves čas trdno mislil — katakombe Domitile. In za desetletnico — kakšno veselo presenečenje! Kakor po naključju zadene naenkrat tik katakomb, kolikor jih je že bilo odkritih, na neke razvaline.

Koplje naprej, in porušena cerkev, ki je bila podsuta že skoraj tisoč let, se začne odpirati njegovemu pogledu v čedalje bolj jasnih in določnih obrisih: njeno obzidje, porušeni stebri, kosi oltarja. Na enem stebri je še ohranjena vrezana slika, kako rabelj nekoga obglavlja, nad sliko pa razločno vklesano ime svetega Ahileja; in zdaj za oltarjem je grob, na steni ob grobu pa jasno ohranjeno ime svete Petronile. Kakšno veselje je pač moralo občutiti srce blagega, srečnega učenjaka, ki je živel edino za preiskovanje katakomb, ko je zagledal prvič te častifiljive razvaline. Zdaj ni nihče več niti najmanj dvomil, da so odkrite katacombe Domitile, da je res najdeno grobišče krščanskih Flavijev.

Toda kje so ostanki svetnikov, ki so nekdam tukaj počivali? Ali so prišli v osmem stoletju v roke tolпам divjih Longobardov ali pozneje še bolj divjim Saracenom?

Longobardi teh katakomb niso oskrunili. Papež Pavel I. je namreč našel rakev svete Petronile nedotaknjeno. Na robu pokrova je bil ohranjen napis iz prvega stoletja:

AURELIAE PETRONILLAE FILIAE DULCISSIMAE

— „Avreliji Petronili, presladki hčeri“. Lastni oče svetnice ga je bil torej dal vklesati. Papež je ukazal prenesti ostanke svetnice z rakvijo vred v mesto ter jih pokopati blizu groba svetega Petra vsled tedanje misli, da je bila sveta Petronila Petrova hči. Še dandanes počiva v desni stranski ladji cerkve svetega Petra pod oltarjem, ki je njej posvečen.

Tudi relikvije svetih mučencev Nereja in Ahileja so prenesli iz katakomb. Ob Apijski cesti, po kateri gre vsak romar v katacombe, so njima v čast sezidali majhno, pa lepo baziliko. Tamkaj čakata častitljivega vstajenja v družbi svete device in mučenice Flavije Domitile, katere služabnika sta bila v življenju.

O svetih ostankih drugih krščanskih Flavijev zgodovina molči. Le o mučencu Flaviju Klemenu se je še ohranilo gotovo poročilo, da so ga v osmem ali devetem stoletju prenesli v starodavno cerkev svetega papeža Klementa, ker so mislili, da je bil njegov stric. Toda Flavij Klemen ni mogel biti sorodnik papežev, že zato ne, ker je bil papež Klemen I. judovskega rodu; pač pa je bil bližnji sorodnik treh rimskih cesarjev, Vespazijana, Tita in Domicijana, in je prejel mučniško krono takrat, ko je sedel na cesarskem prestolu sam bratranec njegov, cesar Domicijan.

Domicijan je bil Vespazijanov mlajši sin in Titov brat; toda kako malo je bil podoben svojemu očetu in starejšemu bratru V

prvih letih svoje vlade sicer tudi on ni prelivl mučniške krvi; ali prišlo je drugače. Hotel je v slavi še preseči slavno prednika svojega rodu, pa manjkalo mu je zmožnosti. Domicijan ni bil niti spreten poveljnik, da bi v vojskah junaško zmagoval, niti razumen vladar, da bi znal ob času miru modro voditi državo. S čim naj se torej proslavi, v čem naj Vespazijana in Tita prekosí? Začel je zidati razkošno drage stavbe, ki naj bi poznim rodovom ohranile slavo njegovega imena. Na novo je pozidal Kapitol in izmetl samo za pozlačenje Jupitrovega templja na Kapitolu 70 milijonov kron. Dal je iz kamna zgraditi velikanski cirkus za 250.000 gledavcev. Postavil je veličasten tempel ródu Flavijev, poleg tega še drugo posebno sijajno svetišče „cesarskemu božanstvu“. Prenovil je rimski glavni trg in porabil pri vseh poslopljih, javnih in zasebnih, toliko zlata, da so ga fizuni hvalili, da spreminja kamen v zlato.

Toda napuh je bil vzrok njegovega padca. Cesarске in državne blagajne, ki sta jih bila Vespazijan in Tit z modrim gospodarstvom napolnila, je Domicijan z neumno razkošnim razsipanjem kmalu izpraznil. Kje bi našel novih virov, od kod dobil novih dohodkov? Ali naj še zviša davke? Ta poskuša bi ga morda spravila ob krono in prestol, ker so bili davki že tako previsoki. Pač — ene vrste davek mu pride na um ali pa mu ga je nasvetoval kak skrit sovražnik kristjanov: davek za tempelj najvišjega poganskega boga Jupitra.

Judje so morali plačevati tempeljski davek v blagajno Jupitrovega svetišča na rimskem Kapitolu, odkar je bil Tit razdejal njihov tempelj v Jeruzalemu. Ta davek je raztegnil Domicijan tudi na kristjane, češ, da tudi po judovski živé, judovske svete knjige hranijo, judovskega Boga časte. Pokorni Gospodovi besedi: „Dajte cesarju, kar je cesarjevega“ se kristjani niso nikdar branili plačevati državnih davkov; toda tu je šlo za verski davek. Mnogim se je zdelo, da bi vsaj na videz zatajili svojo vero, ko bi plačevali davek za svetišče višjega poganskega malika, in to pod pretvezo, da je njihova vera kakor judovska, da je bil judovski tempelj v Jeruzalemu prej njihovo svetišče. Pa so odrekli cesarju ta davek.

Tedaj pa je izbruhnilo preganjanje. Šele zdaj je Domicijan napol s strahom, napol z veseljem zvedel, da ima kristjane tudi na cesarskem dvoru in celo med svojimi najbližjimi sorodniki. Razveselila ga je ta čisto nepríčkavana novica, ker je upal, da bo pri najvišjih dostojanstvenikih največ dobil za svoje prazne blagajne. Ob enem je zatrepetal pri misli: Kaj, če je ta skrivnostni krščanski rod, ki si je znal dobiti privržencev v bližini samega cesarskega

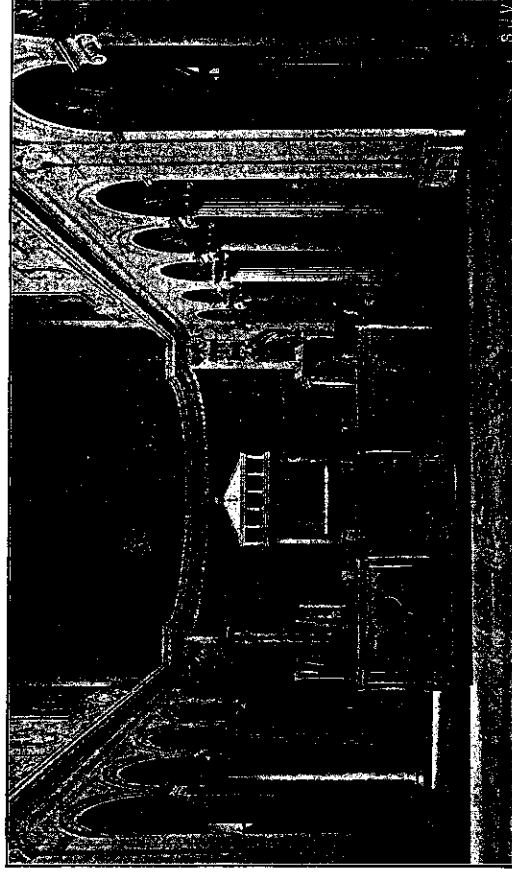
prestola, ne da bi cesar količkaj vedel za to, kakšna skrivna družba zarotnikov, pred katerimi je v nevarnosti njegova cesarska krona? Flavij Klemen je bil tisto leto konzul. Od konzula do cesarja je bila v starem Rimu le ena stopinja. Kdo ve, si je Domicijan mislil, ali se niso kristjani zarotili, da dvignejo tega konzula na cesarski prestol. Strah ga je prevzel pri tej misli kakor nekdanj Heroda, ko so ga modri povpraševali, kje je novorojeni kralj Judov. Grabežljiv, ker je bil vse zapravljen, divji, ker se je bal — tako slika Domicijana sam poganski zgodovinar Svetonij — se tiran ni dolgo pomišljal. Padla je glava njegovega bratranca Flavija Klemen, konzulova blaga krščanska žena Flavija Domitila je morala iti v prognanstvo, njuno premoženje pa je šlo v cesarske blagajne. Za Klemenom je umrl mučeniške smrti tudi bivši konzul Acilij Glabrio, za Domitilo starejšo je šla v prognanstvo Domitila mlajša. Toliko žrtev iz najvišjih krogov je padlo ob tem preganjanju, da blagruje poganski zgodovinar Tacit svojega tasta, da „ni videl nasilne smrti toliko bivših konzulov in cesarskih namestnikov, ne prognanstva in bega toliko najplemenitejših gospej.“

Bedak, ki se je tresel pred kristjani za svojo cesarsko krono, je zvedel po svojih ogleduh, da živi še nekaj sorodnikov Jezusovih, potomcev kraljeve hiše Davidove. Brž jih da pripeljati — tako poroča krščanski pisatelj Hegezip, ki je živel le nekaj let pozneje — iz Palestine v Rim pa jih skrbno izprašuje, ali so iz Davidovega rodu, kakšna posestva imajo, koliko denarja premorejo, kakšno je kraljestvo Kristusovo, kdaj in kje se bo prikazalo. Odkrito so priznali, da so iz hiše Davidove, ki je pa popolnoma ubožala. Povedali so cesarju, da nimajo nobenega bogastva, ampak vsi skupaj le devetintrideset oral zemlje; to zemljo da sami obdelujejo, s pridelki se preživljajo in davke plačujejo. V potrdilo svojih besed so mu kazali svoje žuljave roke. O Kristusovem kraljestvu so pa cesarja podučili, kakor nekdanj Gospod Pilata, da ni od tega sveta, ampak nebeško; da se bo razodelo ob koncu sveta, ko bo prišel Kristus z močjo in veličastvom soditi žive in mrtve in povrniti vsakemu po njegovih delih. Ko je Domicijan to slišal in videl njih žuljave roke, jim ni storil nič hudega. Spoznal je, da je njegov strah pred takimi potomci kraljeve hiše Davidove prazen, in jih je izpustil.

Bolj nevaren pa se je zdel neumnemu tiranu najljubši prijatelj Ustanovitelja krščanske vere, sveti Janez Evangelist. „Učenec, ki ga je Jezus ljubil“, je še živel, zadnji med apostoli. Iz Efeza v Mali Aziji, kjer je vodil svetnik še v visoki starosti krščanske občine, ga je dal Domicijan pripeljati v Rim. Častitljivi apostol je napravil na cesarja

tako mogočen vtis, da se ga je resno zbal. Da ga spravi s pota, je ukazal, naj ga vržejo v kotel vrelega olja. Toda kje je moč zoper Boga? Gospod je bil napovedal ljubljencu svojega Srca, da bo umrl naravne smrti; zato ga je rešil iz tiranovih rok. Devetdesetletni starček je prišel ves pomlajen iz kotla vrelega olja. Domicijan ga je tedaj poslal v prognanstvo na otok Patmos. Tamkaj je spisal svoje Skrivno razodetje. Kakor klic na pravično maščevanje in kakor obsodbo krutega tirana, ki je pretil kri toliko odličnih mučencev, je zapisal ljubljenec Jezusov v tej preroški knjigi besede: „Videl sem pod oltarjem duše tistih, ki so bili umorjeni zavoľjo Besede božje. Z velikim glasom so klicale, rekoč: Gospod sveti in resnični, doklej ne boš sodil in maščeval naše krvi?“

In Gospod je slišal ta klic: prvi preganjavec iz rodu vine Flavijev je bil zadnji cesar tega odličnega rodu. Umrl je brez naslednikov in izginil brez sledú. Umorili so ga njegovi lastni služabniki, senat pa ga je dal zagrebsti kakor kakšnega hudodelca, da se ni ti ne ve, kje je pokopan. Kar mu je bilo ob življenju postavljenih spomenikov, so jih podrli in na vseh javnih zgradbah so izbrisali njegovo ime. Tako je končal on, ki je zato začel preganjati kristjane, da bi mogel sebe nesmrtno proslaviti. Strmotno je padla cesarska krona poganskih Flavijev, neminljivo slavna je pa mučeniška krona krščanskih Flavijev.

Cerkev svetega Klemenena v Rimu.

Trajanov trg.

Cesar Trajan in škof Ignacij.

Sto let po Kristusovem rojstvu. Poganstvo je še vedno močno. A mogočno že vstaja poleg njega krščanstvo, polno prvega mladega življenja, prve ljubezni, prve gorečnosti. Kakor bi to izražala, stojita ob prvem mejniku dveh krščanskih stoletij dva mogočna zastopnika: Trajan, eden največjih rimskih cesarjev, steber poganstva; antiohijski škof Ignacij, eden najslavnejših krščanskih mučencev, steber krščanstva.

Kar je imelo staro rimsko cesarstvo poganskih vladarjev, ga ni bilo med njimi za prvim cesarjem Avgustom boljšega, bolj slavnega in bolj priljubljenega, nego je bil Trajan. Leta 98. po Kristusu je zasedel cesarski prestol, prvi cesar, ki ni bil iz Italije doma. Na Španskem mu je tekla zibel. Bil je sin odličnega generala in cesarskega namestnika. Čisto mlad je šel k vojakom ter se vedno in povsod odlikoval. Služil je zdaj v vzhodnih, zdaj v zapadnih pokrajinah prostranega rimskega cesarstva, tako da je na lastne oči

spoznal skoraj vso državo, ki jo je pozneje vladal. Vojaki so ga silno radi imeli. Kakor pri nas še osemdesetletnemu starčku, ki je služil generala Radeckega, kar oko zaiskri, če le zaslíši to ime, tako so bili rimski vojaki navdušeni za svojega poveljnika Trajana. Bil je med njimi kakor eden izmed njih. Lakoto in žejo je ž njimi trpel. V prvih vrstah se je sam boril, ne samo kje od zadaj poveljeval. Po bitki ni šel prej v svoj šotor, dokler se ni sam prepričal, da je za ranjence poskrbljeno. Kedar pa je bil čas razvedrila in zabave, se je sam rad z vojniki pozabaval in poigraval. Poznal jih je vse po imenu. Kaj čuda torej, da je bilo veselje in navdušenje v armadi splošno in nepopisno, ko se je zvedelo, da je priletel cesar Nerva sprejel Trajana za svojega sina in ga s tem ob enem določil za naslednika.

Pa tudi rimski senat je bil novemu cesarju vse drugače vdan, nego cesarjem iz rodovine Flavijev. Ti so bili preprostega rodu in le armada je prvega izmed njih dvignila na tron. Trajan pa je bil potomec stare, odlične rodovine in za cesarja ga niso oklicali navdušeni vojaki, ampak cesar Nerva, ki je bil prej sam senator, si ga je izbral za naslednika. Tako ni bil novi cesar stari senatorjem ne. preizek po rodu, ne vsiljen po armadi. In če ga je kdo morda vendarle zavidal, da se je tako visoko povzpel, si je znal on tudi take zavirljivce, ki so morda sami hlepeli po cesarski kroni, pridobiti z nehlinjeno ponižnostjo. V Kolinu ob Renu je bil, ko mu je došla častna vest, da mu je stari cesar namenil krono. Vse je mislilo, da bo z mogočnim in sijajnim vojaškim sprenstvom nemudoma nastopil pot v Rim; on je pa lepo naprej utrjeval mejo zoper sovražne sosednje narode, in še, ko ga je par mesecev nato, po smrti cesarja Nerva, tudi senat izvolil za vladarja, ni šel prej v Rim, dokler ni ob Renu svojega dela dokončal. Pa tudi ko je prišel v Rim, ni nastopal mogočno. Peš je šel v slavnostnem sprevodu po glavnem trgu svojega stolnega mesta na Kapitol. Ves Rim je strmel, ko je videl novega cesarja tako preprostega. Srca vseh si je pridobil ob svojem prvem nastopu. Poveljniku cesarske telesne straže je izročil meč z besedami: "Vzemi ta meč pa ga vitihi zame, če bom vladal dobro; če pa slabo, tedaj ga obrni proti meni."

Trajan je bil eden redkih vladarjev, ki se ni bal zarotnikov. Navadno so imeli rimski cesarji vse polno ogleduhov, ki so iztikali, kje bi kdo izrekel kakšno besedo zoper cesarja ali pokazal s kakšnim znamenjem, da bi sam rad nosil cesarsko krono in zato cesarju izpodnesel tron. Koliko odličnih glav je padlo, večkrat čisto po nedolžnem, na gole, neutemeljene ovadbe grdih ogleduhov. Trajanu

ni bilo treba spravljati s pota slavni senatorjev, da bi sam ostal slaven in da bi sedel na cesarskem tronu varno, brez strahu za krono in življenje. Saj je ž njimi tako ravnal in občeval, da so ga morali spoštovati in ljubiti. V vseh važnejših rečeh je povpraševal senat za svet, pa se tudi ravnal po njem, čeprav se kdaj ni ravno ujemal z njegovimi mislimi. Staro plemstvo je iz srca spoštoval. Eden njegovih vrstnikov piše v tem oziru: „Kjer je le kaj ostalo stare slave, starega imena, Trajan vse spoštuje, goji in dviga državi v korist. Iz teme pozabljivosti so po dobrohotni skrbi cesarjevi zopet prišla do časti pri ljudeh in v javnem mnenju stara velika imena.“ In neki francoski zgodovinar pravi o njem resnično in lepo: „Trajan izraža popolnoma starega duha senatorskega plemstva. Človek bi mislil, da je rimski senat sam sprejel vojaško dušo pa tako stopil na tron.“ Ko so mu torej preskrbni prijatelji črnili enega izmed senatorjev, da mu streže po življenju, ker bi sam rad cesar postal, je šel Trajan k tistemu senatorju na kosilo, je odslovil svojo stražo, se dal obriti brivcu onega senatorja, se skopal v njegovem kopalšču, tako da mu je dal priliko, da bi ga bil lahko ali zastrupil ali utopil ali prerezal mu vrat. Kajpada se mu ni nič zgodilo, ker so bili vsi senatorji cesarju tako iz srca vdani, da so mu dali pridevek: „Najboljši“.

Pri tem pa, ko je Trajan tako skrbel za čast in stare pravice senatorskega plemstva, nikakor ni preziral nižjih stanov. Do visokih pravičen, do nizkih je bil ljudomil. Kakor je bil njegov vojaški šotor dostopen vsakemu prostaku, ko je bil še general, tako je bila njegova cesarska palača odprta vsakemu, naj je bil bogatin ali siromak, visokega ali preprostega rodu. Bolj poljudnega cesarja, nego je bil Trajan, ni imel Rim ne prej, ne slej.

Pa čeprav je bil do vsakega čisto domač, ni vendar nikdar zatajil svojega dostojanstva. Še to, da ni bil ravno učen in ne posebno visoko izobražen, ni njegovemu ugledu prav nič škodilo; zakaj imel je na sebi nekaj takega, kar se ne da naučiti, ne pridobiti, tako besedo in tak nastop, da je čutil vsak na prvi pogled: To je rojen vladar.

Če torej tak vladar napove krščanstvu boj, mora dobiti preganjanje čisto drugačno lice nego pod Neronom in Domicijanom. Ta je bil omejen slabič, oni kruta zver. V Trajanu pa je oživel ves stari rimski duh in vsa njegova moč. Ko stopi v boju proti krščanstvu na pozorišče cesar Trajan, se zdi, kakor bi se pravi Goljat dvignil nad mladeniča Davida. Staro poganstvo pošlje v boj eno svojih najboljših moči in ta boj ne divja več tako kruto in vihravo, pač pa tem bolj vztrajno in premissljeno, ker je hladno preračunan, mirno

preudarjen in zato tem bolj nevaren. Po navodilih, ki jih je dal Trajan, kako je treba preganjati kristjane, so se ravnali njegovi nasledniki celo drugo stoletje.

Plinij mlajši, cesarski namestnik v severni Mali Aziji, je dal povod, da je slavni cesar natančno določil, kako se mora krščanstvo zatirati. Mož je bil bolj učenjak nego spreten uradnik, ravno nasprotno kakor njegov cesarski gospod. Zato se je za vsako stvarco obračal na cesarja. S kristjani si je dal nekaj časa opraviiti sam. Ko je pa uvidel, koliko jih je, si je mislil: Boljše je, da povprašam cesarja, kako naj ž njimi ravnam. In je pisal Trajanu tako-le pismo:

»Sveto mi je, moj gospod, da tebi sporočim vsako reč, o kateri imam kakšen dvom. Zakaj kdo bi mogel moje preudarjanje boljše odločiti in mojo nevednost boljše poučiti? Pri preiskavah glede kristjanov nisem bil nikdar poprej. Zato ne vem, kaj in kako je treba to kaznovati ali preiskovati. Tudi nisem malo ugibal, ali naj delam pri tem kakšen razloček gledé na starost. In če se ne dela razločka med nežno mladino in odraslimi, ali naj se takemu odpusti, ki se kesa, da je bil kristjan, ali naj mu tako kesanje nič ne pomaga. Pa zopet: ali naj koga kaznujem že zaradi samega krščanskega imena, čeprav ne najdem na njem drugih hudobij, ali samo zaradi hudobij, ki jih kristjanom očitajo. Doslej sem z onimi, ki so mi bili zatoženi, da so kristjani, tako-le ravnal:

Najprej sem jih vprašal, ali so res kristjani. Če so potrdili, sem jih vprašal še drugič in tretjič in jim zraven s smrtjo grozil. Ako so ostali stanovitni, sem jih dal pomoriti. Mislil sem si namreč: naj bo že kar hoče to, kar pravijo da so, trma in neupogljiva trdnost se mora kaznovati. Nekaj tistih, ki so se držali te neumnosti, sem zaznamoval, naj se pošljejo v Rim, ker so bili rimski državljanji.

Kmalu pa se je pokazalo, kakor je to pri razpravah o kakem hudodelstvu navadno, več različnih slučajev. Prejel sem pismo brez podpisa, v njem vse polno imen. Izmed teh sem tiste izpustil, ki so rekli, da niso kristjani in da niso nikdar bili, pa so po mojem zgledu molili bogove in darovali kadila in vina tvoji podobi, ki sem jo bil dal v ta namen postaviti poleg kipov bogov. Zahteval sem pa tudi, da so Kristusa kletli; zakaj to pravijo, da pravega kristjana nikakor ni mogoče prisiliti, da bi kaj takega storil. Drugi, katerih imena so stala v tistem pismu, so priznali, da so kristjani, pa spet brž tajili. Rekli so, da so bili, pa da niso več, nekateri že tri leta ne, drugi še več; ta in oni je dejal, da je že dvajset let, kar ni več kristjan. Tudi ti so vsi počastili tvojo podobo in kipe bogov ter prekleli Kristusa. Rekli so pa, da je bila to vsa njihova krivda ali

zmota, da so imeli navado, določeni dan pred solničnim vzhodom se shajati, Kristusu kakor Bogu hvalo prepevati in se med seboj zavezati s prisego ne za kakšno hudobijo, ampak za to, da ne bodo kradli, ne ropali, ne prešuštvali, ne dane besede prelomili, ne držali spravljenega blaga, če ga nazaj zahteva oni, ki ga je bil dal spraviti. Nato da so se razhajali pa se zopet zbirali k nedolžnim skupnim obedom, pri katerih so uživali čisto navadne jedi; pa še to so opustili, brž ko sem po svojih predpisih izdal odlok, s katerim sem prepovedal zasebna društva.

Bolj potrebno pa se mi je zdelo tudi z natezalnico preiskovati, kaj je na tem resnice, pri dveh sužnjah, o katerih se je reklo, da sta bili služabnici te vere, pa nisem našel nič drugega nego veliko prazno vero. Zato sem odložil razsodbo, da prej tebe povprašam za svet. Tem bolj se mi je zdelo potrebno posvetovati se, ker je toliko teh ljudi, ki jim preti nevarnost. Zakaj mnogo jih je vsake starosti, vseh stanov, obeh spolov, ki so že zatoženi ali pa še bodo. Ta praznoverska kuga se je že razpasla ne le po mestih, ampak tudi po vaseh in po deželi; mislim pa, da se bo dalo ustaviti jo in zatreti. Toliko je gotovo, da so ljudje spet začeli hoditi v tempelje, ki so bili skoraj že čisto zapuščeni, in spet opravljati daritve, ki jih že dolgo ni več bilo, in da so zato zdaj na več krajih zopet na prodaj živali za daritve, ki jih je prej le redko kdo še kupil. Iz tega se da lahko sklepati, koliko ljudi bi se dalo poboljšati, če se skesanim odpusti.“

Tako je bilo ob začetku drugega stoletja v severnih krajih Male Azije, na obrežju Črnega morja, tako bržkone še mnogokje drugod: krščanstvo že močno razširjeno, pa nekaj ljulke med pšenico. Vendar bi človek po onih Plinijevih besedah, da so odpadniki trdili, da so pri skupnih shodih uživali le čisto navadno jed, po pravici misliti, da ti še niso bili krščeni, ampak so se samo pripravljali na krst. V prvih časih so namreč morali biti kristjani glede svetih skrivnosti silno previdni. Saj so jim pogani še tako očitali strašne hudobije, ker so kaj slišali, česar niso mogli umeti. Tako je bila med pogani splošno razširjena vera o kristjanih, da pri svojih shodih nedolžne otroke koljejo, jih z moko potrosijo in tako uživajo. Gotovo jim je kak odpadnik pravil o svetem Rešnjem Telesu, kjer je resnično nedolžnost sama pričujoča pod podobo belega kruha in se pri sveti maši res žrtvuje, seveda nekrvavo, v svetem obhajilu pa se vernim srcem resnično da uživati. Pogani te najsvetejše skrivnosti seveda niso mogli umeti, pa so jo po svoje razlagali. Morda jo je kak odpadnik še nalašč tako zavil, da bi poganom še bolj priskutil

krščanstvo, ki mu je sam postal nezvest. Zato so smeli biti oni, ki so se pripravljali na sveti krst, pri sveti maši samo do darovanja. Pridrigo so slišali. Toda če niso bili kristjani sami med seboj, se je govorilo v pridigah le o tem, da je krščanstvo božja vera, ker je ta nauk prinesel na svet sam Bog Jezus Kristus, naš Odrčešnik, in pa kako je treba živeti po krščanski veri. Zato so ti odpadniki Pliniju pravili, da so častili Kristusa kakor Boga in se zavezali med seboj za pošteno življenje, drugega nič. Po pridigi so namreč morali vsi, ki so se pripravljali na sveti krst, iz cerkve in so se zbrali z drugimi vred šele po končani sveti maši k skupnemu obedu. Za skrivnost svetega Rešnjega Telesa so zvedeli novi verniki šele po svetem krstu. Prav so torej izpovedali pri preiskavi oni odpadniki, da so se pri skupnih shodih zvezali lepo živeti, potem so se razšli, pa se zopet zbrali k skupnemu obedu, pri katerem so uživali čisto nedolžne jedi. Precej prazna je torej bila Plinijeva tolažba, da se bo krščanstvo še dalo zatreti; zakaj večina nezvestih še krščena ni bila.

Kakor je bila prazna njegova tolažba, tako je bilo čudno in krivično njegovo postopanje. Za samo ime „kristijan“, čeprav ni vedel, ali se drži tega imena kakšna hudobija ali ne, koga umoriti — kako more cesarski namestnik kaj takega zagovarjati? In to celo na podlagi ovadbe v brezimnem pismu!

Zaradi brezimnih pisem je tudi cesar Trajan svojega namestnika pogrjal; sicer pa je ta slavni vladar odgovoril Pliniju tako, da mu to njegovo pismo resnično ne dela časti. Razsodil je namreč tako-le:

„Pri obravnavah z zatoženimi kristjani si pravo pot zadel. Ne da se namreč v tej reči kakšno splošno načelo postaviti, ki bi veljalo za vsak slučaj. Iskati kristjanov ni treba. Če jih kdo za- toži in se dokaže, da so kristjani, jih kaznuj. Vendar če krščanstvo zatajé, in sicer dejansko, tako da naše bogove molijo, naj se jim zaradi kesanja prizanese, čeprav je sum glede njihove preteklosti opravičen. Na brezimna pisma se pa nikoli ne smeš ozirati. S tem bi dal silno slab zgled in to se ne spodobi za naš čas.“

Navodila so kratka, jasna in določna. Beseda je res cesarska. Čeprav se Trajanu samemu zdi, da ni mogoče glede ravnanja s kristjani določiti splošno veljavnih načel — cesarska beseda sama je načelo! Kaj torej določa?

Prvič: za kristjani ne pozvedovati.

Drugič: zatožene kaznovati, čeprav se jim dokaže samo to, da so kristjani, ne pa kakšna hudobija.

Trejtijč: odpadnikom odpustiti.

Četrtrič: brezimnih tožbá ne sprejemati, ker to ni „moderno“.

Treba si je jasno ogledati ta načela; saj so veljala celo stoletje. Za Trajanom so capljali vsi cesarji drugega stoletja kakor pritlikavci za velikanom. In vendar — ta velikan sam, kako je majčken, ko pride v dotiko s krščanstvom!

Torej kristjanov ne iskati, za njimi ne pozvedovati! Vsakega hudodelca se išče, dokler se ga ne dobi. Kako iztičejo sodniki in orožniki za goljufi, tatovi, roparji, sploh za vsemi, ki so kaj takega zagrešili, da zaslužijo kazen. Če je torej hudodelstvo, biti kristijan, bi moral skrben in moder vladar ukazati, naj se te hudodelce išče na vso moč. Če pa krščanstvo samo ni nikaka hudobija, kako more pravičen vladar razsoditi, da morajo biti kaznovani tisti, ki jih dobé slučajno, ne da bi jih iskali?! „O razsodba, polna najhujšega nasprotja!“ je pisal že v drugem stoletju krščanski pisatelj Tertulijan. „Za nedolžne jih proglasi, ker jih prepove iskati; za krive, ker jih ukaže kaznovati.“

Še hujše pa je ono načelo, naj se odpadnikom odpusti. Celo eden najhujših odpadnikov našega časa, Francoz Renan, sodi o tem Trajanovem ukazu tako-le: „Trajan vzpodbuja k odpadu s tem, da prizanaša odpadnikom. Učiti, svetovati, poplačati odpad, to najbolj nemoralno dejanje, ki človeka najbolj poniža v njegovih lastnih očeh, se mu zdi čisto naravno: evo zmote, v katero se je dal zavesti eden najboljših vladarjev, kar jih je kdaj bilo!“

Kakšen velikan je vpričo tega nedoslednega pogana oni več ko osemdesetletni starček, ki se da za svoje prepričanje, za svojo sveto vero, vkovati v verige pa vleči z jutrovega v Rim, da ga tamkaj vržejo divjim zverinam, edino zato, ker noče niti za las odstopiti od svojega krščanskega prepričanja! Veliki antiohijski škof Ignacij, tako velik po svoji žarni svetosti, koliko večji si še, ko te gledam poleg enega največjih poganov, kar jih je premogel stari rimski svet!

Iz prejšnjega Ignacijevega življenja ne vemo nič gotovega. Kakor če se pokaže sonce izza oblakov šele na večer pa zažari v vsi svoji krasoti, ravno preden zatone, tako nastopi v zgodovini veličastna prikazen tretjega antiohijskega škofa šele na zadnjem potu, preden zaide za ta svet, da vziđe v Bogu; ob tej priliki pa posije tako svetlo, da razžari s svojimi žarki za tisočletja ves krščanski svet.

Cesar Trajan je v dveh vojskah premagal mogočne Dačane ob dojnji Donavi, s katerimi je bil nezmožni Domicijan sklenil tako strahoten mir, da so jim morali Rimljani davek plačevati. Leta 107. se je zmagoslavno vrátil iz Dacije, ki jo je popolnoma osvojil in

spremenil v rimsko pokrajino. Slovesnosti v proslavo te zmage so trajale v Rimu 123 dni. V amfiteatru se je borilo ob tej priliki v proslavo zmagovitemu cesarju in v zabavo rimskemu ljudstvu deset tisoč gladiatorjev in ubitih je bilo enajst tisoč zveri. Kajpada so morale ob takih prilikah razne dežele prostranega rimskega cesarstva prispevati ljudi in zveri za te strašne igre. Celi sprevodi pantrov, tigrov, levov, pa sužnjev, jetnikov, hudodelcev in pravih izvežbanih borivcev so se pomikali iz rimskih pokrajin proti glavnemu mestu. Cesarški namestniki so kar tekmovali med seboj, kdo bo poslal vrednejše žrtve. Zato se je poglavar razkošnega mesta Antiohije, ki je bila tisti čas v celem cesarstvu prva za Rimom, odločil, da pošlje v kolosej najodličnejšega kristjana svojega mesta, samega antiohijskega škofa Ignacija, da ga cesarju na čast raztrgajo divje zveri.

V januarju l. 107. je bil svetnik v Antiohiji obsojen. Brž nato je nastopil svojo pot v Rim. Spremljala sta ga dva tovariša-mučenca, stražilo ga je pa deset surovih vojakov. Križeva je bila ta pot stara, ali ni brez primere slavnejša pot junaškega, častitljivega zmagavca nad svetom, mesom in pekлом v smrt za Kristusa, nego je bila zmagoslavna vrnitev mogočnega rimskega cesarja iz vojske v svojo prestolnico?! Ignacijevo potovanje je bilo res apostolsko. Kar je rekel nekdanj

Gospod apostolom: „Jaz sem vas postavil, da greste in donesete sadú in da vaš sad ostane,“ to se je sijajno izpolnilo na mučencu Ignaciju. Gospod ga je pozval, da gre in v visoki starosti z lastno krvjo zapečati svojo vero vanj. Pa še ko gre v smrt, naj donša vso pot neminljivih sadov, neminljivih ne le zanj v večnosti, ampak tudi na tem svetu naj se tisočletja ohranijo in v milijonih vernih src innože. „Beseda božja ni vezana.“ Sveti škof je bil vklejen v verige, prikovan na vojaško stražo; vendar je smel govoriti vernikom, ki so mu povsod hiteli naproti in ga na vsej dolgi poti spoštljivo pozdravljali, in pisati je smel pisma krščanskim občinam. In ta pisma, pisana pred več ko 1800 leti, so se ohranila do danes. Iz njih veje tako gorko, tako živo prvi krščanski duh, da srce kar čuti oni božji ogenj, ki je ogreval prve krščanske mučence, da so tako veselo, tako navdušeno šli v trpljenje in smrt za svojega Gospoda Jezusa Kristusa.

Sveti Ignacij ni nosil zastoj svojega imena, ki bi se reklo po naše „Ognjeslav“. Naj ogrejejo vsaj nekateri utrinki njegove ognjevite ljubezni do Kristusa in svete Cerkve tudi naša srca.

Korenina vse svetosti in ljubezni živi vir je močna, živa vera. Kako odseva ta vera iz Ignacijevih pisem! V enem piše: „Zamašite ušesa, če vam kdo govori brez Jezusa Kristusa, ki je iz rodú Davi-

dovega, iz Marije, ki je bil resnično rojen, je jedel in pil, ki so ga res preganjali, ki je bil pod Poncijem Pilatom resnično križan in je umrl. Gledala so to nebeška, zemška in podzemška bitija. Pa je tudi res od mrtvih vstal, ko ga je obudil njegov Oče, ki bo tudi nas, ki verujemo vanj, obudil podobno kakor njega.“ Vedno povdarja da niso to samo kakšne pobožne besede, ampak da je vse to čista resnica, kar verujejo, kar on uči, za kar gre v smrt.

Takisto v drugem pismu: „Hvalim Boga Jezusa Kristusa, ki vas je storil tako modre. Zakaj spoznal sem vas, da ste popolni in nepremakljivi v veri, kakor bi bili pribiti z žebelji na križ Gospoda Jezusa Kristusa po mesu in po duhu, in vtrjeni v ljubezni v krvi Kristusovi; polni vere v našega Gospoda, ki je res iz rodu Davidovega po svojem mesu, Sin Božji po volji in moči božji, resnično rojen iz Device, res pod Poncijem Pilatom in tetarhom Herodom z žebelji za nas pribit v svojem mesu, čegar sadovi smo mi, sadovi njegovega preblaženega trpljenja. Trpel je pa zato, da bi po svojem vstajenju na veke dvignil zastavo in vladal v svojih svetih vernikih.“

Tako je pisal o Kristusu apostolski učenec, svet škof iz prvega krščanskega stoletja, ki je morda gledal Gospoda Jezusa Kristusa z lastnimi očmi.

Ko se je Kristus vrnil k Očetu, je zapustil na svetu mesto sebe svojo sveto Cerkev. Zato je poleg žive vere pokorščina do svete Cerkve tako pri srcu sv. Ignaciju, polnemu božjega Duha. „Opominjam vas,“ piše vernikom mesta Magnezije, „da si prizadevate, vse storiti v božji slogi, tako da je vaš predsednik škof na mestu Boga, mašniki namesto zbora apostolov, premili moji diakoni pa da opravljajo izročeno jim služabništvo. Naj ne bo med vami ničesar, kar bi vas moglo ločiti, ampak eno bodite s škofom in s predstojniki.“ In ker vidi svetnik jasno kakor v božji luči, da je ravno ta božje-človeška organizacija svete. Cerkve tista nepremagljiva moč, ob kateri se bodo napolned morale razbiti vse peklenske sile, zato ponavlja iste opomine, pa še bolj odločno in izrazito v pismu, ki ga piše krščanski občini v Smirno. „Vsi bodite pokorni škofu, kakor Jezus Kristus Očetu in mašnikom kakor apostolom; diakone pa spoštujte, ker so postavljeni po božjem naročilu. Nihče naj ne stori brez škofa ničesar, kar se tiče cerkve. Kjer se prikaže škof, tam naj bo zbrana množica, kakor je Jezus Kristus tam, kjer je katališka Cerkev. Kar škof potrdi, to je Bogu všeč.“ Vrhunec dosežejo ti opomini v krasnih besedah v pismu na Polikarpa: „Na škofa glejte, da bo tudi Bog gledal na vas. Pripravljen sem dati svoje življenje za tiste, ki so pokorni škofu, maš-

nikom in diakonom, in — o da bi dosegel tak delež pri Bogu, kakor ga bodo tisti dosegili!“

Posebno pristržno pa je pismo, ki ga je pred seboj poslal v Rim. Bal se je, da bi rimski kristjani zanj pri cesarju prosili, naj ga pomilosti, ali pa da bi od Boga izmolili ta čudež, da ga ne bi hotele raztrgati divje zveri. Zato jih roti, naj tega nikar ne store, naj molče, naj ga nikar ne zadržujejo na potu h Kristusu. Pismo je tako lepo, da bi res ne bilo prav, ko bi ga ne podal dobrim Mohorjanom celega, izpustivši samo ona mesta, ki so brez daljše razlage težko umljiva. Tako-le se glasi:

„Ignacij rimski cerkvi, predsednici vesoljnega zbora ljubezni — tako imenuje vso katališko Cerkev — in vsem, ki so po telesu in duhu združeni z njo: pozdrav v Jezusu Kristusu, našem Bogu!

Molil sem in prosil Boga, da bi vas videl, in glejte, vkljenjen za Jezusa Kristusa upam, da vas bom pozdravil, če je le božja volja, da pridem do cija. Bojim se pa vaše ljubezni, da mi ne bi škodovala. Vam je lahko doseči, kar bi radi, meni je pa težko priti k Bogu, če vi ne dopustite.

Nikar ne iščite ljubezni ljudi, ampak ljubezen božjo, kakor ste res Bogu všeč. Nikdar več ne bo zame lepše prilike, da dosežem Boga, in nikdar več za vas, da storite boljše delo, če molčite. Dajte, naj bom žrtev Bogu, dokler je še pripravljen oltar, da boste kakor zbor ljubezni peli hvalo Očetu v Jezusu Kristusu, ki je izvolil poklicati škofa Sirije iz Orienta na zapad. Blagor mi, če zaidem svetu, da vzidem v Bogu!

Nikdar nikomur niste zavidali slave, umreti za Kristusa, še vzpodbujali ste. Naj se tudi meni tako zgodi. Izprosite mi le dušnih in telesnih moči, da ne bom samo govoril, ampak tudi hotel, da ne bom kristijan le po imenu, temveč v resnici. Biti kaj samo na videz ni dobro, ne lepo.

Vsem cerkvam pišem in sporočam, da rad umrjem za Boga, če mi le vi ne zabranite. Prosim vas torej: ne skazujte mi tako neprijetne dobrohotnosti, pustite, naj bom hrana zveri, da tako dosežem Boga. Pšenica božja sem; naj me zmeljejo zobje divjih zveri, da bom čist kruh Kristusov. Rajši se sladkajte zverem, da mi bodo grob in da prav nič mojega telesa ne puste, da ne bom po smrti komu v nadlego. Tedaj bom pravi učenec Jezusa Kristusa, kadar še mojega telesa ne bo več videl svet. Prosite za me Kristusa, da bom tako hostija Bogu! Ne ukazujem vam, kakor sta vam ukazovala Peter in Pavel. Onadva sta bila apostola, jaz sem obsojenec; onadva prosta človeške slabosti, jaz doslej suženj. Toda če trpim,

me bo Jezus Kristus osvobodil in svoboden bom vstal. Zdaj, ko sem zvezan, se učim ničesar ne želeči.

Vso pot iz Sirije v Rim se z zverinami borim, na suhem in na morju, po dnevu in po noči, privezan na deset leopardov, to je voljakov, ki so tem hujši, čim bolj sem jim dober. Nič ne de, tako se učim; vendar zaradi tega nisem opravičen.

O da bi našel zveri pripravljene! Molim, da bi brž planile name. Sladkal se jim bom, da me hitro raztrgajo, ne tako kakor nekateri, ki so se jih bale celo dotakniti. Če me ne bodo hotele, jih bom pa prisilil. Ne zamerite mi. Jaz vem, kaj je dobro zame! Zdaj začenjam biti učeneč Kristusov. Nobena stvar, ne vidna, ne nevidna, me ne zadržuje, da ne bi prišel h Kristusu. Ogenj in križ in roji zveri naj pridejo nad me; naj mi tarejo kosti, naj mi ude sekajo, naj mi celo telo zmeljejo; naj me zadenejo vse muke, ki si jih more satan izmisliti — da le pridem k Jezusu Kristusu!

Kaj mi pomaga ves svet, kaj vsa kraljestva tega sveta! Boljše je umreti za Jezusa Kristusa, kakor pa biti kralj vsega sveta. Po njem hrepenim, ki je umrl za nas; po njem koprnim, ki je vstal zavoljo nas. On je moj roditelj za večno življenje. Ne zamerite mi, bratje. Jaz hočem biti pri Bogu. Ne devajte sveta med mene in Boga! Dajte, naj posnemam trpljenje svojega Boga. Kdor ima njega v srcu, ta ve, kaj hočem, in smilil se mu bom, ko ve, kaj mi stiska srce.

Poglarar tega sveta me hoče iztrgati Bogu. Nikar ga vi ne podpirajte. Tudi ko bi vas drugače prosil, kadar bom pri vas, mi ne verjemite; verjemite mi marveč to, kar vam sedaj pišem. Živ vam pišem, želeč umreti. Moja ljubezen je križana. V meni ni ognja ljubezni, ki bi veljala svetu; ampak živa voda je v meni, ki mi šepetče in me kvišku kiliče: Pridi k Očetu! Veselje tega sveta me več ne veseli. Božjega kruha hočem, ki je telo Kristusa iz rodú Davidovega, in piti želim njegovo kri, ki je neminljiva ljubezen.

Molite zame, da to dosežem. Ne pišem vam po željah mesa, ampak po božjih mislih. Če bom trpel, mi hočete dobro; če mi trpljenje odide, me sovražite.

Spomnajte se v svoji molitvi cerkve v Siriji, ki ima zdaj namesto mene za pastirja Boga. Sam Jezus Kristus bodi zdaj njen škof — pa vaša ljubezen ...

Moj duh vas pozdravlja in ljubezen cerkvá, ki so me sprejele na potu v imenu Jezusa Kristusa.

Povejte tistim, ki so že pred menoj prišli iz Sirije v Rim, da sem blizu. Pozdravljeni! Vztrajajte junaško do konca za Jezusa Kristusa!

Tako je govoril duh prvega krščanstva. Ta labodji spev mučenca Ignacija je junaški spev mlade svete Cerkve. Blagor mi, če trpim! Če padem, zmagam; če umrjem, živim!

Svetniku se je želja izpolnila: 20. decembra leta 107. so ga levi v koloseju raztrgali. Še v tem so mu ustregli, da miso pustili skoraj nič ostankov njegovega telesa, „da bi ne bil — kakor je ponižno pisal — po smrti nikomur v nadlego.“ Le malo svetinj tega slavnega mučenca, ki so jih kristjani spoštljivo pobrali in shranili, čaka častitljivega vstajenja pod velikim oltarjem cerkve svetega Klemenca blizu koloseja.

Deset let po Ignacijevi smrti je umrl tudi cesar Trajan. Ignacij si je želel, da bi bilo žrelo divjih zveri njegov grob. Čisto drugačen grob pa si je pripravil mogočni rimski imperator. Grič med Kapitolom in Kvirinalom, visok 32 metrov, je dal odkopati pa na tistem mestu napraviti najlepši rimski trg. Bil je tako razkošno lep, da so ga štelii med prve lepote tedanjega sveta. Ob vhodu vanj je stal Trajanov slavolok. Pod njim se je prišlo najprej na krasen dvor, ki so ga vrste kamenitih stebrov obdajale od vseh strani; sredi tega dvorá pa je stal pozlačen kip Trajana, jezdečega na konju. Ravno nasproti slavoloku je stala Ulpijanska bazilika — Trajanovo družinsko ime je namreč bilo Ulpijan —, mogočna zgradba v petih ladjah na 100 stebrih. Za baziliko spet majhen trg, s stebrovjem obdan, na njem 32 metrov visoki Trajanov steber. Po tem stebru se ovijajo vzbočene slike, v kamen rezane, ki predstavljajo z več kot 2500 figurami Trajanovo vojsko v Daciji. Ob njegovem vzhodu pa je bil določen prostor za zlato posodo, v kateri so shranili Trajanov pepel, potem ko so po poganski šegi sežgali truplo mrtvega cesarja.

Trajanov steber še stoji. Na njegovem vrhu pa ni več kipa mogočnega rimskega imperatorja, ampak — kip svetega Petra. In na mestu, kjer se je nekdaj šopiril Trajanov tempelj, stojita zdaj dve cerkvi: ena posvečena Materi Božji lavretanski, druga pa sezidana v čast sladkemu Imenu Marijinemu v zahvalo za novo zmago krščanstva nad poganstvom, nad Turki pred Dunajem leta 1683.

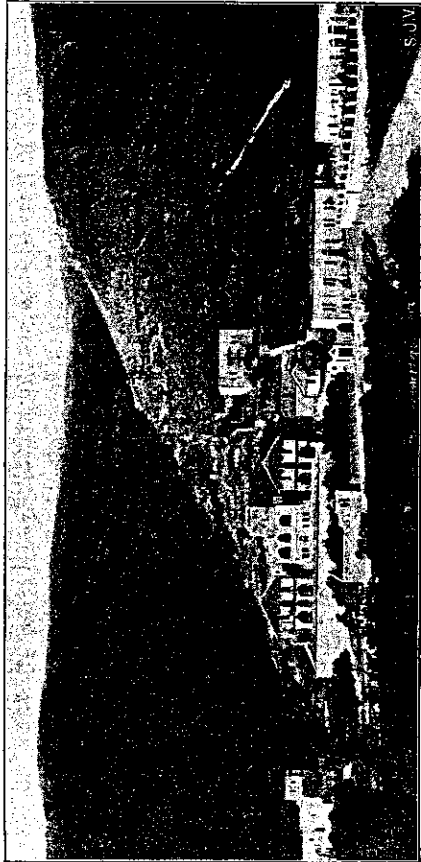

učenjaka. Bog ga je obudil mladi sveti Cerkvi, brz ko je potrebovala poleg svete gorečnosti tudi temeljite učenosti.

Justin je bil sin poganskih staršev in dolgo časa sam pogan. Pa Gospod Bog, ki ga je bil odločil za učenega branitelja krščanske vere, ni dal samo njegovemu umu pet talentov, ampak vsadil mu je tudi v srce silno željo po spoznanju resnice. Nadarjeni mladenič je kmalu začutil, da sloné poganski verski nauki na silno trlih stebrih. Namesto vere v celo vrsto bogov so pa ponujali poganski modrijani svoje modroslovne nauke. Ravno ob Justinovem času je tako cvelo pogansko modroslovje, da je kar mrgolelo poganskih modroslovnih šol. Vedoželjni Justin je hitel od ene do druge v trdnem upanju, da najde nauk, ki bi pogasil njegovo željo po spoznanju resnice.

Najprej je šel k Stoikom. Ti so učili, da človek ne sme biti nikdar vesel, nikdar ne žalosten, češ, da je tako najbolj podoben bogu, če ga ne gane nobena reč. Hladen razum, mrzlo srce, neobčutljivo telo — to naj bi bila najvišja popolnost. Nekaj pravega je bilo na tem nauku, namreč to, da se je treba zatajevati. Toda Justin je brz spoznal, da je tako zatajevanje, kakor ga Stoiki zahtevajo, pretirano, neizpeljivo, in da je zato taka popolnost nedosegljiva. Poleg tega se Stoiki niso zatajevali v upanju na kakšno plačilo pri Bogu. O Bogu sploh niso vedeli Justinu nič povedati. In vendar je čutil mladi učenjak, kar je pozneje tako lepo rekel veliki Avguštin, da njegovo srce ne bo našlo miru, dokler se v Bogu ne upokoji. Pustil je torej Stoike, pri katerih ni našel, česar je iskal, pa poskusil v šoli Peripatetikov. Ustanovitelj te modroslovne šole je bil slavni grški modrijan Aristotel. Mnogo lepega je učil, v spoznanju naravnih resnic se je med vsemi starimi modrijani najvišje dvignil. Tudi o Bogu je uganil nekaj resničnega, vendar nič trdnega. Poleg zlatih zrn resnice se je pa šopirilo tudi v Aristotelovi šoli obilo zmot. Razočaran gre Justin k Pitagorejcem. Toda pri teh je še slabše našel. Nekaj višjega računstva, nekaj napol praznoverskega zvezdoznanstva, nekoliko glasbe — pa je pri kraju modrost Pitagorovih učencev. O večnih vprašanjih, ki so v Justinovi glavi čakala na odgovor, pri teh učenjakih nič ne zve. Obrne se torej še do Akademikov. Duhovni oče teh modrijanov je bil veliki Platon. Justin se dolgo v učena dela tega slavnega poganskega modrijana, vztraja dolgo v njegovi šoli, pravega pokoja pa vendar ne najde.

Ves zatopljen v modroslovne študije, ves prevzet koprnenja, da bi se mu odkrila cela resnica, ki so mu jo kazale razne šole samo v skromnih drobcih poleg nešteti zmot, se nekoč sprehaja, tako pripoveduje sam, na morskem obrežju. Kar zagleda starčka, ki ga

Mesto Nâbulus, nekdanji Sihem.

Mučenec Justin.

Glavno mesto Samarije, koliko svetih, vernemu srcu dragih spominov je v tebi združenih! Kako srečnega se čuti, kdor jih more prav tamkaj obnavljati! Še zdaj mi solze hvaležnosti do ljubeznive previdnosti božje silijo v oči ob spominu na lepe dni, ki sem jih preživel v Sihemu pod šotorom, ko sem potoval po Palestini kakor kakšen beduin.

Staremu Sihemu so dali Rimljani ime Flavia Neapolis, „Flavijevo Novo mesto“. Vespazijan je namreč Sihem v vojski z Judi razdejal, potem pa na novo pozidal. Arabci mu pravijo še dandanes Nâbulus, ker ne morejo prav izreči latinskega imena Neapolis. Leži v prijazni dolini ob vznožju dveh znanih svetopisemskih gôr, Ebala in Garicima. Na teh gorah so prisegli Izraelci zvestobo svojemu Bogu, potem ko so z njegovo pomočjo srečno osvojili obljubljeno deželo. Poleg Sihema so pokopali truplo egiptovskega Jožefa, ki so ga bili pripeljali s seboj iz Egipta, prav blizu vodnjaka, ki ga je bil dal izkopati oče Jakob. Jožefov grob in Jakobov vodnjak sta se ohranila do današnjega dne. Pri tem vodnjaku se je Gospod Jezus sam mudil. V opoldanski vročini, truden in žejen od pota, je tamkaj čakal uboge Samarijanke, globoko v grehe zakopane, da jo sprebrne. In naposled, kar nas zanima v zgodbah svetega mučenca Justina, je bilo glavno mesto stare Samarije rojstni kraj tega prvega krščanskega

ni videl nikoli prej, ne poslej. Ta mu priporoči, naj začne prebirati svete judovske in krščanske knjige; v njih bo našel, česar tako željno išče. Justin, ki je vse poskusil, si ne da dvakrat reči in poskusi še to. Začne brati sveto pismo. Dalj ko bere, bolj čuti: To so glasovi neustvarjene, žive Resnice! Preden pride do konca, je že bil v srcu kristijan. Dal se je v krščanstvu do dobrega poučiti, potem pa krstiti.

Komaj kristijan, je že tudi hotel biti apostol. Česar je sam s tolikim trudom iskal, to je zdaj hitel oznanovat drugim. In ker je bilo takrat „moderno“ nastopati kot filozof, ker je vedel, da bo dobil največ poslušavcev, če oznanja evangelij ne z imenom misijonarja ali Kristusovega apostola, ampak kot učitelj novega modroslovja, zato si je ogrnil takrat moderni modrijanski plašč, hodil v njem od mesta do mesta ter učil krščansko modroslovje, tisto modrost križa, o kateri je bral nesmrtno besede sv. Pavla v prvem pismu, ki ga je ta apostol pisal Korinčanom: „Beseda o križu se zdi neumnost tistim, ki bodo pogubljeni; onim pa, ki bodo zveličani, to je nam, je ta beseda božja moč. Zakaj pisano je: Pogubil bom modrost modrih in zavrgel razumnost razumnih. Kje je kak modrijan? Kje kak učenjak? Kje preiskovavec tega sveta? Mar ni Bog neumno storil modrost tega sveta? Zakaj Judje zahtevajo čudežev, Grki iščejo modrosti; mi pa oznanujemo Kristusa križanega, ki je Judom vizpodtiko, poganom pa se zdi neumnost, toda od Boga poklicanim Judom in Grkom je Kristus božja modrost in božja moč. Kar je namreč božjega, je modrejšje nego ljudje, čeprav se zdi neumno, in močnejše nego ljudje, čeprav je slabotno.“ Pogani so ravno zato največkrat zasmechovali krščanske mučence, češ: Takega človeka imate za Boga, ki je sklenil svoje življenje na vešalih križa. Križan biti je bilo tisti čas tako sramotno, kakor danes priti na vislice. In ravno s križem je hotel Bog svet ne le odrešiti, ampak zase pridobiti, nase prikleniti in z modrosfjo križa premagati modrost poganskega sveta. In dosegel je to tudi pri tako velikih duhovih, kakor je bil Justin. Ta veliki talent je preučil vso človeško modrost, pa ga ni zadovoljila. Začel je študirati evangelij, nauk, življenje in trpljenje križanega Jezusa, in žela po resnici mu je bila pogašena, razum upokojen, srce umirjeno.

Ko je prehodil razna mesta, oznanujoč krščansko modrost, se je naposled stalno naselil v Rimu, v središču krščanstva in tedanjega sveta. Tamkaj je ustanovil prvo krščansko modroslovno šolo.

Kamor pa ni segla njegova beseda, tja naj bi seglo njegovo pero. Izobražen je bil dovolj, da je mogel tudi na tem polju orati ledino, da je začel pisati učene razprave v obrambo krščanske vere. Pač je bilo že pred njim nastopilo par mož, ki so nekaj napisali v zagovor krščanstva proti poganskim očitanjem; toda njihovi spisi se niso ohranili, izvzemši nekaj odlomkov, iz katerih se ne da presoditi, kakšni so bili v celoti. Justinove knjige pa so se tri do danes ohranile: ena proti Judom, dve proti poganom. Zlasti poslednji dve kažeta lepo, kako ga je resnično sam Bog na to delo pripravil, ko ga je v mladih letih vodil od ene poganske šole do druge, da je vse spoznal in potem dokazal vsemu svetu, da krščanstvo ni nasprotno temu, kar so poganski modrijani učili resničnega, ampak narobe: Božja Beseda, ki razsvetljuje vsakega človeka, ki pride na ta svet, kakor pravi tako resnično in lepo sveti Janez v začetku svojega evangelija, je razsvetljevala tudi vse velike može poganske starodavnosti. Sveti Justin prizna in sprejme, kar je kje v poganski šoli slišal resničnega in lepega. Po njegovem zgledu ravnajo za njim vsi učeni zagovorniki svete vere. Ni ga nasprotja med vedom in vero, med tem, kar nam resničnega odkrije razum, pa med razodetjem. Isti Bog, ki je človeka ustvaril in mu prižgal luč razuma, se mu je v svoji neskončni ljubezni tudi nadnaravno razodel.

Prav tako ni nasprotja med sveto Cerkvijo pa državnim blagrom. To so tolikokrat očitali pogani kristijanom, da so brezdomovinci, sovražniki rimske države, da je krščanstvo državni nevarnost. Sveti Justin naslovi svoje knjige v obrambo krščanstva naravnost na rimskega cesarja in senat, da dokaže najvišji državni oblasti, kako krivično je to očitaje. S kakšno samozavestjo, s kolikim zaupanjem v svojo sveto stvar piše ta Samarijan mogočnim vladarjem skoraj vsega tedaj znanega sveta! „Mi pač molimo — tako piše sveti učenjak — samo enega Boga; v vseh drugih rečeh pa smo vam z veseljem pokorni. Mi vas priznavamo za svoje cesarje in poglavarje in molimo za vas. Mi plačujemo davke bolj zvesto nego vsi drugi tistim, ki imajo nalogo, da jih pobirajo. Kristijani so najboljša opora države, ker uče, da se nihče ne more skriti božjemu očesu, hudobnež in zarotnik, ki sam po vladi hlepi, ravno tako ne kakor kreposten mož, in da prejmejo vsi večno povračilo po zaslugi svojih del.“

Prav tako je golo obrekovanje, če se očitajo kristijanom kakšne hudobije, zato ker so kristijani, kakor da bi jih njihova vera kaj slabega učila. Hudobneži druge ljudi po sebi sodijo. Pogani, sami vsi vdani najgršim pregreham nečistosti, tako da človeka kar mraz pre-

letava, ko bere o njihovi strašni propalosti v pismu samega Pavla apostola na Rimljane, so podtikali kristjanom ostudne hudobije. Njihovo sveto medsebojno ljubezen so grdo razlagali in klevetali, da se zato na skrivnem shajajo, da med seboj grdobije uganjajo. Mirno, pa odločno zavrne sveti zagovornik te klevetnike: "Odkar verujemo v Kristusa, ljubimo čistost. Veliko jih je pri nas, moškega in ženskega spola, ki so stari že čez 60 in 70 let, pa so deviško čisti. V vseh stanovah vam jih lahko pokažem." Ali počnejo pri svojih sestankih kaj pohujšivega krivoverci, ki si po krivici nadevijejo krščansko ime, tega Justin ne ve in noče trditi. Dobro pa ve, kaj se godi pri shodih katoliških kristjanov; njihovim vzvišenim obredom in svetim opravilom se ni treba bati dnevnih luči. In nato opisuje svetnik ganljivo in navdušeno katoliško božjo službo, tako jasno, da človek kar strmi, kako si je upal poganom tako naravnost govoriti o najsvetejših skrivnostih. Bilo je pač treba zavrniti grda podtikanja, ki so izvirala ravno od tod, da so pogani, kdo ve kje, najbrže od kakega odpadnika, slišali nekaj o presvetem opravilu, pa ga po svoje presukali in na najbolj sramoten način razlagali.

"Kdor enkrat sprejme našo vero in je v našem nauku poučen — piše sveti Justin — ga krstimo. Po svetem krstu šele ga k svetu opravilu sprejmemo. Peljemo ga v zbor bratov — tako se med seboj imenujemo. Tamkaj opravljamo skupne molitve za se, za tega, ki je bil ravnokar krščen, in za vse druge povsod. Iz vsega srca prosimo, da bi vsi, ki smo prišli do spoznanja resnice, dosegli tudi milost, da bi po veri prav živeli in zvesto spolnovali zapovedi, da bi tako dosegli večno zveličanje. Potem ko nehamo moliti, se pozdravimo s svetim poljubom. Nato prineso predstojniku bratov kruha pa kelih vina z vodo. Ta darove sprejme, potem pa daje za nje hvalo in slavo Očetu po Sinu in Svetem Duhu in opravi obširno evharistijo ali zahvalo. Kadar konča molitve in evharistijo, zakliče vse navzoče ljudstvo: Amen. Amen je hebrejska beseda in pomeni: Zgodí se. Nato pa razdele tisti, ki jim pravimo diakoni, evharistični kruh in evharistično vino z vodo med vse navzoče in ga nesejo tudi odsotnim."

Do tukaj piše sveti učenjak tako, da ne morejo pogani prav nič vedeti, je li kaj posebnega ta evharistični kruh in to evharistično vino. Potem pa jasno nadaljuje: "Ta hrana se pri nas imenuje Evharistija. Prejeti je ne sme nihče, kdor tane veruje, da je to resnično, kar učimo, in če ni umirjen, oni kopeli za odpuščanje grehov, in ako ne živi tako, kakor je

Kristus učil. Zakaj mi tega ne uživamo kakor navaden kruh in kakor navadno pijačo, ampak kakor je Jezus Kristus, Beseda Božja, ki je za nas meso postala, naš Zveličar, imel za naše zveličanje meso in kri: tako smo poučeni, da je ona hrana, pri kateri se z njegovimi lastnimi besedami opravi evharistija, meso in kri učlovečenega Jezusa. Zakaj apostoli so nam sporočili v svojih spisih, ki se imenujejo evangeliji, da jim je Jezus to-le naročil: Vzel je kruh, zahvalil in rekel: To storite v moj spomin! To je moje telo. Ravno tako je vzel kelih, zahvalil pa rekel: To je moja kri. — Od takrat se mi tega vedno spominjamo in pri vseh daritvah hvalimo Stvarnika vseh stvari po njegovem Sinu Jezusu Kristusu in Svetem Duhu.

"Ob nedeljah se vsi iz mesta in z dežele snidemo na določenem kraju. Nekaj časa nam tamkaj beró spise apostolov ali prerokov. Potem ko neha lektor brati, nas predstojnik opominja in vzpodbuja, naj se ravnamo po teh nebeško lepih naukih. Nato vsi vstanemo in molimo. Kadar nehamo moliti, prinesó, kakor sem že rekel, kruha pa vina in vode. Predstojnik iz vsega srca molí in se zahvaljuje, ljudstvo pa kliče: Amen. Nato razdeli Evharistijo vsem navzočim, diakoni jo pa nesejo tudi odsotnim."

Sveto opravilo se konča z deli krščanskega usmiljenja: "Kateri kaj več premorejo, darujejo, kolikor kdo hoče, in kar se nabere, se izroči predstojniku. On s tem pomaga sirotam in vdovam in tistim, ki so v stiski zaradi bolezní ali iz kakšnega drugega vzroka, pa tudi jetnikom in popotnikom, z eno besedo: on ima skrb za vse, ki so v potrebi."

Potem še pristavi, zakaj se ravno ob nedeljah shajajo k božji službi: "Zato, ker je to prvi dan, ko je Bog izpremenil temo in tvar pa ustvaril svet, in ker je na ta dan naš Zveličar Jezus Kristus od mrtvih vstal. V petek so ga namreč križali, v nedeljo pa se je prikazal svojim apostotom in učencem ter jih to učil, kar smo vam v preinislek mi povedalij."

Vse to je pisano leta 150. po Kristusu na rimskega cesarja Antonina Pija. Človek strmi, da je krščanski učenjak tako jasno govoril poganskemu vladarju o najsvetejših skrivnostih. Ob enem pa verno srce hvali Boga, da se je iz te zgodnje krščanske starodavnosti ohranila tako živa priča, da so prvi kristjani verovali prav tako kakor mi, da je v presveti Evharistiji resnično pričujoče telo in kri učlovečenega Boga Jezusa Kristusa.

Uspeha pri cesarju svetnik s svojo knjigo ni dosegel. Grdi madež krvi, tako pravi celo odpadnik Renan, je mazel naprej vlade rimskih cesarjev. Vendar junaški zagovornik krščanstva zato ni izgubil poguma. Velikim možem ni na tem, da bi videli sami uspehe svojega dela. Vedel je, da križ naposled mora zmagati, in hotel je storiti vse, kar je mogel, da k tej zmagi pripomore in jo pospeši. Pet let po oni prvi knjigi, naslovljeni na rimskega cesarja, je spisal obširno obrambo Kristusove vere proti Judom. V tej slika žalostni položaj pa neomahljivo upanje kristjanov s krasnimi besedami: „Judje in pogani nas preganjajo od vseh puste, kadar ga nam vzeti ne morejo. Sekajo nam glave, pribijajo nas na križ, mečejo nas divjim zverem, trpinčijo nas z verigami, z ognjem, z najstrašnejšimi mukami. Pa bolj ko nas mučijo, bolj se naše vrste množe. Viničar obrezuje svoje trsje, da bi tem lepše poganjalo; takisto se godi božjemu ljudstvu, temu rodovitnemu vinogradu, ki ga je zasadila Očetova roka in roka našega Gospoda Jezusa Kristusa.“ Podobno je rekel za Justinom duhoviti pisatelj Tertulijan: „Kri mučenec je kakor seme; iz katerega novi kristjani klijejo.“ „V tem znamenju boš zmagal“ — to božje geslo je vtisnjeno kakor pečat vsaki strani cerkvene zgodovine. Res da so pogani ravno to očitali kristjanom in se zato rogali njihovih veri, češ, da je njihov Bog tako slaboten, da ne more svojih častivcev braniti; ko bi on bil res Gospod vesoljstva, da bi ne pustil kristjanov mučiti in pobijati. Toda sveti učenjak zasuče v svoji drugi apologiji tudi to pušico, tako da zadene tiste, ki so jo metali. Sokrat, pravi, ni imel nobenega učenca, ki bi bil hotel zanj umreti. Jezus pa jih je imel celo množico, preprostih rokodelcev in ljudi iz najnižjih stanov prav tako kakor učenjakov in izobražencev, celo množico takih, ki se potegujejo za njegov nauk do smrti in se ne dajo odvrtiti ne po grožnjah, ne po predsodkih. Zakaj? Zato ker njihova opora ni slabost človeškega razuma, ampak božja moč.

Tako je branil učeni in sveti mož krščansko vero proti vsem napadom sovražnikov. Človek strmi, kako je to bilo mogoče. Kako da ga niso prijeli, brž ko je javno nastopil v obrambo krščanstva? Tako je pač bilo od onega slovečega Trajanovega odloka: javna oblast je prijeta kristjana le tedaj, če ga je kdo pravilno zatožil. Kogar ni nihče uradno ovadil, ta je lahko pisal in govoril za krščanstvo in proti poganstvu, imel versko in modroslovno šolo, poklanjal cesarju in senatu knjige, v katerih je zagovarjal Kristusovo vero, pa izpodbijal češčenje malikov — javna oblast ga je pustila v miru. Nasprotno pa: če je kdo v pravi obliki nazval državni oblasti kristjana,

ki je sicer vedno skrito živel, so ga prijeli, postavili pred sodbo in moral je ali odpasti ali umreti.

Svetemu Justinu nasprotnikov ni manjkalo. Vsi poganski modrijani so ga črtili in prizanašali so mu dolgo samo zato, ker je bila tisti čas učenost tako v časteh, da bi bilo sramotno, tako odličnega učenjaka tožiti. Na cesarskem prestolu samem je sedel sloveči poganski modrijan Mark Avrelij, ki je filozof visoko častil in tudi sam modroslovne knjige pisal. Vendar je Justin pričakoval, da pade prej ali slej kot žrtev svojega verskega prepričanja. V svoji drugi apologiji piše: „Prišel bo dan, ko me bodo prijeli in mučili, na ovadbo tistih, ki se imenujejo filozofe. Morda me zatoži Krescencij.“ Ta mož je bil filozof cinične šole, poganski modrijan brez sramú. Justin ga je v javnem razgovoru neusmiljeno zdelal, mu dokazal, da nič ne ve in da strašno grdo živi.

Res se je zmaščeval Krescencij nad krščanskim učenjakom, ki mu drugače ni mogel do živga, s tem, da ga je zatožil „zaradi brezboštva“. Brezboštvo je bilo po rimskih državnih postavah pod smrtno kaznijo prepovedano. Gotovo je to rimski državi v čast, da ni trpela brezbožnikov. Toda neumno je bilo, kristjanom očitati brezboštvo zato, ker niso častili narejenih malikov. To očitanje je bil sveti Justin v svoji prvi apologiji tudi tepo zavrnil. „Da, mi smo brezbožniki,“ je pisal, „kar se tiče vaših lažljivih bogov. Nikakor pa nismo brezbožni z ozirom na pravega Boga in njegovega Sina, ki je prišel in nas učil, in proroškega Duha, ki ga molimo v duhu in v resnici.“ Ali brž ko je bil pravilno zatožen, čmu tak odgovor nič ni pomagal. Če ne čistiš rimskih bogov, si brezbožnik in boš obsojen v smrt.

Zaradi brezbožnosti zatožen je torej prišel pred sodbo sveti učenjak, ki je živel edino za Boga, samo za to delal z besedo in s peresom, da bi vsi spoznali edino pravega Boga. Ž njim vred je prišlo pred sodnika tudi pet njegovih učencev. Ali je tudi te zatožil oni Krescencij, ne vemo. V preiskavi so bili vsi ob enem. Sodnik jih je zaslišal, in ta sodnijski zapisnik, ta častitljiva listina iz drugega krščanskega stoletja se nam je ohranila. Kaže nam tako verno sliko, kako so se vršile preiskave proti zatoženim kristjanom, da se je človek ne more nagledati. Bral bi in bral ta preprosti, skoraj 1800 let stari zapisnik sodne razprave proti filozofu Justinu in njegovim tovarišem mučencem.

„Ob času brezbožnih braniteljev poganstva — tako začenja zgodovinsko poročilo o Justinovi sodbi in smrti pisatelj, ki je po zmagi Konstantina Velikega zbiral sodne akte o svetih mučencih —

so izhajali zoper pobožne kristjane v mestih in vaseh brezbožni odloki, da jih je treba prisiliti, da bi darovali praznim malikom. Prijeli so torej svete može — v naslovu jih našteje — in jih pripeljali k rimskemu prefektu, ki se je pisal Rustik. Ta Rustik je bil učitelj tedanjega cesarja samega, Marka Avrelija.

„Ko jih pred sodnika pripeljejo — po tem uvodu sledi zapisnik — pravi prefekt Rustik Justinu: Veruj v bogove in bodi pokoren cesarjem!“

Justin odvrne: Nihče ne more ne grajati ne po pravici obsoditi tistega, ki je pokoren zapovedim našega Zveličarja Jezusa Kristusa.

Prefekt Rustik vpraša: S kakšnimi nauki se pa ukvarjaš?

Justin odgovori: V vseh šolah sem študiral, naposled pa sem se oklenil pravega nauka kristijanov, čeprav ta nauk ni všeč tistim, ki v zmotah živé.

Prefekt Rustik veli: In ti nauki, nesrečnež, tebi ugajajo?

Justin odvrne: Da, v pravi veri sem jim vdan.

Prefekt Rustik vpraša: Kakšna je tvoja vera?

Justin odgovori: Kristjani pobožno verujemo, da je en sam Bog, ki je v začetku ustvaril in naredil vse stvari, vidne in nevidne, in spoznavamo, da je naš Gospod Jezus Kristus, božji Sin, ki so ga nekdanj napovedovali preroki, da bo znanivec zveličanja človeškemu rodu in učitelj pravih nauk. Pa jaz, ubog človeček, sem premajhen, da bi vredno govoril o njegovem neskončnem božanstvu. Za to bi bilo treba preroške moči. Preroki so ga napovedovali, njega, o katerem sem ravnokar trdil, da je božji Sin. Vem, da so od zgoraj navdahnjeni prerokovali o njem; da pride med ljudi.“

Človek bi mislil, da bo tak filozof, kakor se je štel Rustik, učitelj cesarjev, porabil to priliko, ko ima pred seboj kristjana učenjaka, vrednega, da bi se z njim razgovarjal in ga poprosil, naj mu vse bolj natančno razloži. Pa je tako preziral krščanstvo, da se mu ni zdelo prav nič potrebno, kaj več o njem slišati. Zato je kar pretrgal vprašanja o naukih krščanske vere pa vprašal Justina: „Kje se zbirate?“

Justin je bil premoder, da bi na tako vprašanje jasno in dočno odgovoril. Kdo ve, kako se zasuče preganjanje in kaj se vse lahko zgodi, če zvedo pogani za zbirališča kristijanov pri božji službi. Prihodnost je pokazala, da previdnost v tej zadevi ni bila odveč. Zato je dal na prefektovo vprašanje odgovor, s katerim je hotel preiskavo spet napeljati na krščanske resnice, češ: „Krščanski Bog je povsod, in ker je neviden ter napolnjuje nebo in zemljo, zato ga verniki povsod molijo in časte.“

Prefekt Rustik z odgovorom ni bil zadovoljen. Še enkrat vpraša svetnika isto reč, vendar to pot tako, da je bilo Justinu mogoče razločno odgovoriti. Vprašanje se je namreč vdrugič glasilo: „To mi povej, kje se shajate, oziroma kje zbirate svoje učence.“

Svoje učence je zbiral Justin v javni, vsakemu, kdor je hotel, znani šoli. Saj je bil ustanovil v Rimu prvo krščansko šolo prav zato, da bi pod imenom krščanskega modroslovja mogel javno učiti evangelij. Zato je sodniku kraj te šole prav natančno zaznamoval: „Pri Timotinovih toplicah nad hišo nekega Martina, in ves ta čas, kar sem v Rimu — in zdaj sem vdrugič sem prišel — nimam drugega shajališča. Kdorkoli je hotel tja k meni priti, sem se razgovarjal z njim o nauku resnice.“

O tem nauku resnice prefekt noče nič več slišati; kaj drugega pa, to je videl, ne more od Justina zvedeti. Zato mu stavi odločilno vprašanje: „Torej ti si in hočeš ostati kristjan?“ Justin odgovori: „Tako je, kristjan sem.“

Izpraševati ga naprej bi bilo odveč. Zato se obrne sodnik na Justinove tovariše. Zapisnik tako-le nadaljuje:

„Prefekt Rustik veli Karitonu: Zdaj povej ti, Kariton, si li tudi ti kristjan?“

Kariton odgovori: Po božji milosti sem kristjan.

Prefekt Rustik vpraša Kárito: In kaj praviš ti, Kárita?

Kárita odvrne: Po božji dobroti sem kristjana.

Nato se obrne Rustik k Evelpistu: Ti pa, kdo si ti?

Evelpist, cesarjev suženj, odgovori: Tudi jaz sem kristjan. Kristus mi je dal svobodo. Po njegovi milosti sem deležen istega upanja kakor vsi ti.“

Prvo pot, kolikor vemo, se je zgodilo ob tej priliki, da si je upal ubog, zaničevan suženj javno, pred mogočnim rimskim oblastnikom poudariti, da je tudi on človek, da imajo tudi sužnji pravico do neke svete svobode, da jim je Kristus to svobodo prinesel, da bo torej krščanstvo strio vezi poganskega suženjstva, in da bodo v nebesih sužnji prav tako prejeli plačilo kakor gospodarji: „Kristus mi je dal svobodo. Po njegovi milosti sem deležen istega upanja kakor vsi ti.“

Ali ni sodnik umel velikanskega pomena tega odgovora iz ust zaničevanega sužnja, ali ga ni hotel umeti, ali pa so se mu zdele te besede prazne marnje, izraz želje, ki se ne bo nikdar izpolnila — nič ni na nje odgovoril, ampak obrnil se je kar k naslednjemu obtožencu.

„Prefekt Rustik reče Hieraku: Si tudi ti kristjan?“

Hierak odgovori: Gotovo, kristijan sem. Istega Boga molim in častim.

Prefekt Rustik vpraša: Ali je vas Justin napravil kristijane? Hierak odvrne: Kristijan sem bil in bom.“

Ti pogumni odgovori so tako prevzeli enega izmed navzočih poslušavcev, da mu je kar ušlo očitno spoznanje, da je tudi on kristijan. Tudi ta dogodek je sprejet v zapisnik:

„Páeon, ki je poleg stal, je zaklical: Tudi jaz sem kristijan!

Prefekt Rustik ga vpraša: Kdo te je pa tega učil?

Páeon je odgovoril: Od staršev smo prejeli to lepo vero.

Nato Eveltjst: Justinove govore sem rad poslušal, krščansko vero sem pa tudi jaz od staršev prejel.

Prefekt Rustik vpraša: Kje pa so tvoji starši?

Eveltjst odgovori: V Kapadociji.

Tedaj vpraša Rustik Hieraka: Kje so pa tvoji starši?

Ta pa odgovori, rekoč: Kristus je naš pravi oče, vera vanj je naša mati. Moji zemski starši so pa umrli in jaz sem bil iz frigijskega mesta Ikonija semkaj pripeljan.

Prefekt Rustik veli še Liberijanu: Kaj pa ti praviš? Si kristijan? Si tudi ti brezbožnik?

Liberijan odgovori: Tudi jaz sem kristijan. Častim in molim samo pravega Boga.“

Sodnik bi bil na te izpovedi lahko vse kratkotalno obsodil na smrt. Vendar je prej še poskusil, ali bi ne bilo mogoče kako prepovoriti Justina, da bi odpadel in s svojim zgledom druge potegnili za seboj.

„Prefekt torej pravi Justinu: Čuj me ti, ki pravijo, da si učenjak in misliš, da poznaš resnični nauk: če te dam jaz bičati, nato pa glavo ti odsekati, ali si res prepričan, da pojdeš potem v nebesa? Justin odgovori: Upam, da bom prejel božje plačilo, če to pretrpim. Zakaj to vem, da bodo vsi, ki bodo tako živeli, ostali v milosti božji do konca sveta.

Prefekt Rustik veli: Ti torej misliš, da pojdeš v nebesa, da tam prejmeš nekako plačilo?

Justin odvrne: Tega ne mislim samo, ampak to vem in sicer popolnoma gotovo.“

Še en poskus, in prav neumen po izpovedi tako trdne vere. „Prefekt Rustik pravi: Sicer pa preidimo k stvari, ki je nujna: Pojdite, pa vsi skupaj darujte bogovom.

Nato Justin: Ničče, kdor je pri zdravi pameti, ne bo odpadel od pobožnosti k brezbožnosti.

Prefekt Rustik zagrozi: Če ne boste ubogali, boste brez usmiljenja obsojeni na smrt.

Tedaj povzame zadnjič besedo Justin: To je naša najsrčnejša želja, da bi trpeli za našega Gospoda Jezusa Kristusa in se tako zveličali. To bo naše zveličanje, to naše zaupanje pred strašnejšim sodnim stolom nego je vaš, pred sodnim stolom našega Gospoda in Odršenika Jezusa Kristusa, ki bo sodil ves svet.

Takisto so govorili tudi drugi mučenci: Stori, kar hočeš. Mi smo kristjani in malikom ne darujemo.

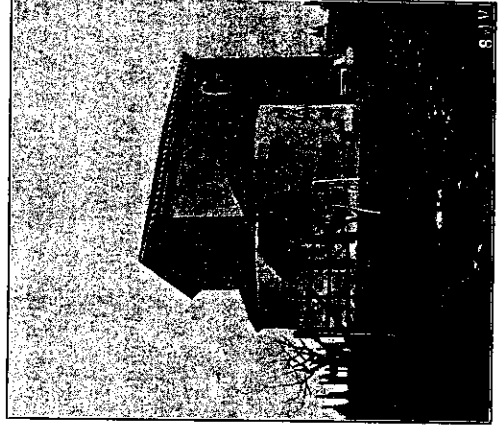
Tedaj je prefekt Rustik izrekel to-le sodbo: Ti, ki niso hoteli darovati bogovom in biti pokorni cesarjevemu povelju, naj bodo bičani, potem pa ob glavo dejani, kakor to postave določajo.“

Ta preprosti, pa tako veličastni zapisnik sklepa krščanski pisatelj, ki ga je po zmagi krščanstva nad poganstvom iz sodnih aktov prepisal, z lepimi besedami:

„Sveti mučenci so torej šli Bogu hvalo pevaje na morišče in so prejeli smrtno kazen ter ž njo dopolnili svoje pričevanje za vero v Zveličarja. Nekateri verniki pa so njihova telesa skrivaj vzeli in pokopali na primernem kraju s pomočjo milosti Jezusa Kristusa, kateremu bodi slava na vekov veke. Amen.“

Kraja, kamor so bili sveti mučenci pokopani, pisatelj ni imenoval. Slavni De Rossi pa je našel v katakombah svete Priscile nagrobno ploščo z grškimi napisom:

Mučenec Justin.

Stara krščanska kápelica nad katakombami.

Kip svete Cecilije nad njenim grobom.

Sveta Cecilija.

Nikoli ne pozabim velikonočnega jutra leta 1907. Z dragim tovarišem sva maševala na grobu svete Cecilije, ki je tako lep, kakor bi že odsvitala na njem prihodnja slava čistiljivega vstajenja. Človeku se zdi, da je bolj v nebesih ko pod zemljo. Svetnica je pokopana pod velikim oltarjem nje posvečene cerkve, in ta podzemski prostor je dal kardinal Rampolla tako olepšati, tako umetno in plemenito, tako umno in bogato okrasiti, da je grob svete Cecilije najlepša spodnja cerkev v Rimu. V žaru električnih luči blesti zlato in najfinejši marmor in se igrajo lahke barve mozaikov iz raznobarnih kamenčkov. Trije oltarji so v tej spodnji cerkvi: eden je posvečen sveti Agati, drugi sveti Neži, tretji, poglavitni, pa je tik pred grobom svete Cecilije, tako da vidi mašnik, ko daruje pri oltarju, skozi omreženo lino prav pred seboj neizmerno dragocene sarkofage, rakve iz blesteče belega marmorja, v katerih čakajo čistiljivega vstajenja sveta Cecilija, njen mož Valerijan in njen svak Tiburcij, ki sta se imela za milost spreobrnjenja zahvaliti svoji sveti sorodnici, pa sveti mučenec Maksim, ki se je spreobrnil ob pogledu na ona dva junaska mučenca. Ob zadnji steni, ravno nasproti grobu,

pa stoji kip svete Cecilije, tako živ in tako lep, kakor bi se bila svetnica iz groba dvignila in tja postavila. Ali bo moglo kaj lepše biti na tem kraju na dan vstajenja, nego se mi je zdelo ono blaženo jutro Velike nedelje, ko sem tamkaj maševal? O zmaga deviškega mučeništva, kako lepa si že na tej revni zemlji, prav za prav še pod njo! Kako nebeško te je umetnost proslavila že v tej dolini solzi!

Pa ne le kiparstvo in slikarstvo in njima sorodne umetnosti, še neke druge vrste umetnost je obdala sveto Cecilijo s tako pri-srčnim sijajem, da se človek kar ne more nagledati ljubeznive svet-nice. Poezija, pesniška umetnost, je navila okoli svete Cecilije toliko nežnih vencev, da jo je ž njimi skoraj čisto pokrila. Skoraj da je storila preveč; zakaj težko je iz lepe legende izluščiti zgodovinsko resnico. Hvala Bogu, da so se veliki in spretni učenjaki lotili tega težkega, pa lepega dela, da so določili, kaj je na legendi o sveti Ceciliji pristno zgodovinskega. Kdo ne bi tem učenjakom rad sledil? Kdo ne bi rad okušal sadov njihovega znanstvenega raziskavanja? Kdo ne bi rad slišal lepe legende, potem pa zvedel, koliko je na njej čiste zgodovine?

Legenda slavi tako-le deviško mučenico:

Cecilija je bilo ime jako plemeniti devici. Na svojih prsih je nosila evangelij našega Gospoda in noč in dan je pobožno molila ali se pa o svetih rečeh razgovarjala. Za ženina je imela mladeniča, ki mu je bilo ime Valerijan. Ker jo je tako pristrčno ljubil, je dal že vse za ženitovanje pripraviti. Cecilija je nosila na golem telesu spokorno raševino, po vrhu pa obleko z zlatom vezeno. Svojim staršem in svojem ženinu še ni smela naravnost razodeti, da je slu-žabnica Jezusa Kristusa.

Napostled je prišel ženitovanjski dan. Pa bolj glasno ko so donele svatovske pesmi, bolj pristrčno je pela ona v svojem srcu hvalo in slavo našemu Gospodu. Tako je molila: „Gospod, ohrani mi neomadeževano moje srce in moje telo, da moje upanje v tebe ne bo osramočeno.“ Prosila je vse angele in apostole in vse izvo-ljene svetnike božje pomoči, da bi ji s svojo mogočno priprošnjo izprosili od našega Gospoda milost vedne deviške čistosti.

Med tem se je storila noč. Sveta Cecilija je stopila s svojim ženinom Valerijanom na stran in mu tako-le govorila:

„O premiji in srčno ljubljeni mladenič, moram ti nekaj povedati, česar nisi doslej še nikoli slišal. Vendar prej mi moraš obljubiti, da boš to lepo zase ohrani in nikomur nič ne povedal.“

Valerijan ji to sveto obljubi. Tedaj pravi ona:

„Božji angel je moj ljubljenec in on čuva z veliko vneto moje telo. Ko bi opazil, da se mi ti bližaš s poželjivostjo, bi se razsrdil nad teboj in ne bi prizanesel tvojemu mlademu življenju. Ako pa bo videl, da me ljubiš z nežno in čisto ljubeznijo in da hočeš iti z menoj skozi življenje kakor zvest brat, potem bo tudi tebe imel tako rad kakor mene in izkazoval ti bo svojo milost.“

Tu se Valerijan silno razjezi, kakor je Bog dopustil, ter pravi: „Ako hočeš, da verjamem tvojim besedam, mi pokaži onega angela, in če bom videl, da je res angel božji, bom storil, kar zahtevaš. Če bom pa spoznal, da ljubiš drugega moža, ubijem tebe in njega.“

Cecilija mu nato odgovori, rekoč:

„Valerijan, če mi hočeš sveto obljubiti, da boš poslušal moj svet, in če se daš očistiti s krstom očiščenja ter sprejmeš vero, da je Bog v nebesih pravi živi Bog, tedaj boš videl angela.“

Valerijan vpraša: „Kaj pa je tisti krst, ki me mora očistiti, da bom videl angela?“

Cecilija odgovori: „Tri milje poidi od svojega gradu, po cesti, ki se ji pravi Apijska; tamkaj boš srečal veliko potnikov, ki prosijo miloščine. Kadar jih boš videl, jim sporoči moje besede in jim reci: Cecilija me je k vam poslala, da me popeljete k škofu Urbanu, ker imam zanj tajno sporočilo. — Ko prideš do njega, mu povej vse, kar sem ti rekla. On te bo očistil in ti oblekel belo oblečilo. In ako boš v tem oblečilu stopil v mojo sobo, boš videl angela in boš prejel, kar ga boš prosil.“

Valerijan je torej šel in po znamenjih, ki jih je prejel, je našel škofa Urbana in mu vse razložil, kar mu je pravila Cecilija. Tedaj se je škof zgrudil na kolena, iztegnil je svoje roke proti nebesom, se razjokal in poln veselja je govoril: „Gospod Jezus Kristus, ki deliš vse čiste misli, sprejmi ta sladki sad, ki si ga vsadil po svoji služabnici Ceciliji in mu dal dozoreti. Gospod Jezus Kristus, Dobri Pastir, Cecilija, tvoja služabnica, ti je semkaj poslala svojega ženina, ki je prišel k njej divji ko lev, zdaj pa je postal ko pohlevno jagnje. Ko bi ne bil že veroval, bi ne bil sem prišel; vendar Ti, Gospod, odprí njegovo srce, da bo popolnoma spoznal, da si Ti njegov Stvarnik, in da se mora odpovedati hudici in njegovim delom.“

Ko je sveti Urban to odmolil, se je prikazal pred obema star mož v belih oblečilih; imel je v roki pismo, pisano z zlatimi črkami. Ko ga je zagledal Valerijan, se je tako prestrašil, da se je zgrudil kakor mrtev na tla. Tedaj ga dvigne stari mož in mu veli: „Beri to pismo in veruj, da boš vreden očiščenja in da vidiš angela, kakor ti je Cecilija povedala.“

Valerijan torej začne brati. V pismu so pa stale besede: „En Bog in ena vera in en krst, en Bog in Oče v nebesih, nad vsemi in v vseh.“ Ko je to prebral, ga vpraša stari mož: „Ali veruješ, da je res tako?“ Tedaj zakliče Valerijan z močnim glasom: „Na vsem svetu je ni bolj resnične vere!“ Ko je Valerijan to izgovoril, izgine stari mož. Sveti Urban Valerijana krsti, v celi veri pouči in potem odpusti na dom.

Cecilija je bila v svoji sobi, vsa v molitev zatopljena. Ko vstopi Valerijan, vidi poleg nje angela z blestečimi peruti, njegove oči pa so bile kakor žareči plameni. V svojih rokah je imel dve svetli kroni iz rož in lilij. Eno je dal Ceciliji, drugo Valerijanu, rekoč: „Hranita dobro ti dve kroni s čistim srcem in neomadeževanim telesom; zakaj iz nebes sem jih vama prinesel, in to bodi priča mojih besed: Nikoli ne bosta oveneli in ne izgubili svojega duha, tudi jih ne bo mogel nihče videti, kdor ni tako čist, kakor sta vidva. In ker si ti, Valerijan, poslušal dober svet, zato me je poslal k tebi Jezus Kristus, Božji Sin, da mi imenuješ katerokoli prošnjo, in spojinjena ti bo.“

Ko to Valerijan sliši, pravi: „Nič mi ni na svetu bolj zaželenega, kakor da se spreobrne moj edini brat, in malo me veseli, da sem jaz odrešen, če se on večno pogubi. Tej želji dam prednost pred vsemi drugimi in torej prosim za to, da bi Gospod Jezus Kristus tudi mojega brata rešil, kakor je rešil mene, in naju oba obvaroval vsega hudega in zveličal v svojem Imenu.“

Ko je angel to slišal, je Valerijana tako milo pogledal in mu rekel: „Ker si prosil za najboljšo izmed vseh reči, za to, kar naš Gospod najraje stori, zato hoče naš Gospod, ki je pridobil tebe zavoljo svoje služabnice Cecilije, zdaj zavoljo tebe zase pridobiti tudi tvojega brata in vama obema nakloniti krono mučencev.“

Po teh besedah je izginil angel v nebesa. Cecilija in Valerijan sta se pa pogovarjala o veri in svetih rečeh. Tu pride njegov brat Tiburcij, stopi k svoji sorodnici, ji poljubi glavo in veli: „Velik čudež je to, da tukaj ob tem letnem času tako diši po rožah in lilijah. Ko bi imel v svojih rokah rože in lilije, bi mi ne mogte dajati slajšega vonja, kakor ga tukaj diham.“

Sveti Urban.
(Slika v katekombah.)

Valerijan mu razloži: „Zaradi mene si bil vreden spoznan, duhati ta vonj, in če boš veroval, postaneš vreden, da boš videl rože in lilije in se veselil ob pogledu na nje. Zakaj midva imava kroni, ki jih tvoje oko ne more videti; napravljeni sta iz lilij in rož.“

Tiburcij vpraša Valerijana: „Je to res, kar mi praviš, ali samo o sanjah govoriš?“

Valerijan mu odvrne: „Angel božji mi je rekel, da boš videl, če se le daš očistiti vse malikovalske nesnage.“

Tiburcij pravi: „Ko bi le mogel videti onega angela, čemu bi se potem pomišljal, da bi se dal očistiti?“

Valerijan odgovori: „Prav nič se ne smeš pomišljati. — Pa najprej mi to povej, ali se hočeš odpovedati malikom in verovati v fistega Boga, ki v nebesih prebiva?“

Tiburcij veli: „Jaz ne vem, kaj praviš; jaz te ne razumem.“

Tedaj pa izpregovori sveta Cecilija: „Čudim se, ljubi brat, kako da ne razumeš, da ne morejo biti Bog take podobe, ki jih delajo iz lesa ali kamna ali kovine. Saj predejo pajki v njih svoje mreže in ptiči delajo svoja gnezda v njihovih glavah in muhe ležejo vanje svojo nesnago. Ni razločka med mričem pa med takim bogom. Zakaj kakor ima mrič vse ude, pa nobenega duha, nobenega glasú, nobenega razuma, tako imajo tudi ti maliki vse svoje ude, pa niso za nič. Še slabši so kakor mrič. Zakaj dokler je mrič še živel, je videl s svojimi očmi, z usti govoril, z rokami prijemal, z ušesi slišal, z nogami hodil. Te podobe so pa od začetka mrtve in nikoli ne morejo biti žive.“

Tu pravi Tiburcij: „Kdor tega ne verjame, je brez uma ko žival.“

Ko je to izrekel, ga poljubi sveta Cecilija in mu veli: „Kakor mi je naš Gospod napravil za brata tvojega brata, tako mi je naredil tebe za sorodnika, ker si se odpovedal malikom.“

Tedaj vzame Valerijan Tiburcija s seboj in ga pelje k papežu Urbanu ter mu vse pove, kar se je zgodilo. In sveti Urban se je močno veselil in je krstil Tiburcija in sedem dni ga je učil in ga napravil popolnega v božji službi.

Tisti čas pa je bil v Rimu prefekt, ki mu je bilo ime Almahij. Kjerkoli je kaj kristjanov dobil, jih je mučil do smrti in pustil njihova trupla ležati nepokopana. Tiburcij in Valerijan sta torej sklenila, da bosta dan na dan grobove kopala in v njih trupla svetih mučencev pokopavala. In kakor je to navada, da hudobni ljudje dobre sovražijo, je šlo tudi tukaj nekaj podpihovalcev k Almahiju pa so mu zatožili, kako junaško ona dva mlada moža tiste pokopu-

jeta, ki jih je dal on pomoriti. Tedaj ju ukaže prefekt zgrabiti in pred se pripeljati pa jima veli: „Vidva sta plemenitega rodú; zato se čudim, kako se moreta tako ponižati. Slišal sem, da dajeta svoje imetje našim sovražnikom in da z veliko častjo pokopujeta tiste, ki so bili umorjeni po postavi in pravici. Tako si moram misliti, da nista nič boljša od njih.“

Pa sta mu odgovorila: „Bog daj, da bi bila vsaj toliko dobra, da bi bila vredna biti njih služabnika. Ti so zavrgli, kar ni nič in se samo zdi, da je kaj, pa so z ljubeznijo objeli to, kar se nič ne vidi, v resnici pa je.“

Almahij vpraša: „Kaj pa je to, kar se nič ne vidi, v resnici pa je?“

In sta rekla: „To je veselje, ki ga pravični prejmejo v nebesih, pa kazen, ki čaka hudobneže v peklú.“

Tedaj pravi prefekt: „Kaj bi se tu pričkali za besede? Vidva morata ali bogovom darovati, in tedaj bosta oproščena, ali, če tega ne storita, morata biti na smrt obsojena.“

Ona dva sta pa izjavila: „Tvojih malikov ne bova častila, ampak za edino pravega Boga, ki je v nebesih, bova rada smrt pretrpela.“

Almahij ju torej izroči stražniku, ki se je pisal Maksim Korinkularij, da ju pelje na morišče. Veselo sta sprejela mladeniča smrtno obsodbo. Tu pa začne Maksim jokati in pravi: „O moja ljuba prijateljca, kako čudno se mi to zdi, da hrepenita vidva po smrti tako močno kakor po kakšni dobri pojedini.“

Pa mu pravi Tiburcij: „Ko bi midva ne vedela popolnoma gotovo, da naju čaka boljše prihodnje življenje, bi pač ne hotela tega izgubiti.“

Maksim reče: „Ko bi vedel, o kakšnem življenju govorita, bi tudi jaz rad izgubil to življenje, da ono zadobim.“

In sta mu rekla: „Če hočeš zvedeti, kaj je ono življenje, daj nama en dan časa, pa naju pelji na svoj dom, in midva bova k tebi poklicala one, ki te morejo očistiti.“

Tedaj ju Maksim pelje na svoj dom in tam sta tako dolgo učila, da so verovali v Boga Maksim in vsi njegovi domači. In sveta Cecilija je z mašniki po noči prišla in jih dala krstiti. Potem je rekla svojemu ženinu Valerijanu in Tiburciju: „Tako, plemenita vitezal Vržita proč dela teme in oblecita se z orožjem svetlobe! Hrabro sta se borila, vero ohranila; zato je vama prihranjena krona pravice, pa ne le vama, ampak vsem, kateri verujejo!“

Tedaj ju je dal Almahij peljati na morišče, kjer sta bila obglavljeni in sta tako dopolnila pričevanje. Maksim pa je prisegel vpricho ljudstva, da vidi angela ko solnce lepega, ki je njiju duši sprejel in jih nese v nebesa. In zavoljo teh besed jih je veliko sprejelo vero v našega Gospoda.

Ko je pa bilo Almahiju sporočeno, da so postali kristjani tudi Maksim in njegovi domači, je dal tudi njega prijeti in tako dolgo biti, da je izdihnil svojo dušo. Sveta Cecilija pa je pokopala njegovo truplo poleg Tiburcija in Valerijana.

Zdaj začne Almahij pozvedovati po premoženju dveh bratov in ukaže zato prijeti Cecilijo, ki je bila Valerijanova gosa. Ko pa zve, da je že vse razdelila revežem, se razsrdi in jo hoče prisiliti, da bi darovala bogovom. Tudi kar je bilo navzočih, so podpirali to njegovo zahtevo in ji prigovarjali, naj daruje. Sveta Cecilija jim je pa rekla: „Ljubi prijatelji, to mi je dobrodošlo in je zame častno, če trpim zaradi Imena našega Gospoda Jezusa-Kristusa, in močno se bojim, da boste vi pogubljeni, ker je očitno, da bi bili vsi pripravljeni to storiti, kar krivični sodnik od mene zahteva.“ Tedaj so pričeli jokati, da hoče tako plemenita devica raje umreti nego živeti, in prosili so jo, naj vendar ne gre v smrt v cvetu svoje mladosti. Cecilija pa jih zavrne: „To ni izguba, ampak dobiček, če da kdo srebro, da prejme zlato, če da majhno kočo, pa dobi hišo, prostorno in veliko in iz dragih kamnov zidano.“

Ko je to slišal Almahij, jo da pred se pripeljati in začne tako-le preiskovati: „Kako ti je ime?“ Ona reče: „Cecilija mi je ime, visoko plemenitega stanja!“ Nato Almahij: „Če si tako visokega rodú, te vprašam, zakaj si se tako ponižala?“ Pa mu je odgovorila: „V Kristusu ni nič več, kdor je svoboden rojen, nego oni, ki je osvobojen, nič več Rimljan ko barbar, nič več sodnik nego suženj.“ Almahij vztroj: „Kako moreš biti tako surova, da mi tako odgovarjaš?“ Cecilija ga zavrne: „Tako svobodno odgovarjam, ker imam mirno vest in mi krščanska vera daje moč.“ Almahij ji pravi: „Ti ne veš, kakšno moč imam jaz.“ Ona pa veli: „Ti sam ne veš, kakšno moč imaš. Ako me pa vprašaš, ti bom povedala.“ Almahij ji reče: „Povej, kar veš.“ In Cecilija odgovori: „Vsa moč, ki jo more imeti človek, je kakor zrak v mehurčku. Prebodi mehurček, pa izgine iz njega ves zrak.“ Tedaj veli Almahij: „Izberi si eno izmed dveh reči: ali daruj bogovom, ali vsaj zataji, da nisi kristjana.“ Nato Cecilija: „Čudim se, da si tako slep, da ne vidiš, da je to samo kamen, svinec in kovina, kar ti imenuješ bogove.“ Almahij pravi: „Tvoja jeza meni ne škoduje, ali tega ne trpim, da bi ti zasmehovala bogove.“ Cecilija

ga zavrne: „To je vendar čudno, da praviš, da je bog to, kar veš da je kamen. Iztegni svojo roko in potipaj, iz česa je napravljeno!“

Zdaj pa ni Almahijeva jeza nič več prizanašala. Dal je Cecilijo spraviti na njen dom in zapovedal, naj jo zapró v njeno parno kopel. To so tako kurili, da je bila neprestano močno pregreta; vendar je Cecilija tamkaj zaprta ležala ves dan in naslednjo noč, pa ji vročina nič ni škodila. Ko je Almahij zvedel, da ni nič opravil, je poslal rablja, ki naj bi obglavil devico. Trije udarci so padli na tilnik Cecilije, pa ji niso odsekali glave. In ker se po postavi ni smelo več ko trikrat vsekati, zato je pustil rabelj devico na pol mrtvo. Živela je še tri dni in pridigala množicam, ki so k njej hitele. Dala je tudi poklicati svetega Urbana, ki je našel tamkaj štirideset duš pripravljenih za krst, mož, žensk in otrok. Tudi device, ki jih je imela Cecilija pri sebi, je izročila škofovemu varstvu, svojo hišo je pa določila za cerkev.

Četrto noč je pa šel sveti Urban s svojimi diakoni in je pokopal sveto Cecilijo, v njeni zlatovezeni obleki, s krvavimi prti, v novem grobu ob Apijski cesti. Mnogi čudeži so se na njem zgodili po milosti našega Gospoda Jezusa Kristusa, ki z Očetom in svetim Duhom živi in kraljuje na vekov veke. Amen.

Tako ljubezniva legenda. Kar je v njej prikazni in razgovorov, jih je pač ustvarila poezija. Kaj torej ostane zgodovini?

Rodovina svete Cecilije je bila resnično ena najimunitnejših v starem Rimu. Že v dobi kraljev, torej brž po ustanovitvi mesta Rima, so se odlikovali Ceciliji v državnih in vojaških službah. Istotako je bil odličen rod Valerjev, iz katerega je bil ženin svete Cecilije, Valerijan. Da je bil zakon med njima deviški, temu je priča vsa krščanska starodavnost, ki je vedno častila Cecilijo kot devico-mučenico.

Odkritja v katakombah in pod cerkvijo svete Cecilije so pa sijajno dokazala še celo vrsto drugih reči, ki jih pripoveduje lepa legenda.

Ko je dal papež Pashal I. prenašati relikvije svetih mučencev iz katakomb v rimske cerkve, je odprl tudi grob svete Cecilije. Baje ga dolgo ni mogel najti in tedaj se mu je svetnica sama v spanju prikazala ter mu razodela, kje počiva njeno deviško truplo. Še zdaj je ta prikazen naslikana v cerkvi svete Cecilije na desni strani ob vhodu v kor. Papež gre na tisto mesto, ki mu je bilo v prikazni razodeto, odpre grob, in kaj najde? Sveto telo deviške mučenice nestrohnjeno, oblečeno v zlatovezeno obleko, kakor jo popisuje le-

genda iz petega stoletja, pri nogah pa zravnanne prte, prepojene s krvjo, ker so ž njimi devici pred smrtjo sušili in brisali kri. Počivala je tako, kakor je bila izdihnila svojo čisto dušo: na desni strani lež, napol odsekano glavo v tla obrnjeno, noge nalahko skrčene, roke iztegnjene, na desni tri prste zravnanne, na levi enega, v znamenje, da je umrla za vero v enega Boga in tri osebe božje. Papež je sam dvignil nebeško častitljivo truplo, ga položil v isti legi, kakor ga je našel, v rakev iz cipresnega lesa, to pa v mramorno. Našel je tudi svete ostanke Valerijana, Tiburcija in Maksima ter jih s sveto Cecilijo vred dal prenesti v mesto v cerkev, tej svetnici posvečeno in takrat prenovljeno. To je bilo leta 821. V katakombah svetega Kalista se beró na kraju, kjer je bila sveta mučenica prvotno pokopana, še dandanes pod njeno podobo imena mašnikov, ki so bili pri tem prenosu navzoči.

Skoraj 800 let pozneje je bil kardinal cerkve svete Cecilije Pavel Emil Sfondrati. Ta je dal leta 1599. cerkev zopet prenoviti, žal, da tudi precej spremeniti. Pri popravilu so našli pod velikim oltarjem dve mramorni rakvi. Kardinal da odpreti prvo in najde v njej rakev iz cipresnega lesa. Odpró še to — in pred njimi leži svetnica, kakor jo je bil skoraj 800 let poprej našel papež Pashal: kakor bi spala, leži nekoliko na desno stran, sveto obličje v tla obrnjeno, kakor da ga hoče prikriti vsakemu, še tako spoštljivemu zemskemu pogledu, na deviškem vratu je še vedno vidna globoka rana, kajpada čisto izsušena; kolena so le malo skrčena, roke nemo govore, da je umrla za vero v presveto Trojico. Za priči prideta k srečnemu odkritju dva slavna učenjaka, zgodovinar Baronij in preiskovavec katakomb Bosio. Baronij piše o tem: „Videlí-smo jo, spoznali in počastili. Čista devica je bila videti, kakor da spi. Navdajala je vse s tolikim spoštovanjem, da se nihče ni upal dotakniti njene obleke, čeprav nas je pobožna vedoželjnost tako močno mikala. Vsi smo bili tako prevzeti nedopovedljivega spoštovanja, da se nam je zdelo, kakor da čuje sam nebeški ženin nad spečo nevesto in nas svati: Ne zbudite je, dokler sama noče.“ Bosio pa pripoveduje, da je prihajala od rakeve svete Cecilije prijetna vonjava kakor lilij in rož. Morda je bilo sveto truplo s takimi dišavami balzamirano.

Naposled pride papež sam, da počasti sveto truplo. Klemen VIII. je bil resen, odločen, strog značaj; toda pri pogledu na deviško svetnico se je razjokal kakor otrok in se je ni upal prav nič dotakniti. Edini kardinal Sfondrati se ni mogel premagati, da si ne bi vzel majhnega spomina. Odrezal je košček zlatovezene obleke, in glej: — pod njo je bila resnično videti spokorna raševina, o kateri

pripoveduje ona legenda, da jo je nosila svetnica na golem telesu pod dragoceno zgornjo obleko.

Preden so rakev zaprli, so poklicali še najslavnejšega kiparja tiste dobe, Stefana Maderna. Narisal je spečo devico in potem izdelal iz najfinejšega marmorja kip, ki še zdaj leži ob vznožju velikega oltarja, pod njim pa v latinskem jeziku napis:

Evo ti podobe svete Cecilije,

Ki sem jo videl sam v grobu ležečo.

Prav tako in v ravno isti legi

Sem jo izklesal v tem marmorju.

V drugi rakvi, ki so jo našli poleg rakeve svete Cecilije, so pa dobili tri moške kostnjake, enega poleg drugega. Enemu je manjkalo glave, drugemu je bila odsekana od telesa, pri tretjem se je glava telesa držala, še nekaj las je bilo na njej, sprijetih od krvi; črepinja je pa bila na več krajih razbita. Vsak je lahko spoznal, da sta bila prva dva sveti Valerijan, ženin svete Cecilije, in sveti Tiburcij, njen svak. Obema so po sporočilu one legende stražniki odsekali glave. O svetem Maksimu pa pripoveduje ista legenda, da je umrl take smrti, da so ga b'li. Kolikrat je pač pri tem padlo po glavi! Ali je torej moglo odkritje lepše dokazati, da je v oni legendi svete Cecilije in njenih tovarišev-mučencev mnogo zgodovinskega?

Sedanji kardinal cerkve svete Cecilije, Marijan Rampolla del Tindaro, je dal pri bajno lepem prenovljenju spodnje cerkve zopet odpreti mramorno krsto svetnice. Našel je v njej srebrno rakev, v katero je bil dal Klemen VIII. položiti prejšnjo iz cipresnega lesa; sveto spoštovanje mu je pa branilo, da bi odprl še to. Ali dal je kopati pod cerkvijo naprej, da bi morda našli kake ostanke nekdanje hiše svete Cecilije. Izkopali so nekaj starih prostorov. Pod ono kapelo v cerkvi, o kateri pravi staro izročilo, da stoji na mestu parne kopeli, v kateri je svetnica prestala mučeniško smrt, so našli celo prostor za kurjavo. Vendar so učenjaki tako previdni, da si ne upajo z gotovostjo trditi, da bi bili izkopani prostori ostanki hiše svete Cecilije.

Pač pa se še v neki drugi stvari glede svete Cecilije največji učenjaki zdaj vjemajo, čeprav so se o njej dolgo pričkali: o tem namreč, kdaj je živel in umrla. Skoraj je zdaj sodba splošna, da je sveta devica prestala mučeniško smrt v zadnjih letih vlade **Marka Avrelija**, najbrže leta 177. In tudi v tej reči se majhna pripoved legende čudovito lepo ujema z zgodovino.

Iz zgodovine vemo z gotovostjo, da je bilo Mark Avrelijevo preganjanje najbolj divje v celem drugem stoletju. Francoski bogo-

tajec Renan pravi po pravici, da je s tem cesarjem začel umirati stari rimsko-poganski svet. In kakor bi se zavedal, da gre h koncu, napne vse svoje sile, da bi uničil krščanstvo, čegar prodirajočo silo čuti in zmagovalnost njegovo vidi. Mark Avreljij je bil sicer filozof na cesarskem prestolu. Štel se je za neobčutljivega stoika in hladnega skeptika, modrijana, ki dvomi o vsem, ki ne veruje ne v domače, ne v tuje bogove, ampak edino v svoje prevzetno modrovanje. Človek bi pričakoval, da se za kristijane sploh ne bo zmenil, da jih bo ošabno preziral in zato pustil živeti v miru. Toda zaman je vsa gola človeška modrost; kdor nima vere, pa naj bi tudi bila napačna, ima prazno vero. Tudi Mark Avreljij je temu priča: v svojih spisih je modrijan, ki hoče biti prost vseh verskih spon, v svojem javnem življenju pa najbolj praznoveren vladar. Filozofi so bili njegovi učitelji in po raznih pokrajinah rimskega cesarstva njegovi namestniki, čarovniki pa njegovi prvi svetovalci in stalni spremljevalci. Bog ne daj, da bi se lotil kakšne vojske ali kakoršnegakoli važnega opravila brez vraž čarovnikov! In če je učeni cesar dajal tak zgled, kakšno je moralo šele biti nevedno ljudstvo, že tako vsem vražam vdano!

Nesreča je pa hotela, da so ravno pod Mark Avrelijem, ko je doseglo praznoverstvo svoj vrhunec, hrumele na ubogo rimsko cesarstvo nadloge od vseh strani. Že prvo leto njegove vlade so Rimljanom vedno nevarni Parti premagali rimsko vojsko. Za njimi so se dvignili sovražni sosede na vseh mejah. Tudi nekateri že podjarmljeni narodi v bolj oddaljenih pokrajinah so se hoteli zopet otrestiti rimskega jarma. Med tem pa, ko so te slabe novice o vojskah in uporih dohajale v Rim od vseh strani, je v Rimu samem Tibera prestopila svoje bregove. Velikanska povodenj je uničila žetev, pokončala cele črede živali. Nastala je huda lakota. Par let pozneje so zanesli vojniki iz Azije kugo, ki se je hitro razširila po vsej Italiji in pomorila tisoče ljudi. Bolj kot kdaj se je torej v teh letih najhujših nesreč in največjega praznoverstva spolnjevalo, kar piše Tertulijan nekaj let pozneje, ob koncu drugega stoletja, „da imajo kristijane za vzrok vseh javnih nesreč, vseh ljudskih nadlog. Če Tibera prestopi bregove, če Nil ne namoči polja, če se nebo zapre, če se zemlja strese, če nastane lakota, če se razširi kuga, hitro vpijejo: „Kristijane levom!“ In tako je od Justina in njegovih tovarišev, s katerimi se — kolikor vemo — preganjanje pod Mark Avrelijem začne, pa do svete Cecilije in njenih tovarišev-mučencev, s katerimi se konča, ves čas tako besno divjalo, da se je v tej dobi nekaj zgodilo, česar si do tedaj tudi poganska krutost ni bila izmislila.

Do mriličev so imeli vsi stari poganski narodi posebno spoštovanje. Zato so kristijani lahko dobivali trupla svetih mučencev ali svete ostanke tistih, ki so jih raztrgale divje zveri, ker so bili mriličji poganom nekaj svetega. Pod Mark Avrelijem pa se je to prvič prekršilo.

Na južnem Francoskem je prestalo nekaj posebno odličnih mučencev smrt za sveto vero prav isto leto, kakor v Rimu sveta Cecilija. Med njimi slavi uradno poročilo lionske cerkve prav posebno tri: lionskega škofa Potina, sveto dekle Blandino in petnajstletnega dečka Pontika.

„Preblaženi Potin, škof lionske cerkve, več ko devetdesetleten starček, je bil tako slabotnega telesa, da je vsled starosti in onemoglosti že komaj dihal; toda koprnenje po mučeništvu je s čudovito živahnostjo krepilo njegovega duha. Na sodnikovo vprašanje, kakšnega Boga časte kristijani, je odgovoril: Če boš vreden, ga boš spoznal. Na to besedo so nečloveško po njem padli in mu zadali nešteto ran. Tisti, ki so blizu stali, so ga brez ozira na njegovo starost s pestmi bili in z nogami suvali; bolj oddaljeni pa so vanj metali, karkoli jim je v roke prišlo. Toliko da je še dihal, ko so ga vlekli v ječo nazaj. Čez dva dni je izdihnil svojo dušo.

Na Blandini je pa Kristus pokazal, da gleda Bog samo na gorečnost ljubezni in zaradi nje še posebno časti one, ki se zde ljudem nizki, prezirani in zaničevanja vredni. Bila je namreč tako šibkega telesa, da smo vsi za njo trepetali; še gospa, pri kateri je služila in ki je sama z drugimi mučenci vred junaško trpela, se je bala, da bo preslabotna za mučeništvu. Toda Blandino je krepila tako veljika dušna moč, da so se vrstili rablji ves dan in jo mučili na vse načine in se čudili, kako more še dihati, ko je že bilo celo njeno telo ena sama rana.

Zadnji dan krvavih iger so Blandino zopet pripeljali na morišče s petnajstletnim dečkom Pontikom. Ker sta bila stanovitna in se nikakor nista dala prisiliti, da bi prisegla k poganskim malikom, je družal tako nad njima zbesnela, da ni imela nobenega sočutja do nezne mladosti dečkove, nobenega spoštovanja do spola mučenice. Mučili so ju torej na vse mogoče načine. Blandina je Pontika vzpodbujala in osrčevala, da je vse junaško trpel, dokler ni izdihnil svoje duše. Ona sama pa se je, zadnja med tovariši-mučenci, tako radovala, da pojde zdaj pa zdaj za njimi, kakor bi bila povabljena na svatovski obed. Naposled so jo, v mrežo zašito, vrgli divjemu biku.“

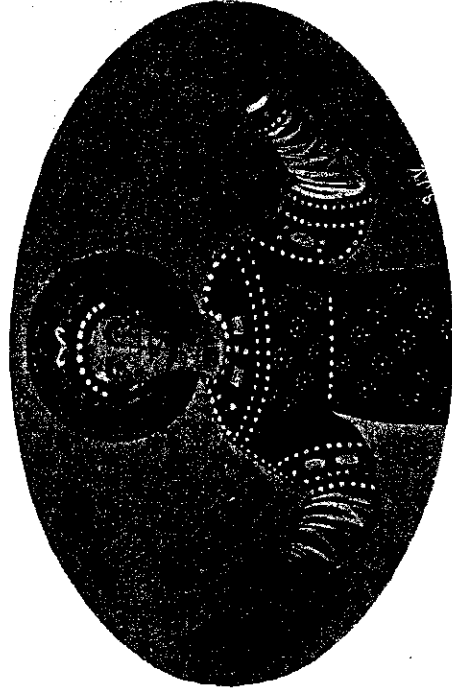
K poročilu o junaški smrti teh svetih mučencev in drugih njihovih tovarišev pa dostavlja uradno pismo to-le: „Nečloveška besnost, s

katero so umorili svete mučence, jim pa ni bila dovolj. Njihova zloba si je zdaj prvokrat izmislila to, naj divja tudi nad trupli svetnikov ... In tako so metali psom telesa tistih, ki so se v ječi zadušili, na nas so pa skrbno pazili noč in dan, da bi jih kdo izmed naših ne pokopal. Raztrgane ali obžgane ude onih, ki so jih raztrgale divje zveri ali jih je pokončal ogenj, so pobirali in jih tudi metali na plano. Kar pa jih je bilo obglavljenih, fistih glave in trupla so pustili več dni nepokopana in vojaki so bili na straži pri njih.“

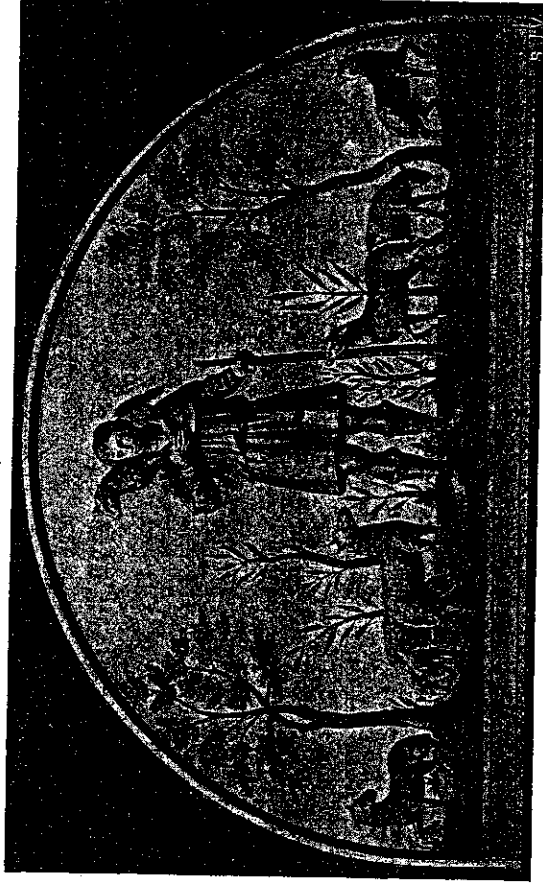
Kako pretresljivo se vjema to poročilo, o katerem ne dvomi noben učenjak, da je pristno zgodovinsko, z ono opazko v legendi svete Cecilije:

„Tisti čas pa je bil v Rimu prefekt Almahij. Ta je mučil kristjane in pustil njihova trupla ležati nepokopana. Tiburcij in Valerijan sta torej sklenila, da bosta dan na dan grobove kopala in vanje trupla mučencev pokladala. Hudobneži so ju pa zatožili Almahiju, da tiste pokopujeta, ki jih je on dal pomoriti. Tedaj ju ukaže prefekt zgrabit“ ...

Ljubezniva legenda svete Cecilije, ali si manj podobna njeni zgodovini nego marmorni kip ob vzhodju glavnega oltarja svetemu truplu, ki počiva v grobu pod njim? Umetnost je vaju ustvarila, lepa legenda in krasni kip, umetnost resnico ožarila, olepšala in poživila — potvarila je ni.

Stara slika sv. Cecilije v katakombah.

Slika Dobrega Pastirja v katakombah.

Sveta Perpetua.

Znanana je svetopisemska zgodba, kako je bežal prerok Elija pred hudobno kraljico Jezabelo in kako se mu je godilo na tem trudapolnem begu.

Veliki prerok se je, poln božjega ognja, z uspehom boril zoper malikovalstvo v izraelskem kraljestvu. Zato se je zlobna malikovalska kraljica Jezabela zarotila pri vseh svojih bogovih, da ga umori. In pogumni bojevnik za božjo čast, ki se ni bal ne malikovalskih preporokov, ne hudobnega kralja Ahaba, se je ustrašil ljute grožnje razjarjene ženske. Zbežal je pred njo. „Elija se je bal — pripoveduje sveto pismo — in je vstal in šel, kamor ga je volja vodila. In prišel je v Bersabe na Judovskem. Tam je odslovil svojega služabnika in šel v puščavo dan hoda. Ko pride tako daleč, sede pod brinjev grm in začne zase prositi, da bi umrl, rekoč: Dovolj mi je, Gospod! Vzemi mi življenje, zakaj nisem boljši kakor moji očetje.“ Hotel je reči: ubog, slaboten človek sem kakor drugi ljudje. Pogum mu je upadel, malosrčnost se ga je lotila, kakor se včasih loti, zlasti po mnogih in velikih trudih, tudi najpogumnejšega moža.

Pa Bog ga je le hotel poučiti, da nič ne premore brez njega, vse pa z njim. Ves potrč „je legel in zaspal v senci brinjevega grma. In glej: angel Gospodov se ga dotakne in mu veli: Vstani in jej! Se ozre — in glej: ob njegovi glavi je bil podpepelnik in posoda vode. Jé in pije, pa zopet zaspi. In vdrugč se vrne angel Gospodov in se ga dotakne, rekoč: Vstani, jej; zakaj še dolgo pot imaš. Vstane, jé in pije in potem gre naprej v moči one jedi štirideset dni in štirideset noči do božje gore Horeba.“

Kako živo je podobno mlado krščanstvo temu velikemu preroku! Poganska rimska država se je zaklela, da ga bo uničila. Strastno ga je preganjala, in sam Bog ve, kolikokrat bi bilo v tistih preganjanjih opešalo, ko bi ga ne bila krepčala ona angelska jed, katere podoba je bil čudoviti kruh, ki ga je angel pripravil preroku Eliju. Sam pogled na križ, sam zgleđ Križanega bi nikakor ne bil zadostoval, da bi bila mlada Cerkev vzdržala stoletja preganjanja. Še ljubezen do križanega Jezusa bi se bila pri človeški slabosti in nestalnosti tekóm stoletij toliko ohladila, da bi jo bile prav gotovo pogasile silne povodnji nadlog in težav, ki so se zgrinjale nad nevesto Kristusovo, ko bi ji ne bil zapustil njen božji Ženin živega spomina svojega trpljenja v vsakdanjo hrano. Ta nebeška hrana pa je ohranila njene moči vedno mlade in ljubezen vedno vročo. Le božja moč angelskega kruha, ki so ga prvi kristjanje tako pogosto in sveti mučenci zlasti v zadnjem boju uživali, nam more razložiti njih nebeško vztrajnost v tako strašnih mukah. Ozri se v temne, vlažne celice kake rimske ječe, v kateri čakajo sveti spoznavci krone mučeništva. Kakor nebeški angel pride na ta kraj groze diakon, ki ga je poslal škof s posvečenimi hostijami svete popotnice, da jih ponese krščanskim junakom v krepilo za zadnji boj. Vsaak jo sme shraniti v prtiču na svojih junaških prsih, da jo zaužije, ravno kadar bije ura odločitve. „V moči te jedi so šli do gore božje“ — do vrhunca krščanske ljubezni, kjer so dali svoje življenje za svojega božjega Prijatelja, njih duše pa so splavale v njegovo naročje na večne višave.

Kako tesno je družilo krščansko prepričanje v teh prvih stoletjih sveto popotnico z mučeniško smrtjo, nam krasno razodeva poročilo o trpljenju svete Perpetue in tovarišev-mučencev, to najlepše izmed vseh mučeniških dejanj, kar nam jih je zgodovina verno ohranila iz tretjega stoletja.

Sveta Perpetua je prejela mučeniško krono leta 202., ko je vladal rimsko cesarstvo **Septimij Sever**, prvi cesar po rodu iz Afrike, in torej rojak Perpetue; zakaj tudi ona je afrikanska mučenica.

Treba je to vedeti, da je bil Septimij Sever Afrikanec; drugače skoraj ni mogoče umeti, kako je mogel tako strastno kristjane preganjati. Saj jim nekaj let po nastopu svoje vlade nikakor ni bil sovražen, ampak še naklonjen. Krščanski zdravnik Prókul ga je bil ozdravil, kakor poroča cerkveni pisatelj Tertulijan, ki je živel prav tisti čas, in cesar mu je bil zato tako hvaležen, da ga je imel do njegove smrti vedno poleg sebe. Tudi cesarjev sin Antonin je bil, kakor pravi isti pisatelj, „s krščanskim mlekom zrejen“. Cesarju je torej bilo prva leta njegove vlade tako malo na misli, da bi preganjal kristjane, da je celó svojemu prvemu sinu dal krščansko ženo za dojnico.

Toda gorjé, če se cesarjeva naklonjenost izprevrže! Poveljnika svoje telesne straže, Plavcijana, ki je bil njegov rojak in ga je dolgo strastno ljubil, tako da je celó dovolil, da se mu izkazujejo cesarske časti, je dal brez usmiljenja umoriti, ko se mu je nekaj zameril. Taka je vroča afrikanska kri: hitro in silno vzkipi, vroča je v ljubezni, vroča v sovraštvu.

Kaj je torej izpremenilo Septimija Severa iz prijatelja kristjanov, kakoršnega se je kazal v prvih letih, v najhujšega preganjavca?

Kakor se dobé vsak čas pretirani gorečniki, ki menda ne vedó, da je modrost tudi čednost in celó prva med poglavitnimi, tako tudi takrat ni manjkalo strogih prenapetežev, ki niso znali v čisto nedolžnih, za vero nepomenljivih rečeh združiti krščanske pobožnosti s posvetnimi dolžnostmi. In ravno v vroči Afriki, domovini Severovi, se je prevelika strogost glede krepostnega življenja razvila celó v krivo vero, tako da jih je mnogo odpadlo od svete Cerkve, ker so mislili, da je preveč popustljiva in prizanesljiva.

Ravno ob času, ko je Septimij Sever začel kristjane preganjati, je odpadel od katoliške Cerkve sloveči Tertulijan, ker se mu je zdela predobra in premila. Prej odličen katoliški pisatelj je postal strasten zagovornik nove krive vere, ki ni poznala dobrote, usmiljenja, potrpežljivosti s človeškimi slabostmi in krščanske modrosti, ampak edino le neizprosno strogost in brezobzirnost. V svojem spisu „Vojakov venec“, ki ga je spisal, ko še ni bil ravno krivoverec, pa se je že močno nagibal h krivi veri, nam on sam pripoveduje dogodek, ki je bil kakor iskra, iz katere nastane velikanski požar.

Septimij Sever ni bil prišel na cesarski prestol po volitvi ali po dednem pravu, ampak njegova armada ga je dvignila na prestol. Rimsko starešinstvo je torej sklenilo, da se cesarju prikupi, to nepostavnost popraviti. Čez nekaj let je imenoval senat oba Severova sinova za njegova sovladarja s pravico nasledstva. Tako ni priznal

samo njega za postavnega vladarja, ampak je še njegovi rodovini zagotovil cesarsko krono. Cesar je tega komaj čakal. Bil je pa pred vsem vojak. Na armado je toliko držal, da je dal svojima sinovoma še na smrtni postelji nauk: „Dobro plačujta vojake, pa se lahko vsemu svetu smejeta.“ Zato je tudi ob tej slovesni priliki, ko sta bila proglašena njegova sinova za dediča cesarskega prestola, bogato nagradil vojake. Bila je pa navada, da so si vojaki vselej z lavorom glave venčali, kadar so posebno nagrado prejeli. Tako se je torej delilo preplačilo tretji legiji v afrikanskem vojaškem mestu Lambezi. Vojaki so vsi veseli, paradno oblečeni in z lavorom ovenčani, hiteli vsak po svojo svoto. Kar se zgodi nekaj nepričakovanega.

„Zgodba je čisto nova,“ pripoveduje prenapeti Tertulijan in hvali vojaka, ki je storil tisto neumnost. „Na povelje presvetlih vladarjev — cesarja in njegovih dveh sinov — se je delila četam nagrada. Vojaki so prihajali po njo z lavorovim vencem na glavi. Eden izmed njih, bolj vojak božji, bolj neustrašen ko njegovi tovariši, ki so mislili, da lahko služijo dvema gospodom, se je približal sam brez venca na glavi; nesel ga je v roki, da bi pokazal, da je kristjan. Vsi se začno spogledovati in nanj s prstom kazati. Eni se mu posmehujejo, drugi se nad njim zgražajo. Mirmranje pride do poveljnika. Ta pokliče vojaka in ga vpraša: Zakaj se ti razlikuješ od drugih vojakov? Pa mu odgovori, da ne sme biti kakor drugi. Na vprašanje, zakaj ne, veli: Zato, ker sem kristjan!“

Kako nespameten in neopravičen je bil ta odgovor! Saj so bili tudi mnogi drugi vojak kristjanje, kakor je jasno razvidno iz Tertulijanovih besed, pa so si ob takih slovesnih prilikah po tedanji šegi vendar venčali glave. Toda ta prenapetež je hotel po sili doseči mučeniški venec s tem, da si ni dejal na glavo lavorovega venca cesarju na čast; ni pa pomislil, kakšne posledice ima lahko ta njegova prenapetost za katoliško Cerkev.

Res so ga začeli vsi, kar je bilo pametnih, obsojati, da se je prenaglil; da bi ne smel iskati mučeniške smrti na tak način; da je zaradi take neodoljne malenkosti, take gole zunanosti, kakor je lavorov venec, ali ga nosiš v roki ali na glavi, spravil v nevarnost krščansko ime, ko je rekel, da si ni z njim ovenčal glave zato, ker je kristjan; da je spravil v nevarnost ljubi mir, ki ga je sveta Cerkev vendar uživala nekaj let. In česar so se bali, se je res zgodilo. Kristjani so brezdomovinci, sovražniki rimskega cesarstva — ta stara, krivična tožba se je hitro ponovila in pogani so mislili, da je zdaj dokazana ko beli dan, tembolj, ker se je tako odličten kristjan, kakor je bil pisatelj Tertulijan, v javnem spisu potegnil za onega prena-

petega vojaka, hvalil njegov neprevidni nastop, ga staval drugim vokalom v zgled, češ, da so drugi premalo goreči kristjani, če mislijo, da morejo služiti dvema gospodom, in jim očital, da niso vojaki božji, če se venčajo z lavorom cesarju na čast. Kajpada pogani tega niso mogli, ne hoteli umeti, da to ni katoliški nauk, in da je Tertulijan že več kot na pol tičal v krivi veri, ko je to pisal. Res je kmalu nato popolnoma odpadel.

Cesarjev odlok zoper kristjane sicer ni izšel neposredno po tem dogodku, vendar je vse vedelo, da jim cesar ni več naklonjen. To je bilo za enkrat dovolj. Kdor je zdaj hotel dati duška svojemu sovrštvu do kristjanov, ki ga je prej iz ozira na cesarjevo naklonjenost prikrival, ga je lahko dal. Vedel je, da se nihče več ne bo potegnil za nje, tudi če se jim kaj nepostavnega zgodi. Tako je divjala nekaj časa zoper kristjane strastna poganska druhal.

Leta 202. pa je izdal cesar sam nov odlok zoper nje. Mudil se je takrat v Palestini po nesrečni vojski s Parti. Morda je bil tudi nekoliko razjarjen, ker ga je bila zapustila vojna sreča. Prepovedal je pod najstrožjimi kaznimi, da ne sme nihče več h krščanstvu prestopiti, ne koga drugega spreobrniti.

Ta postava je bila nova. Dotlej je veljal Trajanov odlok, da morajo biti kaznovani tisti, katere kdo zatoži, da so kristjanje, in se jim to dokaže, brez ozira na to, ali so v krščanski veri rojeni, ali so pozneje k njej prestopili. Sevér te postave sicer ni preklecal, vendar se je obrnil v prvi vrsti zoper misijonsko delo, zoper nadaljno razširjanje krščanstva. Videl je pač, da je že toliko kristjanov v njegovem cesarstvu, da bi moral pomoriti milijone svojih podložnikov, med njimi mnogo najboljših vojakov, ko bi hotel krščansko vero mahoma zatreti. Saj se je oni Tertulijan, cesarjev vrstnik in rojak, par let poprej, ko je bil še vnet katoličan, v svoji krasni knjigi „Obramba“ javno ponašal, kako silno je že krščanstvo razširjeno. „Od večeraj smo,“ piše, „pa nas je že vse polno: po mestih, na otokih, v gradovih, v zborih in odborih, celo v vojaških taborih, v cesarski palači, pri vladi in pri sodiščih. Sam o templje smo vam pustili,“ norčujevaje konča. Tega se je Sevér zavedal in zato je sklenil, da krščanstvo polagoma zaduši. Če ne sme nihče več k tej veri na novo pristopiti, nihče več je ne razširjati, nihče nikogar za njo pridobiti, si je mislil, tedaj morajo kristjanje, pa naj jih bo še toliko, v nekaj desetletjih izumreti. Vidi se, da je bil cesarjev odlok po človeškem računu silno dobro prevdaren, kakor je bil Septimij Sevér sploh ne le izvrsten general, ampak tudi skrajno prebrisan vladar.

Toda kje je modrost in moč zoper Boga? Cesar, ki je že lahko vedel iz zgodovine skoraj dveh stoletij, da pravih kristjanov tudi z najhujšimi mukami ni mogoče odvrniti od njihove vere, je z gotovostjo računal, da se bodo vsaj pogani ustrašili silnih kazni in da ne bodo več prestopali k novi veri. Božja milost je pa izbrala nežno mlado gospo, v cvetu let in materine sreče, da je padla kot ena prvih in najodličnejših žrtev Sevérovega preganjanja.

Perpetua še ni bila krščena, ko so jo prijeli; pripravljala se je na sveti krst. Bila je odličnega rodu, visoko izobražena, stara kakih dvajset let. Živela je v srečnem zakonu, imela še očeta in mater, dva brata, izmed katerih se je eden ravno tudi pripravil na sveti krst, pa sinka dojenčka. Z njo vred so prijeli sužnjo, ki ji je bilo ime Felicitas, sužnja Revokata pa dva mladeniča, Saturnina in Sekúndula. Vse te je učil krščanskih resnic in jih pripravil na krst neki Satur, ki ga ni bilo doma, ko so odvedli njegove učence. Ko je pa zvedel, kaj se je zgodilo, se je hitro šel sam naznanit, ne iz takega namena, kakor oni neprevidni, prenapeti vojak, da bi si namreč izsilil mučeniško krono, ampak edino zato, ker je mislil, da ne sme zapustiti svojih varovancev, ki še niso bili krščeni in v veri ne utrjeni. Kaj se je potem godilo, je sveta Perpetua večinoma sama popisala in ljubezniva previdnost božja nam je ta neprecenljivi popis toliko stoletij ohranila.

Ko so prijeli junaške spoznavce, ki so šele komaj spoznali sveto vero, pa so že bili pripravljani za njo umreti, jih niso vtaknili takoj v najhujšo ječo. Pustili so jim nekaj časa nekoliko svobode, tako da so njihovi domači lahko hodili k njim. Oče svete Perpetue je bil pogan. Svojo hčer je tako ljubil, da je za njo ves trepetal. Prišel je k njej in vse poskušal, da bi jo pregovoril, naj vendar odpade od krščanstva, da ji ne bo treba v najlepših letih umreti tako strašne smrti. "Oče moj," mu reče naposled verna hči, "ali vidiš ta-le vrč tu na tleh?" "Vidim," pravi. "Ali mu moreš reči kako drugače kakor to, kar je, namreč vrč?" — "Ne morem." — "Tako tudi jaz ne morem reči, da sem kaj drugega nego to, kar sem, namreč kristjana."

Oče je nato zbesnel in skočil vanjo, kakor da ji hoče izpraskati oči; pa hitro se mu je polegla prva jeza in je odšel. "Jaz pa sem hvalila Boga," pripoveduje svetnica, "da ga nekaj dni ni bilo več nazaj; lažje mi je bilo, če ga nisem videla," — gotovo edino zato, ker jo je bridko bolelo, da je bil tako zakrknjen in obupan.

Tiste dni so vsi prejeli sveti krst. Gotovo je Satur zato nekoliko pohitel, ker ni vedel, koliko časa bodo še uživali toliko svobode,

kakor so je takrat imeli. In ko je Perpetua imela biti krščena, ji je Sveti Duh govoril v srcu, naj ne prosi pri krstu nobene druge milosti nego to, da bi njeno telo moglo prestati trpljenje, ki ga čaka — živ dokaz, da so bili svetniki prav tako slabo, občutljivi ljudje, kakor smo mi, da niso nič premogli brez božje milosti, in da so za to milost morali ponižno moliti.

Priča, kako bridko so čutili muke sveti mučenci, je tudi to, kar se je kmalu po krstu zgodilo. Ali so pogani zvedeli, da so se dali jetniki krstiti, ali so uvideli, da jih ne bo mogoče odvrniti od krščanstva, kmalu po krstu so jih odpeljali v temnico. Kako neznosna se je zdelo ta ječa nežni gospej Perpetui! "Zgrozila sem se," pravi sama, "ker še nikdar nisem izkusila take teme. O strašni dan! Kakšen sopar je bil v ječi, ko so nas toliko vanjo natlačili! Kako so nas pehači vojaki! Najhujše pa mi je bilo to, da so mi vzeli otroka", toži uboga mlada mati.

Sveta Cerkev svojih otrok, ki so šli za njo v smrt, v njihovem trpljenju ni zapustila. Pošijala jim je svoje služabnike, diakone, ki so si od jetničarjev za drag denar kupovali dovoljenje, da so smeli k jetnikom. Včasih so dosegli tudi to, da so jim ječo nekoliko polajšali. "Blažena diakona Tercij in Pomponij, ki sta nam stregla — pripoveduje Perpetua — sta se torej s pazniki za denar pogodila, da so nas za nekaj ur na dan izpustili iz temnice, da smo si nekoliko oddahnili." Dovolili so tudi, da sta smela k njej ob tistih urah mati in brat. Vselej sta prinesla s seboj otroka, ki je lakote in koprnjenja po mami skoraj umiral. "V skrbeh zanj sem govorila materi, rotila brata in jima izročala svoje dete. Trpela sem, ker sem videla, koliko drugi zaradi mene trpé. V teh bridkostih sem preživela več dni. Naposled sem dosegla to, da je smel ostati otrok pri meni v ječi. Tisti hip me je trpljenje minilo, vse težave so izginile, skrbi za otroka nisem več imela. Ječa se mi je zdelo naenkrat kakor palača, da sem bila rajši v njej kakor kje drugje."

In ta mlada mati, ki je tako ljubila svoje dete, da ni več čutila ječe, ko je smela zopet otroka pri sebi imeti, ta mati se bo iz ljubezni do Boga dala odtrgati od svojega deteta pa šla pogumno, še veselo v smrt!

Pri enem tistih obiskov, ko sta ob urah polajšanja prihajala k Perpetui mati in brat, ji ta veli: "Sestra moja, zdaj si gotovo pri Bogu že tako dobro zapisana, da ti bo razodel, če ga prosiš, kako se bo vse to končalo: ali vas čaka mučeniška smrt ali boste morda vendarle oproščeni." Svetnica se je, to pravi sama, zavedala, da z Bogom čisto zaupno občuje; saj je bila že izkusila toliko njegovih

dobrot. Zato je brez skrbi hitro bratu objubila: „Jutri ti povem.“ Pa je molila in v molitvi je imela to-le prikazen:

„Videla sem — tako piše — zlato, čudovito veliko lestvico. Segala je prav do nebes. Bila je pa tako ozka, da je le en sam mogel naenkrat iti po njej. Na obeh straneh lestvice je bilo zapičeno vsakovrstno železje. Bili so tamkaj meči, sulice, srpi, sablje, tako da kdor ne bi pazil in pri plezanju ne prestanto ne gledal navzgor, bi se ves raztrgal in kosci mesa bi mu obviseli na tistem orožju. Pod lestvico je pa ležal silno velik zmaj, ki je zalezoval tiste, kateri so že šli po njej, druge pa je strašil, da si ne bi upali na njo. Prvi je stopil na njo Satur, ki ga takrat ni bilo doma, ko so nas prijeli, pozneje se je pa zaradi nas sam naznanil. Prišel je na vrh lestvice pa se obrnil k meni in mi rekel: „Perpetua, pričakujem te. Samo glej, da te ne zagrabi oni zmaj.“ Pa sem rekla: „Ne bo mi škodil, v imenu Gospoda Jezusa Kristusa.“ In zmaj je dvignil izpod lestvice glavo, počasi, kakor bi se me bal; jaz pa sem jo pohodila, brž ko sem stopila na prvi klin. Ko pridem na vrh, zagledam neizmerno velik vrt. Sredi vrta sedi velik mož belih las, oblečen kakor pastir. Okoli njega pa jih je stalo več tisoč, ogrnjenih v bela oblachla. Dvignil je svojo glavo, me pogledal in pozdravil: „Dobro došlo, dete moje!“ Potem mi je dal nekaj kakor malo mleka, in jaz sem zavžila s sklenjenimi rokami; vsi okoli stoječi pa so zavživali: Amen. Na ta glas sem se zdrnila, pa sem še čutila v ustih nekaj sladkega. Brž sem to sporočila svojemu bratu in umeli smo, da nas čaka mučeniška smrt. Od takrat nisimo na tem svetu nič več upali.“

Učeni raziskovavec katakomb, De Rossi, pravi o tej prikazni: „Te apostolske besede iz prvih stoletij razlože celo vrsto slik, zlasti v rimskih katakombah.“ Rajski vrt, Dobrega Pastirja, posodo s skrivnostno pijačo — te slike srečava oko vedno znova v katakombah. Jasen je pomen rajskega vrta. Dobrega Pastirja, ki ga je svetnica v prikazni videla, so prvi kristjane podobno goreče častili, kakor zdaj častimo presveto Srce; zato ga vidimo v katakombah tolikokrat naslikanega. Posoda z mlekom napolnjena pa pomeni ono angelsko hrano, o kateri piše sv. Avguštin, da je kakor mleko, ki otroke redi. Prejemali so jo, kakor Perpetua v prikazni, sklenjenih rok. Na klic diakonov: „Telo Kristusovo!“ so pa z besedico „Amen“ — „Tako je“ tisti čas na glas spoznavali svojo vero v presveto Rešnje Telo, ravno preden so prejeli sveto obhajilo.

Prikazen je torej pomenila sveto popotnico, ki jo je prejela Perpetua iz rok samega božjega Pastirja, in to je bilo svetnici gotovo

znamenje, da jo čaka mučeništvo. Tako živo je bilo krščansko pričanje v prvih stoletjih, kako potrebna je moč angelske jedi za mučeniško smrt. Nad vse razločno piše prav to sveti škof Ciprijan sredi tretjega stoletja. „Ker je Evharistija za to, — pravi — da je obramba tistim, ki jo prejmejo, moramo s to božjo hrano nasiti in utrditi one, katere hočemo zavarovati zoper sovražnika. Kako bi jih namreč mogli učiti in vzpodbujati, naj za-vero svojo kri prelijejo, če jim ne bi dali Kristusove krvi, kadar gredo v boj? Ali kako bi jih mogli napraviti dovolj močne, da pijejo kelih mučeništva, če jim Cerkev ne bi prej dala kelih Gospodovega.“ Pa zopet: „Sposoben ne more biti za mučeništvo, kogar Cerkev ne oboroži za ta boj, in duša bi opešala, ko bi je prejela Evharistija ne dvigala in vžigala.“ Ali je mogoče bolj jasno razložiti, kaj je dajalo svetim mučencem tisto nadzemsko moč? Ali je mogoče bolj razločno povedati, kaj so verovali prvi kristjani o božji moči svete Evharistije? In ali je mogoče to lepše izraziti nego z nebeško prikaznijo, ki jo je imela sveta Perpetua?

Kmalu po tej prikazni je zvedela, da pridejo pred sodnika, ona in njeni tovariši. Pa hujša poskušnja nego sodba je bila za njo obupna žalost očetova. Ravno preden so jih tirali k sodišču, prihitel njen oče, ves shuškan od srčne bridkosti, in jo začne pretresljivo prositi: „Hčerka moja, usmili se mojih sivih las! Usmili se svojega očeta, če sem še vreden tega imena! S temi rokami sem te vzredil do teh cvetočih let. Bolj sem te ljubil ko vse tvoje brate. Nikar mi ne delaj sramote pred ljudmi! Pogledaj me: tvoj sem, in če ti umreš, ne bom mogel živeti. Premisli se vendar, nikar ne pogubi nas vseh! Nihče izmed nas si ne bo več upal javno se pokazati, če boš ti obsojena.“

„Tako je govoril moj oče — pripoveduje Perpetua — in v svoji očetovski ljubezni mi je poljuboval roke. Potem se mi je vrget k nogam in me ves v solzah klical ne svojo hčer, ampak gospo. In meni so se smilili sivi lasje mojega očeta. Najbolj pa se mi je smilil zato, ker je bil on edini iz cele moje rodovine, ki se ni veselil mojega trpljenja. Pa sem ga tolažila, češ: „Pri sodbi se bo to zgodilo, kar Bog hoče. Zakaj vedi, da mi nisimo v svojih rokah, ampak v božjih. Na te besede je ves žalosten odšel.“

Drugi dan so vse peljali pred sodnika. Zbrala se je silna množica. Tudi oče Perpetue je zopet prišel, to pot ne sam, ampak z njenim otrokom v naročju; zakaj otroka so ji bili vzeli, ko so jo odpeljali iz ječe. Perpetua je že stala na sodnem odru in sodnik jo ravno začne izpraševati. Tu se prerine skozi gnečo njen oče, jo

potegne z odra in zahtiti: "Vsaj otroka se usmili!" Tudi sodnik ji prigovarja: "Glej sive lase svojega očeta! Glej svoje malo detel! Imej usmiljenje ž njima! Daruj za blagor cesarjev!" Kdo more prav umeti, kakšna preskušnja je to bila za dobro srce plemenite hčere in za ljubeče srce mlade mater! Samo par kadrih zrn naj vrže v ogenj na oltarček pred malikom za blagor cesarjev, pa bo ves srečen stari oče in nežno dete ne bo izgubilo ljube mamice. Toda Perpetua tudi pri pogledu na obupanega očeta in nedolžnega otroka niti trenotek ne pomišlja, ampak odgovori sodniku kratko in odločno: "Ne darujem." "Si kristjana?" jo vpraša in odločni odgovor se glasi: "Kristjana s sem." Pri teh besedah jo hoče oče še enkrat potegniti z odra, pa sodnik veli, naj zdaj očeta samega dobi pahnejo. Nekdo ga sune, tako da je stari revček padel. "Kako me je zabolela ta očetov padecl" pravi Perpetua. "Kako se mi je smilil ubogi starček!"

Sodnik nato izreče sodbo. Vsi so bili obsojeni, da jih bodo vrgli zverinam, in odpejali so jih v ječo nazaj.

Perpetua je upala, da bo v ječi spet lahko imela pri sebi otroka. dokler je ne odpeljejo na morišče. Zato pošlje ponj dijakona Pomponija. Toda oče ji zdaj ni hotel deteta izročiti. In kaj se zgodi? "Kakor je Bog hotel — pripoveduje svetnica — se je zgodilo, da ni otrok nič več želel materinih prs, in jaz nisem čutila nobene težave zato, ker nisem otroka dojila."

Najhujše, srčne bridkosti so bile prestane. Mlada gospa jih je z nadzemskim junaštvom premagala. Zato ji je Bog podelil novo prikazen in njenemu rajnemu bratcu izredno mitlost. Naj pove sama, kako je to bilo.

"Ko smo vsi molili, malo dni nato, sem nehoté sredi molitve naenkrat zaklicala ime Dinókrata. Ostrmela sem, zakaj sicer mi ni nikoli prišel na misel. Hudo mi je bilo, ko sem se spomnila njegove boleznj in smrti. In tisti hip sem spoznala, da sem zdaj vredna zanj moliti in da moram to storiti. Pa sem začela zanj veliko molitve opravljati in h Gospodu zdihovati. Še tisto noč sem imela to-le prikazen: Videla sem Dinókrata priti iz temnega kraja, kjer jih je bilo več. Silno vroče mu je bilo in močno ga je žejalo. Obraz je imel umazan, bled, in na njem ravno tisto rano kakor takrat, ko je umrl. Ta Dinókrat je bil moj rodni brat. Umrl je, star sedem let, za rakom, ki mu je bil obraz tako razjedel, da je bilo vsakega groza pogledati mrliča. Zanj sem torej molila, pa sem videla, da je med menoj in med njim velikanski prepad, tako da nisva mogla drug k drugemu. Na kraju pa, kjer je bil Dinókrat, je bil ribnjak poln vode,

toda tako visoko obzidan, da deček ni mogel do vode; samo stegoval se je, da bi pil. Meni je bilo hudo, da je tamkaj bila voda, pa da je Dinókrat ne more piti zaradi previsokega zidú. Tu se zbudim. Spoznala sem, da moj brat trpi, pa trdno sem zaupala, da mu bo moja molitev pomagala. Zato sem več dni kar naprej zanj molila, dokler nas niso prepejali v vojaško ječo. Ker smo namreč imeli umreti pri krvavi igri v vojaškem taboru cesarjevemu mlajšemu sinu na čast, zato so nas nekaj dni pred smrtjo prepejali tja. Do takrat sem noč in dan molila in Boga prosila, naj mi daruje brata.

V vojaški ječi so nas dali v klado, in ko sem to muko trpela, sem tole prikazen zagledala: Kraj, ki sem ga prej videla temnega, je razsvetljen, Dinókrat očiščen, lepo oblečen, vesel. Kjer je imel na licu rano, sem videla brazdo. Zid tistega ribnjaka je bil pa toliko nižji, da je segal dečku komaj do ledij, tako da je čisto lahko iz njega zajemal vodo. Na robu je bila posoda polna vode; Dinókrat je pil iz nje in vode v posodi ni zmanjkalo. Ko se je napil, se je šel veselo igrat kakor otroci, jaz pa sem se zbudila. Tedaj sem spoznala, da je rešen iz vic."

Kako pretresljivo in podučno je brati tako zgodbo, tako nedvomno resnično pa tako staro Bog sam je prikazen razodel, velika svetnica iz drugega krščanskega stoletja jo je malo pred svojo mučniško smrtjo zapisala. Njen bratec je bil še čisto otrok, ko je umrl; toliko, da je prišel do tiste starosti, ko pravimo, da se človek zave svoje pameti, in pravičnost božja ga je zavoljo kakšnih malih grehov pokorila, ne le na tem svetu s tako hudo boleznijo, ampak tudi v vicah. Pa zaradi svete sestre je Bog odnehal od svoje pravičnosti in razodel svoje neskončno usmiljenje: pokazal je svetnici, kaj trpi njen mali rajni brat; dal ji je čutiti, da mora zanj moliti, ko ni prej čisto nič nanj mislila, gotovo zato ne, ker se ji je zdelo, da ne potrebuje njene molitve, ko je umrl v tako nežni starosti. Na njeno gorečo priprošnjo pa je v nekaj dneh vzel otroka iz vic med angetce božje.

Tako se je bližal zadnji boj. Predstojnik vojaške ječe je začel visoko spoštovati svete mučence, ker je spoznal, da je v njih božja moč, in zato je rad puščal k njim kristjane, da so se med seboj tolažili in navduševali. Prišel pa je še enkrat k Perpetui tudi njen oče, do smrti potr in obupan. Brado si je pulil, pripoveduje svetnica, metal se na tla, padal pred njo na svoj obraz, preklinjal svoja leta, pa zopet tako miło prosil hčer, da bi njegova prošnja kamen omečila. Toda junaška mučenica je vedela za besede Kristusove: "Kdor ljubi svojega očeta bolj nego mene, ta mene ni vreden." Srce ji je pokalo, ko je videla nesrečnega starčka. Za-

tajiti ni mogla otroške ljubezni plemenite hčere; zatajiti ni hotela za vse na svetu svoje svete vere. Kakšne notranje boje je pri tem prestala, to je vedel samo Bog; zato jo je tudi On sam tolažil in ji v novi prikazni razodel, kakšna junakinja je v njegovih očeh.

Tisto noč pred smrtnim bojem se ji je zdelo, da je prišel diakon Pomponij k vratom ječe in močno potrkal. Perpetua mu odpre in ga zagleda v najlepšem svetlem oblačilu. Pa ji reče: »Perpetua, pojdi, čakamo te.« Prime jo za roko in jo pelje po silno težavni poti, tako da je vsa upehana in zmučena komaj prišla na borišče. Tu ji odkáže diakon mesto prav na sredi ter ji veli: »Ne boj se, s teboj sem tu in pomagal ti bom.« Nato odide.

Mučenica zagleda v gledišču silno množico, in ker je vedela, da je bila obsojena za divje zveri, se je čudila, kako da jih na njo ne izpusté. Tisti hip se pa prikaže na borišču silen borivec, ostudnega obraza, ž njim več tovarišev, ki naj bi mu pomagali. Pa tudi k Perpetui pristopijo mladeniči, angelsko lepi, jo mazilijo z oljem, da bo njeno telo pripravnejše za boj, in svetnici se zazdi, kakor da je ona sama ne junakinja, ampak junak, ki lahko sprejme tudi najhujši boj. Nato nastopi velikan nadzemske velikosti, ogrujen v škrlat, v roki zeleno vejo z zlatimi jabolki, pa zakliče: »Če Perpetua pade, jo bo njen nasprotnik z mečem končal; če pa zmaga, bo prejela to vejo.«

Boj se prične. Nasprotnik skuša Perpetui izpodnesti noge, pa kadar se ji približa, ga ona sune z nogami v obraz. V trenutku odmora sklene svetnica roke kakor k molitvi, potem pa zgrabi sovražnika za glavo, ga trešči na tla in mu glavo potepta. Ljudstvo zaploska, njeni tovariši zarajajo, ona pa stopi k nadzemskeemu velikanu, ki ji je bil obljubil vejo zmage. Ta jo poljubi z besedami: »Hči moja, mir s teboj!« ter ji podeli zmagoslavno znamenje. Perpetua se zbudi in spozna, da je njen boj še hujši nego z divjimi zvermi: s hudobnim duhom samim.

Do tu je svetnica sama popisala vse, kar je prestala in v prikaznih videla. Svoje zgodbe je sklenila z besedami: »Zadnji boj naj pa popiše kdo drugi, če mu je drago.« In peresu, ki nam je sporočilo zadnji boj, se imamo zahvaliti tudi za junaški zgled tovarišice svete Perpetue, mlade sužnje Felicite.

Sveta Felicita je ravno pričakovala otroka od Boga. Po naravnih postavah je manjkalo še en mesec do njegovega rojstva. Bila je pa v rimskem zakoniku ta-le določba: »Na smrt obsojena noseča žena se ne sme prej umoriti, dokler ne porodi.« Se je morda veselila mlada mati, da se ji bo življenje zato še nekoliko podaljšalo? Ravno nasprotno: hudo ji je bilo, da bodo drugi pred njo prestali muče-

niško smrt; pa tudi tem je bilo težko, ljubo tovarišico pustiti samo za seboj. Kaj stori junaška žena? Srčno začne prositi Boga, naj pospeši otrokovo rojstvo, da bo mogla z drugimi vred na morišče. Tudi drugi molijo ž njo goreče za to milost, in združeno molitev, polno tako žive vere in svete ljubezni, Bog usliši: svetnica dobi hčerko tri dni prej, ko se je imela nad vsemi izvršiti smrtna obsodba. Neka pobožna krščanska žena sprejme novorojenega otroka za svojega.

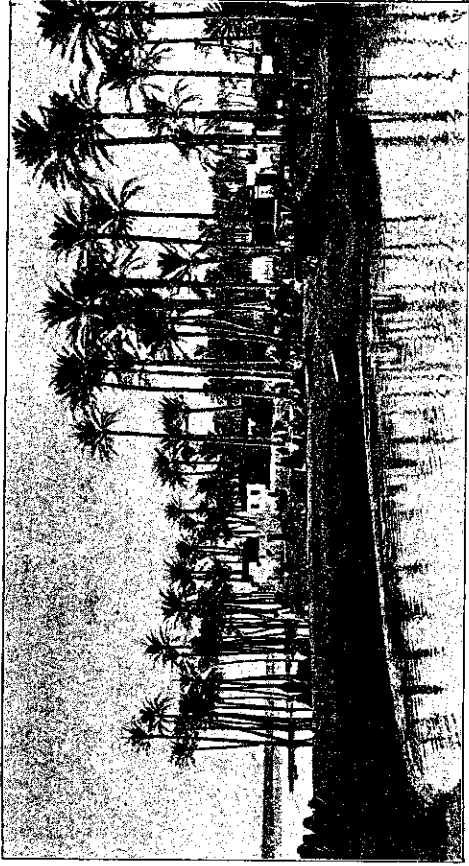
Dve mladi materi, ena plemenita gosa, druga uboga sužnja, ena z dojenčkom na prsih, druga z otrokom pod srcem, obe komaj čakata mučeniške smrti! Takih prizorov iščeš zastoj kjerkoli drugje nego v krščanstvu.

Slednjič je napočil zmagoslavni dan. Svetnici sta se odtrgali od svojih nežnih otrok, odtrgali od vsega sveta in koprneli sta edino po smrti za Kristusa in po večnem plačilu pri njem. Veselo kakor v nebesa — in naravnost tja je resnično peljala njuna zadnja pot —, tako sta šli v spremstvu tovarišev-mučencev iz ječe na morišče.

Vstopivši v amfiteater, je Perpetua zmagoslavno zapela. Nadražili so na njo strašno divjo kravo, ki je svetnico takoj podrla. Pri tem se ji je obleka po dolgem razparala. Plemenita gosa ni čisto nič mislila na bolečino, ampak si je v svoji sveti sramežljivosti hitro popravila raztrgano krilo. Potem je vstala, zagledala tovarišico Felicito, ki je že tamkaj ležala, kakor da je mrtva, hitela k njej, ji podala roko in jo dvignila. Tako sta na morišču skupaj stali junaški ženi. Divja žival se ju ni več lotila. Poganska druhal je torej zahtevala, naj ju meč konča.

Le malo je svetih mučencev, ki bi jih sveta Cerkev tako odlikovala kakor ti dve svetnici: v vedni spomin tesne zveze med mučeništvom in presveto Evharistijo — te zveze, ki jo je sam Bog razodel in potrdil, ko je napovedal sveti Perpetui mučeniško smrt z ono skrivnostno evharistično prikaznijo, izreče vsak mašnik pri vsaki sveti maši sredi med povzdigovanjem in obhajilom imeni slavnih afrikanskih mučenic Felicite in Perpetue.

Palme ob Nilu.

Novi boji.

Septimij Sevér je umrl leta 211. Ko je gledal smrti v oči, je očitno spoznal, kakšna reva je človek, tudi najmočnejši vladar. Dal si je prinesiti dragoceno posodo, v kateri so imeli shraniti njegov pepel, kadar sežgò njegovo truplo, pa je rekel: „Kmalu bo v tebi počival mož, ki mu je bil cel svet premajhen. Gospod sem vesoljnega sveta, pa mi vse nič ne pomaga!“ Lahko bi bil dodal še to: Jaz moram umreti; Kristusova Cerkev pa, ki sem jo sklenil zatreti, živi. Napovedal sem ji boj na življenje in smrt, pa ji zapuščam dolgočrten mir.

Skoraj štirideset let so kristjani po smrti Septimija Sevéra živeli v miru. Le enkrat je v teh letih boj za malo časa zadivjal. Cesar **Maksimín Tračan**, ki je prišel na prestol leta 235. s teln, da je umoril svojega blagega prednika Aleksandra Sevéra, je preganjal kristjane edino zato, ker jim je bil njegov prednik naklonjen.

Doma iz Tracije, kakor pravi njegov priimek, je bil Maksimín v svojih mladih letih navaden pastir. Ko je odrasel, je šel prostovoljno k vojakom. Tam se je po svoji izredni velikosti, moški lepoti in silni hrabrosti med vsemi odlikoval. Cesar Septimij Sevér je bil prvi postal pozoren na junaškega Tračana, ki je bil visok čez dva

metra. Pri neki vojaški igri je namreč podrl zaporedoma kar v eni sapi šestnajst najmočnejših junakov. Par dni nato ga je hotel cesar poskusiti, kako zna teči. Pokliče ga k sebi, požene svojega konja v dir, Maksiminu pa ukaže, naj ga dohiti. Velikan je v naglem skoku izpolnil povelje, potem pa tekel vstríc s cesarjevim konjem tako dolgo, da se je cesar prej naveličal dirke nego Maksimin. Vladar ga je nato sprejel med svojo telesno stražo in tam je hitro avanziral. Tovariši so ga neizmerno spoštovali zaradi njegove silne moči. Bil je tako močan, da je ustavljal z eno roko voz, ki je tekel po bregu navzdol, ali s pestjo izbil konju zobe iz čeljusti. Poleg telesne moči je pa imel tudi posebno spretnost, kako je treba vojake uriti in vežbati. Zato se je pod nasledniki Septimija Sevéra dvigal od časti do časti, dokler mu ni podelil Aleksander, zadnji cesar iz rodovine Sevérov, senatorskega dostojanstva in vrhovnega poveljstva v armadi — vojakom v veselje, sebi pa v pogubo. Vojaki so ga namreč, vsi navdušeni za svojega junaškega poveljnika, kmalu oklicali za cesarja.

Toda razun njegovih vojakov ni bil zanj nihče navdušen. Ne le da je bil nizkega rodú, kar ni bilo všeč senatorjem in rimskemu plemstvu; tudi kot cesar je ostal divj, surov, ker mu je čisto manjkalo plemenite izobrazbe. Velikan po telesu, divjak po srcu in duhu, je po pravici trepetal za svojo krono, ki jo je po krivici, z uporom in umorom, dobil. „Samo krutost more varovati cesarja“ — tega načela se je držal, kakor poroča poganski zgodovinar, ki je opisal njegovo življenje, in to krutost so najbolj občutili kristjanje. Našel jih je vse polno na cesarskem dvoru; zakaj njegov prednik jih je tako visoko cenil, da jih je sprejel celo vrsto med svoje služabnike in svetovalce. Tem bolj jih je črtil Maksimin. Prijatelji rajnega cesarja, ki ga je on umoril, so se mu zdeli kakor njegova grozeča senca, ki ga preganja. Sovraštvo in strah sta krutost še podpirala, tako da je bilo preganjanje strašno. Zadelo je pred vsem poglavarje svete Cerkve. „Udaril bom pastirja in razkropite se bodo ovce“ — tako je preudaril tudi Maksimin, kakor toliko drugih sovražnikov Cerkve božje. Padla sta hitro dva papeža, drug za drugim, sveta mučenca Poncijan in Antér. Padel je največji rimski učenjak tistega časa, sveti Hipolit. Sreča je bila za sveto Cerkev, da je padel tudi divji preganjavec sam, še preden ga je celo cesarstvo priznalo za vladarja. Senat mu je postavil nasproti drugega cesarja. Prišlo je do vojske. Pri Akvileji je čakal Maksimin leta 238. odločilne bitke. V opoldanskih urah je počival v svojem vojnem šotoru. Tu prideró nadenj uporniki, pobijejo najprej pred njegovimi očmi

njegovega sina, potem pa njega samega. Že mrtvima odsekajo še obema glavo.

Kakor če posije na nebu sonce za grozečim temnim oblakom, tako si je zopet oddahnila sveta Cerkev po smrti Maksiminovi. Toda ravno v miru, ki ga je uživala več časa že pred Maksiminom in zdaj zopet za njim, je morala še posebno živo, pa žalostno izkustiti, da je njena zmaga v križu, da ne more živeti brez trpljenja, in da ji bo treba drugačnih bojev, kadar bo surova sila odnehala. Kakor zarjavi orožje, če leži nerabljeno v kotu, tako se je lotila kristjanov mlačnost, ko je prvič za več let prenehalo preganjanje. Najodličnejši afrikanski škof tiste dobe, sveti Ciprijan, bridko toži, da manjka goreče pobožnosti mašnikom, brezmadežne zvestobe cerkvenim služabnikom; da se ženske lepoticijo in celo moške mehkužno nečimurnosti strežejo; da se bratje — to so vsi kristjanje — med seboj goljufajo; še hušje: da nekateri celo po krivem prisegajo in z neverniki zakone sklepajo. Uboga Cerkev, kaj bo s takim pomehkuženim rodом, s takimi lahko-mišljenimi in nezvestimi otroki, če zablesni novo preganjanje!

In zablesnelo je, strašnejše ko kedaj poprej. Treba je bilo vevnice, da preveje pšenico pa loči pleve in kleno zrno. Treba je bilo ognja, da izčisti zlato in stebro pa splavi žilindro in umazano prst.

Leta 249. je prejel cesarsko krono in škrlat Decij, prvi cesar ilirskega rodu, doma blizu današnje Mitrovice v Slavoniji. Tudi njega je armada dvignila na tron. Poganski zgodovinarji ga slikajo kot enega najmožnejših vladarjev; pravijo, da še more njegovo življenje in smrt primerjati "starim", hočejo reči: prvim rimskim cesarjem. In morda je ravno to bila njegova nesreča in hkrati usoda za sveto Cerkev, da je bil po vsem svojem mišljenju le preveč kakor kateri izmed "starih". Živel je čisto v teh mislih, da so rimski bogovi napravili rimsko državo tako mogočno, še več: rimska država sama mu je bila nekaj božanskega in zdelo se mu je, da ni mogoče odpasti od stare rimsko-poganske vere pa biti zvest podložnik rimske države. Odpad od poganstva je bil po njegovih mislih upor zoper rimsko državo. Zrastel je v krajih, kjer so pogani res še verno častili svoje bogove, in vera mladih let se ga je držala ves čas. Kar se je zgodilo v teku zadnjih dveh stoletij; kako je krščanstvo med tem že spremenilo svet; kolikokrat in kako sijajno je že dokazalo, da se ravna po nauku svojega božjega Ustanovitelja, naj daje cesarju, kar je cesarjevega, pa Bogu, kar je božjega; da ne prevrča zemskih kraljestev, ko odpira nebeško; Źda morata biti marveč prav po volji božji na svetu dve oblasti, duhovna in posvetna, gosposka cerkvena in državna, in da smo vsi v vesti dolžni pokor-

ščino obema, vsaki v njenem delokrogu — vse to je starokopitni Decij prezrl. Videl je le, da v rimski državi poka na vseh concih in krajih; videl ob enem, da se ruši staro poganstvo, trhlo kakor njegovi maliki, in sklepal je: ravno zato gre rimski državi tako slabo, ker zapuščajo njeni podložniki staro pogansko vero. Sploh so vse stare poganske vere to učile, da ima vsaka država svoje bogove, ki jo varujejo, dokler jih podložniki zvesto časté; ako pa se jim izne- verijo, da jo zapusté. Obširno nam razlaga sveti Avguštin v svojem krasnem delu „O državi božji“, kako so bili o tem prepričani po- gani, kar jih je bilo po svoje vernih. In tak pogan je bil cesar Decij. Njemu se je zdelo, da ne more drugače rešiti rimske države, ki je nosila v sebi že vse kalj razpada, kakor če vse rimske državljanе pripravijo do vernega čiščenja starih rimskih bogov. Temu njegove- vemu prepričanju se je pridružila še posebna mržnja do njegovega prednika Filipa Arabca, ki je bil kristjanom tako naklonjen, da še zdaj zgodovinarji ne vedó gotovo, ali ni bil morda sam kristjan. Po- ganska starokopitnost, skrb za propadajoče rimsko cesarstvo, so vraštvo do prednika, kateremu je vzel krono in življenje — vse to je napravilo iz Decija najhujšega preganjavca, kar jih je sv. Cerkev dotlej izkusila.

Toda ali naj vse milijone krščanskih podložnikov, ki so se ravno v mirni dobi prejšnjih let nepregledno pomnožili, kar trumoma mori?! Bedak bi moral biti, ko bi se bil tega lotil. Pa neumen Decij nikakor ni bil; tudi ne tako krut, kakor kakšen Nero, da bi ga bilo željalo po človeški krvi. Zato je sklenil, da je ne bo prelivaj brez potrebe. Pastirje, zlasti vrhovne, te je pač hotel čim preje spraviti s pota, da ne bodo mogli varovati svoje črede, papeža najprej. Oktobra leta 249. je Decij postal cesar; tri mesece nato, 20. januarja leta 250., je že prestal mučniško smrt sveti papež Fabijan, in Decij je rekel ob tej priliki, da bi rajši videl, da se vzdigne zoper njega drug cesar, nego da bi Cerkev za Fabija- nom dobila novega papeža. Res je bil Petrov stol to pot prazen celo poldrugo leto. Vidi se, kako so pogani že takrat čutili, kaj je papež sveti Cerkvi. Za rimskim škofom, pogla- varjem vesoljne Cerkve, so pa hitro prišli na vrsto škofje drugih glavnih mest. V Antiohiji, ki je bila še vedno prva za Rimom, je umrl slavno za sveto vero škof Bábila, v Jeruzalemu, v zibelki krščanstva, sveti škof Aleksander. Aleksandrijski škof Dionizij, kartaginski Ciprijan, novocezarjski Gregorij Čudodelnik so se rešili z begom, ne iz strahú, ampak zato, da bi njihove škofije v tako težkih časih ne izgubile vrhovnih pastirjev. Saj je bil sam

Gospod dal svojim apostolom ta nauk: „Če vas preganjajo v enem mestu, bežite v drugo.“ Po tem so se ravnali svetniki, kadar so le mogli, in oni veliki škofje so iz svojih skrivališč s pismi vladali svoje škofije, učili, vzpodbujali, tolažili preganjane vernike.

Za vernike je imel Decij čisto drug načrt nego za pastirje. Iz pisem in knjig svetega Ciprijana, najodličnejšega škofa, kar jih je tisti čas imela sveta Cerkev, si lahko napravimo natančno sliko, kako se je to preganjanje vršilo in kakšne sadove je rodilo.

Kakor so se morali ob času Jezusovega rojstva, ko je hotel cesar Avgust popisati vse rimsko cesarstvo, zglasiti pri gosposki vsi rimski podložniki na tistem kraju, kamor je spadala njihova rodovina, tako je ukazal Decij, naj se za vsakega natančno določi, kdaj, kje in kako se bo preskusila njegova vera. Do gotovega dne so morali prihajati vsi po vrsti v določeni poganski tempelj in tamkaj darovati bogovom za blagor rimskega cesarstva. Kdor se ni v tistem času zglasil in opravil ukazane daritve, je veljal za kristjana.

Kakor v Rimu, tako se je tudi v Kartagini pri poganih sveti grič imenoval Kapitol. Na njem je stal tempelj, posvečen Jupitru, vrhovnemu poglavarju poganskih bogov. Na vse zgodaj so ob dneih preskušnje v njem zažigali sveti ogenj za daritve. Bogatini so pripeljali s seboj kakšno žival: ovco, kozo ali tudi vola; reveži so morali vreči na ogenj nekaj zrn kadila. Tudi obred je bil natančno določen. Z brezbožnim, hudobnim zagrinjalom — pravi sveti Ciprijan — so ovijali nesrečnim darovavcem glave. Vražji venec so dali na glavo služabniku Kristusovemu. Sveti škof imenuje tisto zagrinjalo brezbožno in hudobno in ta venec vražji zato, ker se je moral ž njima okrasiti vsak, kdor je daroval malikom; z maliki so pa — to uči razločno sveti apostol Pavel — sami hudobni duhovi slepili uboge pogane. Tako venčan je torej moral vsak izreči pogansko molitvico, v kateri je preklel Kristusa. Tisti, ki so opravili daritev, so se morali potem še udeležiti daritvenega obeda, pri katerem so uživali meso, malikom darovano.

Strašen je bil pogled na procesije, ki so se valile v poganska svetišča. Koliko je bilo v njih odpadnikov! Kakšen dan jih je toliko prišlo, da jih je morala poganska gosposka veliko odložiti za naslednji dan, ker niso mogli do večera vsi priti na vrsto. V prejšnjih preganjanjih je tudi ta in oni zatajil svojo vero, toda ob pogledu na grozno morilno orodje, s katerim so mu pretili, na strašne natezalnice, na katerih so razklepali ude tistim, ki se niso hoteli odpovedati Kristusu, včasih šele po nečloveških mukah, ki jih je že sam prestal, tako da revež morda že ni prav vedel, kaj počne. Zdaj pa hite mnogi

kristjanje na sam poziv poganske gosposke, brez preiskave, brez sodnika k poganskim oltarjem malikom darovat! „Že pred bitko — piše sveti Ciprijan — so mnogi premagani, pred spopadom poraženi. Še te časti nimajo, da bi se vsaj videlo, da so prisiljeni darovali malikom.“ Kako jih je spremenilo mirno in zato mlačno življenje dobrih trideset let! Pogani kar sirme, da tako radi prihajajo odpovedat se svoji veri.

Poleg mnogih odpadnikov je pa tudi veliko zvestih služabnikov Kristusovih, vrednih naslednikov prejšnjih mučencev. Večkrat se dogajajo pretresljivi prizori. Ta in ona družina se razdeli: mati daruje, hči za njo, sin pa se da raji vreči v ječo. Mož vleče ženo k oltarju, ji potisne v roke nekaj kadilnih zrnec, potem ji razklene prste, da pade kadilo v ogenj; žena pa glasno kliče: Tega nisem jaz storila! Zgodilo se je tudi, da so starši zbežali, da ne bi vere zatajili, svoje malo dete pa so pustili dojnici. Ta ga je nesla v poganski tempelj, in ker še ni moglo uživati mesa, so pomočili v vino, malikom darovano, košček kruha in ga dali otroku. Kakor bi nesrečna ženska ne bila nič grešnega storila, je nesla potem isto dete v katoliško cerkev, da bi prejelo po tedanji navadi, ko so že male otroke obhajali, par kapljic presvete Krvi. Toda kaj se zgodi! Otrok začne takoj strašno bijuvati, ko se približa posvečenemu kelihu. „Sam sem bil zraven in priča,“ piše sveti Ciprijan, ko to pripoveduje.

Tudi sicer je večkrat odpadnike zadela nagla kazen božja. V svoji knjigi „O padlih“ nam poroča sveti kartaginski škof, kako je eden tistih, ki so šli kar prostovoljno darovat, tisti hip nem postal, ko je Kristusa zatajil. Neko odpadnico so prijele v kopeli strašne bolečine; zbesnela je, v svoji besnosti si zgrizla jezik, ki ga je bila oskrunila z malikovalsko jedjo in z bogokletstvom zoper Kristusa, in v groznem trpljenju je izdihnila svojo dušo. Veliko jih je obsedel hudobni duh, mnogi so znoreli. Neko odraslo dekle je prejela prav iz rok svetega Ciprijana božjeropno sveto obhajilo, potem ko je zatajila Kristusa; pa se je stresla in mrtva zgrudila.

Nekateri so se bali kazni božjih, ob enem pa bi bili radi ušli človeškim. Niso hoteli darovati malikom, pa tudi ne trpeti za svojo sveto vero. Kaj storé? Skrivaj prosijo poganske uradnike, naj jih kar tako, brez daritve, zapišejo med tiste, ki so darovali, ali pa naj jim za drag denar dajo izkaznice, kakor da so opravili malikovalsko daritev, čeprav tega niso storili. Gosposka je to za dobro plačilo prav rada storila. Sveta Cerkev pa je po pravici tudi te štela med odpadnike; zakaj vsak, kdor je bral imenik tistih, ki so darovali, ali

komur so pokazali ono izkaznico, jih je moral imeti za nevernike, čeprav v resnici niso darovali malikom.

Le en način, kako bi se dalo uiti odpadu in mučeništvu, je mogel biti opravičen: zbežati. Kdor se je rešil z begom, ta ni zatajil Kristusa. Nasprotno je ravno s tem spoznal, da je kristijan in da hoče kristijan ostati, ker je zbežal. Poleg tega je pa begunce zadela težka kazen, da je zapadlo državi vse njihovo premoženje. Zato odkazuje sveti Ciprijan prvo častno mesto za svetimi mučenci onim, ki so zapustili vse: svoje domače, svoje imetje, da bi le svojo vero rešili. Mnogi so imeli pri tem še posebno zasluženje srčne ponižnosti. Tako malo so se namreč zanašali na svojo zvestobo in moč, da so se bali, da ne bi odpadli, ko bi prišlo do mučeništva.

In tega so se bali po pravici. Zakaj v Decijeve preganjanju je čakalo krščanske vernike čisto drugačno mučeništvo nego kdaj poprej. Trajan je bil ukazal, vsakega obsoditi na smrt, kogar zatažijo, da je kristijan in se mu to dokaže. Septimij Sevér je tudi dooločil smrtno kazen za vse, ki druge spreobračajo h krščanstvu in za tiste, ki se dajo spreobrniti. Maksimin Tračan je hotel naglo zatreti krščanstvo s tem, da mu pomori poglavarje in učenike. Pri pastirjih Kristusove črede se tudi Decij ni obotavljal z obsodbo na smrt; drugače pa je ravnal z verniki. Tem ni hotel nakloniti krone mučeništva, ampak za vsako ceno, z vsemi sredstvi jih je hotel pripraviti, da odpadejo. Ne mučencev, ampak odpadnikov — to navodilo so dobili uradniki. Kdor se ni v določenem roku zgledil, da bi daroval malikom za blagor rimske države, tega so brž prijel in zatajili. Niso čakali, da ga kdo zatoži, kakor pod Trajanom in njegovimi nasledniki v drugem stoletju. Ko so ga pa imeli v ječi, se jim nikamor ni mudilo. Koliko jih je želelo, da bi kmalu prišli pred sodnika, spoznali tamkaj svojo vero v križanega Jezusa in za to spoznanje prejeli smrtno obsodbo; pa so jih pustili v ječi, kakor da so pozabili na nje. Hoteli so utruditi njihovo potrpežljivost. Šele čez več mesecev so jim ponudili, da lahko zapuste strašno temnico pod pogojem, če prej darujejo malikom. Lepo slavi te svete spoznavavce škof Ciprijan. Primerja jih z mučenci in pravi: „Mučenec spozna svojo vero enkrat in že préjme krono; vi pa vselej vnovič spoznate Kristusa, kadar vam dajo na izbiro, iti iz ječe ali pa ga zatajiti, in vi izvolite namesto svobode temnico z vso njeno grozo in lakoto in žejo, ki tamkaj vladajo.“

Mnogo jih je v ječi pomrlo. Pri drugih so poskusili z natezalnico, kadar so se prepričali, da s temnico nič ne opravijo. Vendar niso nikogar mučili do smrti — če se jim le ni ponesrečilo, da jim

je kdo pod rokami umrl. Še zdraviti so ga dali, da bi ga mogli potem znova mučiti, da bi se naposled vendar naveličal in odpadel. Slavni cerkveni pisatelj Origen, ki je tudi ob tem preganjanju trpel ječo in natezalnico, piše: „Sodnikom je hudo, če vidijo koga junaško trpeti; neizmerno pa se vesele, kadar se jim posreči, da kakšnega kristijana zmagajo.“ Ni čuda, da je ta in oni opešal. Saj pravi sveti aleksandrijski škof Dionizij, ki je bil sam ubežal temu preganjanju, da je bilo tako hudo, da bi bili morali odpasti tudi izvoljeni, ako bi to bilo mogoče. Sveta Cerkev je jako milo sodila tiste reveže, ki so že večkrat gledali smrti v oči, jo želeli, toda zaman, naposled pa so toliko oslabei, da so padli. Drugim, ki so šli hitro malikom darovat, je nalagala dolgo in ostro pokoro; vendar jim odveze ni odrekla, če so se zopet skesano vrnili v njeno naročje. Tiste pa, ki so odpadli, utrujeni od dolgega trpljenja, je tolažila z Dobrim Pastirjem, ki nese izgubljeno ranjeno ovco na svojih ramah k svoji čredi nazaj. Ravno v katakombah te dobe je največ slik Dobrega Pastirja.

Dva zgleda peklenske zlobe nam pripoveduje sveti Hieronim, kako so poskušali pagani pripraviti k odpadu stanovitne spoznavavce Kristusove. Enemu takemu junaku so zadali nešteto ran, pa nobene smrtno. Nato ga dajo vsega namazati z medom, mu zvežejo trdno na hrbtu roke, potem pa ga polože na vroče južno solnce, da bi ga premagale muhe in komarji, ko ga drugače niso mogli pripraviti, da bi odpadel. Kdor ve, kakšne so afrikanske muhe in kakšni so tamkaj komarji, samo tisti more nekoliko umeti, kako grozna je bila ta muka. Revež je moral znoret, če ga ni varovala božja vsemogočnost. Saj pravi potopisec Laborde, da je afrikanska pasja muha najstrašnejša žival celega stvarstva, in komarji so bili ena najhujših šib, ki jih je Mojzes priklical nad Egipt zaradi Faraonove zakrknjenosti.

Drugi je bil v cvetu let, ko je kri v človeku najbolj vroča, poželjivost najbolj huda, strast najbolj nevarna. Tega je dal zapreti poganski sodnik v prekrasen vrt, ko nič ni opravil z vsemi drugimi poskusi. Tamkaj mu je ukazal pripraviti mehko posteljo med gredicami cvetic, ki so razširjale okrog sebe opojno vonjavo. Tik poleg je šumijal potoček, listje dreves je nalahko šepetalo. Na posteljo ga da trdo privezati, da bi se ne mogel braniti. Nato pošlje k njemu peklensko zapeljivko, lepo kot angelj, hudobno ko vräg. Če se nečistost v srcu naseli, je vera po ceni naprodaj — to je hudobija pekla in sveta že takrat dobro vedela. Kaj naj stori junak Kristusov? Tu mu sam Bog vdahne junaško misel: ko se ni mogel nikakor

drugače braniti, si odgrizne kos jezika pa ga pljune vražji ženski v nestramno lice. Z bofečino je zatrl grešno poželjivost, ki se mu je vzbujala, s svojo junaško odločnostjo je odbil tudi ta peklenski napad.

Tisti čas, ko so imeli zvesti otroci svete Cerkve prestajati tako strašne poskušnje, je živel v Egiptu nedolžen mladenič, ki je morda bolj nego pred vsakim trpljenjem trepetal za neomadeževano lilijo svoje čistosti. Pavel mu je bilo ime. Kaj če pride sam v tako grozno nevarnost? Stresel se je pri sami misli na to. Ali bo imel toliko moči, da jo premaga? Pa se je spomnil opomina sv. Pavla svojega patrona: „Bežite pred nečistostjo!“ Hitro se je umaknil, star kakih 20 let, iz mesta v samoto. Bil je sin imovitih staršev, ki so njemu in njegovi sestri, takrat že omoženi, zapustili bogato dediščino. Za svoje bivališče si je torej izbral precej oddaljeno in skrito pristavo in sklenil v učenju in premišljevanju tamkaj živeti, dokler se ne poleže vihar preganjanja.

Toda kaj se zgodi? Moža njegove sestre se polasti grda lakomnost. Če naznani Pavla gosposki, upa dobiti njegovo premoženje. Njegova žena, Pavlova sestra, ga s solzami prosi, naj tega nikar ne stori; naj pomisli, da je Pavel njen brat; naj se spomni pravičnega, vsevednega Boga. Ko pa vidi, da so vse prošnje zaman, sporoči Pavlu, kaj namerava njen mož. Ko zve sveti mladenič, da ga hoče izdati njegov lastni svak, se nič ne obotavlja. Po zgledu toliko drugih, ki so iskali rešitve v begu, in po nauku Gospoda samega zbeži v puščavo.

Puščava na vzhodu in zahodu Nilove doline, kako si strašna, kako nepregledna! Nikoli ne pozabim, kako sem jezdit po njej v pekoči vročini junijevega solnca. Kamor ti seže oko, ne vidiš drugega nego drobno sipo, gole skale in peščene zamete. Solnce žge — se potniku zdi — še bolj od razbeljenih tal ko doli z neba, na katerem ni videti niti najmanjšega oblaka. Žareče bela svetloba ti slepi oči, neznosna žega ti suši usta, vsled silne vročine nehoté na pol odprta. Če jezdiš, — in peš more iti kaj časa po njej le sin puščave — moraš z vso silo naperjati uzdo, da drži žival glavo pokoncu; ako puštiš, da jo tišči k tlom, je izgubljena, vročina jo zaduší. Kaj čuda, da je nešteto tistih, ki so ubežali preganjanju, pomrlo v puščavi, kakor pripoveduje aleksandrijski škof Dionizij, ki je živel tisti čas. Nekateri so umrli lakote in žeje, drugi za vročico; nekaj so jih raztrgale divje zveri, drugi so padli v roke beduinskih roparjev.

Mladega Pavla pa je odbrala Previdnost božja za nekaj posebnega. Zato je čuvala nad njim in ga skrbno vodila, ko je bežal v puščavo. Nekaj časa je taval po njej, šel naprej, pa zopet poskušal

nazaj, z namenom, da se vrne, brž ko zve od kake strani, da je preganjanje ponehalo. V tem pa najde ob vznožju skalnate gore votlino, z velikim kamenom zaslonjeno. Kamen odmakne, gre po votlini par korakov naprej, pa zagleda zopet nad seboj jasno nebo. Iz skalne razpoke je rastle visoka datejnova palma, tik nje pa je izviral bister studenček; le toliko da se je pokazal na plano, pa se je zopet izgubljal v peščeni zemlji. Opazil je tudi, da ima izjedena gora nekaj bivališč, v katerih je našel priprave za izdelovanje denarja. Pona-rejejavci denarja so morali kdaj prebivati v tej votlini. Pavlu je nekaj reklo, da ga je sam Bog tu sem pripeljal, in tedaj se je v nedolžnem, preganjanem mladeniču po navdihnjenju božjem rodil sklep da ne bo zapustil tega kraja, da se ne bo iz puščave vrnil med svet tudi ne, kadar mine preganjanje.

Decijevo preganjanje je kmalu minilo. Prvi Ilirec na rimskem tronu je vladal samo dve leti. Že leta 251. je padel v vojski zoper Gote. Zabredel je v bitki v močvirje, iz katerega se ni mogel rešiti. Sovražniki so ga v blatu pobili in ga niso pustili pokopati. Divje zveri so raztrgale njegovo truplo. „Tak je konec sovražnikov božjih,“ pravi rimski pisatelj Laktancij, ko sporoča to žalostno smrt.

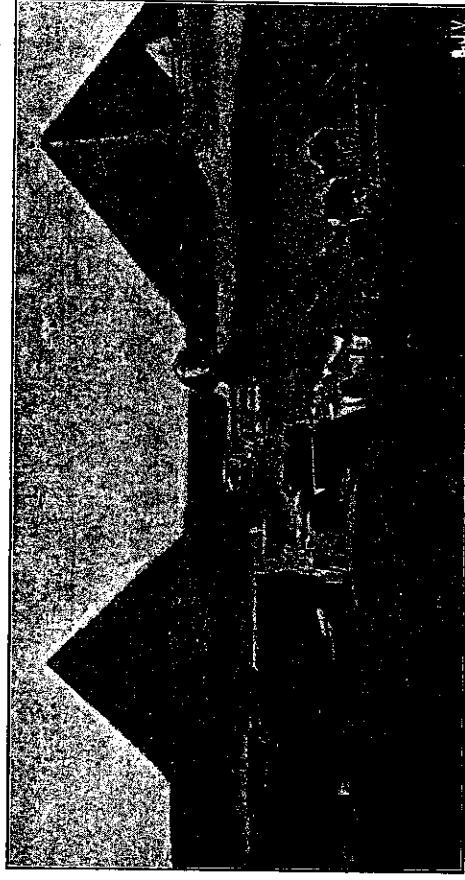
Pavel pa je živel, svetu čisto skrit, v skalni votlini ob rodovitni palmi in bistrem studenčku. Drugi beguni, kar jih je preganjanje srečno preživelo, so se zopet vrnili v svoje domačije. Pavel je ostal v puščavi. Dolgo je živel ob samih datejlnih in vodi; obleko si je delal iz palminih listov. Ali je čez nekaj let nehala palma roditi ali je svetnik, ko se je začel starati, nekoliko več hrane potreboval, ne vemo. To pa je povedal sam sv. Antonu puščavniku, ki ga je obiskal ravno pred smrtjo, da mu je dobri Bog pošiljal 60 let krokerja, ki mu je prinašal vsak dan pol hleba kruha. Tako je skrbel Gospod čudežno za svojega zvestega služabnika, ki je živel edino zanj. Učakal je visoko starost 114 let; 92 jih je preživel v puščavi. Sveti Hijeronim, ki je še bil nekaj časa njegov vrstnik, je zvedel njegovo življenje iz ust učencev sv. Antona puščavnika ter ga tepo, kakor ga je slišal, popisal. „Da se pa ne bo to komu zdelo neverjetno,“ pravi sveti pisatelj, „kličem za pričó Jezusa in njegove svete angele, da sem videl in še vidim eden trideset puščavi menihe, izmed katerih je živel eden trideset let ob samem ječmenovem kruhu in blatni vodi.“

In ravno to je bil poklic svetega Pavla, da je oče svetih puščavnikov. Bog, ki zna tudi najhujše obrniti v dobro, je strašno preganjanje Decijevo obrnil v to, da je ob njem položil temelj meniškemu življenju. Peljal je mladega Pavla v samoto, ker

je hotel svetu dopovedati, da bo meništvo sveti Cerкви ravno tako potrebno kakor mučeništvo, zlasti kadar bo minila doba krvavega preganjanja, ki se je že nagibala h koncu. Saj je ravno mirni čas pred Decijem tako živo pokazal, kako je treba krščanstvu bojev, da se ne zajé vanj mlačnost in gniloba. Kruti preganjavci, divje zveri, krvavi meči — ti so skrbeli ob času preganjanja za to, da niso kristjani pozabili, da ta solzna dolina ni naša domovina, ampak da iščemo prihodnje. Mir, zložnost pa človeka naveže na ta svet, da pozabi na večnega. Zato je morala Previdnost poskrbeti, da bo imelo krščanstvo, brž ko se bo skrhalo krvavo orožje in bo napačila doba zmagoslavja, žive vzglede, ki bodo z nadčloveškim zatajevanjem in z neprestano molitvijo pridigali svetu, da se mora bojevati sam s seboj in da mora moči za ta boj iskati v molitvi.

Pa tudi ob preganjanju samem je bilo poleg junaških mučencev treba velikih molivcev. Treba je bilo moliti za mučence same, da so ostali v trpijenju stanovitni; moliti morda še več za one reveže, ki so v boju podlegli, svojo vero zatajili, odpadli od svete Cerkve, da so se zopet skesano vrnili v njeno naročje; moliti, da bi Bog prikrajšal strašne dni krvavega preganjanja, da bi zopet odtegnil grozno šibo, ki jo je njegova pravičnost zavihtela nad pomehkuženim, mlačnim krščanskim rodom. Ne samo v rimskem koloseju, ampak tudi pod Pavlovo palmo se je borila sveta Cerkev s poganškimi svetom. Po pravici pravi sloveč pisatelj naše dobe, da zmage krščanstva ni odločilo samo junaštvo svetih mučencev, ampak tudi moč molitve in zatajevanje svetega Pavla. Sveti Pavel v svoji samoti ni živel samo zase in za Boga. Ko ga je obiskal sveti Anton, ga je sveti Pavel objel in poljubil, potem pa hitro vprašal: „Povej mi, te prosim, ker ljubezen na vse misli, kako je kaj s človeškim rodom? Ali se dvigajo v starih mestih nove hiše? Kaj je z rimskim cesarstvom? Ali še vlada svet? Ali je še kaj revežev, ki jih slepi hudobni duh s poganskimi zmotami?“ „Ljubezen na vse misli“ — lepše ni mogel izraziti, kaj je delal v samoti dolgih 92 let. Svet je na Pavla pozabil, toda Pavel ni v svojih molitvah pozabil nanj. Molil je za cesarstvo, ki ga je bilo pregnalo v puščavo; molil za spreobrnene ubogih poganov; molil za vse, ki so se med svetom borili s hudobnim duhom in njegovimi zmotami. Bolj ko se kdo vtopi v Boga, bolj se razširi njegova ljubezen do bližnjega; in ker ima gotovo tudi tem večjo moč nad božjim Srcem, čim bližje mu je, zato bomo na sodni dan videli in strmeli, kako so z neprestanimi žrtvami, z zatajevanjem in molitvijo neredkokrat največ storičili za blagor sveta tisti, ki so živeli najbolj ločeni od njega.

Ti pa, ljubi Egipt, ki si bil že enkrat rešil pogina izvoljeno ljudstvo božje stave zaveze po egiptovskem Jožetu, sicer prodanem, potem pa tako povišanem; rešil potem Zveličarja samega, ko je bežal pred Herodom v naročju deviške Matere pod varstvom svetega rednika Jožefa; rešil ali vsaj k rešitvi krščanstva neizmerno veliko pripomogel z molitvami svetega Pavla in njegovih neštetihi duhovnih sinov, puščavnikov — vrni se zopet k veri takih očetov, ki so ti jo vzeli deloma z zvijačo, deloma s kruto silo! Hvaležne molitve krščanskega sveta ob šestnajststoletnici zmage krščanstva nad poganstvom naj ti za mnogo približajo srečni dan, ko ti bo spet zasijala resnica in milost, tako da ne bo več tvoj znak mračna sfinga, ki strmi v svet kot uganka brez odgovora, ampak rodovitna Pavlova palma, ta lepa podoba pravičnega, in ob njenem vznožju živ studenec, znak neusahljive milosti!

Sfinga in piramide.

bral o njih. S koliko večjo koristijo hodi po njih, koliko lažje vse ume, koliko bolj zbrano in pobožno tamkaj moli, ko mu ni treba izpraševati za vsako stvar!

Pa tudi komur sreča ni tako mila, da bi mogel kedaj v svojem življenju v Večno mesto in tamkaj v „podzemski Rim“, bi rad zvedel, kaj so prav za prav katakombe, kakšne so, kolikor se to da razložiti tistemu, ki jih nikoli ni videl, kakšna je zgodovina tistih svetih podzemskih prostorov.

Resnično sveti so ti skrivnostni rovi, svete tiste temne celice, svete so katakombe tako, da pravi o njih po pravici in lepo naš pesnik Silvin Sardenko, ki se je sam večkrat v njih mudil:

Kamorkoli stopi noga,
vse je svetih sled stopinj;
vse je kakor neizmeren
dragocen grob svetinj.
Ko bi stisnil v prstih rahlih
grudo vašo, se mi zdi,
z lahkim svitom zabljestela
mučeniška v njej bi kri.

»Čeprav se sliši, da je Cerkev prvih tristo let preživela v katakombah. V tem je nekaj resnice, ni pa ta trditve do besede resnična. Toda gotovo je zgodovina prve Cerkve tesno združena s katakombami. Zato se moramo sedaj ozreti še v te svete podzemne prostore, zlasti ker se bliža zadnje in najhujše preganjanje, ko bomo našli Cerkev res v katakombah.

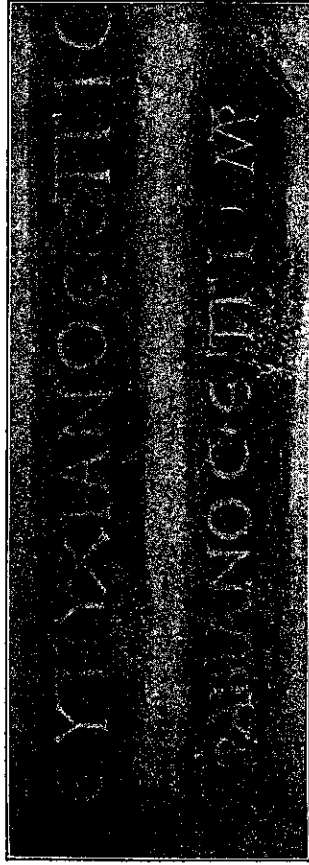
»Ko sem bil še v Rimu mlad študent, sem hodil ob nedeljah s tovariši moje starosti in mojega stanja na grobove svetih apostolov in mučencev. Večkrat smo hodili po tistih podzemskih hodnikih, ki so izkopani globoko doli v zemlji, njih stene na obeh straneh so trupla mrtličev. Tako je tamkaj temno, da se je skoraj izpolnjevala nad nami beseda prerokova: Živi so šli doli v kraljestvo mrtvih. (Ps. 54, 16.)«

Tako se je spominjal mladostnih obiskov v katakombah sveti Hieronim, ko je že v visoki starosti tam pri betlehemskih jaslicah pisal razlago svetega preroka Ezechieja. Resni, častitljivi učenjak tudi v votlini Jezusovega rojstva ni mogel pozabiti rimskih katakomb.

In pozabiti jih ne more nihče, kdor jih je enkrat videl. Pravo veselje mu je, o njih kaj brati ali slišati, kaj novega zvedeti ali stare spomine poživiti. Kdor pa še ni tamkaj bil, srčno želi, da bi ga vendar kedaj sreča tja pripeljala. V Rim vleče človeka srce kakor otroka domov; v Rimu pa najbolj želi videti papeža, cerkev sv. Petra in katakombe. In kadar pride vanje, kako je vesel, če je že prej kaj

»Cerkev v katakombah.«

Nagrobna napisna dveh papežev v katakombah.

Z ljubeznijo in svetim spoštovanjem stopimo torej v „podzemski Rim“.

Beseda „katakombe“ je napol grška, napol latinska in pomeni po naše ležišča, kraje počitka. Dobile so to ime šele v poznejših stoletjih. Prvi kristjanje so jim pravili ali po grško „kojmetéria“ ali čisto po latinsko „dormitoria“, po naše zopet počivališča. Vse tri besede imajo torej isti pomen in izražajo ono lepo, tako tolažilno resnico naše svete vere, da je smrt le počitek trudnega junaka, ki se je trudil in boril za Boga in za nebesa, dokler se ni zgrudil; da je smrt le spanje, iz katerega se bomo spet vzbudili in vstali iz grobov, kadar bo napačilo blaženo večno jutro, ko bo tudi našemu telesu vžšlo večno solnce pa ga ožarilo s svojim rajskim sijajem, obleklo in napolnilo z lepoto svoje nebeške luči.

Katakombe torej prvotno niso bile skrivališča kristjanov pred sovražnimi preganjalci. Včasih so mislili, in tega še ni dolgo, da so bile katakombe zapuščeni kamnolomi in peščeniški, kjer so stari Rimljani lomili kamen in kopali pesek za svoje stavbe, potem zasuli dohod do njih, ob času preganjanja pa da so jih kristjanje zopet našli in se v njih skrivali. Ne, dobrih pol-drog sto let katakombe sploh niso bile skrivališča, ob času najhujših preganjanj pa le deloma. Kako bi tudi bilo mogoče, da bi bila sveta

Cerkev tri stoletja živela skrivno pod zemljo, tamkaj rastla, se razvijala in razširjala! Ona je živela in delala na planem, kakor je bil naročil apostolom njen božji Ustanovitelj: „Kar vam povem v temi, učite ob svitu, in kar slišite na ušesa, to oznanujte na vrhu streh!“ Vsa zgodovina prvih stoletij dokazuje, da je Kristusova nevesta kljub vsem preganjanjem javno nastopala, pri belem dnevu svoje nauke razširjala, z živo besedo in s peresom tudi na cesarskem dvoru večne resnice oznanjevala, svoje vrhovne poglavarje svetni gosposki naznaničala, da so vpisovali rimski uradniki imena papežev v uradne zapise. Pač je sveta Cerkev v katakombah večkrat obhajala svete skrivnosti, opravljala božjo službo na grobeh svetih mučencev. Včasih so se tudi vršili tamkaj skrivni sestanki in tajna posvetovanja. Kadar je preganjanje najhujše divjalo, se je tudi kaj kristijanov zatekalo v katacombe. Vendar redno katacombe niso bile zavetje, kamor bi se bila vera skrila pred divjo silo.

Tudi niso katacombe tako nastale, da bi bili poganski Rimljani na teh krajih kamen lomili ali pesek kopali. Že zemlja je taka, da ni prav za prav ne kamen ne pesek, ampak sredi med obema, neke posebne vrste peščena prst, ki ji pravijo strokovnjaki „zrnčasti tuf“. Lahko se da sekati in kopati, na zraku ali v vlagi se hitro razdrobi, pod zemljo pa je tako dolgo, dokler je ne doseže mokrota, dosti trdna, da se po njej brez nevarnosti kopljejo votline in hodniki, še celo v več nadstropij, in stene hodnikov vzdržé, tudi če se vanje vseka predal nad predalom in drug poleg drugega — kakor bi bil vsemogočni Stvarnik nalašč pripravil prvim kristijanom primerno snov za milijone podzemskih grobov. Po sodbi De Rossijevi je namreč v vseh rimskih katakombah kake štiri milijone grobov in dolžina vseh tistih podzemskih hodnikov znaša okroglo devetsto kilometrov, kakor je približno dolga cela Italija od severa do juga.

Ti hodniki imajo pa tudi čisto drugačno podobo nego taki rovi, v katerih pesek kopljejo. Ti so navadno široki, da se v njih lahko srečavajo in ogibljejo vozički, s katerimi pesek izvažajo; ne ravno visoki, da se ne porušijo; nikdar ne v več nadstropij; in stene v njih niso navpične, ampak čisto nepravilne, krive, vegaste, večkrat zaokrožene. Hodniki v katakombah pa so ozki, dva človeka bi šla komaj vžtric; visoki, včasih do pet metrov; ravni, podolžni se križajo pravokotno s prečnimi; izkopani večkrat drug nad drugim, celo v pet nadstropij; stene so čisto navpične, stropi niso vžbočeni.

Jasno kakor tvarina in oblika katacombe priča pa tudi njihova zgodovina, da so jih izkopali kristijanji sami, ne pa podedovali za pogani kakih peščenih rogov, in da so jih kopali edino zato, da so

polagali vanje k smrtnemu počitku trupla svojih ljubih rajnih. Katacombe so pokopališča prvih kristijanov.

Že Judje so imeli svoje katacombe; vidiš jih lahko v Rimu tik krščanskih ob Apijski cesti. Kristijanji so torej le nadaljevali izročilo izvoljenega ljudstva stare zaveze, ki je tudi verovalo v vstajenje mesa. In ravno zato niso nikakor hoteli posnemati odličnejših poganov; ki so dali svoja trupla sežigati, ker se jim je po pravici zdelo, da bi grešili proti Bogu samemu, ko bi nasilno spreminjali v pepel trupla, ki jih hoče vsemogočni Gospod življenja in smrti zopet obuditi k življenju. On, ki je zaradi greha izrekel nad človekom kazen: „Prah si in v prah se boš spremenil!“ — On naj sam to kazen po naravnem potu izvrši. Saj se je tudi sam dal položiti v grob k smrtnemu počitku in je s tem zapustil vzgled, kje naj kristijanji pričakujejo prihodnjega vstajenja.

Sreča je bila, da rimske postavbe prvih kristijanov pri tem niso ovirale. Mrlič je bil poganom nekaj svetega in grob je bil postavno svet. Zato je vsak imel pravico, dostojno pokopati svoje drage ali poskrbeti v življenju tudi za svoj pokop. Sorodniki in prijatelji so smeli celo zahtevati trupla na smrt obsojenih hudodelcev, da so jim mogli izkazati poslednjo čast. Zato je lahko stopil Jožef Arimatejec pred rimskega oblastnika Pilata, da mu je izročil sveto truplo križanega Zveličarja; zato so tudi prvi kristijanji mogli dobiti trupla svetih mučencev, da so jih z vso častjo pokopali v katakombah.

Grobovi v katakombah.

Prve katacombe so bile družinska last. Odličnejše družine so odločile na svojem posestvu poseben prostor za pokopališko zemljišče, ki ga je imenovala rimska postava „area“. Lastnik je dal lahko z uradnim pismom določiti lego, obseg, meje tega zemljišča; komu je to pokopališče namenil, ali sebi in svojim sorodnikom ali še komu drugemu. Taka „area“ je bila postavno sveta in v njenem obsegu je smela pod njo družina lastnica izkopati grobov, kolikor je hotela. In ker so se prvi kristijanji ljubili med seboj kakor otroci enega Očeta, ki je v nebesih, zato so se tudi najodličnejši radi družili z najnižjimi, ne le v življenju, ampak tudi po smrti. Zato so v prvih časih družinske katacombe zadostovale za vse: poleg najvišjih

dostojanstvenikov so našli svoj zadnji počitek njihovi krščanski sužnji, ki so pa seveda v življenju zadobili prostost, brž ko je sprejel gospod krščansko vero. Družinsko pokopališče je bilo grobišče Flavijev, družinske so bile katakombe svete Priscile, pokopališče odličnih Acilijev; družinska je bila slavna grobnica Lucine, prvotno jedro Kalistovih katakomb; družinske so vse rimske katakombe iz apostolskih časov pa skoraj do konca drugega stoletja.

Toda številno vernikov je rastle in se kljub vsem preganjanjem naglo množilo. Družinska pokopališča so postala premajhna. Pa tudi njih uprava sama je zahtevala toliko skrbj in bila združena s tako odgovornostjo, da je niso mogli za vedno prevzeti zasebni lastniki. Na njihovo mesto je začela stopati ob koncu drugega in v začetku tretjega stoletja Cerkev sama. V severni Afriki so pred kratkim izkopali kamenito ploščo iz drugega stoletja s tem-le napisom v latinskem jeziku: „Zemljišče in grobove je daroval častivec Besede in sezidal kapelico na svoje stroške ter zapustil sveti Cerkvi ta spomin. Pozdravljeni, bratje, ki vas je Sveti Duh rodil Evelprij vas pozdravlja iz čistega in preprostega srca.“ Ta Evelprij, častivec učlovečene Besede Jezusa Kristusa, je bil torej lastnik družinskih katakomb, pa se je tej zasebni lasti odpovedal in grobišče sveti Cerkvi daroval. Kmalu potem so prešle v Rimu v cerkveno last Kalistove katakombe, ki so dosegle največji obseg in največjo slavo med vsemi rimskimi katakombami. Papež Zefirin, prvi papež tretjega stoletja, je izročil njih upravo tedanjemu prvemu diakonu rimske Cerkve, spretnemu, nadarjenemu, odločnemu Kalistu. Bil je sicer še mlad, pa že preskušen v trpljenju in preganjanju. Zaradi svoje vere je že enkrat moral v prognaustvo; obsojen je bil na težko prisilno delo v sardinskih rudnikih. V svoji mladosti ubog suženj, je prišel za svetim Zefirinom celó na papeški prestol. Umrl je, kakor vsi papeži tiste dobe, mučeniške smrti. Kako izvrstno je upravljal pod Zefirinom prvo pokopališče rimske Cerkve, priča to, da imajo Kalistove katakombe po njem ime, čeprav še ni bil papež, ampak le prvi diakon, ko jih je oskrboval, in čeprav sam ni tamkaj pokopan.

Pa kako je mogla biti krščanska Cerkev, ki so jo vendar tisti čas kruto preganjali, pred postavo lastnica katakomb?

V starem Rimu so bile poleg mnogih drugih družtev dovoljene tudi pogrebne družbe. Vsak pogan je držal na to, da bo dostojno pokopan. Ljudje nižjih stanov, sužnji, ubožnejši rokodelci in mali obrtniki pa tega niso pre mogli vsak sam zase. Zato jim je postava dovoljevala, da so se smeli v ta namen družiti. Pod imenom kakšnega poganškega malika so napravili pogrebno društvo kot „častilci.

Jupitra, Diane, Apolona“; za pokrovitelja so dobili kakega bogatina, ki je potem tudi največ plačeval; če so mogli, so imenovali še več pokroviteljev, sami pa so prispevali majhne letne svote in si s tem zagotovili dostojen pogreb. Večkrat v letu so se na pokopališču shajali k skupnim obedom in drugim poganskim ceremonijam. Ko je cesar Trajan prepovedal vsa nepotrjena, skrivna društva, je izrečno izvel pogrebne družbe; te niso potrebovale državnega potrdila, brez njega so bile zakonite. Le ime predsednika takega društva je bilo treba naznaniti gosposki.

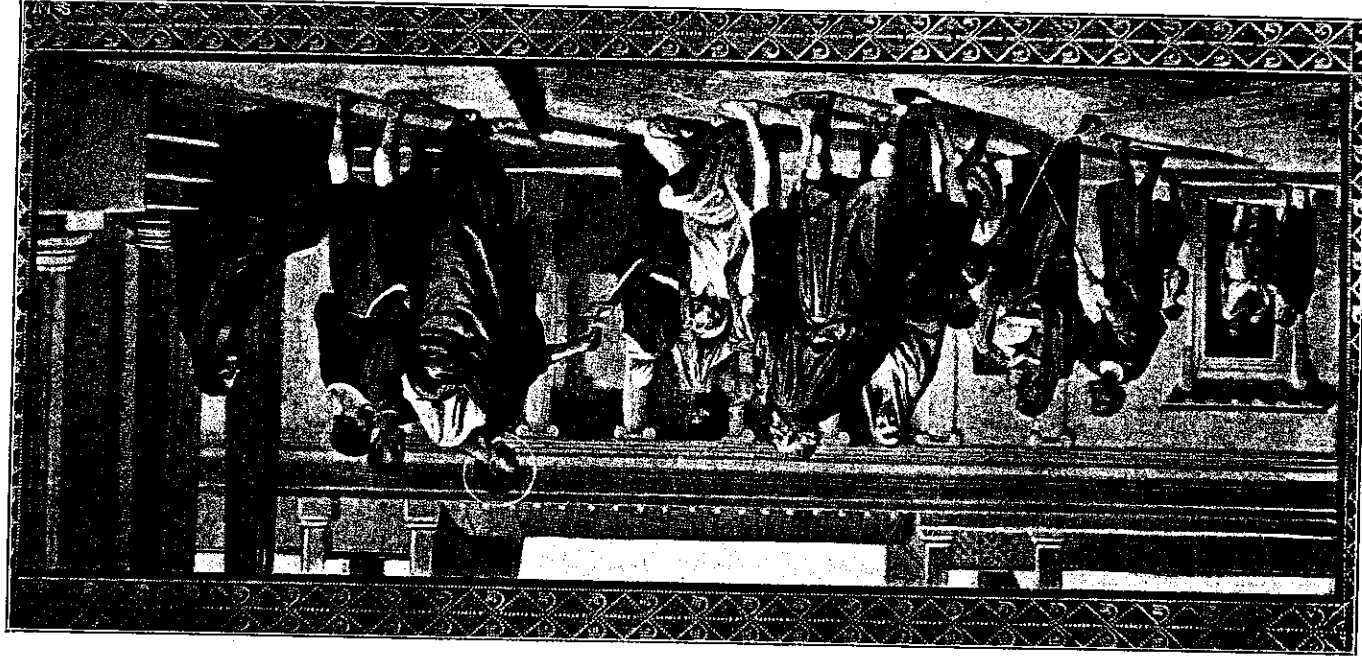
To napravo je sveta Cerkev obrnila v svojo korist. Nastopila je pred rimsko javnostjo kot društvo, ki skrbi za dostojen pogreb svojih članov. Kot taka je mogla biti lastnica pokopališč; verniki so se mogli tamkaj shajati ne le ob pogrebu, ampak tudi sicer k skupnim shodom; smeli so prispevati za cerkvene potrebe v skupno blaginjo; bogati kristjanje so mogli biti njeni pokrovitelji; ime vsakokratnega papeža pa je bilo treba naznaniti gosposki, ker ga je imela postava za predsednika pogrebnega društva. Kakor priča oni afrikanški napis, na katerem se imenuje Evelprij „častivec Besede“, si je sveta Cerkev kot pogrebna družba dala tudi posebno ime. Kakor so se imenovali pagani, združeni v pogrebno društvo, po svojih maitkih „častivce Jupitra, Diane, Apolona“, tako kristjanje včasih „častivce Besede“; navadno pa si je privzela Cerkev ime „družba bratov“.

Kristusova Cerkev — pogrebno društvo pred rimsko postavo! Ali je mogel biti bolj skromen njen začetek v svetovnem rimskem cesarstvu? Kaj je bil papež, predsednik tega društva, v primeri z mogočnim, božansko češčenim rimskim cesarjem? Toda to je postava, čudovita, svetu neumljiva in le božji vsemogočnosti izpeljiva postava, ki jo je dal Kristus za svoje kraljestvo in za vse podložnike tega kraljestva: Rasti v ponižnosti, najprej izgniti, potem in le tako zavladati, umreti pa oživet in dati življenja, obilnega, neminljivega življenja mnogim. Nebeško kraljestvo je njegov Ustanovitelj primerjal gorčičnemu zrnцу, ki je najmanjše med vsemi semeni, pa se na jutrotem razraze v košato drevo. In neznatno seme mora prej še umreti, preden obrodi: „Resnično, resnično vam povem: Ako ne pade pšenično zrno v zemljo in ne umre, ostane samo; ako pa umre, rodi obilo sadú.“ Sam je hotel s svojo smrtjo zaslužiti življenje vsem, in sveta Cerkev, ki nadajuje njegovo delo in deli ono nadnaravno življenje, ki ga nam je Kristus zaslužil, se ni mogla na svojo svetovno vlado pripraviti ponižnejše in zato uspešnejše, nego da je nastopila v rimskem cesarstvu kot pogrebno društvo. O ta krščanski „podzemski Rim“ — kako kmalu bo izpod-

kopal poganski svetovni Rim! Ta Cerkev, ki je takorekoč v zemljo izginila, bo kmalu po vsej zemlji zavladata — le da mora biti prej tudi pod zemljo preganjana.

Tudi ta čas je prišel. Prvi, ki se je drznil skruniti krščanske grobove in motiti kristjane tudi v njihovem smrtnem spanju, je bil cesar **Valerijan**.

Valerijan je prišel na cesarski prestol dve leti za Decijem. Kot preganjavec je v toliko še presegel Decija, ker je za kristjane preklical še tisto edino postavo, ki je dotlej za nje govorila, postavo o pogrebnih družtvih. Sklenil je kratkoma, da pripravi sam pogreb tej pogrebni družbi, Kristusovi Cerkvi; zaklel se je, da jo pokopije. Spčetka je sicer ni preganjal; celó na svojem dvoru je kristjane trpel. Toda pri sebi je imel kot najbolj zaupnega prijatelja in svetovalca nekega egiptovskega čarovnika; Makrijan mu je bilo ime. Ta se je bal, da izgubi svoj vpliv pri cesarju, ako bo vladar v svoji bližini kristjane trpel in ž njimi občeval. Zato ni nehal ščuvati Valerijana in mu s svojimi čarovnijami napovedovati vseh nesreč za rimsko državo, če kristjanov ne zatre. In Valerijan, tako razumen, tako spreten in zmožen, tako spoštovan in prijubljen, da se je vse veselilo, ko je cesar postal, vse mislilo, da ga ni v celem rimskem cesarstvu moža, ki bi bil bolj vreden cesarske krone in bolj sposoben za njo nego on — ta Valerijan je na vraže toliko držal, da ga je dobil njegov zaupnik in ljubljenec Makrijan polagoma čisto v svojo oblast. Kdor ima pravo vero, more komaj umeti, kako je mogel biti izobražen in mogočen vladar tako praznoveren. Kaj strašnega je vendar moralo biti poganstvo, ko so hudobni duhovi s takimi prevarami slepili ljudi, tudi najbolj zmožne med njimi! Valerijan je dal celó moriti male otročiče in iz droba nedolžnih otrok mu je čarovnik razlagal prihodnost. Kadar je bilo prerokovanje neugodno ali če bogovi niso hoteli dati odgovora, kakor je cesarju pravil, tedaj je dolžil kristjane, češ, da so bogovi razdraženi, ker jih kristjani ne časté. Čarovnika so pa podpirali drugi poganski svetovalci cesarjevi, politiki. Ti so namigavali, kako bogata mora biti Cerkev, ko podpira toliko revežev, odkupuje sužnje in jetnike, skrbi sama za vzdrževanje svojih škofov in duhovnikov, svoje božje službe, svojih pokopališč; ta pokopališča — kako obsežna zemljišča so to, kako so prešla iz rok zasebnikov v cerkveno last; samo bogovi da morejo vedeti, kakšna bogastva so nagromadena v krščanskih svetiščih, državne blagajne pa so prazne! Vladar bo torej potolažil bogove in napolnil svoje prazne zakladnice, če uniči to krščansko družbo in se polasti njenega bogastva, njenih posestev, njenih skrivnostnih svetišč.

Sv. Lavrencij dell' mitošćino.

Prvi sad tega hujskanja je bil odluk, ki ga je izdal Valerijan leta 257. Prepovedal je kristjanom pod smrtno kaznijo, združevati se v pogrebnih društvih, shajati se v katakombah ali obhajati v njih krščansko božjo službo. Zdaj ni bilo nobene postave več, ki bi bila kristjane količkaj branila. Vse druge so bile že prej proti njim in po njih so prejšnji preganjanci kristjane preganjali kot brezbožnike, ki ne časté državnih bogov, kot veleizdajavce, ki nočejo dajati cesarju božje časti, kot upornike, ki se drže vere, katera ni državno potrjena. Vse te postave pa so le posameznike zadevale; Cerkev kot družbo je branila postava o pogrebnih društvih. Kristjanje so bili pred postavo združeni v „družbo bratov“ ali „častivcev Besede“, ki skrbé za dostojen pogreb svojih članov. Valerijan je prepovedal Cerkev tudi v obliki take družbe, ki jo je rimska postava sicer dovoljevala. In s tem, da je prepovedal družbo, ji je vzel tudi njeno last. To je bil najhujši in najbolj krivični udarec, kar jih je dotlej prejela Kristusova nevesta od rimskih imperatorjev.

Najodličnejša rimska mučenca iz dobe Valerijanovega preganjanja sta sveti papež Sikst II. in njegov diakon Lavrencij. Siksta so pobili v katakombah samih; prišli so ga, ko je ravno opravljal božjo službo. S tem je bil prvič prekršen grobni mir krščanskih pokopališč, ki je bil do takrat tudi poganom svet. Od papeževega diakona Lavrencija pa so zahtevali, naj izroči državi cerkveno premoženje. Svetnik ga je bil vsega razdelil med reveže in pokazal je na nje, češ: Ubožci, vdove in sirote — to so zakladi svete Cerkve!

Valerijanov sin Galijén je zopet vrnil Cerkvi njena pokopališča in svetišča in popolnoma ustavil preganjanje, ki ga je bil njegov oče začel. Valerijan sam, ki je bil sklenil Cerkvi napraviti pogreb, je pa tako žalostno končal kakor noben preganjalec pred njim. V vojski s Perzijani so ga sovražniki vjeli. Perzijski kralj Sapor I. je vjeteга rimskega cesarja zmagoslavno vlačil s seboj od mesta do mesta, odetega v škrlat, da je vsak brž vedel, kdo je njegov jetnik, pa vklenjenega v verige. Kadar je hotel Sapor zajezditi konja, se je moral Valerijan vreči na tla in mogočni zmagavec mu je stopil na tilnik, da se je z njega zavilhtel na konja. Napested ga je baje dal živega odreti. To je gotovo, da so njegovo kožo obesili v nekem perzijskem templju kot zmagoslavno znamenje.

Pa tudi nad Cerkev je prihrul še en vihar, hujši ko vsi prejšnji; tudi v svetem miru katakomb je zadivjal še en boj, strašnejši nego prvi. Za odločilno zmago je zahteval Gospod Bog največ žrtev. Hotel je pač pokazati, koliko mora vendar biti vredna sveta vera,

da je pustil za njo teči toliko mučeniške krvi. Hotel je svetu dopovedati, kaj pač morata biti milost in resnica in kaj mora biti sveta Cerkev, to kraljestvo milosti in resnice, da je za njeno svobodo v rimskem cesarstvu, za svobodo, oznanovati večno resnico in deliti milost božjo, dopustil toliko trpljenja. Ko je začel preganjati sveto Cerkev Dioklecijan, tedaj se je resnično skrila v katacombe, še več: poskušala je skriti katacombe same. Pogani so namreč vanje udirali, pobijali kristjane na grobéh svetih mučencev, onečaščevali te svete grobove. Tedaj so kristjanje zadelavali prejšnje vhode in izhode pa napravljali nove, bolj skrite; podirali so stopnice, ki so vodile v katacombe ali v katakombah iz enega nadstropja v drugo; zvesti grobarji, ki so pri medli lučki oljnih svetilk izkopali tistih 900 kilometrov podzemskih hodnikov, so jih zdaj cele vrste zasuli, zlasti one, ki so vodili do grobov mučencev, da jih ne bi neverniki našli in oskrunili.

Deset let je trajalo zadnje in najhujše preganjanje svete Cerkve. Ravno ob desetletnici, odkar se je začelo, je nevesta Kristusova izšla zmagoslavno iz katakomb. Tedaj pa so kristjanje pričeli romati vanje. V pobožnosti do njih se je v četrtem stoletju posebno odlikoval sveti papež Damaz. Mnogo je dal v katakombah popraviti, da bi olepšal grobove svetih mučencev in olajšal romanje pobožnih vernikov na nje. Dal je napraviti nove stopnice, ki so vodile naravnost do najiminentnejših podzemskih svetišč; izkopati prst, s katero so bili ob času Dioklecijanovega preganjanja zasuli hodnike, polne mučeniških grobov; podpreti in podzidati stene, za katere se je bal, da se morda porušijo; napraviti več odprtín, zlasti iz odličnejših grobnic, prav gori do vrha, da je po njih padala dnevna luč in dohajal sveži zrak v podzemste prostore. Posebno mnogo pa je napravil pesniških napisov na grobe svetih mučencev. Sam jih je zložil in njegov slavni pisar Dionizij Filókalus jih je mojstersko vklesal v mramor. Veliko se jih je ohranilo do današnjega dne. Hitro jih spoznaš po krasnih črkah Filókalovih, ki se od vseh drugih odlično razlikujejo.

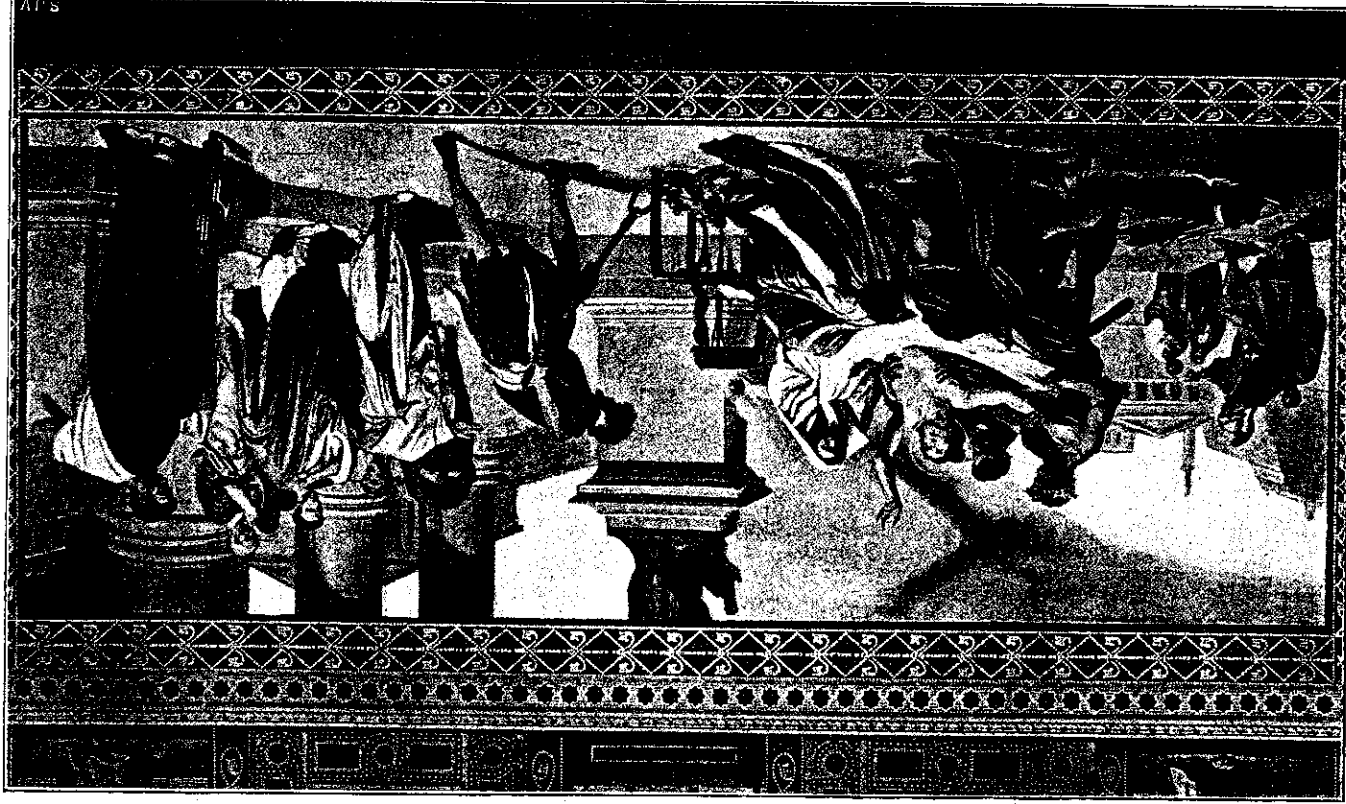
Pobožnost do mučeniških grobov je bila prva desetletja po zmagi svete Cerkve tako velika, da so mnogi kristjanje želeli biti pokopani čim bližje onih svetih grobov. Včasih se je celo zgodilo, da so presekali lepe slike, ki so krasile dupline grobov svetih mučencev, da so mogli izkopati grob v steno tiste dupline same. Romar, ki tega ne ve, ne more umeti, zakaj je več slik, katerim manjka glave ali celega života. Ravno sveti papež Damaz, ki je imel tako posebno pobožnost do katakomb, se pa ni dal v njih pokopati, zato

ne, kakor pravi sam, „da ne bi motil pepela svetnikov“. Po njegovem spoštljivem in modrem vzgledu, polnem prave pobožnosti do svetih mučencev, so od takrat tudi drugi kristjanje nehali, iskati si kraja poslednjega počitka v katakombah, v bližini mučeniških grobov.

Romanje v katacombe je pa trajalo še dalje do devetega stoletja. Iz sedmega stoletja se je ohranilo celo nekaj romarskih zapisnikov, v katerih so našteje različne katacombe in mučenci, ki v njih počivajo. Ti zapisniki pomagajo učenjakom naše dobe pri odkrivanju katakomb.

Od devetega stoletja naprej so namreč kristjanje na katacombe skoraj popolnoma pozabili. Papeži so dali iz njih prenesti vse mučeniške svetinje v rimske cerkve, da jih ne bi oskrumile tolpe divjakov, zlasti Langobardov in Saracenov, ki so večkrat pustošile rimsko okolico in vdirale tudi v katacombe. Ko pa ni bilo v njih več ostankov svetnikov, je tudi romanje vanje ponehalo. Vhodi so se polagoma zasuli in tako je kakih štirideset katakomb samo okoli Rima čisto izginilo v morje pozabnosti. Le pri štirih so bili od nekdanj samostani in menihi, ki so v njih živeli in so ohranili spomin na tiste katacombe. Pa še pri teh se je prava zgodovina močno pokvarila in z neštetiimi zmotami pomešala. Tako so imeli katacombe pri cerkvi svetega Sebastijana, ki so v primeri z drugimi najhne, do najnovejšega časa za največje in najimunitnejše. Nemski romar vitez Arnold Harff, ki je napravil božjo pot v Rim leta 1496, piše, da je bil v njih, da je videl tisti podzemski kraj, „kamor so se nekdanj kristijani zatekali in skrivali pred hudobnimi tirani. Tamkaj leži zdaj — tako pripoveduje dobri, pa nevedni mož — šestinštirideset svetih papežev in veliko svetih mučencev in devic. Kdor gre skozi te podzemске prostore s pobožnostjo in kesanjem nad svojimi grehi, ta reši svojo dušo iz vic.“

V šestnajstem stoletju se je začela znanost zanimati za katacombe. Znanosti je pa odprla pot iskrena pobožnost. Ko je nastopil Luter in pričel svetu oznanjati svoj „čisti evangelij“, kakor je govoril, ter klevetati, da je bilo krščanstvo prvih stoletij bistveno drugačno nego krščanstvo njegove dobe, da so papeži Kristusovo Cerkev pokvarili, tedaj je Bog poleg mnogih drugih svetnikov obudil Rimu moža, ki ga Večno mesto še vedno časti kot svojega novega apostola. Sveti Filip Neri je skoraj deset let preživel več noči v molitvi v katakombah pri cerkvi svetega Sebastijana; zakaj tudi on je imel te katacombe za najodličnejše. Tamkaj je preiščeval prvo krščansko dobo in se ogreval ob zgledih svetih mučencev. Iz katakomb je prišel, ne da bi, kakor Luter, koga od Cerkve odtrgal,

Mučenec Lavrencij na raznju.

ampak da bi v vseh ognj prvih kristjanov vžgal. Njegov učenec Anton Bosio pa je začel prvi katakombe znanstveno preiskovati in si zaslužil ime „Krištof Kolomb katakomb“.

Bilo je 31. majnika leta 1578. Ob cesti „Via Salaria“ so kopali delavci pesek v nekem vinogradu. Kar zadenejo pri kopanju na skrivnosten podzemski prostor: slike na stenah in grobnih duplinah, grški in latinski napisi, par kamenitih rakev. Kopljejo nekoliko naprej pa se jim odpirajo dolgi hodniki, odkrivajo prostori, podobni podzemskim kapelam. Ves Rim je po koncu, cerkveni dostojanstveniki in učenjaki hité na tisti kraj, ogledujejo slike, beró in študirajo napise. V prvem pismu, ki se je o tem odkritju ohranilo, beremo: „Glavna cesta je precej široka in visoka; v stenah na obeh straneh so izkopani grobovi, drug nad drugim, kakor predali ali omarice; odprtine so bile zaprte s kamenitimi ploščami, z grškimi in latinskimi napisi. Vendar je večina teh grobnih plošč izgubila ali pa so razbite in prelomljene. Tudi kosti ni več v grobovih. Dospel so našli čez 2000 grobov. Od te glavne ceste se cepijo nižje in ožje ulice in pota, tako da človek misli, da ima pred seboj kako mesto mrtvih, pa vse križem kakor v kakem labirintu, tako obsežnem, da si ne sme nihče upati, da bi ta kraj preiskoval brez dosti dolge vrvice pa bakej in žveplenk, če mu baki je ugasnejo. Na več krajih je videti silko Dobrega Pastirja z ovco na plečih, Daniela med leví, Abrahamovo daritev; drugih slik zaradi starosti ni mogoče spoznati.“

Mladi učenjak Anton Bosio je v tem mestu mrtvih, ki so ga še tisti dan, ko so ga tako slučajno našli, krstili za „podzemski Rim“, preživel več ko trideset let, skoraj celo svoje življenje. Temeljito izobražen, v preiskovanju neutrudljiv, si je prepisaval napise, prerisaval slike, zbiral najstarejše cerkvene zapiski o svetih mučencih in romarske potopise pa na njihovi podlagi določal lego še neodkritih katakomb in mučeniških grobov. Enkrat se je bil zgubil v katakombah Domitile in samí ponižno pripoveduje, da se je resno bal, da ne bi njegovo truplo onečaščevalo pokopališča mučencev. Škoda le, da za svoja učena preiskovanja ni našel potrebne podpore, da bi bil mogel koptati naprej. Umril je, star komaj dobrih petdeset let. Zapustil je veliko neprecenljivih zapiskov, opisov, slik, napisov, ki jih ni mogel izdati sam. Pod imenom „Podzemski Rim“ so izšli, zbrani v dragoceno delo, nekaj let po njegovi smrti.

Toda — ali je hotela Previdnost prihraniti temeljito spoznanje katakomb prav za naš čas, ki je tako potreben, da se ogreje ob vzgledih žive vere in svete gorečnosti iz prve krščanske dobe? Celih dvesto let ni naklonila Bosiu vrednega naslednika. Ta in oni je ne-

koliko poskušal, pa nobeden ni imel prave izobrazbe, zadostnih zmožnosti in potrebnih sredstev, da bi bil mogel nadaljevati res znanstveno preiskovanje katakomb. Niso znali in niso mogli. Mož pa, ki je sredi minulega stoletja nastopil na tem polju, kakor da ga je sam Bog poslal, je Bosia še neizmerno prekosal. Tudi njega imenujejo Kolumba katakomb in še z veliko večjo pravico nego Bosia.

Grof Janez Krstnik De Rossi je bil rojen v Rimu l. 1822. Star komaj dvajset let je začel zbirati, študirati, urejevati starokrščanske napise. V nekaj letih si je že pridobil svetovno ime slavnega učenjaka. Papež Pij IX. mu je nakazal letno podporo 18.000 lir za njegova dela v katakombah. Leto za letom je odkril kaj novega, ne le kakih malenkosti, ampak izredne znamenitosti. Imel je za svoj poklic tako bister pogled, da je iz najmanjše stvarce sklepal na največje reči, in skoraj nikoli se ni varal. Redkokdaj je Bog kakemu učenjaku podelil tako izredne zmožnosti za njegovo stroko in mu ob enem naklonil tako srečne uspehe pri njegovem raziskavanju. O svojih odkritjih je poročal v „Listu krščanskega starinoslovja“, ki ga je v italijanskem jeziku izdajal od leta 1863. do svoje smrti. Največ zakladov svojega bogatega znanja je pa zbral v svojem obsežnem delu „Roma sotterranea“ — „Podzemski Rim“. Ž njim si je zaslužil slavo enega največjih učenjakov devetnajstega stoletja. Ko je obhajal l. 1892. sedemdesetletnico svojega rojstva, so mu poleg učenjakov čestitali krajli in cesarji in znanstvene družbe vsega sveta so ga imenovala za svojega častnega člana. Na kraju, kjer je bil odkril kot mladenič, star komaj 27 let, največje rimske katacombe, so mu pa postavili doprsen mramoren kip. Papež Leon XIII. mu je odkazal stanovanje na svojem gradu Castel Gandolfo, kjer je končal svoje življenje, poveljeno edino preiskovanju katakomb, 20. septembra 1898. Krog njegove smrtnne postelje je stala četa mladih učenjakov, njegovih učencev, izmed katerih sicer nobeden ni dosegel svojega učitelja, ki pa vendar izvrstno nadaljujejo njegovo delo.

Še ob življenju svojega slavnega učenika so ustanovili štirje izmed njih društvo „Collegium cultorum Martyrum“, „Družbo častilcev mučencev“, ki šteje zdaj na stotine udov, med njimi kardinala in druge visoke cerkvene dostojanstvenike pa učenjake različnih narodnosti. Delo tega društva je posvečeno znanosti, nadaljnemu znanstvenemu raziskavanju katakomb, pa tudi pobožnosti, čiščenju svetih mučencev na tistih krajih, kjer so nekdaj počivali. Ob njihovih godovih se obhaja slovesna božja služba prav notri v katakombah. Kdor je tako srečen, da je v Rimu morda na praznik svete Cecilije, ta vidi lahko najlepše slovesnosti ne le v njeni cerkvi,

kjer njeno deviško truplo zdaj počiva, ampak tudi v Kalistovih katakombah, kamor so ga bili položili prvi kristjanje po njeni smrti. Duplina, v kateri je takrat stala njena rakev, je bogato okrašena s cveticami, venci in lučkami. Na vse zgodaj se začno tilhe svete maše in se nepretrgoma vrsté druga za drugo do slovesne svete maše ob desetih. Oko skoraj ne more ostati suho, ko gleda ta čudoviti prizor: globoko doli pod zemljo, ob grobu, starem skoraj osemnajsto let, v katerega je bila položila prva krščanska Cerkev deviško telo odlične rimske gospé, opravlja visok cerkveni dostojanstvenik z vso slovesnostjo najsvetejše obrede tiste vere, za katero je darovala visoko plemenita Rimljanica svoje mlado življenje. Navzoči so pobožni romarji iz najrazličnejših krajev katoliškega sveta, ne le iz Rima in Italije, ampak z Angleškega in Francoskega, z Nemškega in Španskega, iz Amerike, vmes kakšen Japonec, in poleg teh svetovnih narodov zastopnik malega slovenskega naroda, v eni roki svečko, v drugi rožni venec. Po končani božji službi nastopi najbojši De Rossijev učenec, Horacij Marucchi, pa razlaga poljudno, vendar strogo znanstveno postanek katakomb, njihovo zgodovino, njih pomen za nas in za našo sveto vero. Popoldne procesija po katakombah, pete litanije vseh svetnikov po teh podzemskih hodnikih, nazadnje „Te Deum“ na grobu svetnice. Srce kar čuti, kako sta združena podzemski Rim pa nebeški Jeruzalem.

Nad Kalistovimi katakombami.

Kalistove katacombe.

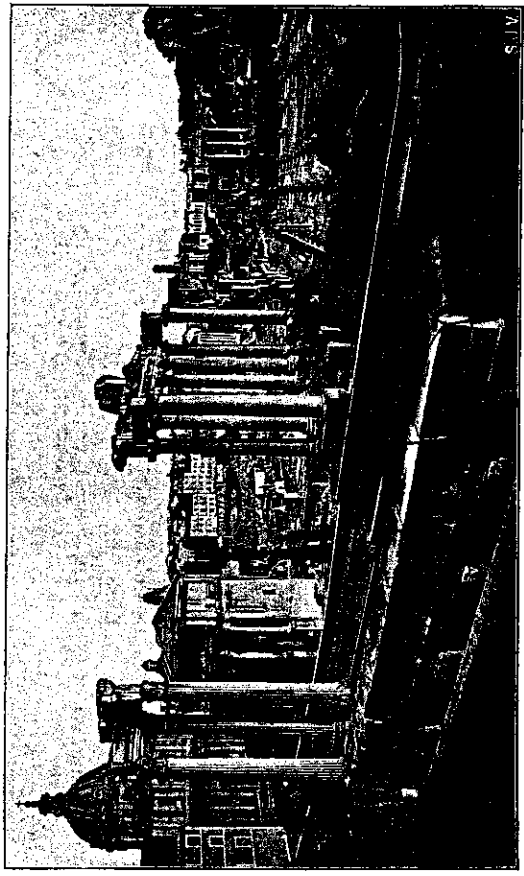
Dia se lažje zamislimo v prve čase krščanstva, poromajmo v duhu še posebej v ene rimske katacombe, zdaj ko so nam nekoliko znane katacombe sploh. Izbrali si bomo Kalistove; saj so največje in najslavnejše.

Mahnimo jo iz srede Rima naravnost čez Kapitól. Ta grič je bil poganskim Rimljanom svet. Na njem je stal tempelj, posvečen poglavarju rimskih bogov, Jupitru. Pogorel je isto leto kakor sloveči judovski tempelj v Jeruzalemu. Ali je bil to samo slučaj? Ali ni morda Bog zato uničil glavnega svetišča poganskega in judovskega, brž drugega za drugim, da bi svetu pokazal, da mora na njem zavladata krščanstvo? Vso pogansko slavo ob času rimskih imperatorjev oznanjuje na Kapitolu samo še en spomenik: pozlačen bronast kip cesarja Mark-Avrelija. Vse drugo je izginilo. In ko se ti odpre pogled na nekdanji glavni rimski trg ob vznožju Kapitola, ne vidiš drugega nego razvaline. To središče poganskega Rima, srce nekdanjega sveta, „Forum Romanum“, je tako razdejano, da se morajo učenjaki truditi, da določijo, kakšnega poslopja ostanki so ti in oni stebri.

Kamen pri kamnu, skala pri skali: ko na gomilah kípi razpali.	Steber za stebrom iz mesečine gleda ko strašen list zgodovine.	Drugega nisem mogel prebrati kot elegijo: Tempi passati!
--	---	---

Kakor se je godilo našemu pesniku Sardenku, tako se godi ob pogledu na glavni trg starega poganškega Rima vsakemu romarju, ki ni zgodovinar, ne učen na raziskavanje takih starih razvalin. Ponavljajo mu le pretresljivo pridigo: Nekdanja slava je minula — "Tempi passati", pravi Lah.

Ob Foru zavijemo na desno, tja pod Palatin. Kakšno bogastvo, kakšno razkošje je vladalo na Palatinu takrat, ko so se divjale na njem palače rimskih cesarjev, tega si še misliti ne moremo. Jupitrov tempelj na Kapitolu ni bil nič v primeri s cesarsko palačo na Palatinu, čeprav je veljalo samo njegovo pozlačenje 70 milijonov kron. Poganski zgodovinar Plutarh, ki je na svoje oči videl oba, pravi: "Kdor občuduje razkošno bogastvo na Kapitolu, pa vidi potem le eno lopo v Domicijanovi palači, samo en stebrenik, eno sobo za kovanje ali kako drugo, bi najraje zaklical: Cesar spreminja vse v mramor in zlato." Še več kot lepote in bogastva pa je bilo na tem kraju razuzdanosti in peklenske zlobe. Morda ga ni kraja na svetu, kjer bi se bilo zgodilo toliko najstrašnejših hudobij, kakor v teh

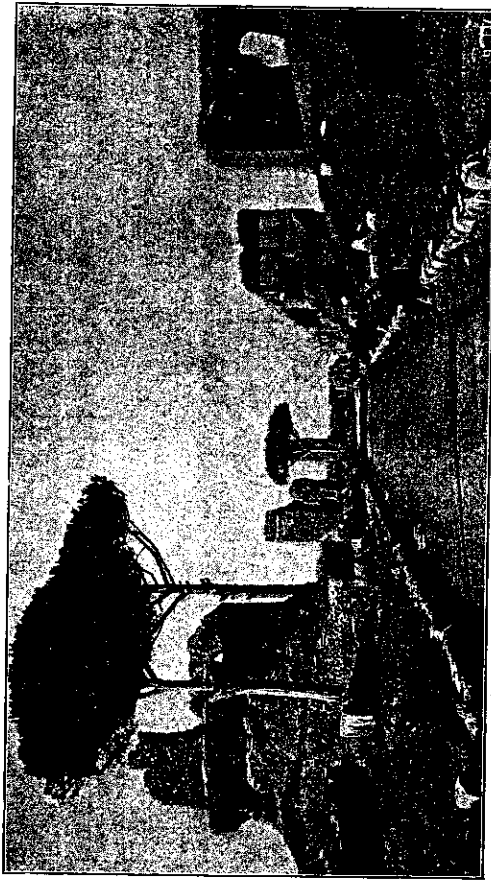

Forum Romanum.

sijajnih palačah na Palatinu. Zdaj gledajo same groblje doli na romarja, ki gre ob vzhodju Palatinovem, zamišljen v božje sodbe nad poganškim svetom.

Cesta, po kateri stopamo, se imenuje „Via dei Cerchi“ — cirkusova cesta. Tod se je namreč razprostiralo največje rimsko dir-

kališče, „Circus Maximus“. Skoraj štiristo tisoč gledalcev je imelo v njem prostora, da se je paslo ob divjih dirkah, ki so se v njem vršile v zabavo starih Rimljanom. Tik tega cirkusa je bil izbruhnil oni požar, ki ga je bil Neron kristijanom podtaknil, požar, ki je bil signal za prvo strašno preganjanje. Na tem kraju se je

Via Appia.

torej vnel prvi boj zoper sveto Cerkev. In zdaj? Obelisk, ki je nekdanj stal sredi tega cirkusa, stoji danes pred lateransko baziliko, pred to materjo vseh cerkvâ mesta Rima in vesoljnega sveta...

Še par korakov, pa smo na Apijski cesti, „Via Appia“.

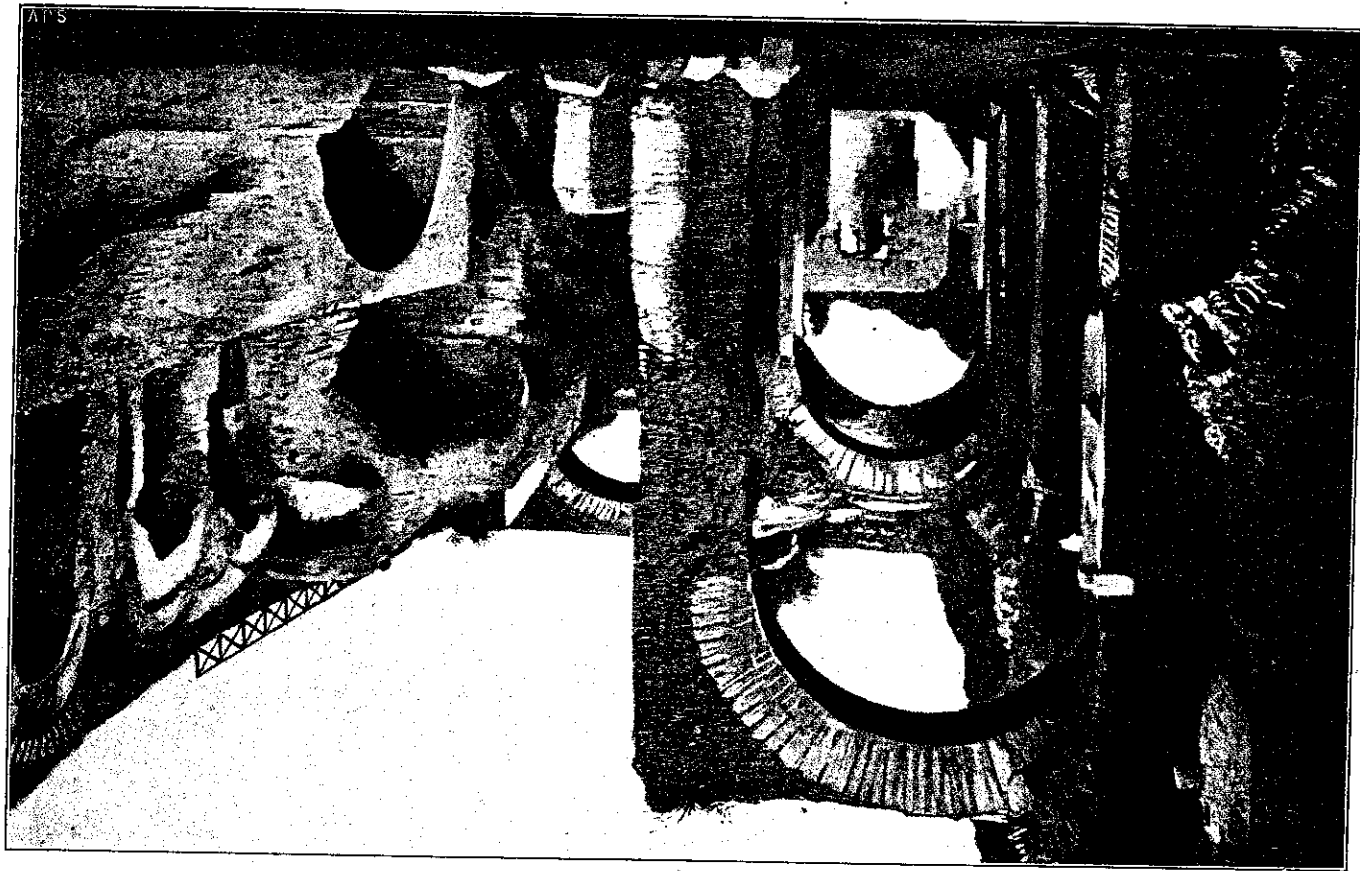
Kraljica cest
in potov vseh!
Nekdaj viharna reka,
ki pleni so po njej se dragi
valiti kot valovi,
in zmage so po njej šumele
kot ladje jader ponositih,
in šji pogrebi so krvavi
podjarmljenih kraljestev tujih.

Via Appia je peljala od Rima prav do morja. Zato je bila za stari Rim to, kar je žila odvodnica za srce. Po njej se je pretakalo življenje iz središča, Rima, v stari poganški svet pa zopet v Rim z vesoljnega sveta. Zgrajena je bila tako trdno, kakor so le stari Rimljani znali delati ceste. Začeli so jo graditi leta 312. pred Kri-

stusom, tega je torej ravno dvatisoč dvesto let. In vendar je še na mnogih krajih stara cesta ohranjena!

Po tej cesti pa niso hitele samo zmagovite rimske legije, navdušeno v boj, z bogatim plenom nazaj; po tej cesti se ni valilo v Rim samo bogastvo tega sveta; po tej cesti se ni šopirila samo razkošnost rimskih bogatinov, ki so imeli svoja letovišča ob morju, svoje pristave v rimski Kampaniji, ki je bila takrat tako lepa in rodovitna, da so jo imenovali le "srečno" Kampanjo. Po Apijski cesti je prišlo v Rim zmagovito krščanstvo z nadzemskimi zakladi milosti in resnice. Kraljica cest poganškega sveta je imela postati kraljica krščanskih cest. Brez dvoma je po njej korakal prvak apostolov, ko je nameril svoje prve korake v Rim. In iz Dejanja apostolov vemo z gotovostjo, da je prišel v Večno mesto po Apijski cesti apostol Pavel leta 61. Na cesarja se je bil pritožil, ko so ga tožili Judje pred rimskim oblastnikom Festom v Cezareji Palestinski. In Fest je razsodil: "Na cesarja si se pritožil; pred cesarja torej pojdeš," pa ga je poslal kot jetnika v Rim. Odposlanstvo rimskih kristjanov je prišlo apostolu naproti po Apijski cesti kakih 15 ur daleč. Tako je šel v Rim po Apijski cesti ta čudni sprevod: jetnik s častitim spremstvom prve rimske krščanske občine. In odkar je stopal po tej cesti ta zmagavec najbolj čudne vrste, jetnik, čegar verige so hoteli poljubovat najboljši, kar jih je takrat premogel Rim, prvi rimski kristjanje, od tedaj so se vrstili po Apijski cesti neštetočrat čudni sprevodi skrivnostnih zmagovalcev. V tihi noči so korakali, svete psalme šepetaje, za nosilci, ki so nesli truplo v boju padlega junaka. Pa so izginili — naravnost v zemljo. Globoko doli pod zemljo so ga položili k počitku kot zmagalca, zaznamovali kraj njegovega počitka s palmovo vejico, v mramor vklesano, ali s kakšnim drugim znamenjem zmage nad svetom in smrtjo, potem pa hodili zopet in zopet nazaj na tisti kraj iskat junaštva in moči tudi za svoje boje in za svojo zmago. Po Apijski cesti so nosili prvi kristjani k pogrebu v katakombah na stotine svetih mučencev, po njej so romali v katacombe k svetim opraviлом, ki so jih obhajali na mučeniških grobovih. In za prvimi kristjani je romalo po tej cesti v katacombe milijone pobožnih romarjev, med njimi odličnih svetnikov, tako da je na razne načine in z različnimi spomini posvečena vsaka ped te kraljice cest.

Na kraju, kjer se odcepi od Apijske ceste Ardeatinska, stoji kapelica, znana pod imenom "Domine, quo vadis?" — "Gospod, kam greš?" Vrata so navadno na pol priprta. Brž ko hočeš vstopiti, ti pomoli vratarica naproti svojo velo, rujavo roko, da položiš vanjo laški sold; potem šele ti popolnoma odpre. Na stenah kapelice za-

Razvaline Domicijanove palače na Palatinu.

gledaš sliko svetega Petra, kako gre od ene strani, sliko Zveličarja, ki mu od druge prihaja naproti, sredi kapele kip Kristusa s križem, na tleh pa ti ženska pokaže malo mramorno ploščo, v katero je vtisnjena sled moške stopinje, in ti slovesno zagotavlja, da je stal na tem kamnu Kristus, da je to odtis njegove noge. Ko bi vprašal zgovorno ženo, ali je bila Apijska cesta z mramorjem tlakana, bi se ji gotovo zameril; zakaj videla bi, da ne verjameš vsake legende. In nič drugega ko lepa legenda ni tista povest, da je sveti Peter bežal iz Rima pred mučeniško smrtjo, da je srečal na tem kraju Gospoda, s križem obloženega, in ga vprašal: „Gospod, kam greš?“ Zveličar mu je odgovoril: „V Rim, da bom še enkrat križan.“ Nato se je sveti Peter vrnil in šel junaško v smrt na križu. Lepa legenda je to. Tisti kamen z odtiskom človeške stopinje pa ni nič drugega ko zaobljubljena poganska plošča za srečno vrnitev z daljšega potovanja. Našli so že več takih mramornih plošč. Morda se zdi kakšnemu pobožnemu romarju hudo, če zve namesto legende resnico; toda pravi pobožnosti je resnica nad vse.

Sicer pa je v Rimu toliko popolnoma zanesljivih, zgodovinsko dokazanih svetih spominov, da ni pobožnosti prav nič treba legend. Samo nekoliko še stopimo naprej od kapelice „Quo vadis“, malo navkreber po Apijski cesti, pa smo pred vhodom v Kalistove katakombe, kjer je vse sveto in vse zgodovinsko.

Brž pri vhodu rasteja ob grobiji jako starega, čisto porušenega nagrobnega spomenika dve cipresi. Na tem kraju je našel De Rossi leta 1849, star takrat šele 27 let, kos mramorne nagrobne plošče z napisom:

NELIUS MARTYR

Ni mu bilo težko uganiti, da se je moralo glasiti celo ime: CORNELIUS, in hitro je sklepal, da ta Kornelij ne more biti nihče drug nego papež Kornelij, ki je umrl pod Decijevim naslednikom Galom za trpljenjem, ki ga je v pregnanstvu preстал. V romarskem zapisniku, ki ga je sestavil neki solnograški romar v sedmem stoletju in ga zdaj v rokopisu hranijo na Dunaju, je pa bral mladi učenjak, da se pride po Apijski cesti do svete Cecilije; tamkaj da je nešteta množica mučencev: najprej Silkst, papež in mučenec, Dionizij papež in mučenec... sveta Cecilija, devica in mučenica. Osemdeset mučencev tam doli počiva... Evzebij, papež in mučenec, počiva nekoliko naprej v svoji grobnici; Kornelij, papež in mučenec, počiva v drugi grobnici. Potem prideš do svete device in mučenice Sotére — pa se ločiš od Apijske ceste. Tako je — seveda

v latinskem jeziku — pisal pobožni romar iz Solnograda, ki je obiskal te svete kraje v sedmem stoletju, ko so bile katakombe še čisto znane. Če tu kopljem, si je torej mislil mladi De Rossi, moram najti grobišče papežev tretjega stoletja, grob svete Cecilije, grobove toliko drugih svetih mučencev, z eno besedo: Kalistove katakombe. Srčno je stopil pred papeža Pija IX., razložil Svetemu Očetu svoje prepričanje, ga prosil, naj kupi ves tisti vinograd, v katerem je našel kos one nagrobne plošče, in naj mu da potrebne podpore, da bo mogel katakombe izkopati.

Lahko si mislimo, kako je bil Sveti Oče mladega učenjaka vesel. Ustregel mu je z vsem, kar ga je prosil; pa tudi De Rossi je odkril vse, našel kar je obetal. V podzemski kapeli, ki jo je najprej izkopal, je drugi kos one nagrobne plošče. Zdaj je imel pred seboj cel napis:

CORNELIUS MARTYR EP.

— „Kornelij mučenec škof“. Plošča je bila ravno prav velika, da je zaprla v steni grob, ob katerem so naslikani štirje svetniki. Poleg enega izmed njih je napis:

SCI CORNELII PP

— „Svetega Kornelija papeža“.

Kopal je najprej, odkril takozvano papeško kriptto, ono grobnico, v kateri je nekdanj počivala večina papežev tretjega stoletja, tik papeške kriptte prvotni grob svete Cecilije — dvoma ni zdaj moglo biti za nikogar več prav nobenega, da so po tisoč letih zopet odkrite Kalistove katakombe.

S popolnim prepričanjem, da smo na zgodovinskih tleh, pojdimo torej naprej od onih cipres, ki nas spominjata srečnega odkritja. Kjer se križa pot, po kateri stopamo, z lepim drevedoredom pinij in cipres, se za trenotek ustavimo in pogledimo po tem drevedoredu naprej in nazaj — eden najlepših in najbolj zanimivih pogledov, ki jih moreš imeti. Na eno stran, naprej ob Apijski cesti, se ti odpira rimska Kampanja, v ozadju plavkaste Albanske gore, na njihovem pobočju bele vrste hiš prijaznega vinorodnega kraja Fraskati, daleč po svetu znanega po izredno dobri kapljici, blizu spredaj pa, le nekaj korakov naprej od cerkve San Sebastiano, tik Apijske ceste, mogočna okrogla stavba kakor kakšna stara trdnjava — velikanski nagrobni spomenik Cecilije Metele, ene izmed slavnih poganskih prednic svete Cecilije. Ravno nasproti temu spomeniku pa zagledaš na drugi strani, naravnost po lepem drevedoredu, mogočno

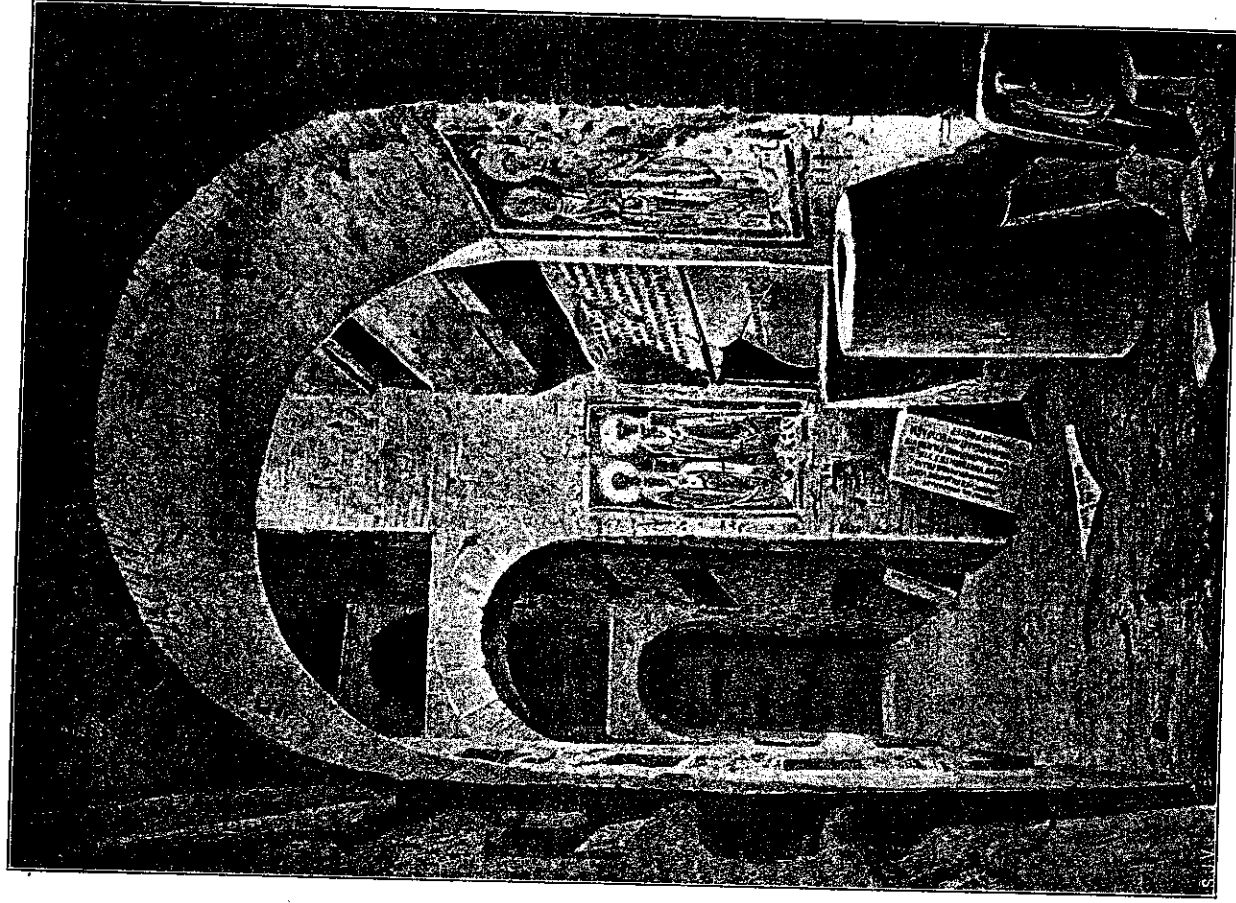
kupolo svetega Petra in krog nje prelepo panoramo Večnega mesta, na desni cerkev lateransko, na sredi rimski Kapitol, tik njega na levo palatinske razvaline. Sam papež Pij IX. se je posebno rad tod sprehajal, ko je bil še prost. Mogočni grob Cecilije Metele na eni strani, neprimerno veličastnejši grob svetega Petra na drugi sta vzbujala v mislih Svetega Očeta spomin na slavo poganskega Rima pa na ustanovitelja Rima krščanskega. S svojim pristom je pokazal smer, v kateri naj se napravi lepo šetališče, in ko so prevzeli trapisti varstvo Kalistovih katakomb, so zasadili v tisti smeri lepi drevored pinij in cipres.

Trapisti, ti ljubeznivi vodniki, ki so prejeli od papeža naročilo, biti čuvaji teh svetih krajev, nas prijazno sprejmejo, ko se pomaknemo od lepega razgleda proti vходу v katacombe. V mali koltbici sprejemajo vstopnino, eno liro od osebe, in prodajajo spominke, brez katerih pač noben romar ne zapusti katakomb.

V spremstvu fratra, ki govori vsaj pet jezikov, v roki svečko, nastopimo svojo podzemsko pot. Pri stari, na videz skromni, v resnici neizmerno častitljivi stavbici bomo izginili pod zemljo. Romarski zapisi iz sedmega in osmega stoletja nam pravijo, da je to cerkva svetega Siksta in svete Cecilije. Zidana je bila v četrtem stoletju, in kaj vse je doživela! Nagrobna kapela iz prvih krščanskih stoletij je bila neke vrste shramba, nekaka zidanka takrat, ko jo je De Rossi odkril in spoznal, kaj prav za prav je. Zdaj je lepo popravljena, zopet stoji v njej oltar, v njene stene pa je vzidanih celo vrsto koscev in napisov, ki so jih našli v katakombah pod njo. Vanjo so tudi postavili De Rossijevi častilci ob njegovi sedemdesetletnici doprsni mramorni kip slavnega odkritelja Kalistovih katakomb.

V bližini tega starega, tako častitljivega svetišča nas bo sprejel podzemski Rim. Prižgimo svoje svečke in stopajmo previdno po stopnicah, ki jih je dal zgraditi papež Damaz v četrtem stoletju dolj v papeško kriptu.

Papeže prvih dveh stoletij so pokopavali okoli groba svetega Petra v vaticanskem griču. Sveti Zefirin, čegar god obhaja sveta Cerkev ravno danes, ko to pišem, je bil prvi v Kalistovih katakombah pokopan, za njim pa skoraj vsi papeži tretjega stoletja. On je bil prevzel družinska grobišča plemenitih Pomponijev, Kornelijev in Cecilijev v cerkveno last; on je bil nastavlil svojega diakona Kalista, da je združil in upravljal te prve cerkvene katacombe; on je našel v njih prvi med papeži svoj grob v kripti, ki jo je dal za papeže napraviti sveti Kalist, čegar prva skrb je bila to, da pripravi v novih katakombah vrhovnim pastirjem svete Cerkve vreden kraj zadnjega počitka.

Grobница papeža Kornelija.

Kdo ne bi stopil na ta kraj z ljubeznijo in spoštovanjem in s hvaležnostjo do Boga, ki ga je tu-sem pripeljal?

Le dotakni se nas s čelomi!
 Dasi stene začnele,
 danile ti bomo jasnost
 ali temo zopet vzele.
 Le poljubi nas iskreno!
 Dasi nemi spomeniki,
 več povemo, nego mogli
 vsi človeški bi jeziki.

Pač so ti spomeniki razdejeni, pa zato nič manj častitljivi. Od trinajstih papežev, ki so nekdanj v tem grobišču počivali, je ostalo le pet nagrobnih plošč, tudi te razbite v kose, vendar se dajo na njih še brati imena, z grškimi črkami pisana: Urban, Anter, Fabijan, Lucij in Evtihijan. Posebno zanimiva je plošča svetega Fabijana. Vidi se, da je čisto druga roka na njo zapisala dve grški črki, ki pomenjata mučenca, kakor pa njegovo ime. Ta na videz neznatna malenkost je v resnici veličastna, v kamen vsekana pridiga, stara skoraj 1700 let, o oblasti rimskega papeža.

Svetega Fabijana je Decij obsodil na mučniško smrt. Vprašal ga je: "Si ti rimski škof?" Na papežev odgovor: "Sem" je rekel cesar samo: "Si bil." Morda se ni nikdar tako kratko glasila smrtna sodba. Po Fabijanovi smrti pa sveta Cerkev ni imela vrhovnega poveljarja 18 mesecev, ker je Decij izjavil, da bi raje videl proticesarja nego novega papeža. In dokler ni dobil sveti Fabijan naslednika, tako dolgo ga niso smeli častiti kot mučenca. Šele ko je čez poldrugo leto sveti Kornelij zasedel papeški prestol, je prišel svojega prednika Fabijana med svete mučence in takrat šele je bilo Fabijanovemu imenu na njegovi nagrobni plošči tudi dodano znamenje, da ga sveta Cerkev kot mučenca časti.

Ob času najhujšega preganjanja, ko je bilo toliko svetih mučencev, da niso mogli za vsakega posebej izkopati groba, so jih celo množico položili na ta odlični kraj, poleg mrtvih papežev. Frater nam pokaže ob eni steni globok jarek, skupni grob mnogih, po imenu neznanih svetnikov; vhodu nasproti, ob zadnji steni, pa vidimo veliko kamenito ploščo, na kateri slavi papež Damaz svoje prednike in vse druge mučence, ki so tukaj počivali. Plošča je bila razbita v drobne kosce, semterja po pesku razmetane, ko je De Rossi odkril papeško kriptu. Slavni učenjak jih je iskal in sestavil eno celo noč; sto petindvajset jih je našel in zložil. Lepi latinski napis bi se po slovensko tako-le glasil:

Tukaj skupaj leži, če vprašaš, množica Svetih.
 Trupla svetnikov so v teh češčenja vrednih grobovih,
 Njihove duše sprejelo je v slavo nebeško kraljestvo.
 Siktovo spremstvo je tu, izšlo zmagovito iz boja;
 Tukaj vrsta je knezov, ki čuvajo svete oltarje,
 Tu je najvišji duhovnik, ki v dolgem živel je miru;
 Tu spoznavavci so sveti, ki Grška jih sèm je poslala;
 Tukaj mladeniči, dečki in starčki in čisti njih vnuki,
 Ki so v ljubezni hranili brezmadežno vedno devišтво.
 Tukaj sem želel, priznam, jaz, Dámaz, izbrati počitek,
 Pa sem se bal, da bil bi v nečast ostankom svetnikov.

Nagrobni spomenik Cecilije Metele ob Apijski cesti.

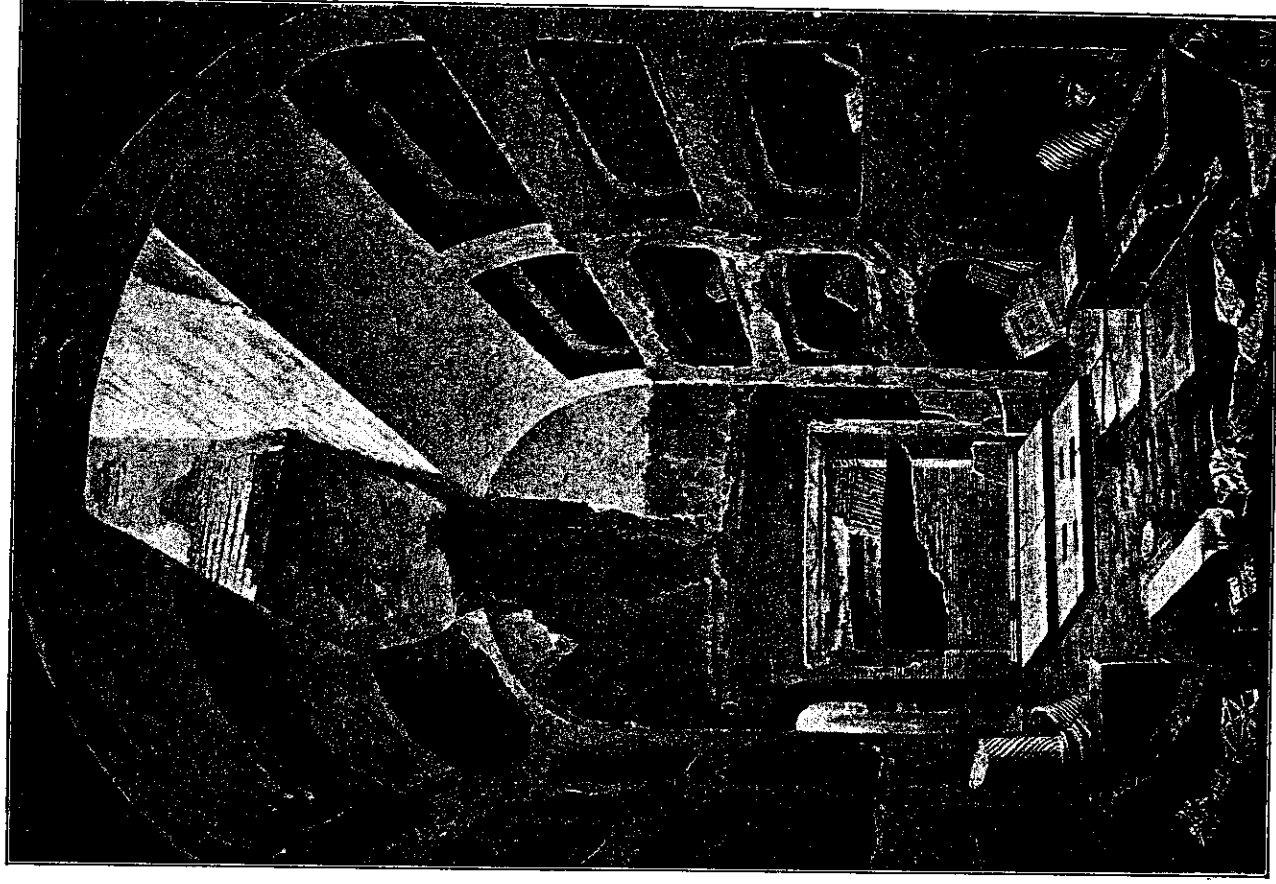
Pred to ploščo je prostor za oltar. V vedni spomin, da je stal nekdanj tu papeški oltar, ki je tako postavljen, da gleda najvišji pastir, ko mašuje, vedno proti ljudstvu, ima na tem kraju vsak mašnik pravico tako maševati, da stoji oltarna miza med njim in navzočimi verniki, kakor sicer le papeži mašujejo. Trapisti, ki čuvajo Kalistove katacombe, oltar vselej sproti postavijo, kadar kdo naznani, da pride maševati. Kaj občuti srce mašnika, ko opravlja na tem kraju najsvetejše skrivnosti in stoji med sveto mašo prav na tistem kraju, na katerem je nekdanj stal papeški stol, na katerem so umorili svetega Siksta II., to se da le izkusiti, ne povedati. Otroška ljubezen in

brezmejna vdanost do Svetega Očeta, se mi zdi, je najlepši sad, ki ga sveto opravilo na tem kraju v srcu presrečnega mašnika za vedno obrodi. In z veliko mero tiste ljubezni in vdanosti se pač vsak romar poslovi od te častitljive grobnice papežev tretjega stoletja, ki so vsi dali svoje življenje za svojo čedo po vzgledu Pastirja, čegar namestniki so bili.

Samo drobna stena loči papeško kripto od kripe svete Cecilije. En korak skozi ozki prehod, pa smo v njej. Ni rekla svetnica za- stonj v prikazni papežu Pashalu I., ki ni mogel najti njenega groba: „Med tem ko ste dvigali iz grobov ostanke papežev, sem bila tako blizu vas, da bi se bili lahko razgovarjali.“ Posnetek onega kipa, ki leži v njeni cerkvi ob vzhodju glavnega oltarja, zaznamuje tu v katakombah kraj, kjer je Pasha po oni prikazni našel njeno deviško, nestrohnjeno truplo. Na steni pa je nad Kristusom in svetim Urbanom, onim škofom, h kateremu je bila sveta Cecilija poslala svojega ženina Valerijana, ona sama v slavi naslikana, roke k molitvi razprostrate. Ta njena slika je stara kakih trinajststo let.

V kripto svete Cecilije dohaja dnevna svetloba skozi odprtino od zgoraj. Ko pa stopimo iz nje, da nadaljujemo svoje romanje po katakombah, nas objame grobna tema, ki jo le naše svečke razsvetljujejo. Drug za drugim korakamo po visokih ozkih hodnikih med grobovi prvih kristjanov, vsekanimi v stene na obeh straneh. Večnoma so prazni in odprti, kakor cele vrste predalov. Zdaj pa zdaj se naš vodnik, frater trapist, ustavi, posveti na steno ali v kakšen grob, v katerem je še nekaj ostankov kosti, opozori na kakšen nagrobni napis, ki je še ostal na svojem prvotnem mestu, na kakšno znamenje, v nagrobno ploščo vsekano, na palmovo vejico, na golbočka z oljko v kljunčku, na Kristusov monogram — prvi črki njegovega imena po grško, druga v drugo zapleteni —, na ribo, v mramor vrezano, to skrivnostno znamenje, ki je prvim kristjanom pomenilo Kristusa.

Ravno riba kot znak Kristusa nam kaže tako lepo, kako iznajdljivi so bili prvi kristjani v skrivnostnih podobah, s katerimi so izražali svete resnice, osebe in reči. Če namreč prestaviš besede „Jezus Kristus Božji Sin Zveličar“ na grško in vzameš prvo črko vsaki teh grških besed, dobiš iz teh petih prvih črk novo grško besedo, ki pomeni po naše ribo. Kimalu bomo videli še večje skrivnosti, izražene v podobah, ki jih more umeti le oni, kdor ve, da so prvi kristjanje mislili na Jezusa Kristusa, Božjega Sina, Zveličarja, kadar so videli ribo naslikano ali v kamen vrezano.

Papeška kripta.

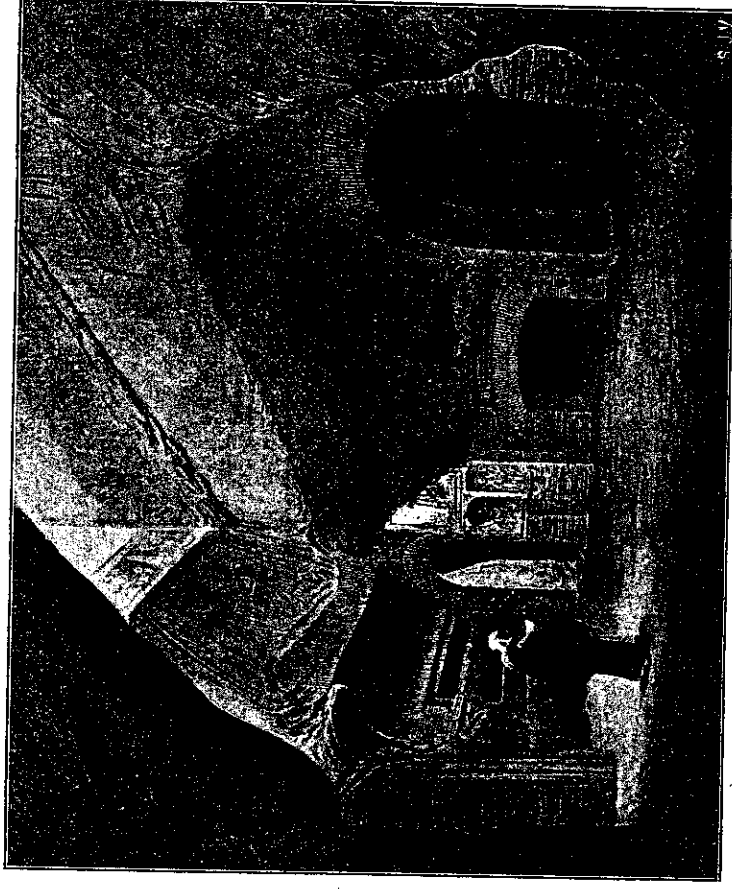
Po raznih ovinkih, kjer je treba skrbno paziti, da ne zaostaneš za drugimi romarji in se ne izgubiš v teh ulicah „podzemskega Rima“, ki se križajo na vse strani, nas pripelje vodnik do tako imenovanih „kapelic zakramentov“. Slike v njih so iz začetka tretjega stoletja. Bržkone jih je dal napraviti sam sveti Kalist, ko je bil še upravitelj teh katakomb. Nekatero so precej poškodovane, v dveh celicah pa še dosti dobro ohranjene.

Na eni steni je v različnih podobah, ki so pa združene v eno skupino, skrivnostno naslikan sveti krst. Tu vidiš Mojzesa, kako udari s palico ob skalo, da priteče voda iz nje. Pa ta Mojzes ima Petrovo glavo; zakaj sveti Peter je Mojzes novega zakona, iz Petrove skale teče živa voda Kristusove milosti, ki jo prejme ubogi Adamov otrok najprej pri svetlem krstu. Tudi sicer so prvi kristjanje radi slikali svetega Petra kot Mojzesa novega zakona. Na nekem steklu, ki so ga našli v katakombah, je ob Mojzesovi podobi kar zapisano ime Peter. Ni čuda torej, da vidiš na sliki v kapeli zakramentov poleg Mojzesa-Petra nekoga, ki lovi ribe v tej vodi, ki je pritekla iz skale, drugega pa, ki v isti vodi vodi otroka krščuje. Malo naprej je naslikan oni osemtridesetletni bolnik, ki je ozdravil na Jezusovo besedo ob čudežni kopeli Betezdi. Ona voda, ki teče iz skale, je torej krstna voda, ki ima še veliko bolj čudovito moč nego voda ribnjaka Betezde: ta je ozdravljala bolnike vsakovrstnih telesnih bolezní, krstna voda pa zdravi bolezní na duši, pri otrokih izviri greh, pri odraslih, katerih so v tistih časih krstili še več nego otrok, pa vse pred krstom storjene grehe, male in smrtne.

Še več: krstna voda ne izpere samo iz duše, kar je v njej slabega, ampak vlije vanjo nadnaravno življenje Kristusovo, vcepi krščanca v skrivnostno telo Kristusovo. Po besedah svetega Pavla krščenci oblečejo Kristusa, tako da je kristjan kakor drugi Kristus, podoben Kristusu kakor mlajši brat prvorojenemu. „Mi kristjani smo ribice po ribi Kristusu“ je rekel neki krščanski pisatelj iz te stare dobe in s tem razložil, zakaj je na sliki ob Mojzesu oni ribič, ki v krstni vodi ribe lovi: riba pomeni Kristusa, ribica v krstni vodi kristjana.

Kako živo in globoko in prav so prvi kristjanje umevali krstno milost! Ta milost ni samo lepa obleka na duši in krstna voda ni samo zdravilna kopel. Milost je neizmerno več: milost je življenje, življenje božje, življenje Kristusovo, ki bi nam moralo biti še brez primere dražje in bi morali zanj še veliko bolj skrbeti in veliko bolj se bati nego za svoje naravno življenje. Milost napravi naše duše tako podobne Kristusu, kakor so ribi podobne ribice. V

krstni vodi pa se rodé te Kristusove ribice, krstna voda je živa voda, voda, ki nam deli ono čudovito življenje Kristusovo, življenje milosti. In ta voda teče v Kristusovi Cerkvi iz Petrove skale, tako da prejemo božje življenje milosti od Kristusa po Petru, kakor naravno življenje od Boga po svojih starših. Peter, to je papež, je resnično. Sveti Oče vseh, ki v krstni vodi postanejo otroci božji. Brez Petra ni Cerkve, brez Petrove skale ni žive vode Kristusove milosti.

Grobница svete Cecilije v katakombah.

Še bolj zanimiva in po svojem skrivnostnem pomenu morda še bolj čudovita je slika na zadnji strani iste kapelice, ravno nasproti vhodu. Tudi tukaj so tri podobe združene v eno skupino. Na levi vidiš nekako mizico, na njej ribó in kruh. Na eni strani te mizice stoji mož, s plaščem ognjen, z rokami se dotiče skrivnostne ribe in kruha; na drugi strani je ženska, ki dviga k molitvi svoje roke. De Rossi je mojstersko razložil to čudovito sliko: riba pomeni Kristusa, ženska, ki moli, krščansko občino, mož v plašču pa je mašnik,

ki spreminja na oltarni mizi med molitvijo navzočih vernikov kruh v skrivnostno ribo, v telo Jezusa Kristusa. In da ne bi kdo dvomil, da je hotel skromni, pa globokoumni slikar pred sedemnajsto leti v tej podobi res naslikati najsvetejšo daritev, zato je dodal na isti steni, v isti skupini dve drugi podobi, ki ono razlagata in potrjuje. Kristus sedi pri mizi sredi svojih učencev, na mizi pred njim je riba in kruh, na tleh pa osem košev, zvrhoma s kruhom napoljenih. Kdor ve, da je riba prvim kristjanom pomenila „Jezusa Kristusa Božjega Sinú Zveličarja“, mu je vse hitro jasno. To je slika Kristusa pri zadnji večerji, ko je postavil Najsvetejši Zakrament, spremenil kruh v sebe samega, v svoje presveto Telo. Toda kaj pomenijo tisti koši na tleh, polni kruha? Sveto Rešnje Telo je Kristus postavil zato, da se pri sveti maši vedno za nas daruje svojemu Očetu, pa tudi zato, da je našim dušam v hrano v svetem obhajilu. In da bodo imeli vsi verniki v obilici te nebeške hrane, zato je kraj apostolov na obeh straneh toliko košev, zvrhoma polnih posvečenega kruha. Kdor bi mislil, da ta razlaga ni prava, naj pogleda na isti steni še tretji prizor: Abraham se pripravlja, da bo daroval svojega sina Izaka. Abrahamova daritev je predpodoba Kristusove daritve. Ta predpodoba sama govori torej dovolj živo, da predstavlja tudi drugi dve podobi iste skupine najsvetejšo daritev Kristusovo.

Zakaj je pač naslikal umetnik one krščanske starodavnosti na kraj počitka Najsvetejši Zakrament? Zakaj je slika presvete Evharistije sredi dveh grobov, eden nad njo, drugi pod njo? Zato ker je na kraju smrti najlepša tolažba kruh življenja. Katekizem nas uči, da nam daje vredno sveto obhajilo poroštvo čistiljivega vstajenja in večnega življenja. Saj je izrekel to resnico sam Gospod Jezus tako razločno: „Resnično, resnično vam povem: Ako ne boste jedli mesa Sinú človekovega in ne pili njegove krvi, ne boste imeli življenja v sebi. Kdor pa je moje meso in pije mojo kri, ta ima večno življenje in jaz ga bom obudil poslednji dan. Kdor je ta kruh, bo živel večno.“ Da je hotel pobožni umetnik resnično izraziti to tesno zvezo med sveto Evharistijo in častiljivim vstajenjem naših teles, je pokazal sam: nad sliko svetega Rešnjega Telesa je na isti steni podoba preroka Jona, ki ga je riba vrgla na suho. In da je bil Jona predpodoba vstajenja Kristusovega in s tem tudi našega, vemo iz ust Gospodovih: „Kakor je bil Jona v trebuhu soma tri dni in tri noči, tako bo tudi Sin človekov tri dni in tri noči v osrčju zemlje.“

Kako živa vera, kako globoko umevanje verskih skrivnosti, kako trdno upanje v prihodnje častiljivo vstajenje nam sije iz teh preprostih slik! Katakombe so kraj smrti, in vendar vse v njih diše življenje.

Glej, pri nas je smrt brez groze,
strah na grobu ne sameva,
svidenja ga svit tolaži,
dih vstajenja ga preveva.
In Ljubezen vse ljubezni,
božja moč Evharistije,
zlate nade v lepše čase
iz stoterih slik ti sije.

Iz stoterih slik. Kar vidiš tukaj, se v raznih oblikah na več krajih ponavlja. Romarje, ki morajo hiteti, zato navadno od teh „kapel zakramentov“ peljejo na plano. Videli so papeško kriptu, videli kripto svete Cecilije, videli nekaj podzemskih hodnikov, ki so drug drugemu podobni, videli nekaj posebno zanimivih slik. Lahko so se prepričali, da verujemo katoliški kristijanje dvajsetega stoletja prav to, kar so verovali naši predniki v tretjem stoletju; da daruje katoliški mašnik zdaj ravno tisto daritev, ki jo je opravljal rimski škof, poglavar vesoljne Kristusove Cerkve, pred sedemnajsto leti. Isti nauk, ista božja služba v naših cerkvah in na grobovih prvih krščanskih mučencev. Stoletja in stoletja so stari ti dokazi za našo sveto vero. Kakšne reve so vpričo njih vsi, ki so se odtrgali od nje! Še tisti, ki se imenujejo kristjane, ki se ponašajo, da verujejo „čisti“ evangelij Kristusov — kakšni revčki so pred slikami v katakombah! Luteranski duhovnik in pisatelj Barfod piše v svoji knjigi o protestantski božji službi: „Pri obiskih v starih katakombah in bazilikah mi je postalo jasno, kako daleč je zašla naša luteranska Cerkev od vere, od božje službe in od celega življenja Cerkve apostolske in starokrščanske.“ Zavrgli so papeža, ko v katakombah kameni vpijejo, da je bil papež Cerkvi prvih stoletij prav to, kar je zdaj nam, rimskim katoličanom. Zavrgli so katoliško mašništvo in ž njim sveto mašo in dejansko pričujočnost Jezusa Kristusa v Najsvetejšem Zakramentu. Tu-sem naj pridejo, da bodo videli, kaj je katoliški mašnik, kaj sveto Rešnje Telo, ki ga on v moči božji posvečuje!

Če pa ne morejo obstati pred temi več ko tisočletnimi pričami tisti, ki pravijo, da verujejo v Kristusa, le da ne potrebujejo papeža in mašnikov, kaj šele oni, ki gobezdajo, da je s smrtjo vse pri kraju! Človek bi jim rekel: V zemljo se skrijte — pa izpod zemlje same

se dviga obtožba zoper nje. Sodnji dan bodo sami v obupu prosili: „Gore, padite na nas, hribje, pokrijte nas!“ Pa če jih podsujejo, bodo v osrčju zemlje našli tožnike — te starokršćanske spomenike, ki jih je dal Gospod odkriti ravno v našem času menda prav zato, da osramoti nevero naših dni in ji odvzame vsak izgovor.

V katakombе pa naj hité — vsaj v duhu, če ne morejo tja dejansko — tudi vsi oni, ki bi zlasti ob tej novi stoletnici zmage kršćanstva nad poganstvom radi poživili svojo vero in se nazvali čudovitega duha prvih kristjanov, duha junaškega in zmagovitega duha vzvišenega in plemenitega, duha otroškega do matere Cerkev in do Svetega Očeta. Tukaj jih bo vabila Cerkev prvih stoletij, kamor jih vabi Pij X. — k studentu življenja, k sveti Evharistiji. Tudi v najstarejšem delu Kalistovih katakomb, v kripti Lucine, ki jo je dala pripraviti zase in za svoje kršćanske sorodnike ona vrstnica svetih apostolov Petra in Pavla, Pomponija Grecina, soproga odličnega rimskega zmagovalca Plavcija, ki si je pri svetem krstu privzela ime „Lucina“, to je: Razsvetljena — zakaj kršćanstvo je luč — tudi v tisti stari kripti, če prideš vanjo, boš našel že naslikano skrivnostno ribo s koškom na hrbtu, v košku steklenico vina, na vrhu posvećene hlebe kruha. Kristus v Najsветеjšem Zakramentu je bil življenje prvih kristjanov, njihova vera, njihovo upanje, njih ljubezen, njih moć. Uživali so Kristusa, zato so živeli življenje Kristusovo. Uživali so življenje, zato se niso bali tudi najstrašnejše mućeniške smrti. Uživali so življenje, zato živé, čeprav so umrli — živé ne le v slavi pri Kristusu, živé celó v kraljestvu smrti, živé na kraju, kjer so zdaj le še grobovi njihoví. Kako živo nam po toliko stoletjih tukaj govore! Kako nas vabijo za seboj na zmagoslavno pot!

Blaženi, ki so pred tabo
s palmo svete vere šli...
Če so mogli ti in oni,
kaj da ne bi mogli ti —

v moći one jedi...

Rimska Kampanja.

Zadnji boji.

Blam, kjer se konča bogato rimsko predmestje ob Nomentanski cesti pa zaćenja slikovita rimska Kampanja, stoji na zunaj neznatna cerkev svete Neže, najodličnejše mućenice iz Dioklecijanovega preganjanja.

Cesar Dioklecijan pa sveta Neža, stari lev pa mlado jagnje — to je slika zadnjega strašnega dvoboja med starim rimskim cesarstvom pa mlado sveto Cerkvijo. Bilo je sicer v teh zadnjih bojih poleg Dioklecijana več preganjalcev, mućencev pa poleg svete Neže na tisoće. Vendar imenujejo zgodovinarji sploh to zadnje preganjanje pred odloćilno zmago svete Cerkve z enim imenom: Dioklecijanovo, in izmed vseh, ki so v njem prelili za vero svojo kri, je dosegla najvećjo slavo mlada rimska junakinja Neža. Tudi je v teh dveh osebah zadet značaj obeh kraljestev, ki sta se borili na življenje in smrt, svetnega in božjega, in živo je izraženo, da je mogla v tem tako nejednakem boju zmagati edino božja moć, skrita v sveti Cerkvi.

Dioklecijan je bil po rodu Dalmatinec in med rimskimi cesarji prvi, ki se je iz sušnjega stanú dvignil na cesarski prestol. Ko mu je bil njegov gospod podaril svobodo, je šel prostovoljno k vojakom. Odklikoval se je po zvestem spolnovanju svojih dolžnosti še bolj kot po junaški hrabrosti. Bil je silno delaven in skrajno previden. Imel

je poseben dar, da je vselej do dna pregledal razmere, v katere je prišel, in jih potem spretno izrabil. Nekaj mačjega je bilo v njegovi naravi kakor v levovi; zraven pa se mu je kar videlo, da je rojen vladar, kakor je lev kralj živali. Hraber in zvit, odločen in upogljiv, vojaško odkrit pa hinavsko potuhnjten, mogočen in priliznjen — vse te lastnosti, sicer tako nasprotno, so bile v Dioklecijanovem značaju združene. Bil je dober vojak, pa še veliko boljši državnik.

Ko je prejel Dioklecijan leta 284. cesarsko krono, je živela sveta Cerkev v ljubem miru, ki ga je uživala že več ko dvajset let — ves čas, odkar je bil prišel Valerijan v sramotno sužnost perzijskega kralja Saporja. Valerijanov naslednik Galijén je hitro preklical vse odloke svojega očeta, kakor bi se bil ustrašil strašne kazni božje, ki je zadela nesrečnega preganjalca. Vrnil je sveti Cerkvi vso njeno last, katakombe in cerkve, in je naslovil dotična pisma prav na škofe kot predstojnike krščanskih občin, tako da je pravzaprav katoliško Cerkev kot versko družbo uradno priznal. Tega sicer Galijenovi nasledniki niso potrdili. Eden izmed njih, Avrelijan, je celo izdal nov odlok, naj zopet začno kristjane preganjati; pa je umrl, preden so izvršili njegovo povelje. Kaj bo storil Dioklecijan? Njegovi predniki so že vse poskusili: eni so Cerkev preganjali, drugi prezirali, nekateri so ji bili naklonjeni, drugi smrtno sovražni. V mirni dobi zadnjih petindvajset let se je mogočno razvila in daleč razširila. Milijone kristjanov je bilo po vseh rimskih pokrajinah, ponekod so bili že v večini. Zatisniti oči pa se delati, kakor bi jih ne videl, to ni bilo več mogoče. Sveta Cerkev je bila kakor mesto na gori, vidno na vse strani, novi Sion, Jeruzalem nove in večne zaveze. Priznati posamezne krščanske občine, med njimi veličastno rimsko škofijo s papežem na čelu, kot pogrebna družva — Cerkev se je v to vdala, ali država se je morala osmešiti, če je hotela še vedno živeti v takim razmerju do mogočne verske družbe, ki se je iz neznatnih začetkov tako sijajno razvila. Ni bilo treba duha tako razsodnega, kakor je bil Dioklecijanov, da bi bil uvidel, da je v svetovnem rimskem cesarstvu postalo krščanstvo tudi svetovna oblast, ki sicer ni od tega sveta, pa vendar že vlada ves znani svet. Jasno je bilo, da se bo treba pogoditi s to oblastjo: ali bosta živeli v miru druga poleg druge pa delali v časni in večni blagor Človeštva, vsaka v svojem delokrogu, ali se bo zopet vnel boj na življenje in smrt. Dioklecijan je bil dosti razumen, da se je tega boja bal...

Imel je pa tudi novi vladar dovolj drugih skrbi. „Nič ni težjega ko vladati,“ je večkrat rekel. To je tem bolj čutil, čim večje vladarske zmoglosti je imel. Hitro je spoznal, da je ogromno rimsko cesarstvo

preveliko za eno samo kronano glavo. Že drugo leto svoje vlade je torej imenoval svojega prijatelja in vojnega tovariša Maksimijana, po rodu Ilirca, za sovladarja. Izročil mu je zahodno polovico svojega cesarstva. Ob tej priliki je sebi pridejal ime poglavarja rimskih bogov Jupitra, Maksimijana pa je nazval Herkula, ki so ga častili kot boga moči. Tako je imel rimski svet dva cesarja, odeta z božanskim sijajem odličnih poganskih mailkov.

Maksimijan je bil res pravi Herkul; tudi ga zgodovinarji večkrat je s tem imenom imenujejo. Surov vojak, krute, krvoločne narave; pravo veselje mu je bilo prelivati kri. Rodú je bil preprostega, znanosti in izobrazbe ni imel čisto nič. Dioklecijan je cenil njegovo hrabrost in odločnost, njegovo zvestobo in neustrašenost. Morda je tudi hotel imeti tovariša, ki bi bil vedno pripravljen namesto njega izvršiti, če bo kdaj treba storiti kaj krutega. Zvit je bil Dioklecijan dovolj, to izrecno povdajajo poganski zgodovinarji, da je vselej drugim podtaknil, kar je prišlo od cesarja trdega. Sam ni hotel izgubiti sijaja milostnega vladarja. Maksimijan pa je bil dovolj brezobziren, da mu ni bilo prav nič ležeče na tem, ali ga kdo ljubi in spoštuje ali vse samo trepeče pred njim.

Pa tudi za dva cesarja, ki sta hotela samovlastno vladati, je bilo preveč ozemlja in preveč opravkov. Dioklecijan ni mogel biti naenkrat ob Donavi, kjer so Goti grozili rimskim mejam, pa ob Evfratu, kjer so se neprestano dvigali zoper rimsko cesarstvo njegovi stari sovražniki Perzijani. Sklenil je torej prvo delitev cesarstva še izpopolniti in s tem njegovo notranjo moč utrditi. Ob petletnici skupne vlade sta se kronana tovariša sešla v Milanu in sklenila na predlog Dioklecijanov, da si prizvame vsak še enega podvladarja s častnim naslovom „Cezar“. Dioklecijan je zahteval in določil tudi to, da odstopi drugi cesar tisti hip, ko se eden odpove prestolu ali umrje, in da jima sledita podvladarja, „Cezarja“, kot prava cesarja.

To je bila velikanska sprememba v rimskem cesarstvu. Največja novost ni bila to, da je imela ogromna država zdaj štiri vladarje, štiri cesarske dvore, štiri armade; zakaj razmerje med njimi je bilo vendarle tako, da edinstvo cesarstva pri tem ni trpela. Podvladarja sta bila nižja od pravih cesarjev in Dioklecijan je po svojih vladarskih zmoglostih vse druge tako visoko presegal, da jim ni bilo težko priznavati ga za svojega vrhovnega glavarja in voditelja. Toda Rim in senat sta to izpremembo najbolj čutila. Senatu je vzela vse pravice gledé volitve novega cesarja. Cezarja sta bila po novi določbi postavna naslednika, brž ko vrhovna cesarja odstopita. Ker se nista ta dva tudi pri imenovanju svojih podvladarjev

nič ozirala na senat, zato ni imelo rimsko starešinstvo pri oddajanju cesarske krone posledj nobene besede več. Izgubilo je pa ves svoj staroslavni sijaj tudi zato, ker ni več prišlo v dotiko s cesarskim dvorom. Nobeden izmed štirih vladarjev ni namreč hotel stolovati v Rimu. Rim je nehal biti središče rimskega cesarstva. Dioklecijan, ki je vladal na vzhodu, si je bil že prej izvolil za prestolno mesto Nikomedijo v Mali Aziji in jo tako sijajno sezidal, da se je kosala z Rimom po bogastvu in lepoti svojih palač. Njegov tovariš Maksimijan ni znal in ni maral častiti visokega rimskega plemstva; rajši se mu je ognil in si je zato namesto Rima izbral Galerij, po rodu Ilirec, je ostal v svoji domovini Iliriji; v mestu Sirmiju v današnji Slavoniji si je postavil cesarski dvor. Maksimijanov Cezar, blagi Konštancij Klor, ki je imel največ opraviti v Galiji, današnji Francoski, si je tam tudi izvolil svoje stalno bivališče; mesto Trevir, ki je takrat spadalo h Galiji, je doseglo to čast.

Tako je ostal Rim za poganski svet in za rimsko cesarstvo le še senca nekdanj slavnega imena. Ali se je to zgodilo samo slučajno? Ali ni marveč On, v čegar rokah so tudi cesarska srca, v svoji čudoviti previdnosti vodil vladarjev tako, da so nevede in nehote napravili v Rimu prostor drugemu svetovnemu prestolu, poglavarju kraljestva božjega na svetu, rimskemu papežu? Bog je napravil iz središča poganskega sveta središče katoliške Cerkve. Poleg Nerona je bil postavil Petrov stol. Neron in njegovi nasledniki so se tri stoletja zaganjali ob Petrovo skalo, pa se naposled iz Rima umaknili; nasledniki sv. Petra pa so iz Rima vsemu svetu zavladali. Prvi krščanski cesar je sam priznal, da se umakne iz Rima vsled spoštovanja do papeža. Zadnji poganski cesarji so mu za ta korak nevede pripravili pot.

In ali ni sploh vsa ta nova ustava služila sveti Cerkvi? Dioklecijan je pač hotel okrepiti rimsko cesarstvo s tem, da je vlado primerno razdelil in odstranil najhujši vzrok notranjih bojev, prepire zaradi nasledstva na cesarskem prestolu. Pa njegova četverovlada se je sesula, brž ko je izpolnila namene božje. Ljubezniva Previdnost je pri tej delitvi skrbela za svoje kraljestvo na svetu, da ga ni zadnje in najhujše preganjanje zadelo na vseh krajih: izmed štirih vladarjev je bil eden krščanstvu naklonjen, in ko je zapustil Dioklecijan za seboj krvoločnega Galerija, je sledil na prestolu krutemu Maksimijanu plemeniti Konštancij, oče Konštantina Velikega, prvega krščanskega cesarja. Zarja na krščanskem nebu je bila sicer še vsa krvava, toda — svitalo se je . . .

Dioklecijan je tekom svoje dvajsetletne vlade dvakrat preudarjal, v kakšno razmerje naj stopi do krščanske Cerkve, ob začetku in proti koncu. Dvakrat se ni odločil enako. V svoji modri razsodnosti je najprej sklenil, da je ne bo preganjal. Saj je vedel iz zgodovine svojih prednikov, da se ni nobeden častno vrnil iz boja s krščanstvom. Zato je leta in leta pustil kristijanom toliko verske svobode, da so mnogi mislili, da je že napočilo Kristusovi cerkvi zlato jutro, ko se bo mogla pri belem dnevu mirno razvijati. Celó svoji ženi Priski in svoji hčeri Valeriji previdni cesar ni branil svetega krsta. Pripravljali sta se nanj ali pa sta ga morda že prejeli, preden je izbruhnilo preganjanje. Tudi med služabniki cesarskega dvora je bilo več kristijanov, ki jih je ljubil cesar po besedah cerkvenega zgodovinarja Evzebija kakor svoje otroke. Mnogo ljubiši so mu bili nego poganski služabniki. Bili so pač bolj zvesti in vdani. Njegov prvi komornik Dorotej, ki je imel podobno oblast kakor nekdanj egiptovski Jožef pri Faraonu, je bil kristijan in je neizmerno veliko storil za svoje brate v Kristusu.

Pa Dioklecijan ni bil naklonjen samo onim kristijanom, ki so živeli v njegovi bližini, ampak vsem, ki so vstopili v državno službo. Prej kristijan navadno niti ni mogel postati uradnik, zato ker so se morali uradniki ob neštetihi prilikah dejansko udeleževati poganskih verskih vaj; pri poganskih bogovih so morali prisegati, poganskim malikom darovati. Dioklecijan je vse krščanske uradnike teh dolžnosti odvezal. Da so le svojo službo dobro opravljali, po njihovi veri ni vprašal. Mnogo kristijanov je imenoval prav za svoje namestnike po raznih pokrajinah prostranega rimskega cesarstva. Krščanske škofo je pa tako častil, da so se po cesarjevem vzgledu tudi vsi državni uradniki obnašali do njih z največjim spoštovanjem.

To ugodno razmerje med cerkveno in državno oblastjo je porabila sveta Cerkve zlasti v to, da je začela zidati lepe hiše božje. »Gospod, jaz ljubim lepoto tvoje hiše« in »gorečnost za tvojo hišo me použiva« — te besede pobožnega psalmista so prišle katoliški Cerkvi vselej iz dna srca, in kedar si je le nekoliko opomogla, jih je brž v dejanju izpolnila. Kakšne tempelje so imeli pagani! Kako revne so bile v primeri z njimi dotlej krščanske cerkve! Zdaj, ko so se kristijanje tako naglo množili, so bile večinoma tudi mnogo pre-majhne. Škofje so hoteli, da to popravijo. V Nikomediji, v cesarjevem stolnem mestu samem, se je dvignila na griču prav nasproti cesarski palači velika in lepa krščanska cerkev. Pa ravno ta veličastna hiša božja je imela postati prva žrtev zadnjega preganjanja.

Evzebij, oče cerkvene zgodovine, ki je sam živel tisti čas, tako piše: „Ko so se začeli pogrezati naši ravno vsled one velike svobode čedalje bolj v mehkužnost in leno mlačnost, tedaj se nam je začela bližati sodba božja, počasi in polagoma, kakor navadno. Pregarjanje se je pričelo med kristjani v armadi. Ker pa nas ni to nič spokorilo, ker si nismo nič prizadevali, da bi potolažili razžaljenega Boga, marveč smo mislili kakor brezbožniki, da se ne zmeni za naše grehe in da ne kaznuje naših hudobij, tedaj je Bog po besedah preroka Jeremija potemnil sijaj sionske hčere, treščil Izraelovo slavo z nebes na zemljo in po napovedih psalmistovih je razrušil in prelomil zavezo svojega služabnika, oskrnil svoje svetišče na zemlji, podrl vse njegovo obzidje.“ Strašno orodje v rokah pravične jeze božje je bil kruti Cezar Galerij, Dioklecijanov podvladar.

Galerij je bil po svojem značaju močno podoben cesarju Maksimijanu Herkulu: hraber, surov, strasten, silno častihlepen, velik po telesu, odličen general po svojih vojaških talentih, pa brez znane stvene izobrazbe, brez plemenitosti srca in rodú. Njegova mati Rómula je bila poganska duhovnica v ilirskem mestu Sirmiju in mu je že malemu otroku vcepila smrtno sovraštvo do krščanstva. Tudi potem ni izgubila svojega mogočnega vpliva na sina, ko je cesar postal. Sovraštvo, ki ga je podedoval po materi, se je pridružila še častihlepna skrb, da bo Konštancij Klor po Dioklecijanovi smrti hotel obnoviti samovlado, po kateri je on sam hrepenel — po sebi je druge sodil — in da bodo Konštancija pri tem podpirali kristjanje, katerim je tako naklonjen. Zato je napel vse sile, da spravi kristjane s pota. Tiste hladne preudarnosti, ki je odlikovala Dioklecijana, ni imel on čisto nič.

Leta 297. se mu je posrečilo, da je sijajno zmagal Perzijane. Zmaga nad takim sovražnikom mu je pridobila pri Dioklecijanu tako velik ugled, da si je odslej vse upal. Kar na svojo roko je začelregarjanjati krščanstvo v armadi. Krščanske oficirje je degradiral; nižje vojake, ki se niso hoteli odpovedati svoji veri, je pa spodil iz službe brez naslova in pravic, ki so jih sicer imeli rimski veterani.

Pa to je bil samo uvod strašne krvave igre. Galerij je čutil, da ne bo mogel izpeljati svojega načrta tako temeljito, kakor je želel, če ne pridobi zanj vrhovnega vladarja rimskega cesarstva, Dioklecijana. Kakor zli duh se je približal postaranemu cesarju. Krščanski pisatelj Laktancij nam na drobno opisuje, kako je tiščal Galerij v Dioklecijana, naj iztrebi krščanstvo iz rimskega cesarstva. In Laktancij je to lahko vedel. Saj je živel tisti čas v Nikomediji kot najslavnejši učitelj govornišтва, pozneje pa je celo postal vzgojitelj na

dvoru cesarja Konštantina, ki je bil preživel svoja mlada leta v Dioklecijanovi palači.

Po zimni leta 302. do 303. je bil Galerij Dioklecijanov gost v sijajni prestolnici ob Marmarskem morju. Ker je bilo v cesarski palači vse polno krščanskih dvornikov in nižjih služabnikov, zato sta se vladarja na skrivnem shajala kakor dva zarotnika. Nikogar nista pustila k svojim razgovorom, pravi Laktancij. Vse je mislilo, da se posvetujeta o najvažnejših državnih zadevah. Pa večkrat imajo stene ušesa in tako se je po malem zvedelo, kaj pravzaprav obravnavata. Laktancij pripoveduje, da se je stari cesar dolgo ustavljal divji krutosti svojega podvladarja. Osemnajst let je že mirno vladal; toliko je storil, da bi cesarstvo utrdil, zlasti da bi mu ohranil notranji mir, ki je za vsako državo prvi pogoj blagostanja in napredka. Res: ko bi bil umrl Dioklecijan leta 302., bi ga zgodovina po pravici prištevala med največje rimske cesarje. Izkušnje dolge in spretnne vlade so ga storile še bolj miroljubnega, kakor je bil že po svoji naravi miren in previden. Zato je opozarjal strastnega Galerija, kako nevarno bi bilo vznemirjati svet, prelivati kri tako številnih krščanskih podložnikov. Spomnil mu je tudi to, kako malo se kristjani boje smrti, če jim je treba umreti za vero; kakšno strašno klanje bi torej moralo nastati po celem cesarstvu, ko bi se jim dalo na izbiro: ali vero ali smrt.

Pa strast je slepa. Galerij je bil čisto nedovzet za vse te pomisleke državniške modrosti Dioklecijanove. V svojem sovraštvu do krščanstva je staremu cesarju le povdarjal, da rimsko cesarstvo ne more biti srečno, če ne bo častilo svojih starih bogov, in da tisti ne morejo zvesto služiti svojega cesarja, ki pravijo, da so vojaki Kristusovi.

Za vojake in služabnike na dvoru se je Dioklecijan naposled vdal. Dovolil je Galeriju, pa tudi zase je obljubil, da spodi vse kristjane iz armade in cesarske palače. Samo ljudstvo naj se pusti v miru! Toda Galerij ni bil zadovoljen s takim polovičnim odlukom. Tudi je čutil, da se priletni cesar ne bo mogel dolgo ustavljati njegovi zahtevi. Kdor se v slabi reči le napol uda, tega ima strasten zlobnež kmalu celega.

Dioklecijan se je res naveličal, da bi se krutemu Galeriju sam ustavljal; zato je predlagal posvèt z drugimi. Bil je namreč tak, pravi Laktancij, da je storil brez posvetovanja, kadar se je odločil za kaj dobrega, zato da ne bi slave z nikomur drugim delil. Če pa je bilo treba storiti kaj slabega, kar je vedel, da je vredno graje, tedaj jih je mnogo sklical v posvèt, da bi zadela druge krivda za to, kar je pravzaprav sam zagrešil.

Galerij je bil s tem predlogom zadovoljen; zakaj vedel je, da bodo poganski svetovalci z njim potegnili. Zbralo se je torej nekaj civilnih, nekaj vojaških dostojanstvenikov. Po vrsti njihovega dostojanstva sta vpraševala vladarja vsakega, kako sodi o krščanstvu: je državi nevarno in kaj naj z njim storé; ali ga pusté v miru, kakor doslej že več let, ali ga temeljito iztrebijo in zatorejo, da bo imela država mir pred njim. Ni bilo težko že naprej uganiti, kakšen bo uspeh tega posvetovanja.

Vendar se nesrečni cesar še ni popolnoma vdal. Kakor je nekdanj hotel Pilat rešiti Kristusa, toda s krivičnimi in neumnimi poizkusi, tako zdaj Dioklecijan Kristusovo Cerkev. Poslal je nekega vražarja v mesto Milet v tempelj malika Apolona, da bi poizvedel, kaj zahteva od cesarja ta poganski bog. Dobil je skrivnosten odgovor: „Pravični“, ki so po zemlji razširjeni, ovirajo prerokovanje.

Ta nejasna beseda je praznovernega Dioklecijana močno pretresla. Znova se je posvetoval. Poganski duhovniki so odgovor soglasno tako razlagali, da so kristjanje tisti „pravični“, zaradi katerih Apolon noče dajati odgovorov. Pomislili niso, kakšno priznanje so jim s tem izrekli; v eni sapi so pa zahtevali od cesarja, naj te „pravične“ iztrebi iz cesarstva — prav kakor nekdanj Pilat, ki je spoznal očitno nedolžnost Kristusovo z besedami: „Jaz sem nedolžen nad krvjo tega Pravičnega“, pa je Gospoda pri teh besedah samih obsodil na smrt.

Dioklecijan si zdaj ni več upal ustavljati se. Njegov podvladar in postavni naslednik Galerij, njegovi svetovavci in duhovniki državnih bogov, Apolonovo proročišče samo — vse je zahtevalo boj zoper krščanstvo. Stari lev ga je začel.

23. februarja leta 303. so na vse zgodaj udriji vojaki v ono cerkev v Nikomediji, ki se je veličastno dvigala na griču nasproti cesarski palači. Kar so našli v njej dragocenosti, so jih uropali, svete knjige so sežgali, potem pa cerkev do tal podrli. Dan nato je bil nabit na javnih poslopjih v cesarskem mestu odlok, ki je obsegal štiri odredbe „božanskega“ cesarja:

Vsi krščanski shodi so popolnoma prepovedani.

Vse krščanske cerkve in oltarje je ukazano do tal podreti.

Vse krščanske knjige in listine je treba sežgati.

Vsi kristjanje so pred postavo brez pravic in brez časti: kdor je plemenit, kdor ima kakšno odlikovanje ali častno službo, izgubi plemstvo, vse službe in časti; oni kristjanje, ki niso ne plemeniti, ne v kakšni državni službi, postanejo sužnji; krščanski sužnji ne morejo

nikdar zadobiti prostosti; noben kristjan ne more zaradi nobene krivice, ki se mu zgodi, nikogar tožiti.

Odlok ni bil krvav, pa vendar tako strašen, kakor morda noben profikrščanski odlok pred njim. Živo razodeva cel značaj Dioklecijanov: krvi stari cesar v svoji državniški inodrosti noče prilivati, ker se boji, da bi moral pomoriti milijone svojih podložnikov; toda kristjane zadene politična smrt. V pravni državi so brezpravnih in brezčastnih. Poleg tega pa hoče krščanstvo tako korenito zatreti, da ne sme ostati za njim nobenega sledu. Valerijan je bil samo ukazal pograbit cerkveno premoženje in odredil, da postanejo vsa cerkvena poslopja in pokopališča državna last. Dioklecijan ukaže vse do tal porušiti. Najhuje in čisto novo pa je to, da zapove uničiti tudi vse krščanske listine. Po njegovem načrtu mora izginiti ne le krščanstvo, ampak tudi njegova zgodovina. Res je ravno ta Dioklecijanov odlok glavni vzrok, zakaj se nam je iz prvih krščanskih stoletij ohranilo tako malo pisanega. Verniki so pač prikrili, kolikor so mogli; vendar je bilo na povelje vandalskega preganjalca uničenih nešteto krščanskih knjig, listin in zapiskov.

In vendar je bilo vse to Galeriju še premalo. Za pravice ta surovi divjak sploh ni imel smisla, za kakšne pisane spomenike še manj. Zato sploh ni mogel prav presoditi, kako grozovito krut je bil Dioklecijanov odlok, ki je vzel kristjanom vse pravice in jim hotel uničiti vsak spomin na njihovo tako slavno preteklost. Njega je žejalo po krvi. Da pripravi postaranega cesarja do splošnega krvavega preganjanja, za to mu ni bilo preslabo nobeno sredstvo — tudi tisto ne, ki je služilo prvemu preganjalcu, Neronu: obdolžil je kristjane, da so požigalci.

Kmalu potem, ko je bil izdan prvi odlok, je izbruhnil požar v cesarski palači. Laktancij pravi naravnost, da ga je zanel Galerij sam po svojih služabnikih. Pa tudi če tega — vsaj prvič — inorda ni on storil, kristjane je obdolžil strašnega zločina. Palača je polna krščanskih služabnikov, je kričal. Kako plačujejo ti zarotniki cesarju njegovo zaupanje! Toliko da nista dva vladarja živa zgorela!

Dioklecijan je bil zdaj že toliko divji in zaslepljen, da ni preudaril Galerijeve zlobnosti. Dal je vse svoje služabnike počasi z ognjem mučiti, dokler ne bi kdo priznal, da je on zažgal. Zaman: požigalca niso našli. Med služabniki Galerijevimi ga nihče ni iskal.

Štirinajst dni nato je izbruhnil nov požar. Laktancij, ki je živel takrat v Nikomediji, pravi zopet, da je Galerij sam zažgal, in odlični

zgodovinarji sodijo, da se ta slavni cerkveni pisatelj ne moti — vsaj gledé drugega požara ne. Galerij je tudi hitro po drugem ognju v cesarski palači bežal iz Nikomedije, češ da se boji, da ne bi živ zgorel. Vzel je s seboj vse svoje služabnike in celo spremstvo, le svojo ženo, Dioklecijanovo hčer Vaterijo, ki je bila sama kristjana ali se je vsaj na krščanstvo pripravljala, je tamkaj pustil. Poročil se je bil ž njo samo zato, da je postal Dioklecijan njegov tast; zdaj jo je žrtvoval razjarjenosti lastnega očeta. Ta ni nič več dvomil, da so res kristjani požigalci. Zato tudi ni več preiskoval, kdo je zažgal, ampak kdo bo odpadel. Kdor zataji Kristusa, dokaže s tem, da je nedolžen; kdor tega ne stori, je zarotnik. Odpadli sta — obe nesrečni cesarici, Priska in Valerija.

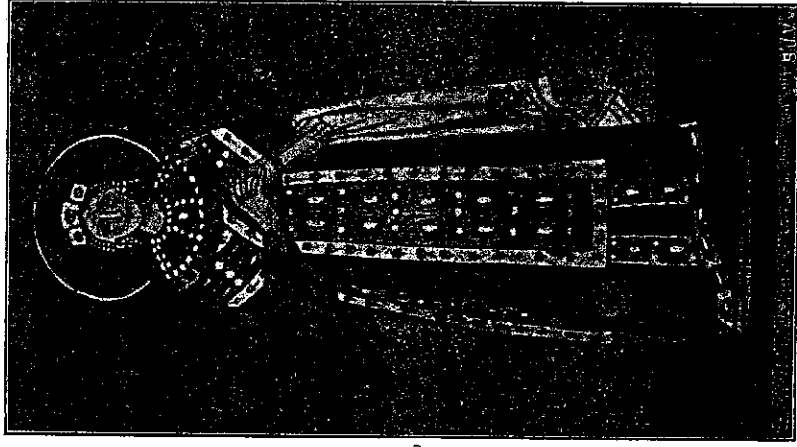
Nato pa je izšel odluk za odlukom, eden strašnejši ko drugi. Prvi je zadel cerkvene predstojnike, škofe in duhovnike. V ječo ž njimi, se je glasilo cesarsko povelje. In temnice, ki so bile nekdanj določene za roparje, pravi Evzebij, so bile zdaj polne škofov, mašnikov, diakonov, lektorjev in eksorcistov, tako da ni bilo več prostora za hudodelce. Nov odtok jih je spet izpraznil: vsi cerkveni služabniki, kar jih je zaprtih, morajo ali darovati bogovom in tedaj zadobé svobodo, ali pa umreti najstrašnejše smrti. In padati so sveti mučenci na stotine po vseh pokrajinah, koder so vladali Dioklecijan, Galerij in Maksimijan. Le Konštancij ni storil zoper kristjane nič drugega ko to, da je ukazal zapreti krščanske cerkve — tudi potem ne, ko je izdal Dioklecijan zadnji in splošni odluk, da morajo ne le cerkveni predstojniki, ampak kratkoma to vsi kristjanje ali odpadti ali umreti. Odpadlo jih je nekaj, umrlo na tisoče. Nobeno preganjanje ni dalo sveti Cerkvi in nebesom toliko svetih mučencev; cela mesta so bila izpraznjena. Nobeno ni bilo tako divje kruto: morili so kristjane na načine, ki niso bili v nobeni postavi določeni, tudi ne za najbolj zavržene hudodelce. Nobeno ni bilo tako splošno: v Rimu so postavili na vseh trgih, pri vseh vodnjakih kipe poganskih malikov, in preden je kdo kaj kupil ali samo vode zajel, jim je moral darovati. Tudi ni nobeno tako dolgo nepretrgoma trajalo: divjalo je od leta 303. do 313., dokler niso vsi preganjalci žalostno in sramotno s pozorišča izginili. Na bojišču je ostal samo sin plemenitega Konštancija Klora, cesar Konštantin Veliki, kot zmagalec in prvi krščanski vladar.

Izmed nešteti svetnikov, ki so v tem preganjanju prejeli krono mučeništva — imena mnogih ve samo Bog, njihov večni plačnik — so pri nas najbolj znani: sveti Florijan, vojak na današnjem Gorjem Avstrijskem; sveti škof Blaž, patron zoper vratne bolezni;

sveta devica Barbara, posebna priprošnjica za sveto popotnico na zadnjo uro; sveta Lucija, sveta Marjeta in sveta Katarina, katerih zgodovino je legenda čisto pokvarila, da ne vemo o njih nič gotovega; sveti Sebastijan, stotnik cesarske telesne straže v Rimu, in svetnica, ki jo časti vesoljna Cerkev dan po svetem Sebastijanu, 21. januarja, mlada rimska devica Neža.

Ta ljubezniva mučenica je ena izmed najbolj milih in prikupljivih prikazni na krščanskem nebu prvih stoletij. Štirje največji učeniški katoliške Cerkve na zahodu, izmed katerih so živeči trije v istem stoletju, ko je nečna devica darovala svoje mlado življenje za svojega božjega Ženina, govore o njej. Že sveti Hieronim, ki je bil rojen komaj nekaj let po smrti svete Neže, piše, da slavé njeno življenje po cerkvah črke in svetniki vseh narodov. Vrstnika svetega Hieronima, sveti Ambrož in sveti Avguštin, jo proslavljata v govorih in knjigah. Sveti Gregor Veliki, eden največjih Petrovih naslednikov, je imel na njen god v krasni cerkvi na njenem grobu pridigo. Že davno pred Gregorijem jo je slavil drug papež slavnega spomina: sveti Damaz, ji je napravil lep nagrobni napis, ki se je ohranil do današnjega dne. Pozneje so nastale o njenem mučeništvu pesniške legende, ki so njeno pravo zgodovino nekoliko potemnile; vendar tudi te legende pričajo, kako je bilo njeno čiščenje razširjeno, kako priljubljena pobožnost do nje.

V tem se ujemajo vsa poročila o sveti Neži, da je bila stara komaj dvanajst ali trinajst let, ko je prejela mučeniško krono. Sveti Ambrož piše tako lepo, da so bile njene roke še premajhne za vezi, zapone najmanjše verige za njo prevelike, tako da so ji kar zdrknile

Sveta Neža.
(Mozaik v cerkvi sv. Neže.)

z malih rok; in na njenem vratu je bilo še komaj prostora, da bi bil rabej vanj zasekal veliko smrtno rano. Izvila se je, pravi papež Damaz, takorekoč iz naročja svoje dojnice pa hitela na bojišče.

V tem nedolžnem otroškem telesu pa je prebival junaški duh. Tako mlada je že vsa gorela za svojega nebeškega Ženina. Hudo ji je bilo že samo to, da bi jo poleg Jezusa moglo ljubiti kakšno posvetno srce. V Rimu so se tisti čas zaročale device še čisto mlade, kakor je to še dandanes navada na jutrovem. Z dvanajstimi leti se jih tam že mnogo zaroči. Nič ni torej neverjetno, da je lepo, plemenito in bogato deklico zasnubil odličen, mlad Rimljan. Kako je to zabolelo njeno nedolžno srce, ki je bilo edino za Kristusa! »Da sploh morem dopasti še komu drugemu — te besede ji polaga v usta sveti Ambrož —, to je že razžaljenje za mojega Ženina. On me je prvi izvolil, On me bo imel. Naj vzame konec telo, ki me dela prikupljivo očem, katerim ne maram dopasti.«

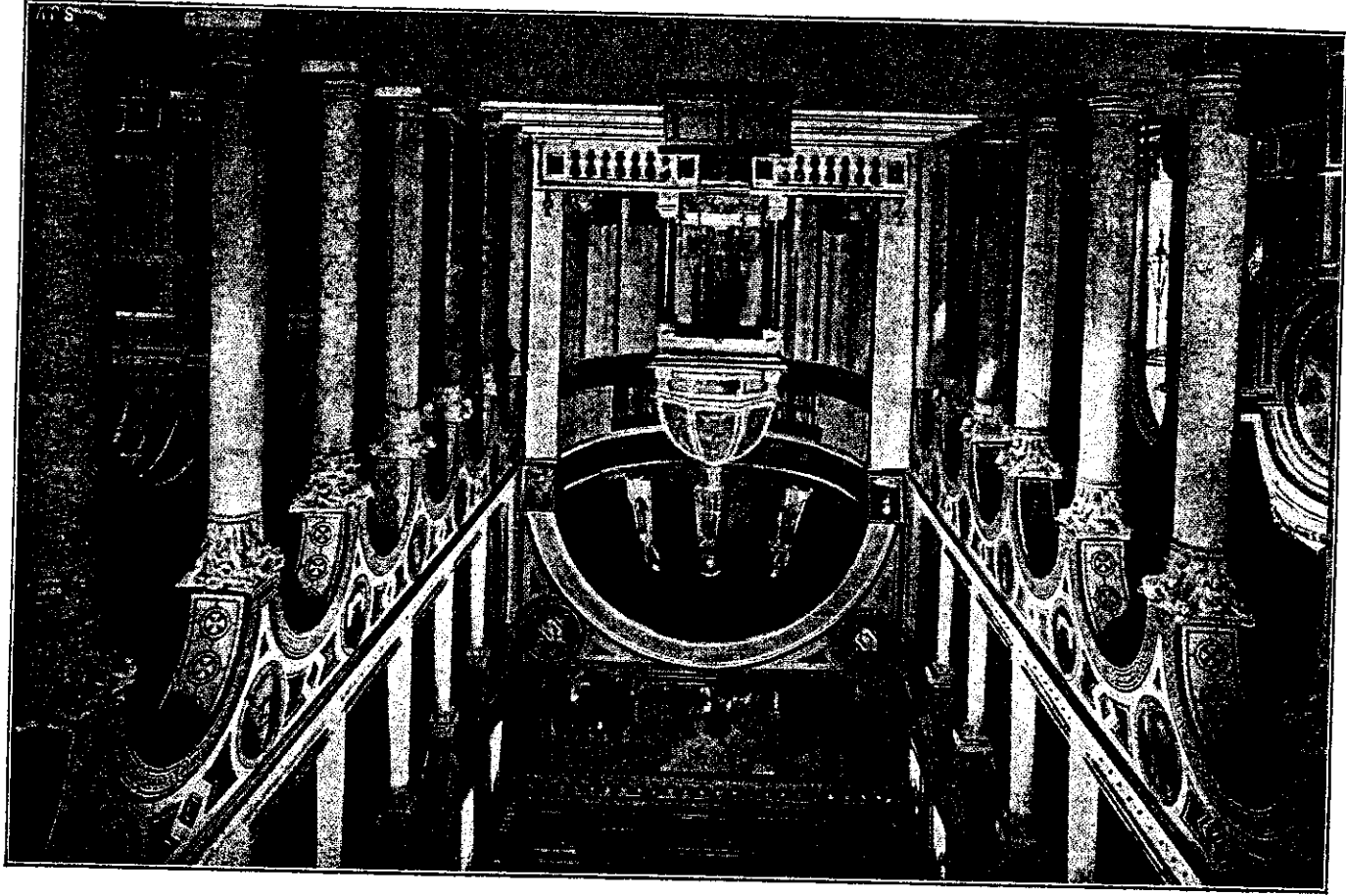
Naj vzame konec telo — tako se je sama obsodila na smrt. Užaljeni snubač jo je baje naznanil, da je kristijana. Pride pred sodnika. Ta ji zapreti, da jo čaka smrt na grmadi.

Pa je teptala z nogo tiranovo besnost in grožnjo,
Ko je s plamenom grozil sežgati telo plemenito.

Z malo je svojo močjo premagala strah neizmerni.

Tako slavi papež Damaz njeno neustrašenost. Tedaj pa je nedolžnemu telesu mlade device zapretila poskušnja, strašnejša nego smrt. Odlični krščanski pesnik Prudencij, ki je živel v četrtem stoletju, poroča v svojem krasnem slavonspevu o sveti Neži — in zgodovini je znano več podobnih slučajev iz časov surovega preganjanja — da je sodnik zagrozil nedolžni deklici, da bo dal oskruniti njeno deviško čast, ker se smrti ne boji. Pa junaška devica ga zavrne: »Kristus ni tako pozabljiv, da ne bi mislil na svoje neveste, da bi dopustil pogubiti njih zlato sramežljivost. On stoji čistim na strani in ne trpi, da bi jim kdo siloma uropal dragoceni zaklad svetega devišтва. Železo, če hočeš, lahko napojiš z mojo krvjo; mojih udov pa ne boš omadeževal s poželjivostjo.«

Zaupanje v pomoč božjega Ženina svetnice ni varalo. Gnali so jo v javno sramotno hišo, slekli ji obleko. Ona je pa — tako pri-poveduje papež Damaz v lepem nagrobnem napisu — hitro razgrnila svoje bogate, dolge lase in ž njimi pokrila svoje ude, »da ne bi umrljivi pogled videl templja Gospodovega«. Angelj božji jo je varoval strastnih poželjivcev in še zdaj stoji v Rimu na trgu »Piazza Navona«, na kraju, kjer je Bog ohranil brezmadežno njeno deviško čast, lepa cerkev, posvečena sveti Neži. V spodnji kapeli te cerkve je

Cerkev sv. Neže ob Nomentanski cesti.

oltar s krasno vzbočeno podobo iz marmorja, ki kaže mlado devico v tej poskušnji, iz katere jo je nebeški ženin čudovito rešil.

Nedolžna ko jagnje je zdaj imela biti sprejeta v tisti nebeški zbor, ki hodi vedno za nebeškim jagnjetom in prepeva pesem, ki je nihče druge peti ne zna. Meč je imel končati njeno otroško življenje. Ne bi tako veselo šla k poroki, pravi sveti Ambrož, kakor je hitela na morišče. Vse je jokalo iz sočutja do ljubeznivega otroka, samo v njenih očeh ni bilo solze. Vsi so strmeli, da tako rada žrtvuje življenje, ki ga je šele komaj začela. Postala je, pomolila, nagnila glavo. Zdi se, da rabelj trepeče, kakor bi on bil obsojen na smrt; da njemu ustna bledé strahu, ko se deklica nič ne boji. Naposled zamahne s tresočo roko — z glavo se loči od telesa čista duša in pohiti na rajске trate za jagnjetom. Telo pa pokopijejo žalujoči starši na vrtu svoje pristave ob Nomentanski cesti. Dobro dete jih je v družbi jagnjeta in nebeških družic baje prišlo v prikazni tolažit osni dan po svoji smrti. Sveta Cerkev obhaja ta spomin.

Nad grobom svete Neže je dala Konštantija, hči prvega kršćanskega cesarja Konštantina, sezidati prekrasno baziliko. Ta lepa cerkev, v poznejših stoletjih pač nekoliko prezidana, se je v svojih osnovnih potezah do danes ohranila. Na zunaj je čisto neznatna. Treba je vanjo navzdol po precej globokih mramornih stopnicah — 47 jih je — da se zdi človeku, kakor da ga čakajo spodaj samo temne podzemске katakombe. Pred vhodom v cerkev je ob stopnicah mramorna plošča z nagrobnim napisom, ki ga je napravil papež Damaz mladi mučenici. Ko pa prestopiš prag, kar ostrmiš. Te lepe vrste mramornih stebrov, starih šestnajsto let, in nad loki, ki jih vežejo, spet obod iz lahkih stebričev, kakor bi drugi nad drugimi kipelj proti nebesom. Pozlačeni strop žari v solnčnih žarkih, ki se ob lepem dnevu vsipijejo v baziliko pri zgornjih oknih. Oltar stoji pod mramornim baldahinom, ki ga nosijo štirje krasni stebri iz rdečega karmena porfirja. Na oltarju je dragocen kip ljubeznive svetnice, telo iz orientalskega alabastra, glava, roke in noge pozlačeno-bronaste. Na steni za oltarjem pa je slika svete Neže v mozaiku. Na zlatem dnu stoji svetnica, ne kakor dete, ampak kakor mogočna kraljica, v bogati opravi bizantinskega cesarskega dvora. Iz oblaka drži nad njo roka božja venec slavne zmage. Pri nogah ji leži meč, na obeh straneh ob njej pa šviĝa plamen, ki se ga ni bala. Na levi in desni stojita papeža, ki sta njeno cerkev popravila in na novo pozidala.

Tak je zemski dom svete Neže, krasen odsvit njenega rajskega bivališča.

Vsako leto je v tej nebeško lepi baziliki 21. januarja velika praznična slovesnost. Že prejšnji popoldan hité cele množice iz Rima po Nomentanski cesti v cerkev sv. Neže. Vozovi električne železnice, ki vozi po tej cesti, so tisti dan vedno natlačeno polni. Mnogi romarji, domači in tuji, pa gredo peš ob lepih vrtovih bogatih rimskih pristav. Kedar je zima ugodna, se v drugi polovici januarja že začneja v Rimu pomlad. Na vrtovih ob Nomentanski cesti se že odpirajo ob žarkih južnega solnca prvi mandeljnovi cveti, belo-rdeči, kakor bi hoteli slaviti brezmadežno nedolžnost in krvavo mučeništvo svetnice, ki je nekdaj sama po tej poti hodila, v pristavi svojih staršev ob tej cesti živela, na vrtu tiste pristave našla po tako kratkem življenju kraj svojega zemskega počitka in s svojim grobom Nomentansko cesto za vse čase proslavila in celemu katoliškemu svetu omilila. Kdor je le enkrat šel po njej, zlasti na god svete Neže, je ne pozabi nikoli. Kaj pa še le njeno cerkev! Še zdaj mi sili solza v oko, ko se spominim, kako so v tej cerkvi 20. januarja leta 1904. pri popoldanski pobožnosti pele pred grobom svoje ljubeznive patrone rimske Marijine hčere, belo oblečene, z modrim pasom prepasane, ono krasno pesem o božjem jagnjetu in čistih dušah, ki hodijo za njim — kajpada v latinskem jeziku:

O Jezus, krona vseh devic,
ki Te spočela Mati je,
ki sama deva ostala je,
o čuj molitve naše klici!

Med lilijami Ti hitiš,
device te obdajejo,
in tvojo slavo gledajo
v plačilo, ki ga jim deliš.

In kamor, jagnje, greš na pot,
device gredo za Teboj
in sladke pesmi pevajo,
ki zna jih le deviški rod.

Prisrčno Tebe prosimo,
obvaruj nas sovražnika,
ki v svojih čutih ga s seboj
v tej solzni zemlji nosimo.

Kako neizmerno tolažilna in vzpodbudna je misel: Dvanajstletna devica, ki je pred šestnajsto leti za Jezusa dala svoje življenje in se v ta grob vlegla k počitku, še vedno device rodi! Ni rekel zastonj odličien francoski pisatelj: „Cela Cerkev je izšla iz groba in naši oltarji se dvigajo na svetniških kosteh. Naši grobovi so rodovitni.“ Bog ve, koliko čistih duš se je rodilo v teku stoletij pred oltarjem na grobu svete Neže!

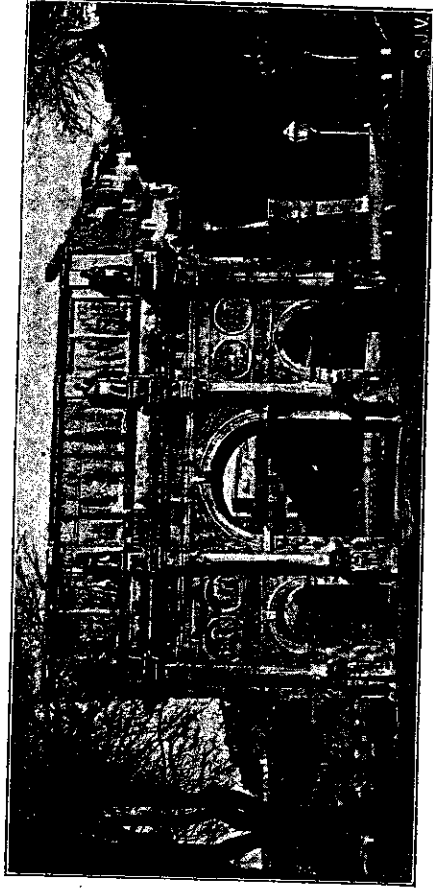
Še lepše pa je na praznik sam. Pobožnega in radovednega ljudstva se vse tare; zakaj ta dan imata biti v cerkvi svete Neže blagoslovljeni dve jagnjeti. Po pontifikalni sveti maši se izvrši ta slovesnost, edina v celi katoliški Cerkvi. Dva jagnjička, čisto bela, z rdečimi trakovi na nogah povezana, postavijo v dveh koških na

oltar. Kako se vse gujete okoli oltarja, kako stopajo ljudje na prste in stezajo svoje vratove, da bi videli ljubki živalci, podoba žrtve in nedolžnosti! Sicer sta kakor druga jagnjeta: to malo zamekeče, ono dviga svojo glavico, da bi doseglo iz koška kakšno cvetlico v šopkih na oltarju. Toda kako pomenljiva naloga je njima namenjena! Ko prejmeta sveti blagoslov, ju odneso z oltarja pa izročé v oskrbo nam benediktinkam v samostanu pri cerkvi svete Cecilije. Na Veliki petek oba jagnjička zakoljejo v spomin na Velikonočno jagnje Kristusa. Iz njihove volne morajo stikati nune do praznika svetega Petra in Pavla pálje za nadškofe. Pálj je znamenje nadškofovske oblasti, dolg, bel trak, kake štiri prste širok, črni križci so vanj vtkani, in nadškof ga nosi pri slovesnih svetih mašah po vrhu mašniškega plašča. Na praznik svetega Petra in Pavla papež sam te pálje blagoslovi, potem pa jih polože v bronasto, pozlačeno skrinjico na grobu svetega Petra. Kadar je kdo na novo imenovan za nadškofa ali patriarha, ono skrinjico odpro, en pálj iz nje vzamejo ter ga novemu nadpastirju pošljejo, v znamenje, da bo pasel izročeni mu del Kristusove črede v tesni zvezi z naslednikom svetega Petra, ki mu je gospod izročil celo svojo čedo, vsa jagnjeta in vse ovce.

Tak pomen za celo sveto Cerkev je dosegla mala sveta Neža s svojim jagnjetom. Jagnje je zmagalo...

Sv. Neža.

Konštantinov slavofok.

Zmaga.

Dreči so se skrhalí, preganjalci so svojo nalogo izpolnili, Cerkev je bila v bojih preizkušena, ljulike in plev — kolkor je na svetu mogoče — očiščena. Zdaj je napočil čas, da jo popelje Bog do slavne odločilne zmage, njene sovražnike pa potepta: „Mogočne je treščil s prestola, ponižne pa je povzdignil.“

Cesar Dioklecijan je že po dveh letih krutega preganjanja uvidel, da se zaman bori zoper Kristusovo cerkev. Spoznal je, da ne bo mogel zatreti krščanstva, kakor ga ni mogel nobeden njegovih prednikov. Saj je kri v potokih tekla, pa vendar ni dosegel svojega namena. Nekaj kristjanov je odpadlo, neprimerno več jih je ostalo stanovitnih, vseh pomoriti ni bilo mogoče. Stari vladar je uvidel, da je napravil le velik nered in grozno zmešnjavo po celi državi, ki jo je prej dolgo vistro let tako slavno vladal. To ga je peklo. Sliina otožnost se ga je polastila. Decembra l. 304. je smrtnonevarno obofel. Sicer je še na pol okreval od te bolezní, toda to ni bil več prejšnji Dioklecijan. Postaran, izmučen do smrti, otožno zamišljen. Laktancij, ki ga je dobro poznal, pravi naravnost, da se mu je začelo mešati. Vendar ni znorel popolnoma. Imel je jasne trenotke. Bog mu je pustil toliko pameti, da se je zavedal svojega žalostnega stanja.

To je bila pokora, primerna za vladarja, ki se je tako odlikoval ravno po svojem bistrem duhu, dokler ni preganjal svete Cerkve.

Pa še hušje ga je čakalo. V tem bridkem položaju je začel njegov podvladar Galerij nanj pritiszkati, naj se kroni odповe. Sicer je bil Dioklecijan takrat, ko je razdelil cesarstvo, sam določil, da bosta čez dvajset let oba vrhovna cesarja odstopila. Tudi si je bil na lepem morskem obrežju v solnčni Dalmaciji, svoji domovini, sezidal v svojih zdravih dneh za čas pokoja sijajno palačo, tako veliko, da stoji v njenih razvalinah celo današnje mesto Spljet. Toda takrat je čisto drugače računat. Upal je, da bo svojo vladno slavno končal in potem v miru in časti gledal na sadove svojega dela. Zdaj pa se je vse tako žalostno obrnilo. Poklat je toliko svojih lastnih podložnikov, pa zastoni. Državi, ki jo je hotel utrditi zlasti v notranjem miru, zapušča najstrašnejši boj, boj za svobodo vesti, verski boj. Sam je kakor mračna razvalina, na duhu in telesu. In kakor se večkrat bohnik tem bolj oklepa življenja, čim bolj čuti, da se bo zdaj zdaj ločil od nje, tako je bil stari vladar zdaj navezan na svojo cesarsko oblast, ko ni imel več ne dušnih ne telesnih moči, da bi jo izvrševal.

Tu se mu približa Galerij pa ga začne pregovarjati, najprej zlepa in prijazno, da je že v letih, da potrebuje zasluzenega počitka po tolikih naporih. A Dioklecijan še ni pri volji, da bi se umaknil. Priliznjenih migljavev noče prav umeti. Tedaj mu podvladar z njemu lastno, kruto brezobzirnostjo razločno pove, da ni več za rabo. Kakšen udarec je pač to bil za staroga, nekđaj tako slavnega vladarja! In vendar ga je raji prenesel, nego da bi se prestolu odpovedal. Ko torej tudi to ni izdalo, mu Galerij naravnost zagrozi, da si bo „s am pomagat, da ne bo vedno zadnji,“ ako se stari cesar prostovoljno ne umakne. Tu se utrne solza uničenemu starcu in iz strahu pred zavratnim umorom se vda z besedami: „Če mora tako biti, naj se zgodi!“

Prvega majnika leta 305. je odložil Dioklecijan cesarsko krono in ogrnil s škrlatnim plaščem Cezarja Galerija. Nato se je kot zasebnik odpeljal v svojo domovino Dalmacijo, kjer je živel še osem let — ravno tako dolgo, da je videl zmago krščanstva nad poganstvom. Ko je Cerkev izšla zmagoslavno iz katakomb, je on zdrknil v grob. Umril je leta 313, isto leto, ko je Konstantin proglasil za krščanstvo popolno svobodo v rimskem cesarstvu. Tempelj, ki ga je bil sezidal v svoji velikanski palači na čast Jupitru, poglavarju rimskih bogov, je zdaj stolna cerkev spljitskega škofa. Tako je sam še zidal za tisto Cerkev, ki jo je bil sklenil popolnoma uničiti.

Kupo bridkosti srca in duha je dal Bog do dna izpiti Dioklecijanu, ki je bil nekđaj po duhu velikan in dovzeten za dušne bolečine. Galerija, tega krutega suroveža, je Bog drugače pokoril. Postal mu je ono strašno in ostudno telesno bolezen, ki bi jo najbolj prav imenovali bolezen preganjalcev. Že v Starem zakonu je umrl za to grozno boleznijo Antioh Epifan, ki je oskrnil jeruzalemski tempelj, silil jude k malikovanju in tako strašno mučil sedmero makabejskih bratov. Za isto boleznijo je umrl oni Herod, ki je hotel umoriti novorojeno Dete Jezusa in je v ta namen pomiril v Betlehemu nedolžne otročiče. Pozneje Herod Agripa I., ki je preganjal mlado Cerkev v Jeruzalemu, dal odsekati glavo prveму mučencu med apostoli, Jakobu starejšemu, in ukazal zapreti Petra, poglavarja vesoljne Cerkve. Zidaj se je ta bolezen lotila Galerija. Napravil se mu je na spodnjem delu telesa ostuden tvor. Zastoni so se trudili zdravniki, da bi ga odpravili. Bolj ko so rezali gnilobo, bolj se je razširjala. Polagoma je prišla prav do drobovja. Nesrečnež je živ gnit. Črvi so se v njem redili. Z mesom so ga obkladali, da so zvbili iz gnitega telesa grdo go-lazen; pa je že bila nova zalega za njo. Neznosen smrad se je razširjal okoli bolnika, tako da niti zdravniki niso več hoteli k bohnemu cesarju. Klical je na pomoč svoje poganske malike, seveda zaman. Naposled se mu je zadelo — kakor nekđaj morilcu makabejskih bratov —, da trpi zaradi svojih hudobij, zato, ker je kristjane tako strašno preganjal. In tedaj je on, ki je bil prvi začetnik zadnjega preganjanja, prvi izdal odlok, s katerim je krščanstvu podelil svobodo. Toda bil je preošaben, da bi bil priznal svojo zimoto in hudobijo naravnost, brez ovinkov. Dal je torej objaviti napol oblastno, napol proseče pismo, v katerem najprej kristjane sramoti, potem jim daje nekaj svobode, nazadnje pa jim ukazuje, naj molijo k svojemu Bogu za njegovo zdravje.

„Med drugimi naredbami — tako se glasi čudno zverženi odlok —, ki smo jih izdajali v blagor in korist države, smo bili sklenili vse uravnati po starih rimskih postavah in običajih, posebno to, da bi se vrnili k poprejšnjim navadam kristjanje, ki so zapustili vero svojih očetov. Bili so namreč tako predrzni in tako neumni, da se niso več držali starih naprav, ki so jih vpeljali njihovi pradedje, ampak so si delali postave po svoji lastni volji in glavi in so imeli v različnih pokrajinah razne svoje občine. Naposled, ko smo ukazali, da se mora vsak zopet oprijeti starih običajev, so se nekateri ustrašili in ubogali, drugi pa so bili na razne načine s smrtjo kaznovani. Ker pa vidimo, da jih je veliko, ki se svoje neumnosti trmasto drže in nočejo izkazovati bogovom dolžne časti, pa tudi krščanskega Boga

ne molijo, smo sklenili skrajno milostljivo in prijazno, kakor je to naša navada, da vsem ljudem milosti izkazujemo, naj naša milost tudi kristjane zadene. Naj torej spet bodo kristjani in naj si zopet napravijo zbirališča, samo da se nič ne pregreše zoper državni red. V posebnem pismu bomo dali uradnikom navodila, kako naj se ravnaajo. V zahvalo za to milost pa morajo kristjani prositi svojega Boga za naše zdravje, za državni in za svoj lastni blagor, da bo država v vsakem oziru srečna in da bodo mogli sami mirno živeti v svojih bivališčih.“

Tako kesanje ima tudi Lucifer: pred Bogom, ki ga pokori, trepeče, svojemu napuhu se pa ne odpuve. Grdi hinavec Galerij noče priznati, da ni mogel zatrei krščanstva, tudi ne, da ga je zadela pravična roka božja. Kristjane dolži, da so trmast; jim očita, da tudi svojega Boga ne molijo, ko jim je pod smrtno kaznijo prepovedano, zbirati se k božji službi; zraven se jim pa v molitev priporoča. Še tisto dovoljenje, da si smejo zopet pozidati cerkve in očitno spoznavati svojo vero, ni odkrito. Oni pristavek: — samo, da se nič ne pregreše zoper državni red“ je tak, da bi jih lahko za vsako stvar začel znova preganjati, brž ko bi ozdravel. Ni čuda, da Bog ni sprejel takega kesanja in takega zadoščenja. Galerij, ki je povzročil Dioklecijanovo preganjanje in ž njim vse zlo tiste dobe, je po strašnem trpljenju umrl meseca majnika leta 311.

Med tem je bila božja kazen zadela že tudi tretjega izmed štirih vladarjev: Maksimijan Herkul se je obesil. Edini Konštancij Klor, ki ni preganjal kristjanov, je sklenil svoje življenje častno in srečno — tem bolj srečno, ker mu je sledil na prestolu njegov slavni sin Konštantin.

V šoli mnogih poniževanj je Bog pripravil Konštantina za visoko nalogo, ki mu jo je bil namenil. Že v cvetu mladosti mu je natočil grenkosti v čašo življenja. Njegova mati Helena, ki jo častimo kot svetnico in je znana vsemu svetu, ker je našla sveti križ, je bila priprostega rodu. Konštancij Klor se je bil ž njo poročil, ko je bil še oficir. Ko ga je pa Dioklecijan imenoval za Maksimijanovega podvladarja, je zahteval, da odslovi svojo prvo ženo in se poroči z Maksimijanovo pastorko Teodoro. Konštantin, sin iz prvega zakona, je pa moral iti na Dioklecijanov dvor kot porok za zvestobo svojega očeta. Bil je takrat star osemnajst let. Dioklecijan, tisti čas še tako bistroviden, je hitro spoznal velike vrline odličnega mladeniča in ga je visoko cenil. Ko se je prestolu odpovedal, je vse pričakovalo, da bo njegov naslednik Galerij imenoval za podvladarja Konštantina, ki se je med tem že v mnogih vojskah odlikoval. Toda Galerij je

sovrzail njegovega očeta, ki edini izmed štirih vladarjev ni hotel preganjati kristjanov, in črtil je zdaj tudi njegovega sina. Prezrl je Konštantina in odlikoval s častjo „Cesarja“ svojega nečaka, surovega Maksimina Daza, ki je bil do kristjanov še bolj divji nego Galerij sam, tako da ga zgodovinarji imenujejo najbolj brutalnega, najbolj krutega in surovega preganjalca.

Bridko je Konštantin občutil ponižanje, ko je bil vpričo njega in vpričo velikanske množice, ki je imela vsa svoje oči vanj uprte, pred glavnimi vrati stolnega mesta Nikomedije Maksimin oklican za podvladarja. Pa znal se je premagati. Galerij ga je obdržal na svojem dvoru pod najstrožjim nadzorstvom. Večkrat ga je dal v bojnih postaviti na najbolj nevarno mesto, da bi se ga znebil; pa božja previdnost je čuvala nad njim.

Čez leto dni je prišlo od cesarja Konštancija sporočilo, da je nevarno bolan. Prosil je Galerija, naj mu pošlje sina. Konštantin se je naglo napravil na pot. Ko je že odpotoval, je poslal Galerij za njim nasledovalce; pa jim je srečno ušel. Dobil je svojega očeta še živega. Ta ga je določil za svojega naslednika. Imel je sicer iz svojega drugega zakona, s soprogo cesarskega sorodstva, šest otrok, pa so bili še vsi premladi, da bi vladali; največji je bil star komaj 14 let. Ni mu kazalo drugega, nego da izbere Konštantina, čeprav je bil sin preproste matere. Bil je takrat v prvem cvetu moške dobe, izpolnil je 32 let.

Pa tudi vojaki so bili vsi navdušeni zanj. Komaj je njegov oče Konštancij zatisnil oči, so ga brž oklicali za cesarja. Posebno je gorel zanj alemanski vojvoda Erok, ki se je na čelu svojih hrabrih Alemanov vojskoval v Konštancijevi armadi. Konštantin je hitro sporočil Galeriju, da sta ga rajni oče in njegova vojska imenovala za vladarja. Galerij je vzel sporočilo jezno na znanje, pa odredil, da se sme Konštantin imenovati samo „Cesar“, da je torej le podvladar. Mladi cesar je bil dosti razumen, da se je tudi v to vdal. Z vso skrbjo je vladal tisti del velikega rimskega cesarstva, ki mu je bil kot podvladarju izročen. Njegovi podložniki so ga ljubili kakor svojega očeta.

Med tem pa se je polastil v Rimu vladarskega prestola Maksimijan Herkula. Na denarju, ki ga je dal kovati, se je še ohranila njegova podoba. Že samo po njej soditi je bil vreden sin svojega očeta. Močna, širokopleča postava razodeva zgolj divjo telesno moč. Malo, nizko čelo so mu zakrivali kuštravi lasje. Kratek, debel vrat je nosil okroglo, neumno glavo. Iz bodečih oči mu je odseval izraz nesramnosti, krutosti in zvijačnosti. Pobešene

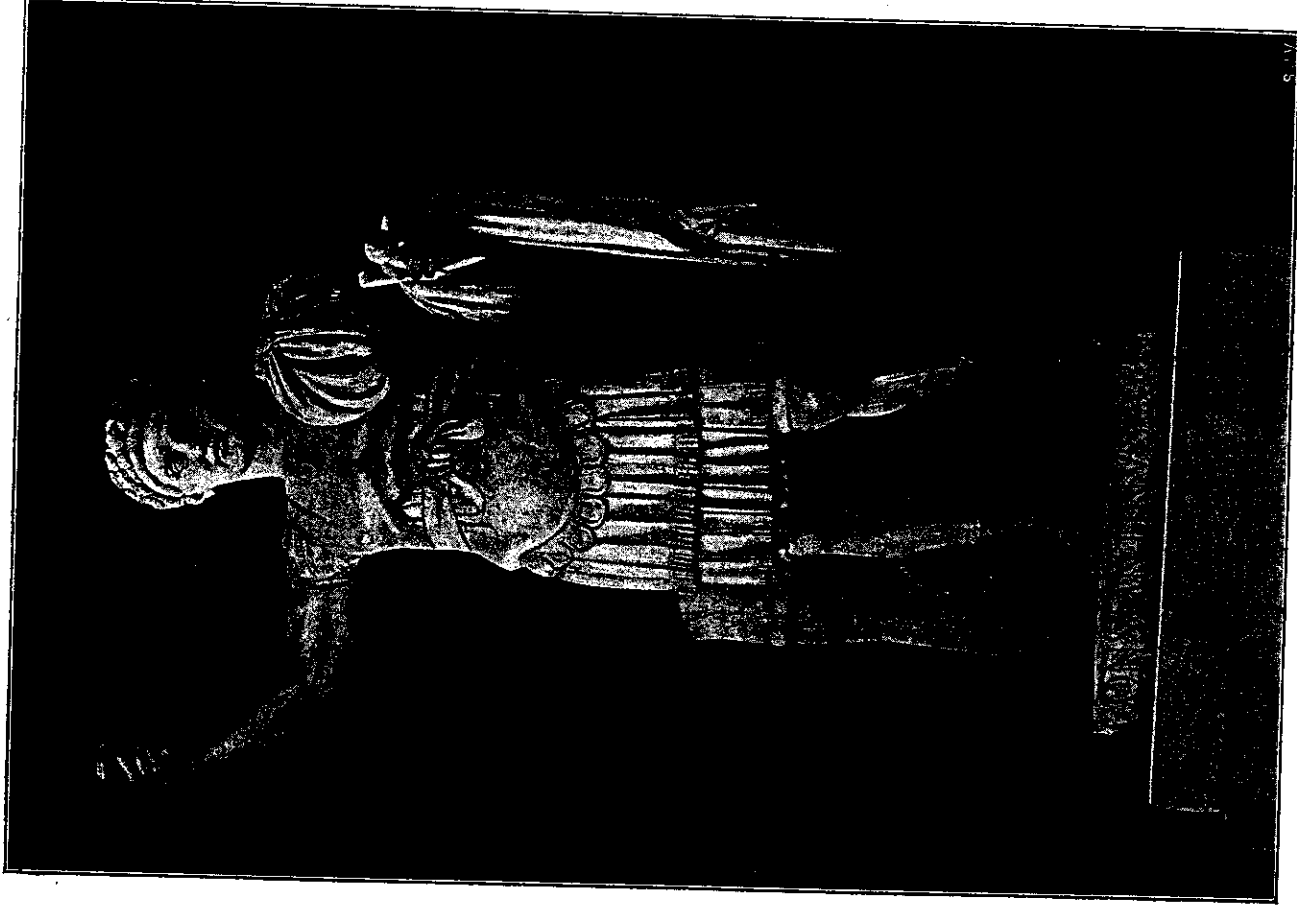
brke pa delajo obraz nekam pijanski. Za takega surovega barbarja so se mogli Rimljani navdušiti edino zato, ker jim je obljubil, da bo imel zopet v Rimu svoj cesarski dvor.

Toda komaj se je čutil Maksencij dovolj trdnega, brž je pokazal vso svojo zverinsko naravo. Vladal je kot najhujši tiran edino s pomočjo svojih vojakov, katerim je vse dovolil. Ne življenje, ne premoženje, ne poštenje ni bilo pred njimi varno. Rim je doživel pod Maksencijem grozovitosti in ostudnosti, kakršnih ni videl več od Neronove dobe. Največ je trpel ženski spol od njegovih vojakov in od njega samega. Koliko plemenitih ženâ je ločil od njihovih mož, pa jih čez nekaj časa oskrunjene spodil nazaj! Blaga Sofronija, soproga prvega uradnika rimskega mesta, si je z bodalom vzela življenje, ko se ni mogla drugače rešiti grozne sramote. Maksencijevi vojaki so obstopili njeno palačo in zahtevali, da gre ž njimi na cesarski dvor, ker si jo je cesar milostno izbral za ženo. Zdi se, da se je šele pripravljala na sveti krst, da še ni bila v krščanstvu dobro poučena in torej ni vedela, da ni v nobenem slučaju dovoljen samomor. V zmoti svoje vesti ali pa po jasnem navdihnjenju samega Boga, ki je edini Gospod življenja in smrti — tako razlaga njeno dejanje veliki sveti Avguštin — je torej poprosila cesarskega odposlanca, naj ji dovoli v drugo sobo, da se dostojno preobleče. Tamkaj si je potisnila bodalo v svoje do smrti zvesto srce.

Kaj čuda, da so se Rimljani hrepeneče ozirali v Galijo, kjer je vladal plemeniti Konstantin, in željno čakali, da bi jih prišel rešiti krutega nasilnika. Do boja med obema je moralo prej ali slej priti. Naduti Maksencij se je zanašal na svojo armado, ki je bila dvakrat močnejša nego Konstantinova; zato ni nič prikrival svojega sovraštva do Konstantina, čegar modra in skrbna vlada je bila zanj neprestano očitanje vesti. Izzvati ga v boj, premagati ga in se tako polastiti cele zahodne polovice rimskega cesarstva — ta misel ga je čisto prevzela. Konstantin pa se je vojske previdno izogibal. Vedel je, da mora lepo število svojih vojakov pustiti za obrambo državne meje ob Renu, pa je še vseh skupaj imel mnogo manj nego Maksencij. Brez skrajne sile, to je sklenil, vojske proti Maksenciju ne bo začel; in če jo začne, je brez božje pomoči, to je dobro vedel, ne bo srečno končal.

Ta skrajna sila je kmalu nastopila in pomoč božja, večja in bolj čudovita, nego je kdaj cesar Konstantin mislil ali mogel upati, ga je čakala.

Bilo je zadnje dni v septembru leta 312. Konstantin dobi nedoma sporočilo, da je Maksencij ukazal prevrniti vse njegove kipe,

Cesar Konstantin Veliki.

postavljene na javnih prostorih. Takega javnega razžaljenja svojega veličastva ni smel mirno prenesti. Potrpel je že celo vrsto napol prikritih žalitev, sam nikdar ni iskal povoda za vojsko, zdaj mu jo je Maksencij vsilil. Sprejeti jo mora, če sploh še hoče vladati.

Toda — ali naj si upa nad Rim s svojo primeroma majhno vojno močjo? Ali pojdejo sploh njegovi vojaki v boj zoper središče rimskega cesarstva? Ne dolgo prej so bili odpovedali pokorščino Galerijeji vojaki, ko jih je postal zoper Rim.

Res so se tudi Konštantinovi generali začeli oglašati s svojimi pomisleki. Poganski duhovniki so mu pa naravnost odsvetovali; pravili so mu, da bi to bilo zoper voljo bogov, da preroška znamenja nič drugega ne obetajo. Tu se spomni Konštantin svojega očeta, ki ni držal nič na poganske malike, ampak je bil prepričan, da vlada in vodi cel svet in vse na njem samo en Bog. Konštancij sicer ni vedel, da je Bog kristjanov edino pravi Bog; vendar to mu je bilo jasno, da ne more biti bogov cel trop, kakor so jih častili poganski Rimljani. Tudi Konštantin ni slutil o pravem Bogu nič več kot njegov rajni oče. Živo je pa čutil, da mu more v tem odločilnem trenutku pomagati samo neka višja moč, in ponižno je to priznal. "Tedadaj je začel — tako piše zgodovinar Evzebij, ki mu je ves dogodek cesar sam povedal — prositi za pomoč Boga svojega očeta. Molil je in prosil, naj se mu da spoznati in naj mu v tem težkem položaju pomaga svojo vsemogočno roko. Ko tako moli in ponižno prosil, se mu prikaže čudovito znamenje, poslano od Boga. Ko bi to kdo drugi pravil — zatrjuje vestni zgodovinar — bi mu pač težko verjeli. Pa mi je zmagoviti cesar sam pripovedoval, meni, ki to zgodovino pišem, več časa pozneje, potem namreč, ko sem se ž njim seznanil in dosegel njegovo zaupno prijateljstvo. Še s prisego mi je to potrdil — kdo bi torej mogel dvomiti?! Zlasti še, ko je resničnost pripovedi potrdilo tudi to, kar je potem sledilo. Pravil mi je torej, da je videl na lastne oči, popoldne, ko se je solnce že nagibalo k zatonu, kako se je prikazal nad solncem bleščeč križ z napisom: **V tem znamenju boš zmagal!** Nad to prikaznijo da je silno ostrmel on in njegovi vojaki, ki so šli za njim — kje ravno, ne vem — in so tudi bili priče te čudežne prikazni. Začel je, kakor je pravil, razmišljati, kaj naj to čudo pomeni. Dolgo je preudarjal in ugibal, med tem pa je napočila noč. V spanju se mu je prikazal Kristus z onim zna-

menjem, ki mu je bilo razodeto, ter mu naročil, naj napravi bojno znamenje po vzorcu, ki ga je na nebu videl, in naj gre v boj pod njegovim zveličalnim varstvom."

Za Evzebijem sporočajo to prikazen tudi stari zgodovinarji. Celó poganski pisatelji, ki gotovo niso hoteli slaviti križa in

„V tem znamenju boš zmagal!“

ga zato v svojih poročilih niti imenovati nočejo, vendarle po svoje namigavajo na čudežno prikazen. Tako omenja sloveči poganski govornik Nazarij v slavnostnem govoru, ki ga je imel na Konštantina nekaj let po tem dogodku, še preden je Evzebij popisal Konštantinovo življenje, „strašno luč nebeškega orožja“, s katerim so hitele Konštantinu na pomoč „nadzemske vojne trume“. Tistim, ki se drznejo tajiti to prikazen, samo zato, ker je nadnaravna, čudežna,

pa kliče odličan zgodovinar naše dobe*: „Na podlagi takih prič mora priznati vsak zgodovinar, ki preiskuje zgodovino brez predsodkov, da je ta dogodek resnično zgodovinski. Z visokodonečimi frazami se ne dajo spraviti s sveta zgodovinska poročila.“

Nebeško povelje je Konštantin nemudoma izpolnil. Iz bližnjega Liona je dal poklicati zlatarjev, jim izročil zlata, dragih kamenov in biserov ter natančno določil obliko novega prapora. Na vrhu dolgega droga, bogato pozlačenega, je ukazal vlititi iz samega zlata začetni črki Kristusovega imena. To sveto znamenje je ovijala dvojnja vložena vrsta biserov in dragih kamenov; sredi med obema vrstama teh bleščečih dragotin je bil venec zlatih hrastovih listov. Pod Kristusovim monogramom je dal cesar pritrčiti prečni drog v obliki križa, in nanj obesiti škrlatasto zastavico s svojo podobo, vso posejano z dragimi kamni in čudovito umetno vezeno. Tak je bil zdaj glavni prapor cele vojske, imenovan „lábarum“. Na mestu zmagovitega rimskega orla je blestelo tristo let preganjano znamenje Kristusovo.

Kakor so prodirali ravno ob šestnajststoletnici Konštantinove zmage krščanski balkanski narodi v znamenju križa proti turškemu polumesecu, navdušeno, zmagovito, nevzdržno, tako so hitele Konštantinove čete pod novim praporom, pod bojnim znamenjem krščanskim, od zmage do zmage. V nekaj tednih je bil Konštantin gospodar cele severne Italije. Suza, Turin, Milan, Brescia, Verona, Akvileja, Modena — vsa ta mesta so padla hitro, drugo za drugim, v njegove roke. Za mesti gorenje Italije je prišla na vrsto lepa Florenca; padla je tudi ta. V naglih pohodih se je zmagoviti cesar Konštantin zdaj bližal Rimu.

V Rimu pa so se vršile priprave na sijajne slavnosti, s katerimi je hotel Maksencij obhajati šestletnico, odkar se je nasilno polastil cesarskega prestola. Sam Bog ga je menda udaril s stepoto, da se ni prav nič zmenil za to, kar je imelo priti. Zanašal se je brezskrbno na svojo številno armado in njene poveljnike, zaupal popolnoma na povedim svojih vražarjev, ki so mu prerokovali iz sibijskih knjig, „da bo tisti dan žalostno končal sovražnik Rimljanov“. Da je ta napoved dvoumna, da je ravno on največji sovražnik Rimljanov, ki jih vlada ali prav za prav zatira s tako kruto nasilnostjo, da utegne torej on sam žalostno končati na slavnostni dan svoje šestletnice — tudi za hip mu ni prišla na um niti senca take misli.

* Knöpfler, vseučiliški profesor v Monakovem, v svoji Cerkveni zgodovini, 5. izd. (1910), str. 69.

Dva dni pred slavnostmi v Rimu so dospеле Konštantinove prednje straže do pristave „ad gallinas“ — „pri kokoših“. Ta pristava je bila le še dobri dve uri oddaljena od rimskih vrat. Bila je nekdanj last Livije, soproge prvega rimskega cesarja Avgustia. Svoje ime je dobila od pripovedke, da je tam jastreb ugrabil belo kokoš. Ko jo je nesel po zraku, je kokoš izpustila iz kljuna lavorovo vejico, ki je padla ravno cesarici v naročje.

Tu so torej razvile svoje šotore Konštantinove prednje straže in počakale, da pride za njimi še ostala vojska. Ravno na dan šestletnice Maksencijeve vlade je hotel začeti cesar Konštantin odločilno bitko.

Lepo — na čisto zgodovinskem ozadju — slika to svetovno bitko rimski pisatelj De Waal v svoji povesti „Valerija ali zmagoslavni izhod iz katakomb“:

Dobre pol ure proč od Flaminskih vrat se križata pri Milvijskem mostu dve vojaški cesti s severa: Kasijska in Flaminska. Zadnja pelje mimo pristave „ad gallinas“ ob strmih pobočjih gričev, ki obdajajo dolino reke Tibere. Pri Milvijskem mostu dela reka velik ovinek, vsled česar se tam dolina razširi v veliko ravnino, ki se imenuje še dandanes po razvalinah starega grobišča: „prati di Tor di Quinto“ — „travniki ob Kvintovem stoipu“.

To je bojišče 28. oktobra leta 312.

Maksencijev poveljnik Rufus je postavil svojo vojsko v velikem trikotu: na desni in za hrbtom je imel Tiberu, v katero se ravno tu izliva deroča reka Anio, in oba mostova; na levi gričevje, na katero je postavil lokostrelce in metavce; pred seboj proti severu pa Flaminsko cesto. Za Rufa je bilo najugodnejše to, da ni mogel Konštantin razviti svojih moči v ozki dolini med Tiberu in griči, in da so bili griče zasedli Rufovi strelci, ki so bili silno nevarni za Konštantinovo desno krilo. Ako upoštevamo poleg tega velikansko premoč Maksencijeve vojske — stari pisatelji pripovedujejo, da je bila Maksencijeva armada štirikrat večja nego Konštantinova —, je bil Konštantinov napad z utrujenimi četami več ko predrzen. Vse je zastavil v to bitko.

Toda Konštantin je zaupal na znamenje na nebu, ki ga je tako čudovito vodilo od zmage do zmage, do rimskih vrat. Zato ni hotel potratiti niti enega dne. Pri prvem jutranjem svitu je postavil svojo vojsko v bojni red in tako prisilil sovražnika, da je moral zgrabiti za orožje. On sam je jezdil v sijajni, zlati, lesketajoči bojni opravi, na krasnem, snežnobelem žrebcu ob vrstah gor in dol ter vnebral vojake s kratkimi, pa ognjevitimi besedami, da so kar koprneli po boju.

Mnogoštevilni kršćanski vojnici so se borili doslej z levjo hlabrostjo pod kršćanskim praporom, zvanim "fábarum". Kjer se je v bojnem metezu prikazalo Kristusovo znamenje, se je zdelo, da so sovražna kopja izgubila svojo moč. Toda ravno to je bilo vzrok, da so začeli poganski vojnici in poveljniki po strani gledati kršćansko bojno znamenje. Celo Konstantin je še vedno omahoval. V dnu svojega srca je sicer veroval v Kristusa in vedel je, da se ima le njemu zahvaliti za dosedanje uspehe; vendar še ni mogel z iskreno živo vero moliti Boga Kristijanov. In sedaj, ko je gledal Rim, trdinjavo poganstva, so se v njegovi duši oglasili dvomi. Deloma iz ozira na poganske vojake, deloma pa vsled svoje neodločnosti, je sklenil šesto legijo s kršćanskim praporom poslati v boj šele v najhujši sili. Če zmaga tudi zdaj s pomočjo šeste legije, se bo otresel vseh predsodkov o kršćanstvu. Zato je postavil to legijo sicer v središče, a zadaj za bojno črto. Njej na čelu je tudi danes kršćanski stotnik Kandid nosil sveto znamenje s Kristusovim imenom, ki se je bleščalo v zlatem jutranjem solncu. S ponosom in veseljem so gledali vojniki lepo postavlo plemenitega mladeniča. Spominjal je kristijane arhangela Mihaela, ki je klical peklenskimi duhovom: "Kdo je kakor Bog?"

Ko je bilo vse pripravljeno za boj, je dal Konstantin znamenje za napad. Rogovi so zabučali in med veselo-divjimi glasovi bojnih trobent in grmenju podobnimi bojnimi klici so se pomikale legije v boj.

Konstantin je stopil na čelo galske konjice. Z gričev so frčale pušice in strelice ko toča; vendar je planil Konstantin s tako silo na sovražno konjenišvo, da ni moglo obstati in se je razpršilo v divjem begu. Toda kakor jeklen zid je stala težko oborožena Maksencijeva pehota, moč ob možu, ščit ob ščitu. Cel gozd sulic je mlel proti Konstantinovi konjici in sulice so odbile prvi napad. Tedaj zapove tudi Konstantin svojim pešcem, naj gredo v boj. Tu pa nastopijo na Maksencijevi strani stari, izvezbani pretorijanci in na njihovi hrabrosti se je razbila sila Konstantinovih čet.

Zdaj je sovražnik začel napadati. Rufus je peljal proti Konstantinu svoje izkušene vojake, s katerimi je priporil toliko zmag. V boj so šli tudi Herkulci, šesttisoč orjakov, levje glave so njihovo pokrivalo, mesto mečev nosijo velikanske jeklene kije, okrog pleč levje kože. Zemlja se je tresla pod koraki težko oboroženih kohort. Spopad je bil strašan.

Za Rufove legije je bilo zelo ugodno, da jim je sijalo solnce v hrbet, Konstantinovim vojakom pa je bliščalo v oči. Tudi veter je zanašal prah Konstantinovim četam naravnost v obraz.

Rufus je poslal Maksenciju — brezbržni cesar je bil ta čas v cirkusu — prvega poslanca s poročilom, da se boj ugodno razvija. Med tem je vihral boj neodločno dalje. Konstantinovi vojnici so se borili kot levi, pomneč dosedanjih zmag, pred očmi Rim, cilj svojih želj. Stare čete Maksencijeve, jedro vojske, pa so se bile bolj hladnokrvno; imele so boljše postojanke in ogromno premoč.

Konstantin pošlje tribuna Artemija z nekaj kohortami, da prežene z gričev sovražne strelice ter pride Rufu za hrbet. Toda Artemij ni mogel naprej in sovražne strelice in pušice z višin so grozno morile na desnem krifu.

Erok, sivolasi kralj Alemanov, je zbral svojo vojsko k novemu napadu na levo krilo. Da vojake še bolj navduši, izroči bojno znamenje svojemu edinemu sinu, ki so ga vojnici spoštovali ko boga. S silnim pogumom so junaki hiteli v boj. Prvi, ki je padel, od pušice v srce zadet, je bil Erovkov sin. Oče je to videl in zatrl solzo, ki mu je silila v oči. Vojakom je za hip upadel pogum. Ta hip so porabili nasproti stoječi Herkulci in udarili s strašno silo na Erovko četo. Pod groznimi udarci jeklenih kijev so se drobili žlezni oklepi in čelade, kot bi bile iz ilovice. Vsem na čelu je divjal kakor lev Marcijal, krvaveč iz mnogih ran. Pa rane so ga še dražile in kar kopicil je krog sebe trupla sovražnikov.

Alemanii so se začeli umikati, njih vrste so se trgale.

Rufus je poslal Maksenciju drugega sla.

Konstantin vidi, kako padajo njegovi junaki; kako se umičejo kohorte, ki se niso nikdar umaknile; kako prodira sovražnik, zmage svest, z neudržno silo v njegove vrste. Pred seboj vidi Rim, za seboj sramoto, krog sebe kupe svojih padlih vojakov. V tem odločilnem trenutku se obrne na kršćanskega Boga.

"Jezus Kristus," zakliče, dvigne proti nebu pogled in roke, "če je bilo v resnici Tvoje znamenje, ki se mi je nad solncem prikazalo in mi zmago obetalo, o, izpolni zdaj svojo obljubo! Veroval bom v Tebe in z menoj Te bo kot edinega, pravega Boga molila cela država."

"Šesta legija naj gre v boj!"

Na čelu Kandid, ki je nosil kršćanski prapor, z bojnim klicem: "Kristus zmaguje!" planejo junaki na sovražnika.

In glej čudo! V hipu se je obrnila bojna sreča Konstantinu v prid. Še malo prej so prefile Maksencijeve čete, da poplavé kot grozeči valovi Konstantinovo armado. Zdaj pa so se ustavile ter začele umikati. Zdelo se je, kakor bi nadnaravni bliski švigali iz

Kristusovega imena, v solncu blešččega, ter podirali sovražnika Tisti hip so se pojavili Artemijevi vojaki na skalnem gričevju. Povsod so padali sovražniki s pečin. Kmalu so bili sovražni strelci pregnani z vseh gričev. Skozi dolino, ki se danes imenuje Poussin, so napadle Artemijeve kohorte sovražnika od strani.

„Kristus zmaguje! Kristus zmaguje!“ so zagrmeli znova bojni klici. To je ohrabilo tudi vojake na obeh krilih. Začeli so prodirati in vedno glasneje so se razlegali na celi črti iz ust krščanskih in poganskih vojakov klici: „Kristus zmaguje! Kristus zmaguje!“

Rufus je škripal z zobmi, ko mu je krščansko znamenje izvijalo iz rok zmago. Zaman so se borili njegovi junaki; pretorijanci in Herkulci so se začeli umikati.

Tretji sel je odhitel k Maksenciju.

Toda komaj je cesar nagubančenega čela čul poročilo, že dojde nov poslanec z vestjo :

„Proklete znamenje Kristusovo podira vse. Le tvoja prisotnost more še rešiti bitko.“

Pri tem poročilu Maksencij strahovito zakolne. Toda on mora zmagati. O tem ni dvomil. Nerad je sicer zapustil igre, a še večja bo njegova slava, če izvojuje zmago sam s svojo navzočnostjo.

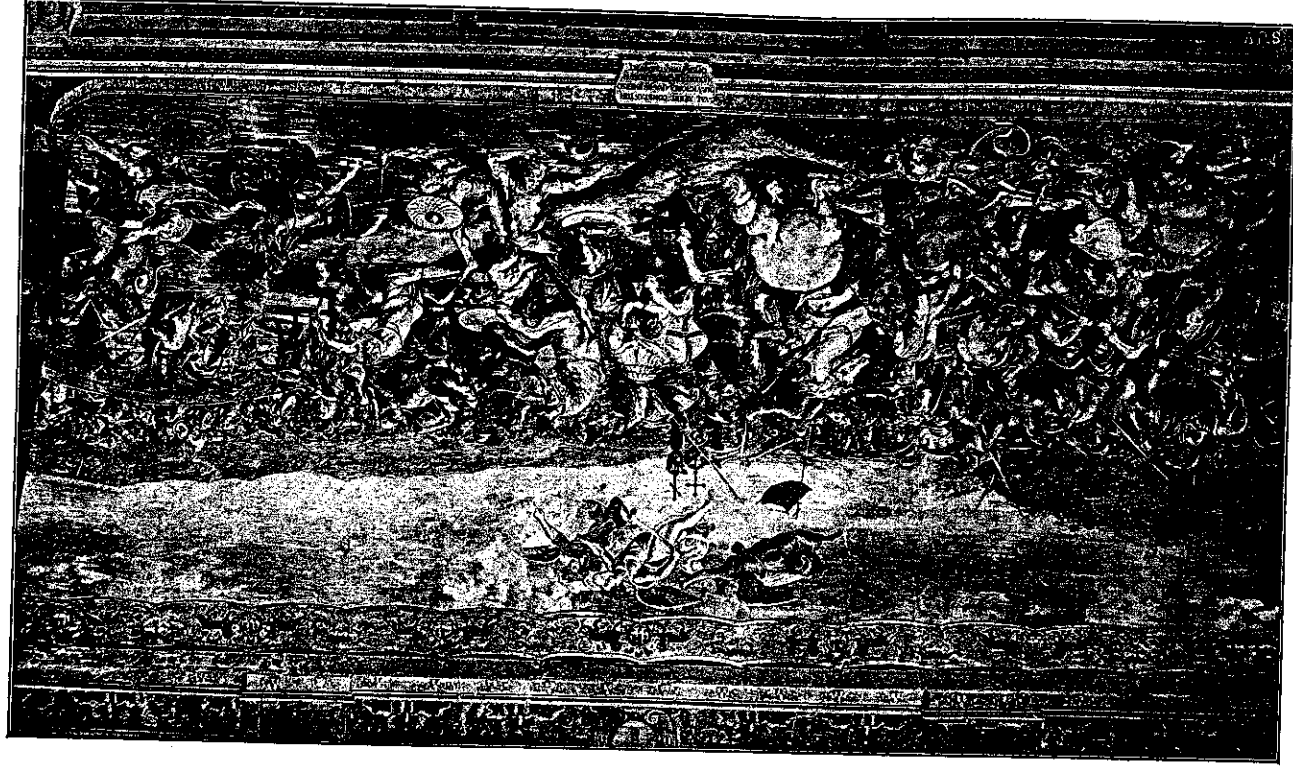
„Dobro!“ pravi. „Pa zlomim sam na kolenu Konštantinsko palico, če je ne more Rufus. Bova videla, Nazarenc,“ pristavi zaničljivo, „kdo izmed naju je močnejši!“

Čez eno uro je že bil Maksencij na bojišču.

Med tem je poslal Rufus v boj sveže čete iz močne rezerve. S splošnim napadom je hotel rešiti bitko. In res je Konštantinova vojska za hip obstala. Toda zdelo se je, kakor bi se nebeške čete borile nad Konštantinovimi legijami za znamenje križa, kakor bi lovile v zraku sovražna kopja in jih metale nazaj na sovražnika.

Ko je dospel Maksencij na bojišče, je divjal najhujši boj, kamor je segalo oko. Pomneč svoje slavne zgodovine, so se borile pretorijanske kohorte mirno in hrabro. Pretorijanci, ki so že tolikrat dvigali cesarje na prestol in jih metali s prestola, so zdaj junaško umirali za vladarja, ki ni bil vreden takih žrtev. Z isto hrabrostjo so se vojskovale legije iz Sicilije in Afrike. Vsako ped zemlje so branile z obupom — s tem večjim obupom, ker so imele reko za hrbtom. In v reko jih je sovražnik vedno bolj potiskal. Imeli so izbirati le dvoje: ali pasti v slavnem boju ali utoniti v valovih.

Z velikanskim veseljem so pozdravljali vojači Maksencija na bojišču. Krog čela zlat diadem, čez pleča škrlatast plašč, brez orožja — tako se je postavil Maksencij na čelo svojih Herkulcev.

Zmaga cesarja Konstantina nad Maksencijem.

„Pri Herkulu, za menoj!“ zatuli na svojo cesarsko gardo, z ostrogami izpodbode konja, da se vzpne divje po koncu in plane v bojni metež.

Za njim plane Rufus, planejo z dvignjenimi kiji Herkulci — zastonj!

Smrtno zadet se zgrudi ob Maksencijevi strani njegov hrabri poveljnik Rufus. Pred zmagovitim krščanskim praporom se umikajo vrste Herkulcev.

S tem je bila usoda dneva zapечатena.

Kmalu je bil beg splošen. V divjem neredu so bežali Maksencijevi vojniki, metali orožje od sebe. Galska konjica jim je bila za petami. Hoteli so se rešiti po obeh mostovih na drugo stran Tibere. Pod težo begunov se je most na čolinah podrli in pokopal begunce pod seboj. Le malo se jih je na čolinah in deskah rešilo na drugi breg. Vsi, ki jim je podrta most preprečil beg, so zdaj planili k Milviškemu mostu. Za njimi pa so sejali smrt meči in kopja preganjajočih vojakov Konštantinovih. Kamenita ograja na obeh straneh mostu se je vsled velikankega pritiska podrta. Pešci in jezdeci so padali v globočino, se premetavali v vodi, se borbili s smrtno v razpenjenih valovih. Tudi tiste, ki bi se bili sicer s plavanjem rešili, so potegnili drugi v divjem obupu s seboj v mokri grob.

Maksencij, ki so ga krili in branili Herkulci in zadnji ostanek pretorijancev, je v počasnem umikanju dospel do Milviškega mostu. Toda tu je bila taka gneča, da ni bilo mogoče napraviti niti enega koraka. V tem hipu se prikaže Konštantin na konju, na čelu šeste legije, da konča z enim udarcem krvavi boj. „Kristus zmaguje!“ kliče s svojimi vojniki, krščanski prapor mu plapola ob strani in z grozno silo udari na sovražnika.

Za seboj deroče valove, pred seboj neusmiljeni meč, smrt pred očmi, smrt za hrbtom, tako je cesarska garda bila svoj zadnji boj.

Ko vidi Maksencij, da je vse izgubljeno, izpodbode konja in plane z brega v reko. Toda naraslo vodovje tira s seboj konja in jezdeca. V obupu se oklene trinog Maksencij svojega konja za vrat in se z njim vred pogrezne v valovih. Utonil je pred Konštantinovimi očmi.

Zmagovalec da takoj znamenje, naj preneha zasledovanje. Nato stopi Konštantin s konja, poklekne na zemljo in se odkrit zahvaljuje nebesom za slavno zmago.

In poleg cesarja je padel na kolena krščanski praporščak Kandid, padle so stotine krščanskih vojakov. Velikansk je bil vtis onega trenutka. Tudi čete poganskih vojakov Konštantinovih so pokleknele.

Solze so tekle po zarjavelih licih. Vsak je čutil: Višja roka je uničila sovražno premoč.

Ta veliki boj, ki je odločil usodo Rima in Cerkve, je naslikal v Vatikanu veliki mojster Rafael: na desni pred seboj vidimo v valovih Maksencija, kako se na konju potaplja, sredi slike drvi na bregu zmagovalec Konštantin na belem žrebcu, nad čelom dladem, v desnici dolgo kopje, za njim krščansko znamenje.

„Pojmo Gospodu — kliče Evzebij, ko sklene svoje poročilo o slavni zmagi, kakor nekdanj Mojzes, ko je Bog potopil Faraona in njegovo vojsko v Rdečem morju — pojmo Gospodu, zakaj slavno se je poveljal: konja in jezdeca je vrigel v vodél Kdo med bogovi je Tebi enak, o Gospod? Kdo Ti je enak, tako veličasten v svetosti, tako strašan in hvale vreden čudodelnik!“

Vhod Konštantinov v Rim je bil velikanski triumf. Vse se je gnetlo krog njega, vse ga pozdravljalo kot svojega rešitelja. Tudi poganski senatorji so vsaj za hip pozabili na svoje predsodke proti križu in se iz srca klanjali zmagovalcu, ki je prihajal „v imenu Gospodovem“. Tako piše krščanski pesnik Prudencij:

Takrat je tudi senat pozdravljaj prapor krščanski,
Molil je Kristovo ime, ki se je zmagovito svetilo.

Ljudstvo je tiščalo za zmagovalcem prav na Palatin. Toliko da niso v svojem navdušenju vdrli v cesarsko palačo. V ljubezni so oblegali njega, ki jih je rešil oblege — beremo v starem govoru v proslavo zmagovalcu Konštantinu.

Konštantin je zmagal; a zmagan je bil tudi on. Zmagal je s križem, in križ je tudi njega premagal. Mojstrsko slika zopet pisatelj lepe „Valerije“ Konštantinov dušni položaj na večer onega zgodovinskega dne:

Med tem, ko so se zabavali cesarjevi generali v krasni Avguštinovi obednici pri veseli pojedini, je sedel Konštantin, izmučen od naporov dneva, sam, v jasno razsvetljeni sobani palače, v kateri je stanoval zjutraj še Maksencij.

Zmagoviti prapori njegove vojske so bili postavljeni sredi dvorane. Nad njimi se je dvigal krščanski prapor „Iábarum“.

Cesar je premišljal dogodke zadnjih tednov, od onega dne, ko je odšel iz Galije, do današnjega, ko je zmagal v odločilni bitki. In čim bolj je premišljal, tem bolj živo je bilo v njem prepričanje, da je dolžan zahvalo za sijajni uspeh edino neki višji roki, — da ga je v Rim pripeljal On, v čegar imenu je bil vojsko začel.

Pred njegovimi očmi se je dvigal nad drugimi prapori „lábarum“ s Kristusovim monogramom, in kakor je bliskalo to znamenje pogubo sovražnim vrstam, tako je svetilo zdaj milosti polno v njegovo srce.

Konstantin je padel na kolena pred svetim znamenjem in v najprisrčnejši zahvali dvignil roke k Bogu kristjanov. Po tristoletnem krvavem boju vladarjev zoper Kristusovo ime, je zdaj ležal cesar na kolenih v molitvi h Križanemu.

V tem trenotku so padli stari bogovi s prestola v brezdnjo. Začela se je nova doba v svetovni zgodovini.

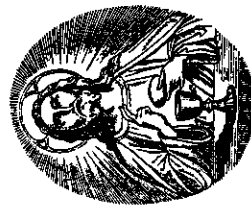
* * *

Spomladi 313 — bila je to res prava spomlad za Kristusovo Cerkev, gorko solnce svobode ji je posijalo, njegovi blagodejni žarki so izvabili kalí bujnega krščanskega življenja, da so pognale izpod zemlje na plano, iz katakomb pod jasno nebo, iz zatišja v javnost, iz Cerkev v rimsko državo, da je ona postala krščanska — ono spomlad, od katere je minilo ravno šestnajststo let, je izšel v Milanu sloveči cesarski odlok:

Kristjanom damo popolno versko svobodo.

Njih svetišča in zbirališča in karkoli jim je država uropala, jim mora nemudoma vrniti.

Vrniti je pa treba nemudoma vse, kar je bilo uropanega, ne le kristjanom zasebnikom, ampak tudi krščanski Cerkvi, kar je bilo cerkvenega premoženja. Svobodo vesti imajo posamezniki; vse pravice kot verska družba ima Cerkev Kristusova.

Kazalo.

Uvod	Stran
Sveti Peter	3
Rodovina Flavijev	5
Cesar Trajan in škof Ignacij	17
Mučenec Justin	30
Sveta Cecilija	42
Sveta Perpetua	54
Novi boji	67
„Cerkev v katakombah“	80
Kalistove katacombe	92
Zadnji boji	107
Zmaga	125
	141

Tiskovna pogreška:

Na str. 13. v tretji vrsti od spodaj beri: **nad**, namesto dan.

” 14. v deveti vrsti od spodaj beri: **bil iz**, namesto bili z.

